

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

**AHMED-İ DÂİ’NİN *TİBB-I NEBEVİ* ADLI
ESERİNDE KELİME GRUPLARI**

Yüksek Lisans Tezi

Hakan KAYA

Danışman

Prof. Dr. Turgut BAYDAR

Erzincan 2020

TEZ BİLDİRİMİ

“Ahmed-i Dâi’nin Tıbb-ı Nebevi Adlı Eserinde Kelime Grupları” isimli **“Yüksek Lisans”** tezim tarafımda intihal programı ile incelenmiştir. Buna göre tezimde bilimsel etik ihlali ve intihal olarak nitelendirilebilecek herhangi bir durum olmadığını taahhüt ederim.

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir biçimde elde edildiğini; aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi beyan ederim.

Hakan KAYA

AHMED-İ DÂÎ'NİN TİBB-I NEBEVÎ ADLI ESERİNDE KELİME GRUPLARI

Hakan KAYA

**Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe ve
Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Türkçe Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans**

Tezi, Ağustos 2020

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Turgut BAYDAR

ÖZET

Biz insanlara bu dünyada verilen en büyük nimetlerden birisidir kuşkusuz dil. Duygularımızı, düşüncelerimizi ve günlük yaşantımızdaki olayları karşı tarafa aktarmak için dil denen mucizenin kelimelerinden faydalanırız fakat bazen sadece kelimeler yeterli olmayabilir bu aktarım için. Bu durumda kelimeleri belli bir düzen ve kural içerisinde bir araya getirerek dil birimleri oluşturur ve iletişime devam ederiz. İşte belli kurallarla yan yana getirilerek oluşturulan bu dil birimlerine kelime grupları diyoruz. Tanımı çok basit bir şekilde ifade etsek de kelime grupları dilimizin en geniş ve en kapsamlı konularından biridir. Ayrıntılı olarak incelendiğinde derin ve karmaşık yapılar barındırır.

Çalışmamızda 15. yüzyılda kaleme alınan ve peygamber efendimizin tıp alanında söylediği hadislerin yer aldığı Eski Anadolu Türkçesine ait dil özelliklerini içinde barındıran AHMED-İ DÂÎ'nin *Tıbb-ı Nebevi* adlı eserindeki kelime gruplarının yapısal özellikleri incelenerek bir sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. Çalışmamızdaki amaç Eski Anadolu Türkçesinde yer alan kelime gruplarıyla Türkiye Türkçesindeki kelime gruplarını mukayese ederek kelime gruplarının benzerliklerini, farklılarını, gelişim ve değişimini kapsamlı bir şekilde ortaya çıkarmaktır. Türkçemizin her döneminde büyük öneme sahip bu konu hâlihazırda örneklerle göre yapı, kuruluş, dil ve anlatım yönünden ayrıca bir değerlendirilmiş ve elde edilen sonuçlar çalışmanın sonunda ayrıca belirtilmiştir.

Çalışmamız “Giriş”, “Türkiye Türkçesinde Kelime Grupları” ve “İnceleme” olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır.

Anahtar Kelimeler: kelime grupları, söz dizimi, Eski Anadolu Türkçesi, Türkiye Türkçesi, Ahmed-i Dâi, *Tıbb-ı Nebevi*

WORD GROUPS WITHIN THE LITERARY WORK OF AHMED-İ DÂÎ'S

“TİBB-I NEBEVÎ”

Hakan KAYA

**Erzincan Binali Yıldırım University, Institute of Social Sciences,
Department of Turkish and Social Sciences Education, Turkish Language
Education Sciences M.A. Thesis, August 2020**

Thesis Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Turgut BAYDAR

ABSTRACT

Language is undoubtedly one of the greatest blessings that is given to people in this world. We utilize the words of the miracle that called language to convey our feelings, thoughts and events in our Dâily lives to the other person. However, sometimes just words may not be enough fot this transfer. In this case, we create language units by combining the words in a certain order and rule, and continue to communicate. We call these language units, which are created by bringing them together with certain rules, Word groups. Although we describe the definition in a very simple way, Word groups are on of the broadest and most comprehensive topics of our language. When examinedin detail, it contains deep and complex structures.

In our study, the Word groups in AHMED-İ DÂÎ's TİBB-I NEBEVÎ, which was written in the 15th century and which contains the linguistic features of Old Anatolian Turkish and includes the hadiths of our prophet in the field of medicine, were subjected to a classification by examining its strctural features. The purpose of our study is to reveal similarities, differences, development and change of the Word groups in a comprehensive manner by comparing Word groups in Old Anatolian Turkish with the Word groups in current Turkey Turkish. This subject, which has a great importance in every period of our Turkish, is currently evaluated according to the examples in terms of structure, construction, language and expression and the results obtained are also specified at the and of the study.

Our study consists of three sections that are “Introduction”, “Word groups in current Turkey Turkish” and “Analysis”

Key Words: word Groups, syntax, Old Anatolian Turkish, current Turkey Turkish, Ahmed-i Dâi, Tıbb-ı Nebevi

ÖN SÖZ

Dil, insana akıldan sonra verilen ve insanı diğer yaratılanlardan üstün kılan en büyük nimetlerden birisidir. Aklıyla düşünen insan bu düşündüklerini bir şekilde diğer insanlarla paylaşma ihtiyacı hisseder. İnsanın bu paylaşma ihtiyacını karşılayan yegâne varlık ise dil olmuştur. İnsanlıkla beraber sürekli değişim ve gelişim göstererek canlı bir olgu olduğunu kanıtlayan dil, zamanla öyle bir noktaya gelmiştir ki insanın düşüncelerine yön vermiş ve hatta insan konuştuğu dilde düşünür olmuştur. Bu sebepten ötürü bir milletin tarihini, kültürünü, geleneğini ve göreneğini gelecek nesillere aktararak bu geçmiş birikimlerin ışığında geleceğine yön verebilmesi için diline sahip çıkması o millete ait her ferdin asli ve birinci vazifesidir. Nitekim günümüz dünyasında geline nokta biz insanlara şunu öğretmiştir: Dil bir milletin kimliğidir. Bir milletin özüne sahip çıkması için öncelikli olarak diline sahip çıkması gerekmektedir.

Türkçe Türklerin İslamiyet'e geçişi ve Anadolu'ya gelişiyle bazı değişimler yaşamıştır. Özellikle İslamiyet sonrası Arapçanın, İran'a olan komşuluğumuz ve ilişkilerimiz sebebiyle de Farsçanın etkisi dilimizde fazlasıyla hissedilmiştir. Çalışmaya konu olan eser tam da bu iki dilin Türkçe üzerindeki etkisini artırmaya başladığı dönem olan Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait bir eserdir. Bu dönemin araştırmacılar tarafından dikkatle incelenmesi ve araştırılması gerekmektedir. Çünkü bu döneme ait eserlerin Türkçenin hem Orta Asya'da kullanıldığı döneme ait dil özelliklerini hem de yeni coğrafya ve kültürlerin etkisi altında değişim gösteren dil özelliklerini bir arada barındırdığı görülmektedir.

Tüm bu düşünceler ışığında bir dilin gösterdiği gelişimi ve değişimi görmemizi sağlayan başlıca kaynaklardan birisi o dilin kelime gruplarıdır. 15. yüzyılın henüz başlarında yazılmış ve Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait *Tıbb-ı Nebevi* adlı eserde kelime grupları araştırılırken kelime gruplarının yapısını ortaya koymak, bir kelime grubunu diğer kelime gruplarında ve cümlelerde nasıl ve hangi görevlerde kullanıldığını tespit etmek amaçlanmıştır. Çalışmamızda verilen örneklerde metnin aslına bağlı kalınmış ve günümüz Türkçesine aktarılmıştır.

Çalışmamız “Ön Söz”, “Giriş”, “Türkiye Türkçesinde Kelime Grupları”, “İnceleme”, “Sonuç” ve “Kaynakça” bölümlerinden oluşmaktadır.

“Giriş” bölümünde Ahmed-i Dâi’nin hayatı, edebi kişiliği ve eserleri hakkında bilgiler verilmiştir.

“Türkiye Türkçesinde Kelime Grupları” bölümünde ise önce araştırmacıların kelime gruplarıyla ilgili isimlendirmelerine ve görüşlerine yer verilmiş, hangi noktalarda birleştikleri veya görüş ayrılığına düştükleri tespit edilmiştir. Bu bilgiler ışığında kelime gruplarıyla ilgili bir sınıflandırma yapılmıştır.

“İnceleme” bölümünde “Tıbb-ı Nebevî” adlı eserde belirlenen kelime grubu örneklerine yer verilmiştir. Önce kelime grubunun yapısı ele alınmış daha sonra diğer kelime gruplarının yapısına nasıl katıldıkları ve cümlede ne tür görev üstlendikleri belirlenmiştir. Eserdeki kelime grupları fişleme yöntemiyle belirlenmiştir. Fişlenen örneklerde belirtilen ilk numara örneğin eserde yer aldığı sayfa numarasını, ikinci numara ise örneğin o sayfadaki beyit numarasını göstermektedir.

“Sonuç” bölümünde çalışmanın genel bir değerlendirmesi yapılmış ve günümüz ve geçmiş dönem mukayese edilerek ortaya çıkan farklılıklar belirlenmiştir. “Kaynakça” kısmında ise, bilgi ve metot yönünden yararlanılan kaynaklar gösterilmiştir.

Bu çalışmayla güzel Türkçemize ufak bir katkı sağlama fırsatını veren ve yüksek lisans eğitimimde bilgileri ve görüşleriyle daima ufku genişletip yol gösteren değerli danışman hocam Sayın Prof. Dr. Turgut BAYDAR ve saygıdeğer eşleri Prof. Dr. Arzu Sema ERTANE BAYDAR’a şükranlarımı sunarım. Yine desteğini bir an olsun esirgemeyen ve bu kutlu ilim yolunda en büyük yardımcım olan eşim Gülser Kaya’ya, neşe kaynağım, kızım Elif Dilruba Kaya’ya, değerli dostum M. Sami Ünal’a ve çocukluğumdan beri bana sadece “oku” öğüdünü veren, okuyup kendimi geliştirmemden başka bir şey istemeyen babama ve dualarını esirgemeyen aile büyüklerime teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

TEZ BİLDİRİMİ.....	I
ÖZET.....	II
ABSTRACT.....	IV
ÖN SÖZ.....	VI
İÇİNDEKİLER	VIII
TABLolar	XXII
I. GİRİŞ	1
A. Ahmed-i Dâi'nin Hayatı.....	2
B. Edebi Kişiliği ve Eserleri.....	4
II. İKİNCİ BÖLÜM	9
A. Türkiye Türkçesinde Kelime Grupları	9
1.İsim Tamlaması.....	22
2.Sıfat Tamlaması	32
3.Sıfat-fiil Grubu	35
4.Zarf-fiil Grubu	37
5.İsim-fiil Grubu	39
6.Tekrar Grubu.....	41
7.Edat Grubu.....	44
8.Bağlama Grubu	45
9.Unvan Grubu.....	47
10.Birleşik İsim Grubu	48
11.Ünlem Grubu	50
12.Sayı Grubu	51

13.Birleşik Fiil Grubu	52
14.Zarf Grubu	55
15.Kısaltma Grupları.....	55
III. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	58
A. İnceleme	58
I. İsim Tamlamaları.....	58
1. Yapıları Bakımından İsim Tamlamaları	58
1.1. Unsurları Tek Kelimededen Oluşan İsim Tamlamaları	58
1.1.1. Tamlayanı ve Tamlananı İsim Olan İsim Tamlamaları.....	58
1.1.1.1. Tamlayanı ve Tamlananı İsim Olan Belirtili İsim Tamlamaları ...	58
1.1.1.1.1. Tamlayanı İlgi Hâli Eki Alarak Kurulan Belirtili İsim Tamlamaları.....	58
1.1.1.1.2. Tamlayanı Ayrılma Hâli Eki Alarak Kurulan Belirtili İsim Tamlamaları.....	65
1.1.1.2. Tamlayanı ve Tamlananı İsim Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları.	65
1.1.1.2.1. Bir Kısmı Kalıplaşmış Birleşik İsim Şeklinde Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları.....	72
1.1.1.2.2. Tamlayanı İyelik Eki Alarak Kurulan Belirtisiz İsim Tamlamaları.....	72
1.1.1.3. Tamlayanı ve Tamlananı İsim Olan Takısız İsim Tamlamaları ...	74
1.2. Tamlayanı Özel İsim Olan İsim Tamlamaları	76
1.2.1. Tamlayanı Özel İsim Olan Belirtili İsim Tamlamaları	76
1.2.2. Tamlayanı Özel İsim Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları	78
1.3. Unsurlarından Biri Zamir Olan İsim Tamlamaları	80
1.3.1. Tamlayanı Şahıs Zamiri Olan İsim Tamlamaları.....	80
1.3.1.1. Tamlayanı 1. Teklik Şahıs Zamiri Olam Tamlamalar	80

1.3.1.2. Tamlayanı 2. Teklik Şahıs Zamiri Olan Tamlamalar	81
1.3.1.3. Tamlayanı 3. Teklik Şahıs Zamiri Olan Tamlamalar	82
1.3.1.4. Tamlayanı 1. Çokluk Şahıs Zamiri Olan Tamlamalar	83
1.3.1.5. Tamlayanı 2. Çokluk Şahıs Zamiri Olan Tamlamalar	83
1.3.1.6. Tamlayanı 3. Çokluk Şahıs Zamiri Olan Tamlamalar	84
1.3.2. Tamlayanı “Kendi” Zamiri Olan İsim Tamlamaları	84
1.3.3. Tamlananı “Kendi” Zamiri Olan İsim Tamlamaları	85
1.3.4. Tamlayanı Belirsizlik Zamiri Olan İsim Tamlamaları	85
1.3.5. Tamlananı Belirsizlik Zamiri Olan İsim Tamlamaları	86
1.3.6. Tamlayanı İşaret Zamiri Olan İsim Tamlamaları	87
1.3.7. Her İki Unsuru da Zamir Olan İsim Tamlamaları	87
1.3.8. Unsurlarından Biri Soru Zamiri Olan İsim Tamlamaları	88
1.3.9. Unsurlarından Her İkisi de Soru Zamiri Olan İsim Tamlamaları	89
1.4. Unsurlarından Biri veya İkisi Kelime Grubu Şeklinde Olan İsim Tamlamaları	89
1.4.1. Tamlayan Unsuru Sıfat Tamlaması Olan İsim Tamlamaları	89
1.4.2. Tamlanan Unsuru Sıfat Tamlaması Olan İsim Tamlamaları	92
1.4.3. Her İki Unsuru da Sıfat Tamlaması Olan İsim Tamlamaları	93
1.4.4. Tamlayan Unsuru Fiilimsi Grubu Olan İsim Tamlamaları	94
1.4.5. Tamlanan Unsuru Fiilimsi Grubu Olan İsim Tamlamaları	94
1.4.6. Tamlayan Unsuru Bağlama Grubu Olan İsim Tamlamaları	95
1.4.7. Tamlanan Unsuru Bağlama Grubu Olan İsim Tamlamaları	97
1.4.8. Her İki Unsuruda Bağlama Grubu Olan İsim Tamlamaları	99
1.4.9. Tamlayan Unsuru Unvan Grubu Olan İsim Tamlamaları	99
1.4.10. Tamlanan Unsuru Zarf Grubu Olan İsim Tamlamaları	100

1.4.11. Tamlayan Unsuru Tekrar Grubu Olan İsim Tamlamaları	100
1.4.12. Tamlanan Unsuru Tekrar Grubu Olan İsim Tamlamaları	100
1.4.13. Tamlayan Unsuru Birleşik İsim Grubu Olan İsim Tamlamaları..	101
1.4.14. Tamlayan Unsuru Farsça Tamlama Olan İsim Tamlamaları.....	101
1.4.15. Tamlanan Unsuru Farsça Tamlama Olan İsim Tamlamaları.....	102
1.4.16. Tamlayan Unsuru Arapça Tamlama Olan İsim Tamlamaları.....	102
1.4.17. Tamlanan Unsuru Arapça Tamlama Olan İsim Tamlamaları.....	103
2. İsim Tamlamalarının Başka Kelime Grupları İçindeki Durumu ..	103
2.1. Bir Belirtili İsim Tamlamasının Başka Bir İsim Tamlamasında Tamlayan Unsur Olarak kullanılması	103
2.2. Bir Belirtisiz İsim Tamlamasının Başka Bir İsim Tamlamasında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması	104
2.3. Bir Belirtisiz İsim Tamlamasının Başka Bir İsim Tamlamasında Tamlanan Unsur Olarak Kullanılması	106
2.4. Bir İsim Tamlamasının Sıfat Tamlamasında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması	106
2.5. Bir İsim Tamlamasının Sıfat Tamlamasında İsim Unsuru Olarak Kullanılması	107
2.6. Bir İsim Tamlamasının Edat Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması	108
2.7. Bir İsim Tamlamasının Bağlama Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması	109
3. Cümlede Öge Olmaları Bakımından İsim Tamlamaları	110
3.1. İsim Tamlamalarının Cümlede Özne Olarak Kullanılması	110
3.1.1. İsim Tamlamalarının İsim Cümlelerinde Özne Olarak Kullanılması	110
3.1.2. İsim Tamlamalarının Fiil Cümlesinde Özne Olarak Kullanılması	111

3.2. İsim Tamlamalarının Cümlede Nesne Olarak Kullanılması.....	112
3.3. İsim Tamlamalarının Cümlede Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması	112
3.3.1. Yönelme Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olanlar	112
3.3.2. Bulunma Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olanlar	113
3.3.3. Çıkma Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olanlar	114
3.4. İsim Tamlamalarının Cümlede Zarf Tümleci Olarak Kullanılması..	114
3.5. İsim Tamlamalarının Cümlede Yüklem Olarak Kullanılması.....	115
II. Sıfat Tamlamaları	116
1. Yapıları Bakımından Sıfat Tamlamaları	116
1.1. Unsurları Tek Kelimeden Oluşan Sıfat Tamlamaları.....	116
1.1.1. Tamlayanı Niteleme Sıfatı Olan Sıfat Tamlamaları.....	116
1.1.2. Tamlayanı Belirtme Sıfatı Olan Sıfat Tamlamaları	118
1.1.2.1. Tamlayanı İşaret Sıfatı Olan Sıfat Tamlamaları	118
1.1.2.2. Tamlayanı Belirsizlik Sıfatı Olan Sıfat Tamlamaları	120
1.1.2.3. Tamlayanı Sayı Sıfatı Olan Sıfat Tamlamaları	122
1.1.2.3.1. Tamlayanı Asıl Sayı Sıfatı Olan Sıfat Tamlamaları.....	122
1.1.2.3.2. Tamlayanı Sıra Sayı Sıfatı Olan Sıfat Tamlamaları	123
1.1.2.4. Tamlayanı Soru Sıfatı Olan Sıfat Tamlamaları.....	124
1.1.3. Tamlayanı “ki” Eki ile Sıfat Yapılmış Olan Sıfat Tamlamaları	125
1.1.4. Tamlayanı Sıfat-Fiil Olan Sıfat Tamlamaları	126
1.2. Unsurları Birden Fazla Kelimeden Oluşan Sıfat Tamlamaları	128
1.2.1. Tamlayanı Sıfat-Fiil Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	128
1.2.2. Tamlayanı Bağlama Grubu Olan Sıfat Tamlamaları.....	130
1.2.3. Tamlananı Bağlama Grubu Olan Sıfat Tamlamaları.....	131

1.2.3. Tamlayanı Edat Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	131
1.2.4. Tamlayanı Zarf Grubu Olan Sıfat Tamlamaları.....	132
1.2.5. Tamlayanı Tekrar Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	133
1.2.6. Tamlayanı Sayı Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	133
1.2.7. Tamlayanı Çıkma Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	134
1.2.8. Tamlayanı Birleşik Sıfat Olan Sıfat Tamlamaları.....	134
2. Sıfat Tamlamalarının Başka Kelime Grupları İçindeki Durumu .	135
2.1. Sıfat Tamlamalarının Başka Bir Sıfat Tamlamasında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması	135
2.2. Sıfat Tamlamalarının Başka Bir Sıfat Tamlamasında İsim Unsuru Olarak Kullanılması	136
2.3. Sıfat Tamlamalarının İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması	137
2.4. Sıfat Tamlamalarının İsim Tamlamalarında Tamlanan Unsur Olarak Kullanılması	138
2.5. Sıfat Tamlamalarının Edat Gruplarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması	139
2.5. Sıfat Tamlamalarının Bağlama Grubunun Unsuru Olarak Kullanılması	140
3. Cümlede Öge Olmaları Bakımından Sıfat Tamlamaları.....	141
3.1. Sıfat Tamlamalarının Cümlede Özne Olarak kullanılması	141
3.1.1. Sıfat Tamlamalarının İsim Cümlelerinde Özne Olarak Kullanılması	141
3.1.2. Sıfat Tamlamalarının Fiil Cümlelerinde Özne Olarak Kullanılması	141
3.2. Sıfat Tamlamalarının Cümlede Nesne Olarak Kullanılması	142

3.3. Sıfat Tamlamalarının Cümlede Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması	143
3.3.1. Yönelme Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olanlar	143
3.3.2. Bulunma Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olanlar	144
3.3.3. Çıkma Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olanlar	144
3.4. Sıfat Tamlamalarının Cümlede Zarf Tümleci Olarak Kullanılması .	145
3.5. Sıfat Tamlamalarının Cümlede Yüklem Olarak Kullanılması	145
III. Sıfat-Fiil Grubu	146
1. Sıfat-Fiil Grubunu Oluşturan Ekler	146
1.1. “-An” Ekiyle Yapılan Sıfat-Fiil Grubu	146
1.2. “-dİk” Ekiyle Yapılan Sıfat-Fiil Grubu	148
1.3. “-mİş” Ekiyle Yapılan Sıfat-Fiil Grubu	149
1.4. “-Acak” Ekiyle Yapılan Sıfat-Fiil Grubu	150
1.5. “-İcİ” Ekiyle Yapılan Sıfat-Fiil Grubu	150
1.6. “-Ur” Ekiyle Yapılan Sıfat-Fiil Grubu	150
1.7. “-mAz” Ekiyle Yapılan Sıfat-Fiil Grubu.....	151
2. Sıfat-Fiil Grubunun Başka Kelime Grupları İçindeki Durumu....	151
2.1. Sıfat-Fiil Grubunun Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması	151
2.2. Sıfat-Fiil Grubunun Belirtili İsim Tamlamalarında Tamlanan Unsur Olarak Kullanılması	152
2.3. Sıfat-Fiil Grubunun Edat Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması	152
2.4. Sıfat-Fiil Grubunun Bağlama Grunun Unsuru Olarak Kullanılması	153
3. Cümlede Öge Olmaları Bakımından Sıfat-Fiil Grupları.....	153
3.1. Sıfat-Fiil Grubunun Cümlede Nesne Olarak Kullanılması	153

3.2. Sıfat-Fiil Grubunun Cümlede Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması	154
3.3. Sıfat-Fiil Grubunun Cümlede Zarf Tümleci Olarak Kullanılması....	154
IV. Zarf-Fiil Grubu.....	155
1. Zarf-Fiil Grubunu Oluşturan Ekler	155
1.1. “-Ip” Ekiyle Yapılan Zarf-Fiil Grubu.....	155
1.2. “-IcAk” Ekiyle Yapılan Zarf-Fiil Grubu	157
1.3. “-sA” Ekiyle Yapılan Zarf-Fiil Grubu	158
1.4. “-kEn” Ekiyle Yapılan Zarf-Fiil Grubu.....	159
1.5. “-IncA” Ekiyle Yapılan Zarf-Fiil Grubu	160
1.6. “-dİlcA/-tİlcA” Ekiyle Yapılan Zarf-Fiil Grubu	161
1.7. “-dUkdA” Ekiyle Yapılan Zarf-Fiil Grubu	161
1.8. “-dİsA” Ekiyle Yapılan Zarf-Fiil Grubu	162
1.9. “-(y)U” Ekiyle Yapılan Zarf-Fiil Grubu	163
1.10. “-AlI” Ekiyle Yapılan Zarf-Fiil Grubu.....	163
1.11. “-mAdIn” Ekiyle Yapılan Zarf-Fiil Grubu	163
1.12. “-dİgIncA” Ekiyle Yapılan Zarf-Fiil Grubu	164
1.13. “-dÜklEyİn” Ekiyle Yapılan Zarf-Fiil Grubu.....	164
1.14. “-gInIAYIn” Ekiyle Yapılan Zarf-Fiil Grubu.....	164
2. Cümlede Öge Olmaları Bakımından Zarf-Fiil Gurubu.....	165
2.1. Zarf-Fiil Grubunun Cümlede Zarf Tümleci Olarak Kullanılması	165
V. İsim-Fiil Gurubu.....	165
1. İsim-Fiil Grubunu Oluşturan Ekler.....	165
1.1. “-mA” Ekiyle Yapılan İsim-Fiil Grubu.....	165
1.2. “-mAk” Ekiyle Yapılan İsim-Fiil Grubu	166
1.3. “-mAklIk” Ekiyle Yapılan İsim-Fiil Grubu.....	168

1.4. “-dUk” Ekiyle Yapılan İsim-Fiil Grubu	168
2. İsim-Fiil Grubunun Başka Kelime Grupları İçindeki Durumu	169
2.1. İsim-Fiil Grubunun İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması	169
2.2. İsim-Fiil Grubunun İsim Tamlamalarında Tamlanan Unsur Olarak Kullanılması	170
2.3. İsim-Fiil Grubunun Edat Gurubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması	170
2.4. İsim-Fiil Grubunun Bağlama Gurubunun Unsuru Olarak Kullanılması	170
3. Cümlede Öge Olmaları Bakımından İsim-Fiil Grupları	171
3.1. İsim-Fiil Grubunun Cümlede Özne Olarak Kullanılması	171
3.2. İsim-Fiil Grubunun Cümlede Nesne Olarak Kullanılması	172
3.3. İsim-Fiil Grubunun Cümlede Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması	172
3.4. İsim-Fiil Grubunun Cümlede Yüklem Olarak Kullanılması	172
VI. Ünlem Grubu	172
VII. Birleşik İsim Grubu.....	173
1. Birleşik İsim Grubunun Kelime Grupları İçindeki Durumu	174
1.1. Birleşik İsim Grubunun İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması	174
2. Cümlede Öge Olmaları Bakımından Birleşik İsim Grupları.....	175
2.1. Birleşik İsim Grubunun Cümlede Özne Olarak Kullanılması	175
VIII. Zarf Grubu.....	175
1. Zarf Grubunun Kelime Grupları İçindeki Durumu	177
1.1. Zarf Grubunun İsim Tamlamasında Tamlanan Unsur Olarak Kullanılması	177

1.2. Zarf Grubunun Sıfat Tamlamasında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması	177
2. Cümlede Öge Olmaları Bakımından Zarf Grubu	178
2.1. Zarf Grubunun Cümlede Zarf Tümleci Olarak Kullanılması	178
2.2. Zarf Grubunun Cümlede Yüklem Olarak Kullanılması	178
IX. Edat Grubu.....	179
1. Yapıları Bakımından Edat Grupları.....	179
1.1. “İle” ile Kurulan Edat Grubu	179
1.2. “İçin” ile Kurulan Edat Grubu	181
1.3. “Gibi” ile Kurulan Edat Grubu	184
1.4. “Ötürü” ile Kurulan Edat Grubu	186
1.5. “Degin” ile Kurulan Edat Grubu.....	188
1.6. “Bile” ile Kurulan Edat Grubu.....	189
1.7. “Sonra” ile Kurulan Edat Grubu	191
1.8. “Üzeri” ile Kurulan Edat Grubu	192
1.9. “Birle” ile Kurulan Edat Grubu	193
1.10. “Denlü” ile Kurulan Edat Grubu.....	194
1.11. “Karşı” ile Kurulan Edat Grubu.....	195
1.12. “Berü” ile Kurulan Edat Grubu.....	195
1.13. “Kadar” ile Kurulan Edat Grubu.....	196
1.14. “Yana” ile Kurulan Edat Grubu	196
1.15. “Artuk” ile Kurulan Edat Grubu	196
1.16. “Üzre” ile Kurulan Edat Grubu.....	197
1.17. “Evvel” ile Kurulan Edat Grubu	197
1.18. “Dek” ile Kurulan Edat Grubu.....	197

2. Cümlede Öge Olmaları Bakımından Edat Grupları	197
2.1. Edat Grubunun Cümlede Zarf Tamlayıcısı Olarak Kullanılması	197
2.2. Edat Grubunun Cümlede Yüklem Olarak Kullanılması.....	199
X. Unvan Grubu.....	199
1. Unvan Grubunun Başka Kelime Grupları İçindeki Durumu	201
1.1. Unvan Grubunun İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması	201
3. Cümlede Öge Olmaları Bakımından Unvan Grubu.....	202
3.1. Unvan Grubunun Cümlede Özne Olarak Kullanılması.....	202
3.2. Unvan Grubunun Cümlede Nesne Olarak Kullanılması	202
3.3. Unvan Grubunun Cümlede Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması...	203
XI. Birleşik Fiil Grubu	203
1. Yapıları Bakımından Birleşik Fiiller	203
1.1. Bir İsimle Yardımcı Fiilden Oluşan Birleşik Fiiller	203
1.1.1. Yardımcı Fiili “it-“ Olan Birleşik Fiiller	203
1.1.2. Yardımcı Fiili “ol-“ Olan Birleşik Fiiller	207
1.1.3. Yardımcı Fiili “eyle-“ Olan Birleşik Fiiller.....	209
1.1.3. Yardımcı Fiili “kıl-“ Olan Birleşik Fiiller	211
1.2. Tasviri Fiil Yapısındaki Birleşik Fiiller	212
1.2.1. Yardımcı Fiili “Vir-“ Olan Birleşik Fiiller	212
1.2.2. Yardımcı Fiili “Gel-“ Olan Birleşik Fiiller.....	214
1.2.3. Yardımcı Fiili “Ko-“ Olan Birleşik Fiiller.....	214
1.2.4. Yardımcı Fiili “Bil-“ Olan Birleşik Fiiller.....	214
1.3. Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller	215
XII. Tekrar Grubu	219

1. Tekrar Çeşitleri.....	219
1.1. Unsurları Aynı Olan Tekrar Grupları.....	219
1.2. Unsurları Yakın Anlamalı Olan Tekrar Grupları	221
1.3. Unsurları Zıt Anlamalı Olan Tekrar Grupları	223
1.4. İlaveli Tekrar Grupları.....	223
2. Tekrar Gruplarının Başka Kelime Grupları İçindeki Durumu	224
2.1. Tekrar Grubunun İsim Tamlamasında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması	224
2.2. Tekrar Grubunun İsim Tamlamasında Tamlanan Unsur Olarak Kullanılması	224
2.3. Tekrar Grubunun Sıfat Tamlamasında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması	224
3. Cümlede Öge Olmaları Bakımından Tekrar Grupları	224
3.1. Tekrar Grubunun Cümlede Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması ...	224
3.2. Tekrar Grubunun Cümlede Zarf Tamlayıcısı Olarak Kullanılması ..	225
XIII. Bağlama Grubu.....	226
1. Bağlama Grubu Çeşitleri.....	226
1.1. “ve” Bağlacı ile Kurulan Bağlama Grubu	226
1.2. “ile” Bağlacı ile Kurulan Bağlama Grubu	230
1.3. “ya” Bağlacı ile Kurulan Bağlama Grubu	231
1.4. “u, ü, vu, vü” Bağlacı ile Kurulan Bağlama Grubu	233
1.5. “veya” Bağlacı ile Kurulan Bağlama Grubu	233
2. Bağlama Grubunun Başka Kelime Grupları içindeki Durumu	234
2.1. Bağlama Grubunun İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması	234

2.2. Bağlama Grubunun İsim Tamlamalarında Tamlanan Unsur Olarak Kullanılması	236
2.3. Bağlama Grubunun Sıfat Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması	237
2.4. Bağlama Grubunun Sıfat Tamlamalarında Tamlanan Unsur Olarak Kullanılması	237
2.5. Bağlama Grubunun Edat Gruplarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması	238
3. Cümlede Öge Olmaları Bakımından Bağlama Grupları	239
3.1. Bağlama Grubunun Cümlede Özne Olarak Kullanılması	239
3.2. Bağlama Grubunun Cümlede Nesne Olarak Kullanılması.....	239
3.3. Bağlama Grubunun Cümlede Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması	241
3.4. Bağlama Grubunun Cümlede Zarf Tamlayıcısı Olarak Kullanılması	241
XIV. Sayı Grubu	241
1. Sayı Grubunun Başka Kelime Grupları İçindeki Durumu	243
1.1. Sayı Grubunun Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması	243
XV. Kısaltma Grupları	243
1. Tür Bakımından Kısaltma Grupları	243
1.1. İsnat Grubu	243
1.2. Yönelme Grubu.....	243
1.3. Bulunma Grubu.....	244
1.4. Çıkma Grubu.....	244
1.5. Vasıta Grubu	244
1.6. Klişe Kısaltmalar.....	245

1.6.1. Birinci Unsuru Uzaklaşma Hâli İkinci Unsuru Yönelme Hâli Eki Taşıyan Kısaltma Grupları	245
2. Kısaltma Gruplarının Başka Kelime Grupları İçindeki Durumu .	245
2.1. İsnat Grubunun Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması	245
2.2. Çıkma Grubunun Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması	245
3. Cümlede Öge Olmaları Bakımından Kısaltma Grupları.....	246
3.1. Yönelme Grubunun Cümlede Özne Olarak Kullanılması.....	246
3.2. Yönelme Grubunun Cümlede Yüklem Olarak Kullanılması	246
3.3. Bulunma Grubunun Cümlede Yüklem Olarak Kullanılması	246
SONUÇ.....	247
KAYNAKÇA.....	252

TABLÖLAR

		<u>Sayfa No</u>
Tablo - 1	Ahmed-İ Dâi'nin <i>Tıbb-ı Nebevi</i> Adlı Eserinde Kelime Grupları	247

I. GİRİŞ

İnsanlığın başlangıç tarihinden günümüze kadar birçok şey çeşitli evrelerden geçerek değişim ve gelişim göstermiştir. Bu değişim ve gelişimden en çok etkilenen unsurlardan birisi de dil olmuştur. Dildeki bu gelişim ve değişim eski tarihlerden beri araştırmacılar için hep bir merak konusu olmuş ve dilin yapısında meydana gelen değişimleri ortaya çıkarmak için birçok çalışma yapılmıştır. Bir dilin yapısında meydana gelen gelişimin en iyi şekilde ortaya çıkarılması için de o dilin kelime gruplarının iyi bilinmesi gerekir. Çünkü kelime grupları cümleyi oluşturan ana unsurdur ve cümle dediğimiz düzeneğin yapı taşlarıdır.

Bir dilin yapısının ve o yapıyı meydana getiren unsurların iyi bilinebilmesi için o dilin tarihi dönemlerinin ve o dönemlerden günümüze ulaşan eserlerin iyi incelenmesi gerekir. Türkçe de Türklerin tarihte yaşadığı önemli olaylara göre çeşitli dönemlere ayrılmıştır. Bu dönemlere ayrılmasındaki en önemli gelişmeler de nitekim din olarak İslamiyet'in benimsenmesi ve Orta Asya'dan Anadolu coğrafyasına geliş olmuştur. Bu iki önemli olay Türkçenin yapısında çeşitli değişimlere sebep olmuştur. Çalışmamızda Türkçenin tarihi dönemlerinden biri olan Eski Anadolu Türkçesi Dönemi'ne ait bir eseri incelememizdeki asıl gaye de dilimizde meydana gelen gelişimi daha iyi görebilmek ve geçmişle günümüz arasında bir bağ kurabilmektir.

Eski Anadolu Türkçesi, Türkler'in Anadolu'ya gelişinden sonra başlayıp Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarını kapsayan dönemde 13. ve 15. yüzyıllar arasında gelişme gösteren ve Oğuzca'ya dayalı olarak ortaya çıkan yazı diline denir. Bu dönemin dilinde Oğuzca'nın ağır bastığı, yabancı unsurların fazla karışmadığı sade bir Türkçe görülmektedir. Döneme ait eserlere bakıldığında az da olsa Arapça ve Farsça unsurlara rastlanmaktadır. Araştırmacılar bu dönemi üç devrede ele alıp incelemişlerdir.

1. Selçuklu Dönemi Türkçesi
2. Beylikler Dönemi Türkçesi
3. Osmanlıcaya Geçiş Dönemi Türkçesi

Bu dönem Türklerin İslamiyet’i tam olarak benimsediği ve dinî konularda iyice derinleşmeye başladığı dönemdir. Bu dönemde meydana gelen eserlerde ağırlıklı olarak dini tasavvufi konular işlenmiş ve halkın da bu konuda bilgi sahibi olması amaçlanmıştır. Dönemin genelinde yazılan eserlere bakılacak olursa çoğu eserin bu minval üzere kaleme alındığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Çalışmamıza konu olan *Tıbb-ı Nebevi* tercümesi de bu eserlerden birisi olarak gösterilebilir.

A. Ahmed-i Dâi’nin Hayatı

Tıbb-ı Nebevi’nin mukaddimesinde geçen “Ahmed ibn İbrahim ibn Muhammed el maruf bi’d – Dâi” ifadesinden adının Ahmed babasının adının İbrahim dedesinin adının Muhammed ve mahlasının da Dâi olduğu anlaşılmaktadır. Doğum yılı kesin olarak bilinmemekle beraber eski kaynaklarda farklı görüşler mevcuttur. Sehi Bey, tezkiresinde “Bu dahi Sultan mir Süleyman şairlerindendir” diyerek onun yaşamış olduğu tarihi açıkça ortaya koymuştur. Yine Latifi de benzer ifadelerle Dâi’nin Mir Süleyman şairlerinden olduğunu belirtmiştir. Kınalızade Hasan Çelebi Tezkiresinde ise “Sultan Murad-ı Mazi’nin biraderi Emir Süleyman şuarasından ve nazıman-ı Rum’un ekdem-i kudemasındandır” ifadesiyle Dâi’nin Sultan I. Murad zamanında yaşadığı belirtilmiştir. Fakat bu görüşe katılmak mümkün değildir zira Dâi’nin eserleri ve eserlerinde ismi geçen şahsiyetler dikkate alındığında onun 14. yüzyılın sonları ve 15. yüzyılın başlarında Yıldırım Beyazıd, Emir Süleyman, Çelebi Mehmet ve II. Murad zamanlarında yaşadığını söylemek daha doğru bir ifade olacaktır.

Dâi’nin doğum yeri ise Germiyan olarak kabul edilir. Bu hususta tek farklı görüş Alman araştırmacı Hammer (1836) tarafından ortaya atılmıştır. Hammer Dâi’nin Karaman ahâlisinden olduğunu söyler. Yine Dâi’nin eserleri ve eserlerini takdim ettiği tarihi şahsiyetler göz önüne alındığında onun Germiyanlı olduğunu kabul etmek daha doğru olacaktır.

Nerede ve nasıl ilim tahsil ettiği ile ilgili pek bir bilgi bulunmamaktadır. Yalnızca Sehi Bey ve Latifi tezkirelerinde iyi bir eğitim aldığı ve kadılık yaptığı belirtilmiştir. Dâi’nin eğitimi hakkında en gerçekçi yorumları onun eserleri üzerinden

yapmak daha doğru olacaktır. Eserlerinde işlediği dini ve ilmi konular, dönemin Türkçesini ustaca kullanması ve aruzu kullanma becerisi onun dönemin İslami eğitim sistemi içerisinde iyi bir eğitim aldığını gösterir. Yine Yıldırım Beyazıd'ın Kütahya valiliği sırasında şehrin kadılığını yaptığını da göz önünde bulundurursak Dâi'nin iyi bir eğitim aldığı yorumunu da yapabiliriz. Zira o dönemde kadılar genelde ulema sınıfındaki kişilerden seçilirdi. Yine divanlarında ve *Çeng-name*'sinde bulunan bazı beyitlerde insanların ilim sahiplerinden çok cahillere kıymet verdiğini söylemesi ve bu durumu eleştirecek kadar kendine güvenmesi onun iyi bir eğitim aldığını gösteren delillerdendir.

Germiyan hükümdarı II. Yakup Dâi'yi himayesi altına almıştır. Dâi bu sırada "Tabirname" adlı tercümesini kaleme almış ve II. Yakup'a sunmuştur. Ankara Savaşı sonrası nerelerde yaşadığı ve kaldığı hakkında pek bir malûmat yoktur fakat kaleme aldığı "Mihâliç Manzumesi" onun bu süre zarfında çeşitli yerlere seyahat ettiğini gösterir. Bu seyahatlerden sonra Edirne'ye gelerek sultanlığını ilan eden Emir Süleyman'ın himayesi altına girmiştir. Burada yaşadığı dönemde *Çeng-name* adlı eserini tamamlamış ve Emir Süleyman'a sunmuştur. Emir Süleyman'ın 1410 yılında öldürülmesinden sonra Ahmed-i Dâi Çelebi Mehmed'in yanına gelmiştir. Burada Farsça divanını yazarak veziriazam Hacı Hayreddin Paşa'ya sunmuştur. Daha sonra II. Murad'ın şehzadeliği sırasında ona hocalık yapmıştır. Bu hocalığı sırasında *Ukudu'l-Cevahir* adlı eserini kaleme almıştır. Çelebi Mehmet'in vefatından sonra II. Murad padişah olmuştur ve Dâi'yi himayesi altına almıştır. Bu zaman zarfında da Dâi hükümdar adına Attar'dan *Tezkiretül-Evliya*'yı tercüme etmiş ve padişaha sunmuştur. Bu eser Dâi'nin yazdığı son eser olarak kabul edilmektedir.

Dâi'nin ölümü ise yine kesin olarak bilinmemektedir ve kaynakların verdiği bilgilerde tutarsızlık göze çarpmaktadır. Hammer (1836) Dâi'nin ölüm yılını 1412 olarak göstermektedir ki bu görüş diğer araştırmacılar tarafından hatalı olarak kabul edilir. *Sicill-i Osmani*'de ise Dâi'nin ölümü I. Murad zamanında gösterilmiştir. Nitekim burada da bariz bir hata göze çarpmaktadır. Çünkü Dâi I. Murad'ın torunu olan Emir Süleyman devrinde yaşamış ve ona eserler sunmuştur. *Keşfüz-zunun*'da ise Dâi'nin ölümü 1421 olarak gösterilmektedir. İncelemelerimize göre Dâi'nin

ölümüyle ilgili bilgiyi onun divanının son bulunan nüshası vermektedir. Bu bulunan divanda Çelebi Mehmed'in ölümü üzerine yazılmış bir mersiye ve II. Murad'ın hükümdarlığını metheden üç şiir bulunmaktadır. Bu bilgiler ışığında Sultan II. Murad'ın 1421'de tahta çıktığı yıllarda hayatta olduğunu kabul ediyoruz. Yine bu bilgiler ışığında kesin ölüm tarihi bilinmemekle beraber 1421 yılından sonra olduğu çok açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda inceleme eserimiz olan Tıbb-ı Nebevî'de bahsi geçen vezir ve sultan isimlerini dikkate alacak olursak Dâi'nin ölümünün II. Murad'ın tahta çıkışından sonraki bir tarihte olduğunu kesin olarak söyleyebiliriz.

Dâi'nin nerede öldüğü ve mezarının nerede olduğu hakkında rivayetlerden öteye geçen bir bilgi bulunmamaktadır. Kaynaklarda Bursa'da Dâi adıyla anılan bir mahâlle, bir hamam ve bir cami bulunduğu belirtilmiştir. Caminin yanında bulunan mezar ise "Dâi Dede Kabri" diye anılmaktadır ve bu mezarın Ahmed-i Dâi'ye ait olduğu rivayet edilmektedir.

B. Edebi Kişiliği ve Eserleri

Ahmed-i Dâi kendi çağdaşlarına göre oldukça verimli bir şairdir. Edebiyatın çeşitli alanlarında telif, tercüme, manzum ve mensur gibi birçok alanda eser meydana getirmiştir. Sehi Bey Tezkiresi'nde de Dâi'nin edebi yönünden övgüyle bahsedilmekte ve çağdaşlarıyla kıyaslanamayacak kadar iyi bir şair olduğu hakkında bilgiler yer almaktadır. Nerede ve kimlerden eğitim gördüğü konusunda net bir bilgi bulunmamaktadır ancak o dönemin önemli şehirlerinden biri olan ve birçok alanda şair yetiştiren Germiyan bölgesinde eğitim gördüğü tahmin edilmektedir.

Dâi'nin yazdığı eserler incelendiğinde Kur'an, tefsir, hadis, lügat, aruz, inşa usulü, rüya tabirleri, riyaziye, tarih, tıp gibi birçok alanda eser kaleme aldığı görülmektedir. Buradan hareketle de Dâi'nin birçok alanda bilgili olduğu ve ansiklopedik bir kişiliğe sahip olduğu anlaşılmaktadır. Yine Dâi'nin Kütahya kadılığı ve II. Murad'a hocalık yaptığını göz önüne alacak olursak iyi bir eğitim gördüğünü ve devrin ulema sınıfından olduğu yorumunu rahatlıkla yapabiliriz.

Dâi'nin şiirlerine bakacak olursak yaşadığı döneme göre aruzu oldukça başarılı kullandığı, kafiye ve edebi sanatlarda maharetli olduğu anlaşılmaktadır. Dâi'nin ince zarif aşk şiirleri bulunduğu gibi tasuvvufi ve arifane bir eda ile yazdığı şiirler de mevcuttur. Lirik ve didaktik şiirlerde de çok başarılı örnekler ortaya koymuştur. Şiirlerinde ince hayaller, derin duyular ve tasvir kudreti ile de büyük değer taşıyan bir sanatçı olarak kabul görmektedir. Hatta Dâi hakkında detaylı bir araştırma yapan İsmail Hikmet ERTAYLAN onun aynı dönemde yaşadığı Ahmedî ve Şeyhî'den çok daha üstün şairlik meziyetlerine sahip olduğunu “Ahmed-i Dâi sanatçı Ahmedî'den çok yüksek olduğu gibi, nesir sahasında da münferittir. Şeyhî'den de mukaddem olmak itibarı ile kendi devrinin en ileri gelen hatta Şeyhî üzerinde de tesiri olan bir üstattır.” (ERTAYLAN, 1952: 30,33) ifadeleriyle belirtmektedir.

Bu ifadeler çoğu araştırmacı tarafından abartılı olarak kabul edilse de onun edebiyatımızdaki yeri ve önemini işaret etmeleri bakımından önem taşımaktadır. Onun şairliği hakkında yorum yapan çoğu araştırmacı birkaç şiir ve eserine bakarak gelişmiş güzel yorumlar yapmışlardır. Fakat Dâi'nin hayatı ve eserleri hakkında çok detaylı bir çalışma yaparak sonuçlarını bizlere bir kitap hâlinde sunan ERTAYLAN onun şairlik meziyetleri hakkındaki övgülerini “Ahmed-i Dâi'nin bugün ele geçmiş olan manzum ve mensur eserleri tedkik edilince, onun Osmanlı edebiyatının manzum ve mensur kısımlarındaki tesiri kendini açıkça gösterecektir. Bu vadilerde de üstad olduğu ve şeyh üş-şuarâlığın Ahmedî veya Şeyhî'ye değil, doğrudan doğruya Ahmedî Dâi'ye teveccüh edeceği anlaşılabacaktır. (ERTAYLAN, 1952: 29) ifadeleriyle sürdürmüştür.

İsmail Hikmet ERTAYLAN Dâi'nin Ahmedî'den çok üstün bir şair olduğunu ve kendisinin yeterince bilinip kendisine gereken değerin verilmediğini düşünerek Dâi'yi bu sözlerle ifade etmiştir.

Vasfi Mahir KOCATÜRK ise Dâi hakkında şu görüşleri belirtmiştir:

“Dâi'nin şairliği geniştir. Çeşitli vezinli, çeşitli kâfiye ve redifler işlemiş, kendinden sonrakilere nazire örnekleri vermiştir. Lafiz sanatlarının devrinde beğenilen şekillerini meydana getirmiş; yer yer renkli, ritmik lirik mısralar işlemiştir. Fakat şiirinin umumî evsafı derinlik ve içlilikten değil, sanat ve

zarafettendir. Çağdaşı Ahmedî'ye nispetle dili daha yumuşak sempetik olan Dâî şiiirleriyle divan edebiyatının tekâmülü içine girmiş, değerlibir şair olarak yer almıştır. Fakat nazımdaki kudret ve genişlik bakımından Ahmedî'yi geçememiş, şöhrat ve kendisinden sonrakilere tesir bakımından geride kalmıştır.” (KOCATÜRK, 1964: 169)

Dâî'nin şairliği ve edebi yönü hakkındaki bu görüşlerin doğruluğu yanlışlığı tartışmaya açık bir konudur. Burada dikkat edilecek husus iki araştırmacının da Dâî'yi dönemin kudretli şairleriyle kıyaslayarak yorum yapmasıdır. Yapılan bu kıyas bile aslında bizlere Dâî'nin edebi yönden gerçekten güçlü bir şair olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Malûm olduğu üzere Dâî'nin yaşadığı dönemde çoğu şair eserlerini Farsça olarak kaleme almaktaydı ve Türkçe bir nevi ikinci plana itilmişti. Çoğu şair tarafından Farsçanın edebi yönden Türkçeden daha üstün bir dil olduğu düşünülmekte ve yazılan eserler Farsça olarak kaleme alınmaktaydı. Fakat Ahmed-i Dâî böyle düşünenlere inat eserlerinde Türkçeyi başarı ile kullanmış, o dönemde Türkçenin şiiir dili için elverişsiz olduğunu söyleyenlere karşılık şiiirlerini akıcı ve anlaşılır ve akıcı bir Türkçe ile kaleme almıştır. Türkçenin ifade kabiliyetinin Arapça ve Farsçadan üstün olduğunu savunmuş ve bu düşüncesini eserlerinde başarıyla ortaya koymuştur. O dönemde Türkçenin ilim ve edebiyat dili olarak gelişmesine büyük katkıda bulunmuştur.

Dâî çok yönlü ve kabiliyetli bir ilim adamıdır ve şairliğinin yanı sıra hattatlık konusunda da oldukça başarılı olduğu söylenebilir. Bu alanda yetişmiş usta hattatlarla eş değer eserler yazacak kadar yeteneklidir. Hat sanatını kullanarak kaleme aldığı Farisi Divanı bunun en büyük ispatlarından birisidir.

Dâî'nin birçok alanda eseri vardır ve bunlardan birisi de araştırmamıza konu olan Tıbb-ı Nebevi Tercümesi'dir. Eser Ebû Nuaym Hâfız-ı İsfahânî'nin “Kitâbüş-şifâ fî ehâdisi'l-Mustafa” adlı eserin Ahmed b. Yusuf et-Tifâşî tarafından meydana getirilen muhtasarının Timurtaş Paşaoğlu Umur Bey'in isteği üzerine Ahmed-i Dâî tarafından Türkçeye yapılan tercümesidir. Eser peygamberlerimizin tıp ve sağlık konusundaki hadislerine dayanan mensur bir eserdir. Eser başlıca iki kısımdan oluşur. Birinci kısım Hıfzıssıhhat'tır. Bu kısım da iki bölümden meydana gelir.

Birinci bölüm yiyecek ve içeceklerin özelliklerini, yemişlerin fayda ve zararlarını bildirir. İkinci bölüm ise hijyenle ilgili olup otların fayda ve zararlarını; hava ve suyun iyi ve kötüsünün özelliklerinden bahseder. İkinci kısım ise doğrudan doğruya tababet kısmıdır ve bu da iki bölümden oluşur. Birinci bölüm hastalığın sebep ve alâmetlerini bildiren araz bölümüdür. Diğer bölümde ise tedavi ve muaceleden bahseder. Eser o dönemde kullanılan Türkçeye gayet başarılı bir şekilde tercüme edilmiştir. Eserde gayet sade ve anlaşılır bir dil kullanılmıştır. Dâî'nin eserinde Türkçeyi tercih etmesi ve bunu başarılı bir şekilde gerçekleştirmesi o dönemde Türkçenin ilim ve edebiyat dili olamayacağını savunanlara da bir cevap niteliğinde olmuştur. Aynı zamanda eserde bahsedilen hadislerin hiçbirisinin ravisi atlanmamış ve hadisler ravileriyle beraber verilmiştir. Bu da aslında dikkate değer bir durumdur ve Dâî'nin hadis ilmine de vakıf olduğunun göstergesidir.

Sonuç olarak araştırmamıza konu olan Ahmed-i Dâî yaşadığı dönemde birçok alanda eser yazmış ve o döneme iz bırakmış şairlerden birisidir. Dâî'nin edebi yönden güçlü bir şair olduğunu ve bunu eserlerine yansıttığını söyleyebiliriz. Bizim için Ahmed-i Dâî'yi ve eserlerini önemli kılan özelliği edebi yönünden ziyade o dönemde Arapçanın ve Farsçanın etkisinde kalmayıp, eserlerini Türkçe ile kaleme almasıdır. Türkçenin ilim ve bilim dili olarak uygun olduğunu diğer dillerden hiçbir eksiğinin olmadığını hatta anlam ve mana bakımından çok daha üstün olduğunu savunmuş ve eserlerine de bunu başarıyla yansıtmıştır. Günümüzde bile onun eserlerini okurken hiçbir sözlüğe gerek duymadan okuyabilir, gayet iyi anlayabilir ve yorumlayabiliriz. Bu da onun yaşadığı döneme göre ne kadar arı ve sade bir Türkçe kullandığının delillerinden birisidir. Çalışmamıza konu olan eserin ise tıp ve sağlık konusunda hadisler ışığında önemli bilgiler verdiği ve içi dolu bir içeriğe sahip olduğu; ayrıca duru Türkçesi ve kolay anlaşılabilirliği bakımından Türk dili adına büyük bir cevheri içinde barındırdığı söylenebilir. Araştırmacılar onun günümüze ulaşan eserleri içerisinde edebi yönden en önemli ve en güçlü eseri olarak ise Emir Süleyman adına yazdığı *Çengname* adlı eserini kabul etmektedir. Dâî'ye ait eserleri ise şu şekilde sıralayabiliriz:

Manzum Eserler:Türkçe Divan, Farsça Divan, Çengname, Ukudü'l- cevahir, Vasiyyet-i Nuşîrevan, Câmasbnâme Tercümesi, Matayebat, Tefsir Tercümesinin Manzum Mukaddimesi,

Mensur Eserler:Tercüme-i Tefsîr-i Ebu'l-Leys es-Semerkandi, Tercüme-i Eşkâl-i Nasîr-i Tusi, Ta'birnâme Tercümesi, Tezkiretü'l-evliya, Teressül, Miftâhul-cennet, Tıbbı-ı Nebevî Tercümesi, Vesîletü'l-mülûk li-ehli's-sülûk

II. İKİNCİ BÖLÜM

A. Türkiye Türkçesinde Kelime Grupları

İnsanların iletişim kurabilmelerini ve birbirleriyle daha iyi anlaşmalarını sağlayan konuşma özelliği muhakkak ki başlı başına bir mucizedir. Konuşurken kullandığımız dil ve dili meydana getiren kelimeler bu mucizenin ana unsurlarıdır. Allah yüce kitabı Kur'an-ı Kerim'de "O, insana beyanı, konuşmayı belletti." (Rahman Suresi 4. Ayet) ifadeleriyle konuşma yetisinin insana verilen bir özellik olduğunu beyan etmiştir. Dili meydana getiren kelimeler iletişim kurarken bazı varlıkların, hareketlerin karşılığı olarak kullanılır ama tek başlarına yeterli olmayabilir. İşte insan duygularını, düşüncelerini ve bir durumu en güzel ve en doğru bir biçimde ifade edebilmek için kelimeleri belli bir düzen ve kural içinde bir arada kullanma ihtiyacı hisseder. Bu ihtiyaçtan hareketle varlıkları, hareketleri veya durumları daha iyi açıklamak ve belirtmek için kelime grupları ortaya çıkmıştır. İnsanoğlu kelime grupları sayesinde duygularını, düşüncelerini tam ve en doğru bir biçimde ifade edebilmektedir.

Kelime grupları üzerinde günümüze kadar birçok araştırma yapılmıştır. Yapılan araştırmalara bakıldığında araştırmacılar bazı konularda fikir ayrılığı yaşasa da birçok konuda ortak payda da buluşmuşlardır fakat bir terim ve ifade birliğinden söz etmek mümkün değildir. Bu bölümde kelime gruplarına dair yapılan araştırmalara, tanımlamalara ve açıklamalara yer vereceğiz.

Prof. Dr. Muharrem Ergin'in kelime grupları ile ilgili görüşleri ve tanımlamaları şu şekildedir:

"Kelime grubu birden fazla kelimeyi içine alan, yapısında ve mânâsında bir bütünlük bulunan, dilde bir bütün olarak muamele gören bir dil birliğidir. Kelime grubu için birden fazla kelime birtakım kaidelerle belirli bir düzen içinde yan yana getirilir. Böylece belirli bir düzenle kurulduğu için kelime grubunun yapısında bir bütünlük bulunur. Kelime grubundaki bütünlük bilhassa mânâ bakımından göze çarpar. Kelime grubu tek bir nesneyi veya hareketi birlikte karşılayan kelimeler topluluğu demektir. Kelime grubunun kullanılışında da bu bütünlük kendisini gösterir. Kelime grubu kelimelerle ve diğer kelime grupları ile bir bütün hâlinde münasebete geçtiği gibi, cümlelere de bir bütün hâlinde iştirak eder. Bu arada tek bir kelime gibi çekime tâbi

tutulan, sona gelen işletme eki bütün grubu şumülü içine alır.” (ERGİN, 2009: 374)

Yukarıdaki açıklamalara bakıldığında Ergin’in kelime grupları ile ilgili dikkat çekmek istediği nokta kelime gruplarının yapısındaki bütünlüktür. Bu bütünlük hem mânâ bakımından hem de şekil bakımından vurgulanmıştır. Mânâ bakımından tek bir nesne veya durumu ifade ederken şekil bakımından da cümlede bir bütün olarak ele alınır. Ayrıca Muharrem Ergin kelime gruplarının iki unsurdan oluştuğunu şu şekilde açıklamıştır:

“Kelime grupları nesneleri ve hareketleri daha geniş olarak veya geniş nesneleri ve hareketleri belirtmek için kullanıldıklarına göre bunlar birer belirtme grupları’dır. Tek bir nesneyi veya hareketi belirtmek için bu gruplar içinde yan yana gelen, birbirine bağlanan kelimeler, bir iş birliği yapar, birbirlerine yardım eder birbirlerini tamamlarlar. Bir belirtme, bir yardım, bir tamamlama esası üzerine kurulan kelime gruplarında umumiyetle belirten-belirtilen, tamamlayan-tamamlanan, tâbi olan-tâbi olunan, asıl-yardımcı olmak üzere iki unsur bulunur.” (ERGİN, 2009: 375)

Ergin’in (2009) dikkat çekmek istediği bir diğer nokta da kelime gruplarına gelen eklerdir. Ergin’e göre Türkçede yardımcı unsur ana unsurdan önce meydana gelir ve bu sebeptendir ki kelime gruplarına gelen ekler grubun sonuna yani ana unsura gelir. Bu konuyu ise şu ifadelerle açıklar:

“İşte yukarıda belirttiğimiz gibi bu esaslara dayanan bir sıra dahilinde kelimeler bazan ekli, bazan eksiz birbirine bağlanmak suretiyle kelime gruplarını meydana getirirler. Kelime gruplarının dış münasebeti için getirilecek ek ise grubun sonuna, yani yalnız asıl unsurun sonuna eklenir. O tek ek bütün grubu şumülü içine alır. (ERGİN, 2009: 376)

Ergin (2009) “Türk Dil Bilgisi” adlı eserinde kelime gruplarını şu şekilde sıralamıştır: Tekrarlar, Bağlama Grubu, Sıfat Tamlaması, İyelik Grubu ve İsim Tamlaması, Aitlik Grubu, Birleşik İsim, Birleşik Fiil, Unvan Grubu, Ünlem Grubu, Sayı Grubu, Edat Grubu, İsnat Grubu, Genitif, Datif, Lokatif, Ablatif Grupları, Fiil Grubu, Partisip Grubu, Gerendium Grubu, Kısaltma Grupları, Akkuzatif Grubu. (ERGİN, 2009: 377-397)

Tahsin Banguoğlu “Türkçenin Grameri” adlı eserinde kelime gruplarını “*belirtme grupları*” ve “*yargı grupları*” olarak iki başlıkta ele almış ve kelime gruplarını şu şekilde açıklamıştır:

“Sözü geliştirmek üzere kelimeler öbeklenirler, kavramlar arasında derece derece ilişki meydana getirirler. Böylece tek kavramdan anlatmaya doğru giderler. Bunlara kelime öbekleri (groupe de mot) diyoruz. Kimi kelime öbekleri sadece kavramları daha yakından belirtmeye yararlar. Kelimelerin sınıflanmasında gördüğümüz gibi dilde işleyişleri ayrı, bazan da aynı kelimeler birbirlerini belirtmek üzere yaklaşırlar. Bir adın öbürünü belirtmesi, adlara sıfatların, sıfatlara ve fiillere zarfların gelmesi, adların takılar alması gibi:” *kuşun kanadı, doğru yol, az tuzlu, geç kalmak, yardım için*. Bunlara belirtme öbekleri (groupe determinatif) deriz. Belirtme öbekleri bir yargı taşımadıklarından tek başlarına tam bir anlatma sayılmazlar.” (BANGUOĞLU, 2015: 496)

Banguoğlu (2015) belirtme öbeklerini “ Belirtme öbeklerinde bir kelime başka bir kelimenin taşıdığı kavramı daha yakından belli etmek için kullanılmıştır. Buna göre her belirtme öbeğinde en az biri *belirten* (determinant), biri *belirtilen* (determine) olmak üzere iki kelime bulunur” şeklinde açıklamış ve kelime gruplarını şu başlıklar altında incelemiştir:

1.Ad Takımları, 2.Sıfat Takımları, 3.Zarf Öbekleri, 4.Takı Öbekleri, 5.Çekim Öbekleri, 6.Bağlama Öbekleri, 7.Yanaşma Takımları, 8.Katma Öbekler (BANGUOĞLU, 2015: 498-520)

Günay Karaağaç “Türkçenin Söz Dizimi” adlı eserinde kelime gruplarını şu şekilde açıklamaya çalışmıştır:

“Sözü öbekleri, kısaca, cümle oluşturmayan söz dizimi birimleri olarak tanımlanır. Birden çok sözden oluşan yapılardır. Bütün dillerde söz dizimi, varlıkların nitelendirildiği yapılar olan söz öbekleri ile yapma ve olmaların nitelendiği yapılar olan cümlelerden oluşur. Bir başka deyişle, söz öbeği, bir varlığın nitelendiği yapılardır. Söz öbeği, bir varlığı, bir kavramı, bir niteliği, bir durumu veya bir hareketi karşılamak üzere, belirli kurallar içinde yan yana gelen sözler topluluğudur. Sözlüklerin genelleme ve söz diziminin de özelleme olduğu düşünüldüğünde; genel olan sözlük bilgilerini inceleyip nitelerken, özele indirirken, yani dili kullanırken ve sözleri bir araya dizerken, belirli yollara başvurulur: 1. Söz öbeği, 2. Cümle. Sözlükteki yapılar, varlık ve eylemlerin genel adı iken, söz dizimindeki söz öbekleri varlığın nitelendirildiği; cümleler ise, varlıktaki değişimin, olma ve yapmaların nitelendirildiği yapılardır. Sözlüklerde adlar (genellenmiş varlık) ve eylemler

(genellenmiş yapma-olma) söz konusu iken söz diziminde, söz öbekleri (nitelendirilmiş adlar: özellenmiş varlık) ve cümleler (nitelendirilmiş eylemler: özellenmiş yapma-olma) söz konusudur.” (KARAAĞAÇ, 2009: 129)

Yukarıdaki ifadelere bakıldığında Karaağaç (2009) söz öbeklerinin varlıkları nitelendirme özelliği üzerinde durmuştur. Bu nitelikleri ise maddeler hâlinde şu şekilde belirtmiştir:

- a. Diğer dil birimleri olan sözler ve cümleler gibi, söz öbekleri de birer adlandırmadır. Söz öbekleri tek söz ile karşılanmayan veya daha belirgin gelmesi istenen varlık, kavram, nitelik, durum ve hareketleri karşılarlar: *ipek böceği, fotoğraf makinesi, telefon etmek, kör olmak* gibi varlık ve hareket isimlerinin dilimizde tek sözlük karşılıkları yoktur.
- b. Söz öbeği, en az iki asıl biçim biriminin, anlamlı sözün, asıl-bağlı, niteleyen-nitelenen, tamlayan-tamlanan ilişkisiyle oluşturdukları birliktir.
- c. Söz öbeğinin ögeleri, ihtiyaca göre değişebilirler veya yer değiştirebilirler. Söz öbeğinin dil bilgilik yapısı bu değişiklikten etkilenmez. Söz, birleşik söz, deyim ve atasözleri, daha önceden yapılmış hazır duran sözlük birimleri olarak, bir bütün oluştururlar; ne ögeleri ne de ögelerinin yerleri değiştirilebilir. Bu yüzden, kalıp birimler de, yapıcı söz öbeği veya cümle olmalarına rağmen, genelleşerek nedensizleştikleri için tek bir söz muamelesi sözlük birimleridir.
- d. Sözler, varlıkları, durumları, belirtileri, hareketleri vb. tek başlarına adlandırırken, söz öbekleri bunları birbirleriyle ilişki içinde adlandırırlar.
- e. Söz öbeğinin ögeleri arasında niteleyen-nitelenen, tamlayan-tamlanan, nesneleyen-nesnelenen, zarflayan-zarflanan, gibi söz dizimlik ilişkiler söz konusudur; ancak kalıp yapılar hâlindeki birleşik sözlerde, deyim ve atasözlerinde bu ilişkiler silinmiştir.
- f. Söz öbeği, hazır söz birliği olmayıp, dilin söz dizimi kurallarının kılavuzluğunda konuşma sırasında oluşturulan serbest, değişken ve bireysel yapılardır. Bu yapılardaki sözler, başka sözlerle değiştirilebildiği için çekimlik ve bağımsız söz öbekleri olarak da nitelendirilirler.

- g. Söz öbeğinin anlamı, kendisini oluşturan ögelerin birlikteliğinden doğar; birleşik söz, deyim ve atasözleri bir bütün olarak, tek bir söz gibi algılanırlar; ancak bir bütün olarak anlam taşırlar.
- h. Söz öbeklerinden bağlama öbekleri ayrı bir yere sahiptirler. Bağlama öbekleri, bağlama edatları ile birbirine bağlanmış, iki veya daha fazla isim ögesinin meydana getirdiği söz öbekleridir. Sıralayıcı bağlama öbeklerinde ögeler, asıl ve yardımcı olarak ayrılmaz. Ögeler denk olarak birbirine bağlanır. Birkaç sözün sıralanmasıyla kurulan sıralayıcı bağlama yapısındaki sözlerden biri söylenmeyebilir; bu, sıralayıcı bağlama öbeğinin dağılmasına yol açmaz. Açıklayıcı bağlama edatları ise, öncesine veya sonrasına geldikleri söz, söz öbeği ve cümleleri, kendilerinden önceki veya sonraki söz, söz öbeği ve cümlelere bağlayan ögelerdir; cümle değil, metin edatı oldukları için, cümleler arası birimler oldukları için metin içinde, fakat cümle dışında kalan ögelerdir.
- i. Söz öbeklerinden özel ad öbekleri ayrı bir yere sahiptir. Dil birimlerinin anlamsız kullanımları olan özel ad öbeklerinde, herhangi bir tamlayan-tamlanan, asıl-bağlı, öge ilişkisi yer almaz. Dil ve düşünce dünyasında bir bütün olarak ve yalnızca ses yapılarıyla algılanırlar.
- j. Söz öbeklerinin diğer söz ve söz öbekleriyle ilişkisi, öbeğin sonundaki çekim ekleri ve edatlarıyla sağlanır. Çekim eki ve edatı bağlandığı söze değil, o söz öbeğinin bütününe aittir: *Sıradan insan olmanın erdemine inanmak, güzel insan olmamızın başlangıç noktasıdır.*
- k. Söz öbeklerinin içinde, iç içe geçmiş, birbirini tamamlayan başka söz öbekleri bulunabilir: *Küçük odadaki mumun soluk ışığı.*
- l. Söz öbeklerinin vurgusu, öbeğin yapısına göre başta, sonda veya sondan bir önceki sözün üzerindedir. Bazı öbeklerde, bütün ögelerin vurgusu aynıdır (Karaağaç, 2009: 130-131).

Günay Karaağaç kelime gruplarını ise şu şekilde sınıflandırmıştır:

A. Yapımlık Öbekler

1. Fiilimsi Öbekleri
 - a. İsim-fiil Öbekleri
 - b. Zarf-fiil Öbekleri
 - c. Fiil ismi Öbekleri
2. Kısaltma Öbekleri
 - a. İsnat Öbeği
 - b. Hâl veya Edat Öbekleri
 1. Yalın Hâl Öbeği
 2. İlgî Hâli Öbeği
 3. Yapma Hâli Öbeği
 4. Yaklaşma Hâli Öbeği
 5. Bulunma Hâli Öbeği
 6. Uzaklaşma Hâli Öbeği
 7. Vasıta Hâli Öbeği
 8. Yön Hâli Öbeği
 9. Eşitlik Hâli Öbeği
 10. Benzerlik Hâli Öbeği
 11. Karşılaştırma Hâli Öbeği
 12. Sebep Hâli Öbeği
 13. Sınırlandırma Hâli öbeği
 - c. Ünlem Öbekleri
3. Sayı Öbekleri
4. Birleşik Fiil Öbekleri

- a. İsim+Yardımcı Fiil Yapılı Birleşik Fiiller
- b. Fiil+Yardımcı Fiil Yapılı Birleşik Fiiller
- 5. Yineleme Öbekleri
- 6. Aitlik Öbekleri
- 7. Bağlama Öbekleri
 - a. Sıralayıcı Bağlama Öbekleri
 - b. Açıklayıcı Bağlama Öbekleri
- 8. Özel Ad Öbekleri
 - a. Birleşik Ad Öbekleri
 - b. Unvan Öbekleri
- B. Çekimlik Öbekler
 - 1. İlişkilendirme Öbekleri
 - a. İsim Tamlaması
 - 1. Belirtili İsim Tamlaması
 - 2. Belirtisiz İsim Tamlaması
 - 3. Zincirleme İsim Tamlaması
 - b. İyelik Öbeği
 - c. İlgi Hâli Öbeği
 - 2. Nitelendirme Öbekleri
 - a. Sıfat Tamlaması
 - 1. Varlığın Var Oluş Sıfatları
 - 2. Varlığın Eylem Sıfatları (Karaağaç, 2009: 135-181).

Leylâ Karahan'ın “Türkçenin Söz Dizimi” adlı eserinde ise kelime grupları kendine genişçe yer bulmuş ve Leylâ Karahan kelime gruplarını şu şekilde açıklamaya çalışmıştır:

“Kelime grubu, bir varlığı, bir kavramı, bir niteliği, bir durumu, bir hareketi karşılamak veya belirtmek, pekiştirmek ve nitelemek üzere, belirli kurallar içinde yan yana dizilmiş kelimelerden oluşan yargısız dil birimidir. Kelime grupları; Tek kelime ile karşılanamayan varlık, kavram, nitelik, durum ve hareketleri karşılar. *Bilgisayar, akciğer, yarımada, ipek böceği ya dahastalanmak / hasta olmak* gibi. Varlık, kavram, nitelik, durum ve hareketleri, anlamlarını genişleterek, belirterek, niteleyerek, pekiştirerek karşılar. “Çocuk çiçeği arkadaşına uzattı.”Cümlesini “Küçük çocuk elindeki kır çiçeklerini çok sevdiği arkadaşına uzattı.” Şeklinde varlıkların niteliklerini belirterek de kurabiliriz.” (Karahan, 2019: 39)

Leylâ Karahan kelime gruplarının özelliklerini ise şu şekilde ifade etmiştir:

- a. Kelime grupları yargısız dil birimleridir.
- b. Kelime grupları, cümle ve diğer kelime grupları içinde, tek kelime gibi; isim, sıfat, zarf ve fiil görevi yapar.
- c. Kelimelerin grup içindeki sıralanışı kurallıdır. Görev bakımından birbirine denk olmayan unsurların bulunduğu bir kelime grubunda ana unsur genellikle sondadır.
- d. Kelime gruplarında unsurların sırası, özellikle konuşma ve şiir dilinde değişebilir.
- e. Kelime gruplarının diğer kelime ve kelime gruplarıyla ilişkisi grubun sonundaki hâl ekleriyle sağlanır. Hâl eki, bağlandığı kelimeye değil, o kelime grubuna aittir.
- f. Fiile dayalı sıfat-fiil, isim-fiil, ve zarf-fiil gruplarında fiilin anlamı, cümlede olduğu gibi özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf adı verilen öğelerle tamamlanır. Ancak bu gruplar yargı bildirmediği için cümle değildir.
- g. İki den fazla kelimeli kelime gruplarında iç içe geçmiş, birbirini tamamlayan başka kelime grupları da bulunur.

- h. Kelime gruplarının vurgusu grubun yapısına göre değişir. Vurgu, başta, sonda veya sondan bir önceki kelime üzerinde olabilir. Bazı gruplarda, bütün unsurların vurgusu aynıdır. (Karahana, 2019: 39-41)

Leylâ Karahan'ın başlıca kelime grupları şunlardır:

1. İsim Tamlaması, 2. Sıfat Tamlaması, 3. Sıfat-fiil Grubu, 4. İsim-fiil Grubu, 5. Zarf-fiil Grubu, 6. Tekrar Grubu, 7. Edat Grubu, 8. Bağlama Grubu, 9. Unvan Grubu, 10. Birleşik İsim Grubu, 11. Ünlem Grubu, 12. Sayı Grubu, 13. Birleşik Fiil, 14. Kısaltma Grupları (Karahana, 2014: 39-79).

Prof. Dr. Vecihe Hatiboğlu “Türkçenin Söz Dizimi” adlı eserinde konuya çok farklı bir isimlendirmeye yaklaşmıştır. Hatiboğlu eserinde kelime gruplarını yargısız anlatımlar olarak isimlendirmiş ve görüşlerini şu şekilde belirtmiştir:

“Yargısız anlatımlar en az iki sözcüğün türlü ilgi ve nedenlerle yan yana sıralanmasından doğan birliklerdir. Yargı bildirmeyen bu birlikler, anlatımlar ya kalıplaşmamış sözcüklerden kurulan her türlü tamlamalardır ya da kalıplaşmış sözcüklerden kurulan birleşik sözcükler, deyimler veya ikilemelerdir. Tümcelerle düşünceleri, duyguları olduğu gibi yansıtabilmek için yargısız anlatımlardan yararlanma zorunluluğu ortadadır.” (Hatiboğlu, 1972: 2)

Açıklamalardan da anlaşılacağı üzere Hatiboğlu kelime gruplarını cümlelerin vaz geçilmez bir parçası olarak görmüş ve yargısız anlatımlar olarak belirttiği kelime gruplarını kalıplaşmış ve kalıplaşmamış olarak iki sınıfa ayırmıştır. “Yargısız anlatımların kalıplaşmamış olanları”nı “tamlamalar” başlığı altında çeşitli alt başlıklara ayırırken “yargısız anlatımların kalıplaşmış olanları”nı ise “birleşik sözcükler” ve “ikilemeler” olarak başlıklara ayırmıştır. (Hatiboğlu, 1972: 2-51)

Sezai Güneş'in kelime grupları ile ilgili tanımı ise şu şekildedir:

“Birden fazla kelimedenden oluşan kendi içinde yapı ve anlamca bir bütünlük taşıyan yapılara kelime grupları denir. Kendisini oluşturan kelimelerin anlamından daha geniş bir anlatımı içeren kelime grupları, genelde bir yükleme (isnat) olayı içermezler, yalnızca nesnelerin değişik yönlü ilişkileri sonucunda ortaya çıkarlar ve yeni durumları ifadeye yararlar; bu yüzden belirtme grubu olarak değerlendirilirler. Bununla birlikte, yükleme ilişkisine dayalı oldukları hâlde –fiilimsi ya da isnat gruplarında oldukları gibi-bağımsızlık özelliği taşımadıkları için, cümle olarak değil de kelime grubu olarak değerlendirilen örnekler de bulunmaktadır. Yükleme ilişkisine dayanan bu örnekler yan cümle denir.

Kelime grupları ortak bir yapı oluşturduğu için yapının sonuna uygun ek getirilir ve bu ek yapıyı bütün olarak kapsar.” (Güneş, 2002: 333)

Yukarıda belirtilen açıklamalara baktığımızda Sezai Güneş de tıpkı Muharrem Ergin gibi kelime gruplarının bütünlük taşıyan bir yapı olduğu üzerinde durmaya çalışmıştır ve bu bütüncül yapıya gelen eklerin bile yapının bütünü kapsadığını açıklamaya çalışmıştır. Yine çoğu araştırmacımız gibi kelime gruplarının belirtme özelliğine dikkat çekmiştir ve kelime gruplarını şu başlıklar altında sınıflandırmaya çalışmıştır:

1. İyelik Grupları, 2. İsim Tamlamaları, 3. Sıfat Tamlaması, 4. Aitlik Grubu, 5. Unvan Grubu, 6. İsnat Grubu, 7. Sayı Grubu, 8. Ünlem Öbeği, 9. Tekrar Grupları, 10. Bağlama Grubu, 11. Kısaltma Grupları (İlgi Grubu, Yönelme Grubu, Bulunma Grubu, Ayrılma Grubu) 12. Edat Grubu, 13. Fiilimsi Grupları (İsim-fiil Grubu, Sıfat fiil-Grubu, Zarf-fiil Grubu) (Güneş, 2002: 333-364)

Ahmet Beserek “Türkçede Cümle Yapısı” eserinde kelime gruplarını şu şekilde tanımlamıştır:

“Birden fazla kelimenin çeşitli faktörler vasıtasıyla bir araya gelmesi, bir bütün oluşturması kelime gruplarını meydana getirir. Kelime gruplarının en ehemmiyetli fonksiyonu, bir kelimeymiş gibi işlem görmesidir. Çünkü kelime grupları cümle içerisinde bir blok, bir unsur oluştururlar. Kelime grupları bilinmeden cümlenin tahlil edilmesi zordur. Cümle konusunu da anlayabilmek için kelime gruplarını anlamak gerekmektedir. Kelimeler yan yana gelirken birtakım vazifeler üstlenirler. Aynı zamanda kelimelerin grup oluşturabilmesinin belirli ölçüleri vardır. Bu ölçüler kelime gruplarının çeşitlerini gösterir.” (Beserek, 1991: 28) şeklinde tanımlamıştır.

Kelime gruplarının tanımını bu şekilde yapan Ahmet Beserek sınıflandırmasını ise şu şekilde yapmıştır:

“1.İsim Tamlaması, 2.Sıfat Tamlaması, 3.İsim Grupları, 4.Edat Grubu, 5.Unvan Grubu, 6.Zarf Grubu, 7.Tekrarlar (İkilemeler), 8.Ünlem Grubu, 9.Bağlaç Grupları” (Beserek, 1991: 28-31)

Kelime grupları hakkında çok kapsamlı bir eser hazırlayan Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli “Türkiye Türkçesi Söz Dizimi” adlı eserde kelime gruplarını şu şekilde tanımlamıştır:

“Tek kelime ile karşılanan varlıkları, hareketleri ve kavramları daha geniş olarak belirtmek veya tek kelimeyle ifade edilemeyen benzer durumları karşılamak üzere birden fazla kelimeyle kurulan dil birliklerine ‘kelime grubu’ denir.” Her kelime grubunda asıl ve yardımcı olmak üzere iki öge (unsur) vardır. Yardımcı öge (tamlayan, belirten, tabi olan) genellikle başta, asıl öge (belirten, tamlanan, tabi olunan) ise sonda yer alır. Birleşik fiil, ünlem ve edat gruplarında ise asıl öge başta, yardımcı öge sonda yer alır.” (Özkan-Sevinçli, 2017: 14-15)

Eserde bu şekilde açıklanan kelime grupları “belirtme grupları” başlığı altında toplanmış ve özellikleri ise şu şekilde ifade edilmiştir:

- a. Kelime grupları, tek kelimeyle karşılanmayan nesne, hareket ve kavramları karşılamaya yararlar. *Kara yolu, çamaşır makinesi, gaz maskesi, taş ocağı, bal arısı, hanımeli, canı sıkılmak, göz kırpmak, ölüm korkusu vb.*
- b. Kelime grupları, nesne ve hareketleri daha geniş olarak belirtmeye yararlar. “*Mavi trenle yolculuk yaptım!*” cümlesinde *mavi trenle* grubunu “*Ankara-İstanbul arasında sefer yapan mavi trenle*” biçiminde genişletebiliriz.
- c. Kelime grupları, yapı ve anlamca bir bütünlük göstermiş olup cümle içinde tek bir kelime gibi vazife görürler. Ancak bazen konuşma ve şiirlerde grubu oluşturan ögelerin yerlerinin değişmesi yanında iki ögenin arasına başka kelimelerin girdiği de görülür.
- d. Kelime gruplarındaki her unsur, kendi içerisinde başka kelime grubu ve gruplarını oluşturabilir.
- e. Bir kelime grubunun diğer kelime grubu ve gruplarıyla ilişkisini sağlamak için grubun sonuna, yani asıl ögeye ek getirilir. Grubun sonuna gelen çekim eki, bağlandığı kelimenin değil, bütün grubun eki olur.
- f. Kelime gruplarında vurgu ise her grubun yapısına göre değişir. Başta, sonda ve sondan bir önceki unsur üzerinde bulunur.
- g. Kelime grupları, cümle içinde tek bir kelime gibi işlev görür, cümlelerin çeşitli ögeleri olarak kullanılabilir.

h. Kelime grupları, başka bir kelime grubunun ögesi olarak da işlem yapar (Özkan-Sevinçli, 2017: 15-17)

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli kelime gruplarını şu başlıklar altında sınıflandırmıştır:

1. İsim tamlaması ve İyelik Grubu, 2. Sıfat Tamlaması, 3. Birleşik İsim Grubu, 4. Tekrar Grubu, 5. Aitlik Grubu, 6. Edat Grubu, 7. Unvan Grubu, 8. Birleşik Fiil Grubu, 9. İsim-fiil Grubu, 10. Sıfat-fiil Grubu, 11. Zarf-fiil Grubu, 12. Sayı Grubu, 13. Ünlem Grubu, 14. Bağlama Grubu, 15. Kısaltma Grupları (yönelme grubu, bulunma grubu, uzaklaşma grubu, isnat grubu, yükleme grubu, vasıta grubu, ilgi grubu, eşitlik grubu, kısaltma gruplarının tersi görünüşünde olan kelime grupları.) (Özkan-Sevinçli, 2017: 19-113)

M. Kaya Bilgegil de “Türkçe Dilbilgisi” adlı eserinde Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli gibi kelime gruplarını “belirtme grupları” olarak adlandırmış “Birden ziyade kelimeden meydana geldiği hâlde, cümledeki görevi bakımından bir tek kelimeden farksız olan, gerektiği takdirde, yeni bir kelimemiş gibi çekim alabilen, isim soyundan kelimelerin teşkil ettiği birleşik sözlere belirtme (tayin) grupları diyoruz. Bu birleşik sözler, belirtilenle belirtenden meydana gelmektedir. Belirtme gruplarına herhangi bir görevle katılacak ek, en son kelimeden sonra gelir.” (Bilgegil,2014: 108) şeklinde tanımlamış ve şu başlıklara ayırmıştır:

1. İsim Tamlaması, 2. Sıfat Tamlaması, 3. Bağlaç Grupları, 4. Zarf Grupları, 5. İsim Grupları, 6. İkizlemeler, 7. Edat Grupları, 8. Unvan Grupları (Bilgegil, 2014: 108-150).

M. Kaya Bilgegil’in kelime grupları açıklamalarında dikkat çeken husus isim soylu kelimelerin bu yapıyı oluşturduğu görüşüdür. Diğer araştırmacıların çoğu fiil soylu kelimelerden oluşan kelime gruplarına yer vermişken Bilgegil böyle bir sınıflandırma yapmamıştır.

Rasim Şimşek “Örneklerle Türkçe Söz Dizimi” adlı eserinde kelime gruplarını “belirtme öbekleri” olarak isimlendirmiş ve “Sözcüklerin ikinci tür öbeklenmesi, kavramlar arası ilişkilere dayanır. Burada ad soylu sözcükler, bir

yüklem olmaksızın, doğrudan doğruya kendi aralarında ilişki içine girerler. Sözcüklerin bu tür ilişkisinden belirtme öbeği adı verilen yargısız anlatımlar doğar. Yargısız anlatımlar, söz diziminin alt birimini oluşturur.” (Şimşek, 1987: 322) şeklinde tanımlamıştır.

Kelime gruplarını bu şekilde tanımlayan Şimşek’in sınıflandırması ise şu şekilde olmuştur:

1. İyelik Öbekleri (Ad Takımı: Belirtili Ad Takımı, Belirtisiz Ad Takımı, Adıl Takımı)
2. Niteleme Öbekleri (Önad Takımı, Sayı Öbeği, San Öbeği, Belirteç Öbeği)
3. Çekim Öbekleri (Ad Öbekleri: Yönelmeli, Kalmalı, Çıkmalı, Belirtmeli, Katılmalı, İyelikli Ad Öbeği; Eylem Öbekleri, İlgeç Öbekleri)
4. İkileme
5. Bağlaç Öbeği (Ulama Bağlaç Öbekleri, Ayırtlama Bağlaç Öbekleri)
6. Ünlem Öbeği (Şimşek, 1987: 322-400)

Kelime grupları hakkında yapılan araştırmalar incelendiğinde farklı isimlendirmeler ve sınıflandırmalar görülmektedir. Araştırmacıların çoğu “grup” terimini tercih ederken bazı araştırmacılar ise “öbek” terimini tercih etmişlerdir. Bunlardan farklı olarak Vecihe Hatiboğlu (1972) “yargısız” anlatımlar terimini kullanmıştır. Araştırmacıların çoğu kelime gruplarının belirtme özelliğine vurgu yapmış ve kelime gruplarını cümlede bir bütün unsur olarak ele almıştır. Çoğu araştırmacı kelime gruplarında fiil soylu olanlara da yer vermişken sadece M. Kaya Bilgegil (2014) ve Rasim Şimşek (1987) yalnızca isim soylu kelimelere yer vermiştir.

Vecihe Hatiboğlu (1972) ve Rasim Şimşek (1987) kelime gruplarını yargısız anlatımlar olarak açıklamış ve bu özelliğine vurgu yapmıştır.

Çoğu araştırmacı zarf gruplarını kelime grupları içinde değerlendirirken Muharrem Ergin (2009) ve Leylâ Karahan’ın (2019) tasnifinde zarf gruplarına yer verilmemiştir. Bunun yanı sıra araştırmacıların kelime gruplarını tasnifinde çeşitli farklılıklar ve ortaklıklar göze çarpmaktadır. Çalışmamızda kelime gruplarına ilişkin

yapılan araştırmalar ve sınıflandırmalar doğrultusunda değerlendirme yapıldı ve kelime gruplarının şu şekilde başlıklandırılması uygun görüldü:

1. İsim Tamlaması
2. Sıfat Tamlaması
3. Sıfat-fiil Grubu
4. Zarf –fiil Grubu
5. İsim-fiil Grubu
6. Tekrar Grubu
7. Edat Grubu
8. Bağlama Grubu
9. Unvan Grubu
10. Birleşik İsim Grubu
11. nlem Grubu
12. Sayı Grubu
13. Birleşik Fiil Grubu
14. Zarf Grubu
15. Kısaltma Grupları

1.İsim Tamlaması

İsim tamlamaları Trk cümle yapısının ana unsurlarından biridir. İsim tamlamalarının adlandırılmasında ve çeşitlendirilmesinde görüş ayrılıkları olsa da araştırmacıların ortak paydada buluştuğu görüşler de mevcuttur. Aşağıda isim tamlamaları ile ilgili araştırmacılarımızın görüşlerine yer verilmiştir.

Muharrem Ergin’in isim tamlamaları hakkındaki görüşleri şu şekildedir:

“Bu gurup iki isim unsurunun meydana getirdiği kelime gurubudur. Bir ismin manasının iyelik sistemi içerisinde başka bir isimle tamamlanması esasına dayanır. Bir nesnenin başka bir nesnenin parçası olduğunu, bir nesnenin başka bir nesneye ait bulunduğunu veya bir nesnenin başka bir nesneyle tamamlandığını ifade etmek için bu kelime grubuna başvurulur. Grubu meydana getiren iki isim unsurundan biri tamlayan biri ise tamlanan unsurdur. Tamlayan önce tamlanan sonra gelir. İki unsur iyelik sistemi ile birbirine bağlanır ve grubun temelini iyelik ifadesi teşkil eder. Bu grup ekli bir birleşmedir. Tamlanan unsur dâima iyelik eki taşır. Tamlayan unsur ise dâima genitif hâlinde bulunur fakat bu genitif bazen ekli bazen eksiz olur. Demek ki iyelik ekli bir isim unsuru ile genitif hâlinde bir isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubudur. İsim tamlamasının tamlayan unsurunun böyle ekli veya eksiz genitif hâlinde olması birbiri ile ilgili şu iki fark etrafında toplanır: 1. Belirlilik-belirsizlik, 2. Geçicilik-dâimilik. Yani ekli genitifte tamlayan belirlidir, fakat dolayısıyla tamlanana bağlanması geçicidir. Eksiz tamlayan ise belirsizdir, umumidir fakat gruba iştiraki tamlanana bağlılığı daha kuvvetlidir.” (Ergin, 2009: 381-382).

İsim tamlamalarını bu şekilde ifade eden Ergin tamlamaları belirli ve belirsiz tamlamalar olarak iki grupta incelemiş ve “ Tamlayanı ekli olan isim tamlamasına *belirli isim tamlaması*, tamlayanı eksiz olan isim tamlamasına *belirsiz isim tamlaması* denir.” (Ergin, 2013: 383) şeklinde açıklamıştır.

M. Kaya Bilgegil isim tamlamalarını şu şekilde açıklamıştır:

“Birden fazla ismin iyelik (=aitlik), tahsis, tür, cins ve özellik ifade etmek üzere bir araya gelmesinden hâsıl olan birleşik sözlere isim tamlaması denir. İsim tamlamasının iki terimi (haddi) vardır: Belirten ve belirtilen. Bunlardan iyelik, tahsis, tür, cins, özellik anlamlarını doğrudan doğruya taşıyan terime belirten (muzafinileyh) ve o terim marifetiyle anlamı tamamlanan veya sınırlanan ikinci isme de belirtilen (muzaf) denir. Türkçe isim tamlamaları; terimlerini teşkil eden isimlerin sayısı ve birbirlerine göre durumu; meydana getirdikleri birleşikten hâsıl olan anlam inceliklerine göre sınıflandırılabilir. Bir isim tamlaması; ya iki isimden meydana gelir ya da kendisi bir belirten gibi sayılarak ardından birtakım belirtilenler sıralanabilir. Fikret’in kedisi sözünde birinci durumu; defterimizin kapağının yaldızı yahut Fatma’nın köyünün yolunun tozu sözünde ikinci durumu görüyoruz. İlk örneğe uygun olanlara “basit isim tamlamaları” diyeceğiz; diğer iki örneğe uygun olanlara da “zincirleme isim tamlamaları” (tetabu-ı izâfât) adını almaktadır.” (Bilgegil,2014: 109-110)

İsim tamlamalarını bu şekilde açıklayıp sınıflandıran Bilgegil basit isim tamlamalarını ise *belirtili* ve *belirtisiz* olarak iki başlığa ayırıp şöyle açıklamıştır:

“Tanımlı belirtenler genetik hâlinde, belgisizler de yalın hâlde bulunur. Türk’ün imanı, Hasan’ın gazası, bahçenin kapısı, yol ağzı, anne şefkati örneklerinde ise yalın hâldedir. Belirtileni tanımlı olan isim tamlamalarına belirtili isim tamlaması (izafet-i lamiye) belgisiz olanlarına da belirtisiz isim tamlaması (izafet-i beyaniyye) denir. Belirtili isim tamlamalarında iki terimin de ek aldığı, belirtisiz isim tamlamalarında ise ekin yalnız belirtende bulunduğu bazan her iki terimin de yalın hâlde kaldığı görülür.” (Bilgegil, 2014: 111)

M. Kaya Bilgegil’in açıklamalarına ve tasnifine bakacak olursak isim tamlamalarını belirtili, belirtisiz ve zincirleme isim tamlamaları olmak üzere üç gruba ayırdığı; bu ayrımı yaparken de tamlayanın iyelik eki alıp almamasını göz önünde bulundurduğu yorumunu yapabiliriz.

Ahmet Beserek isim tamlamalarını “ En az bir ismin başına başka bir isim daha getirilmek suretiyle oluşturulan kelime gruplarıdır. İsim tamlamasında sözü edilen varlıklar birden fazladır; fakat asıl belirtmek istenen varlığın ismi sonda bulunur. Cümle içerisinde tahlil yaparken son kelimeye göre hüküm verilir.” (Beserek, 1991: 28) şeklinde tanımlamıştır.

Sezai Güneş ise isim tamlamaları hakkında şu ifadeleri belirtmiştir:

“Genellikle iyelik gruplarında bir araya gelen unsurlar bir şahıs zamiriyle bir isimden ibarettir. Fakat üçüncü teklik ve çokluk şahıs zamirleri yerine bunların karşıladığı varlıkların adları söylenirse; bir iyelik grubunda iki isim unsuru bir araya gelmiş olur. İşte iyelik ifadesi çerçevesinde bir ismin başka bir ismi tamamlaması suretiyle meydana gelen kelime gruplarına isim tamlaması denir.” (Güneş, 2002: 336)

Vecihe Hatiboğlu isim tamlamaları hakkında “Ad tamlamaları bir veya daha çok adın, bir başka adını anlamını tamamlamak üzere kurduğu birliktir; “*evin işi, ev kedisi, evin işinin gecikmesi veya ertelenmesi, tahta ev, köşe dâire, yün çorap, lastik top, teneke kulübe*” örneklerinde olduğu gibi. (Hatiboğlu, 1972: 12) açıklamalarını yapmıştır.

Tamlamaların tanımını bu şekilde yapan Hatiboğlu tamlamaları *belirtili*, *belirtisiz* ve *takısız* olmak üzere üç grupta incelemiş ve şu ifadelerle açıklamıştır:

“Belirtili tamlamada, anlam bakımından bağlantı kurulurken hem tamlayan hem de tamlanan tamlamanın gerektirdiği ekleri alırlar. Belirtisiz tamlamada

yalnız tamlanan iyelik eki alır. Belirtisiz tamlamanın belirtili tamlamadan farkı, tamlayan olan adın tamlayan durumu ekini (genitivus ekini) almamasıdır. Belirtisiz tamlama tamlayanı ek almayıp yalın durumda olanı tamlananı 3. kişi iyelik ekini alan ve çok defa tür kavramı veren ad tamlamasıdır. Takısız tamlama ise iki adın tamlayan eki ve tamlanan eki almadan, anlam bakımından birbirine bağlanmasıdır.” (Hatiboğlu, 1972: 12-18)

Tahsin Banguoğlu isim tamlamaları hakkındaki görüşlerini şu ifadelerle beyan etmiştir:

“Kimin veya kim hâlindeki bir ada iyelik eki almış bir adın gelmesiyle ortaya çıkan kelime öbeğine ad takımı denir. Bir ad takımında belirten yalın veya katılma hâlindeki birinci ad, belirtilen ise iyelik eki almış olan ikinci addır. (ev kapı-sı, Ali’nin köpeğ-i) Kelime öbeğinde asıl anlam ikinci kelimeninkidir. Birinci kelime onu belirtir veya sınırlar. (Banguoğlu, 2015: 331-332)

Tamlamaları bu şekilde açıklayan Banguoğlu, tamlamaları belirtili ve belirtisiz olmak üzere iki grupta incelemiş ve şöyle açıklamıştır:

“Bir belirli ad takımında her iki kelimeye gelen ekler katılma hâli ve iyelik ekleri ait olma anlatımında olup bu kavram tekrarlanmış olmaktadır. Gerçekten kuş-un yuva şekli bu iki ad arasında ait olma anlamını kurabilecekken, katkı alanın ikinci adın sonuna da öncülü katılan, birinci ad olan bir iyelik zamiri (kuş-un yuva-sı) getiriyoruz. Türkçeye mahsus daha sıkı bir bağlantıya sahip ve çok yaygın bir belirtme öbeği olan bu ad takımı kalıbını Batı dillerinden tarifler ve terimler tam karşılamaz, tamlama, tamlayan, tamlanan gibi. Kim hâlinde bir katılan ad ile iyelik eki getirilmiş bir katkı alan addan oluşmuş ad takımına belirtisiz ad takımı adını veriyoruz. Ev bahçesi, at kuyruğu, çocuk çorabı gibi.” (Banguoğlu, 2015: 332-334)

Günay Karaağaç isim tamlamalarını:

“Bir ismin başka bir isimle ilişkilendirildiği söz öbeğidir. Bütün çekimlik öbeklerde olduğu gibi, isim tamlamalarının da ilk ögesi tamlayan, ikinci ögesi tamlanan öge durumundadır. Tamlayan ekli ya da eksiz çekimde olmasına göre belirtili ve belirtisiz; hem tamlayan hem de tamlananın durumuna göre de zincirleme türleri vardır.” ifadeleriyle tanımlamıştır. (Karaağaç, 2009: 172)

Yukarıda görüldüğü üzere Karaağaç tamlamaları üç gruba ayırmış ve şu şekilde açıklamıştır:

“Hem tamlayanın hem de tamlananın ek aldığı ve iki ismin ilişkilendirme yoluyla oluşturulduğu söz öbeğine belirtili isim tamlaması denir. Tamlayan öge ilgi hâli (-m/nın) ekini alarak ikinci isme bağlanır. Tamlanan öge de, ikinci bir ilişkilendirici olarak iyelik (-ı/-sı/-lar) ekini alır. Ala dağın tepesi, evin kapısı, okulun yolu gibi. Tamlayanın eksiz ilgi hâli çekiminde olduğu, tamlananın (isim+iyelik eki) ek aldığı söz öbeğine belirtisiz isim tamlaması denir. Bu iki isim arasındaki ilişkiyi, tamlanan ögenin aldığı iyelik eki sağlar. İşlevi geriye doğru olan bu ek, öbeğin oluşması için gerekli ögedir. İyelik çekiminin ilgi hâli çekimi gibi sahiplik ve ilişki bildiriyor olması Türkçeye bu imkânı sunmaktadır. *Ev kapısı, okul yolu, kapı kolu* gibi. Birden çok ilişkilendirmenin ve dolayısıyla birden fazla ilgi hâli çekiminin yer aldığı söz öbeğine zincirleme isim tamlaması denir. Birden çok ilgi hâli çekiminin olduğu bu söz öbeklerindeki tamlanan asıl ögenin aldığı iyelik eki, doğal olarak öbeğin bütününe aittir. Zincirleme isim tamlamasında ortak kullanılan ve tekrarlanan öge, ilgi hâli eki değil, iyelik ekidir. İyelik eki, ilişkilendirilen öge sayısını verir. (Karaağaç, 2009: 172-173)

Leylâ Karahan isim tamlamalarını “İyelik ekli bir isim unsurunun, iyeliğin işaret ettiği bir başka isim unsuruyla kurduğu kelime grubudur. Bu kelime grubunda iki isim unsuru *aitlik, içinde bulunma, sınırlandırma, belirtme* vb. anlam ilgileri çerçevesinde birbirine bağlanır.” (Karahan, 2019: 42) şeklinde tanımlamış, belirtili ve belirtisiz diye ikiye ayırarak maddeler hâlinde açıklamıştır:

- a. İsim tamlamasında birinci unsurun ikinci unsurla bağlantısı, zamirlerde ekli, isimlerde ise ekli veya eksizdir. Tamlananın ikinci unsuru dâima iyelik eki taşır: *köy yolu*
- b. Bu tamlamada ana unsur sonda bulunur. Birinci unsur tamlayan, ikinci unsur tamlanandır: *çoban (ty) / çeşmesi (tn) FNÇ*
- c. Birinci unsuru ilgi hâli eki taşıyan isim tamlaması *belirtili isim tamlamasıdır: savaşın (ty) / kartalı (tn) ANA*
- d. Belirtili isim tamlamasının unsurları yer değiştirebilir: *Kimse duymaz çilesini tütmeyen ocakların. YBB (tütmeyen ocakların çilesi)*
- e. Belirtili isim tamlamasının unsurları arasına başka sözcükler de girebilir: *Acaba bahar atların da mı kanını zehirliyor? AH*
- f. Belirtili isim tamlamasının tamlayan unsuru da belirtili isim tamlaması olabilir. Böyle bir yapı da üç isim unsuru bulunduğu düşünülmemelidir: *elbisenin yakasının / düğmesi*

- g. Birinci unsurunda ilgi hâli eki bulunmayan isim tamlaması belirtisiz isim tamlamasıdır. Bu tamlama belirsiz, genel bir nesneyi, bir türü karşılar: *hayal (ty) / iklimleri (tn) AMA*
- h. Belirtisiz isim tamlamasının iki unsuru arasında dâima bir ilişki mevcuttur. Tamlamada iki unsur arasına başka bir unsur giremez ve unsurlar yer değiştiremez. Bundan dolayı nesne adı olarak kullanılmaya en elverişli kelime gruplarından biri belirtisiz isim tamlamasıdır. Meselâ “*buzdolabı, kahverengi, gökyüzü, atasözü, hanımeli, yüzbaşı, yayınevi*” gibi isimler belirtisiz isim tamlaması kuruluşundadır.
- i. Belirtisiz isim tamlamalarının tamlayan unsuru bir cümle olabilir: “*Kiralıktır.*” *levhası ÖS*
- j. Bazı isim tamlamalarında tamlanan -II ekini aldığı tamlananın iyelik eki düşer: *asker şapkası - asker şapkalı*
- k. Her belirtisiz isim tamlamasını belirtili, her belirtili isim tamlamasını da belirtisiz isim tamlamasına dönüştürmek mümkün değildir: *Öğle vakti, Ankara şehri*
- l. Bir isim tamlaması başka bir isim tamlamasında tamlanan unsur olarak görev yaptığında kendi iyelik ekini değil ana tamlamanın iyelik ekini taşır: *çamaşır makinesi - benim çamaşır makinem*
- m. Tamlanan unsuru sıfat-fiil veya sıfat-fiil grubu olan bir isim tamlamasının tamlayan unsuru genellikle ilgi hâli eki taşır: *bu facianın / herkesi üzdüğü KK*
- n. Tamlananı sıfat-fiil veya sıfat-fiil grubu olan isim tamlamalarında tamlananın bazı unsurları yer değiştirebilir.
- o. İsim tamlamasının tamlayan ve tamlanan unsurları kelime grubu olabilir: *aşkın (ty) şeref diyarı (tn) YKB*
- p. İsim tamlamasında birden fazla tamlayan ve tamlanan unsur bulunabilir: *evin (ty) kapısı / penceresi (tn)*
- q. İsim tamlamaları söz dizimi içinde isim, sıfat ve zarf görevi yapar: ***Ketenlik yaylasının*** *dimdik inen yamacında idiler. TB (isim), **Fatih’in** geçtiği kapı (sıfat), bütün aile **pazar günleri** bir araya gelirdi. (zarf).*

- r. Belirtili isim tamlamasında vurgu her iki unsurda da aynı ölçüdedir. Belirtisiz isim tamlamasında ise vurgu birinci unsur üzerinde bulunur (Karahana, 2019: 42-48)

Zeynep Korkmaz'ın isim tamlamaları tanımını “Bir ad başka bir adla ilgi durumu eki alarak veya lamadan bir anlam bağı oluşturduğunda *ad tamlaması* dediğimiz kelime grubu ortaya çıkar. Burada birinci ad tamlayan, ikinci ad tamlanan niteliğindedir. Arda ilgi durumu ekinin kullanılıp kullanılmamasına göre ad tamlamaları, 1. Belirtili ad tamlaması, 2. Belirtisiz ad tamlaması, 3. Zincirleme ad tamlaması olmak üzere üç gruba ayrılır.” (Korkmaz, 2017: 285) şeklinde olmuş ve isim tamlamalarının türleri hakkında şu bilgileri vermiştir:

“Belirtili ad tamlaması, tamlayan adın sonuna ilgi durum eki, tamlanan adın sonuna da üçüncü şahıs iyelik eki getirilerek yapılan tamlama türüdür. Tamlayan ad, ilgi durum eki aldığı için belirtili ad tamlaması adını alan bu birleşimde, iki ad arasında belirli, kesin bir anlam bağlantısı vardır. Ancak, bu bağlantı sürekli değil geçicidir. Örn: anaların anası, başarının sırrı... Belirtisiz ad tamlaması adından da anlaşılacağı üzere tamlayan ad eksiz yani yalın durumdadır. Yalnız tamlanan ad üçüncü şahıs iyelik eki almıştır. Belirtili ad tamlamasında tamlayanın tamlanana bağıllığı ağacın dalı, insanın iyisi, gözlerinin rengi, mavinin tonu örneklerinde görüldüğü gibi belirli fakat geçici olduğu hâlde, belirtisiz ad tamlamalarında tamlayanın tamlanana bağıllığı belirsiz fakat sürekli. Anlamca da tamlananın ayrılmaz bir parçasıdır. Bundan dolayı tamlananın iki ögesi arasına başka bir gramer örneği giremez. Bu niteliği dolayısıyla belirtisiz ad tamlamaları dilimizde çeşitli adlar; özellikle tür, alet, aygıt, makam, kuruluş, görev adı olan birleşik adlar, benzetme vb. özellikli daha başka adlar kurmaya elverişlidir. Antep fıstığı, devlet adamı, dikiş makinası, erkek ruhu vb. Zincirleme ad tamlaması bir ad tamlamasının başka bir adla oluşturduğu ikinci bir ad tamlamasıdır. Böylece tamlayanı, tamlananı veya her ikisi de ad tamlaması biçiminde olan iç içe girmiş yeni bir tamlama türü ortaya çıkmaktadır. Her ne kadar gramerlerimizde ve terim sözlüklerimizde bu türlü tamlamalar zincirleme ad tamlaması diye adlandırılmış ise de, bunlar aslında tamlama kalıbındaki bir kelime grubunun, birleşik adın başka bir ad veya ad tamlamasına tamlayan görevi ile bağlanmış olmasından ibarettir.” (Korkmaz, 2017: 285-288)

Son olarak ise Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli isim tamlamalarını “İki veya daha çok ismin sahiplik, tahsis, tür, cins, vb. nitelikleri belirtmek üzere özel bir biçimde bir araya gelmesinden oluşan kelime grubuna isim tamlaması denir. İsim

tamlamasında birinci ögeye tamlayan (belirten), ikinci ögeye tamlanan (belirtilen) adı verilir.” ifadeleriyle tanımlamış ve özelliklerini şu şekilde açıklamıştır.

1. Tamlamada asıl anlam ikinci öge üzerindedir. Birinci öge, ikinci ögeyi belirtir. Tamlayan öge tamlanan ögeye ekli ya da eksiz olarak bağlanabilir. Ekli bağlanmalarda ilgi hâli eki kullanılır. (*evin kapısı, Ahmet’in defteri*) Belirtisiz isim tamlamasında ilgi eki kullanılmaz. (*kitap kapağı, göz rengi*)
2. Belirteni zamir olan isim tamlamalarında ilgi eki mutlaka bulunur. *Benim sözüm, senin kitabın, onun yazısı* gibi.
3. Tamlayan öge ekli ve eksiz olduğu zaman arada iki önemli fark belirir: Belirlilik-belirsizlik, geçicilik-dâimilik
4. İsim tamlaması aynı zamanda bir iyelik grubu olduğundan, iyelik ekleri eklendikleri kelimenin dışında bir şahıs ifade eder. Bu özellik sayesinde iyelik eklerini taşıyan ve tamlayanı düşmüş her kelime, tek başına bile isim tamlamasının yerini tutar.
5. İyelik ekini taşıyan ve tamlayan unsurunda ilgi ekinin gelmemesi çok az görülen bir durumdur. Bu durumda tamlama belirtisiz gibi görünse de belirli bir anlam taşımaktadır. *Hükümün katında, gözüm yaşı* gibi.
6. İsim tamlamaları bazen başka bir isim tamlamasının tamlayanı ya da tamlananı durumuna geçmektedir. Bu tamlamalar birbirini takip eden zincirleme bir tamlama gibi düşünülse de gerçekte iki unsurlu bir tamlamadır.” (Özkan-Sevinçli, 2017: 19-22)

şeklinde izah etmiş, belirtenin ilgi hâli eki alıp almamasına göre de isim tamlamalarını üçe ayırmıştır. Özkan ve Sevinçli belirtili isim tamlamasını “ Tamlayanı ilgi hâli eki (-In, -Un, -nIn, -nUn) almış olan tamlamaya belirtili isim isim tamlaması denir” (Özkan-Sevinçli, 2017: 22) diye tanımlamış ve özelliklerini şu şekilde maddelendirmiştir:

1. Belirtili isim tamlamasında tamlayan ilgi ekini tamlanan iyelik ekini alır.
2. Belirtili isim tamlamasında ekle sağlanan ilişki geçicidir.

3. Belirtili isim tamlamalarında ögeler ayrı bir kelimelike grubu olabilir.
4. Belirtili isim tamlamalarında ögeler yer değıştirebilir.
5. Belirtili isim tamlamalarında tamlayan ve tamlanan öge birden fazla olabilir.
6. Belirtili isim tamlamalarında tamlayanla tamlanan öge arasına başka bir kelime ya da kelime grubu girebilir.
7. Belirtili isim tamlaması kalıbında bir araya gelen isimler sahiplik, aitlik, sebep, tahsis, nitelik, belirsizlik anlamlarını ifade eder.
8. Belirtili isim tamlamalarında vurgu her iki öge üzerinde aynıdır. Her kelime kendi vurgusunu taşır. (Özkan-Sevinçli, 2017: 22-28)

Özkan ve Sevinçli belirtisiz isim tamlamasını “Tamlayanı ilgi eki almayan tamlamaya belirtisiz isim tamlaması denir. İlgi eki olmadığı için nesne kişiye ait olamaz. Tamlamanın aldığı ek ise onu cinsle mal eder. Bu yüzden belirtisiz isim tamlaması daha çok cins kavramını ifade eder.” (Özkan-Sevinçli, 2017: 29) ifadeleriyle tanımlamış ve özelliklerini şöyle maddelendirmiştir:

1. Belirtisiz isim tamlamalarında birinci öge ek almaz, ikinci öge ise iyelik ekini alır.
2. Belirtisiz isim tamlamalarında tamlayan öge bir kelime, bir kelime grubu ya da cümle olabilir.
3. Belirtisiz isim tamlamasında ögeler anlamca kaynaşmaya elverişli olduğundan yerleri değışmediğı gibi grubu meydana getiren ögeler arasına başka herhangi bir kelime giremez.
4. İsim tamlamaları genellikle belirtililik ve belirtisizlik açısından birbirine dönüşse de bu durum her zaman mümkün olmayabilir.
5. Belirtisiz isim tamlamalarında vurgu tamlayan üzerindedir. (Özkan-Sevinçli, 2017: 29-31)

Özkan ve Sevinçli tamlamalar hakkındaki görüşlerini şu ifadelerle sonlandırmıştır:

“Grubu oluşturan iki ismin hiçbir çekim eki almadan yan yana gelmesiyle de tamlama yapılabileceğı ifade edilmektedir. “Takısız tamlama” diye nitelendirilen bu yapıdaki kurulumların bir kısmı yabancı dil kurallarının

dilimize tatbik edilmesiyle oluşmuş şekillerdir. Bu şekilde iki ismin yan yana gelmesiyle kurulmuş, eksilteli öbeklerin sayısı oldukça fazladır. Bu kalıptaki birleşiklerde ilk kelime yani belirten isimden çok sıfat görevinde olup belirtileni nitelendirmektedir. Bu bakımdan bu yapılara isim tamlamasından çok sıfat tamlaması demek doğru olacaktır.” (Özkan-Sevinçli, 2017: 31-32)

Araştırmacıların görüşlerine bakacak olursak isim tamlamalarının adlandırılmasında bir görüş birliği olmasa da genel olarak “isim tamlaması” terimi tercih edilmiştir. İsim tamlamalarının tasnifinde de araştırmacılar görüş ayrılıkları yaşasa da hepsinde ortak olan iki tamlama mevcuttur: Belirtili isim tamlaması ve belirtisiz isim tamlaması. Takısız ya da bir diğer adı ile eksiz tamlama çoğu araştırmacı tarafından kabul görmemiştir. Yalnızca Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli ile Vecihe Hatiboğlu takısız isim tamlamasına tasnifinde yer vermiş ve bu araştırmacılar da bu tamlamanın isim tamlaması değil sıfat tamlaması olduğunu belirtmişlerdir. Vecihe Hatiboğlu Türk dilinin ilk eserlerinden olan Orhun Yazıtları’nda “*Tabgaç budun, Ötüken yış*” gibi takısız isim tamlaması örneklerine rastlansa da günümüzde artık bu özelliğini yitirdiğini ve birer sıfat tamlaması olduğunu ifade etmiştir. Araştırmacıların görüş ayrılığı yaşadığı bir diğer tamlama çeşidi ise zincirleme isim tamlamasıdır. Zeynep Korkmaz, Günay Karaağaç, Sezai Güneş gibi araştırmacılar isim tamlamaları tasnifinde zincirleme isim tamlamasına yer vermişlerdir. Fakat bu araştırmacılar da Zeynep Korkmaz ve Günay Karaağaç zincirleme isim tamlamasının aslında diğer tamlamalardan çok farklı bir tamlama olmadığını ve özellik itibarıyla belirtili isim tamlamasının bir çeşidi olduğunu söylemişlerdir.

Sonuç olarak ise şunları söyleyebiliriz: İsim tamlamalarının yapısında çok belirgin bir iyelik anlamı vardır. Tamlayan ve tamlanan olmak üzere iki ana unsurdan oluşur. Belirtili tamlamalar arasındaki ilişki geçicidir ve belirli bir yapıyı ifade eder. Belirtisiz tamlama arasındaki ilişki ise kalıcıdır ve belirsiz bir yapıyı ifade eder. Belirtili isim tamlamasının unsurları yer değiştirebilir ve bu unsurlar arasına başka kelimeler girebilir. Fakat belirtisiz tamlamanın unsurları yer değiştiremez ve unsurların arasına başka kelimeler giremez.

Takısız isim tamlaması araştırmacıların çoğu tarafından kabul görmediği gibi bizim tarafımızdan da kabul görmemiştir çünkü isim tamlamasından ziyade sıfat tamlaması olduğu aşikârdır.

Zincirleme isim tamlamasının ise aslında ögeleri isim tamlamalarından oluşan bir belirtili isim tamlaması olduğunu söyleyebiliriz. Bu sebepten bizim tasnifimizde bu tamlamaya ayrı bir başlık açılmamış isim tamlamaları belirtili ve belirtisiz isim tamlaması olmak üzere iki başlıkta incelenmiştir.

2.Sıfat Tamlaması

Sıfat tamlamaları dilimizde en çok kullanılan ve üzerinde önemli durulması gereken kelime gruplarından biridir. Bir isimin başka bir isim veya kelime grubunun önüne gelerek onu nitelemesi ya da belirtmesi sonucu oluşur. Sıfat tamlamalarında eksiz bir birleşme söz konusudur. Araştırmacıların sıfat tamlaması ile ilgili görüşleri şu şekilde olmuştur:

Muharrem Ergin sıfat tamlamalarını şu şekilde açıklamıştır:

“Sıfat tamlaması bir sıfat unsuruyla bir isim unsurunun meydana getirdikleri kelime gurubudur. Sıfat unsuru, isim unsurunu vasıflandırmak veya belirtmek için getirilir. Sıfat tamlayan, yardımcı, isim tamlanan, asıl unsurdur. Sıfat tamlaması eksiz bir birleşmedir. Her iki unsur da ek almadan doğrudan doğruya bir araya gelir. Sıfat bu birleşmede dâima teklik hâlde bulunur, sıfatların çoklukları yapılmaz. Sıfat tamlamasında sıfat, bir ismin başına gelir; yani sıfat önce isim sonra getirilir. Tamlamanın sıfat unsuru bir sıfat veya sıfat olarak kullanılan bir kelime grubu, isim unsuru ise bir isim veya isim vazifesi gören bir kelime grubu olur. Sıfat tamlamasında grubun vurgusu vardır. Bu vurgu sıfat üzerindedir.” (Ergin,2009: 380)

Tahsin Banguoğlu sıfat tamlamaları hakkındaki görüşlerini şu ifadelerle açıklamıştır:

“Belirtme öbeği olarak sıfattakımı da belli hâller dışında bir ad hükmündedir. Bir adın bir vasıflayan veya belirleyen tarafından belirtilmiş, dolayısıyla daraltılmış anlamını taşır. Çeşitlerine göre: sarı tavuk, bu kadın, kaç kilo, her çocuk, üç koltuk gibi. Bu nitelikte sıfattakımı da bir adın cümlede alabileceği bütün işleyişleri alır. Şu farkla ki bu cümle üyesi yerini aldığı basit adın daha çok belirli bir türü anlamını taşır. Kara kedi doğurmuş. O kitabı okuyacağım. Bu başka arabadır gibi. Bunun gibi sıfattakımlarıyla yapılmış ad takımları da cümlede tek ad gibi türlü işleyişlerde görülürler. İyi günümün dostu, kötü

günüm geçti gel gibi. Üç üyeli sıfattakımları da aynı tarzda kullanılırlar. Sıfattakıma gelen sıfatlarla: Bir fazla tabak sofrayı bir dağ gibi ezdi. Bir başka ferah, bir başka letafet var içinde. Sıfattakımlarını bir ada sıfat yaparak: Bir dirhem et bin ayıp örter. Ne biçim arkadaşlıktır bu? gibi. Ad takımlarını sıfat olarak bir ada getirip: Sözü'nün sahibi adam böyle yapmaz. Gözü'nün nuru oğlum! gibi.” (Banguoğlu, 2015: 500-501)

Leylâ Karahan’ın sıfat tamlamaları hakkındaki görüşleri “Bir isim unsurunun bir sıfat unsuruyla nitelendiği veya belirtildiği kelime grubudur. Sıfat tamlamasında ana unsur isimdir, sonda bulunur. Sıfat; yardımcı unsurdur, ismin önünde yer alarak ismi tamamlar. Yani sıfat tamlayan, isim tamlanan unsurdur. Bu tamlamada, isim ve sıfat unsuru eksiz birleşir. İki unsur da gruplaşmayı sağlayan herhangi bir ek taşımaz.” (Karahan, 2019: 48-49) şeklinde olmuştur.

Zeynep Korkmaz’ın açıklamaları ise şu şekilde olmuştur:

“Türkiye Türkçesinde çok geniş bir yeri olan sıfatlar, adlardan önce gelerek onları niteleyen, nasıl olduklarını gösteren veya çeşitli yönlerden belirten sözlerdir. Açık kapı, boş oda, geniş yer, uzun yol, yaşlı adam... gibi. Sıfatın anlam ve işlev bakımından kendi varlığını ortaya koyabilmesi için mutlaka bir adın önünde bulunması ve o adı nitelemesi veya belirtmesi gerekir: cıvıl cıvıl kuşlar, dalgalı deniz, düşünen adam... gibi. Bir adla birleşen sıfatların oluşturduğu kelime grubu sıfat tamlamasıdır. Tamlamadaki sıfat, grubun tamlayan ögesi, ad da tamlanan ögesidir. Adlar iyelik, çokluk ve ad çekim ekleri alabildikleri hâlde sıfatlar bu ekleri alamazlar. Adlar ile eksiz birleşirler ve yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi sıfat tamlaması oluştururlar.” (Korkmaz, 2017: 335)

Ahmet Beserek sıfat tamlamalarını “ Sıfat tamlaması, bir ismin önüne bir sıfatın gelmesiyle oluşturulan kelime grubudur. Sıfat tamlamasında sözü edilen varlık bir tanedir. Çünkü sıfatlar, ayrı bir varlığı belirtmezler. Var olan bir varlığı çeşitli yönlerden nitelerler. Sıfat tamlamasının en önemli özelliği tamlayanı oluşturan kelimelerin herhangi bir tamlama eki almamasıdır.” (Beserek, 1991: 28) şeklinde ifade etmiştir.

Vecihe Hatiboğlu ise “ Sıfat bir adı niteleyen veya belirten sözcüktür: “*beyaz ev, güzel çocuk, o gün, bu kitap*” vb. Sıfat tamlaması, sıfatın kendisinden sonra gelen adı niteleyerek veya belirterek kurduğu tamlamadır.” (Hatiboğlu, 1972: 25) ifadeleriyle açıklamaya çalışmıştır.

Sezai Güneş'in sıfat tamlaması tanımlaması “Bir sıfatla bir ismin birleşerek oluşturduğu eksiz tamlamalara denir. Bu tamlamalarda kelimeler arası ilişki, niteleme ilişkisi olup, tamlayan unsur niteleyen/belirten sıfattan, tamlanansa nitelenen isimden oluşur. Bir sıfat tamlamasını oluşturan sıfat veya isim unsurlarından herhangi biri ya da her ikisi bir kelime grubundan ibaret olabilir.” (Güneş, 2002: 348-349) şeklindedir.

M. Kaya Bilgegil de sıfat tamlamalarını “Anlamı, bir sıfat veya sıfat hükmündeki kelime grubuyla sınırlanan bir ismin teşkil ettiği kelime grubuna, sıfat tamlaması; isme, nitelenen (mevsuf) diyoruz. Türkçe sıfat tamlamalarında, sıfat nitelenenden önce gelir; hâl ve çoğul ekleri alamaz.” (Bilgegil, 2014: 127) ifadeleriyle izah etmiştir.

Günay Karaağaç'ın konu ile ilgili açıklamaları şu şekilde olmuştur.

“Yalın Hâl Çekimi, birçok dil için, sıfat tamlaması yapan çekimdir. Bir söz, söz öbeği veya cümle için yalın olarak bir ismin önüne getirilmesiyle elde edilen çekimlik bir söz öbeğidir. Türkçede, cümle kurulmadığı sürece, yani bir eylemin nitelendirilmesi söz konusu olmadığı sürece, yalın hâl, sıfat hâlidir; cümle kurulursa, aynı yalın yapı, özne olacaktır.” (Karaağaç, 2009: 180)

Son olarak Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli'nin sıfat tamlamaları açıklamaları ise şu şekildedir.

“Kelime grupları içerisinde önemli bir yere sahip olan sıfat tamlamaları, bir sıfat ve bir isimden meydana gelir. Sıfat, ismin önünde niteleme ya da belirtme görevinde bulunur. Sıfat tamlaması eksiz bir birleşmedir. Sıfat, bir kelime olabileceği gibi, bu görevi üstlenen bir kelime grubu da olabilir. Bu kelime grubunda sıfat, tamlayan; isim ise tamlanan ögedir. Asıl öge olan isim sonda bulunur.

1. Sıfat ögesi sıfat-fiil eki alan bir kelime veya sıfat-fiil grubu olabilir.
2. Sıfat tamlamalarında, sıfat ve isim ögeleri bir kelime veya kelime grubu olabilir.
3. Sıfat tamlamalarında ögeler yer değişebilir.
4. Sıfat tamlamalarında, sıfat ögesi birden fazla olabilir.

5. Sıfat tamlamaları, başka bir sıfat tamlamasının kuruluşunda sıfat veya isim ögesi olarak kullanılabilir.
6. Nesnelerin neden yapıldığını belirten tamlamalar (ipek seccade, altın saat, demir kapı ...) birer sıfat tamlamasıdır. Bu tamlamaları ipekten seccade, altından saat, demirden kapı şeklinde genişletebiliriz.
7. Sıfat ve zarfların anlamlarını, miktar ve derce bakımından tamamlayan zarfların meydana getirildikleri kelime grupları da birer sıfat tamlamasıdır.
8. Birleşik kelimelerin bir kısmı sıfat tamlaması şeklinde olabilir.” (Özkan-Sevinçli, 2019: 32-40)

Sonuç olarak araştırmacılar sıfat tamlamaları hakkında birçok ortak noktada buluşmuşlardır. Sıfat tamlaması bir ismin önüne gelen başka bir ismin diğerini nitelemesi veya belirtmesi sonucu oluşur. Eksiz bir birleşmedir. Vurgu ise sıfat üzerindedir.

3.Sıfat-fiil Grubu

Muharrem Ergin “Türk Dil Bilgisi” adlı eserinde sıfat-fiil gruplarını “partisip grubu” olarak isimlendirmiş ve şu şekilde açıklamıştır:

“Partisip gurubu bir partisiple ona bağlı unsurlardan meydana gelen kelime gurubudur. Partisip bir fiil şekli olduğuna göre ona bağlı unsurlar da fiilin gerektirdiği unsurlardır. Böylece partisip gurubu fiili partisip olan gurup demektir. Gurupta partisip sonda bulunur, ona bağlı unsurlar önce gelir. Partisip gurubunda da fail az bulunur ve iyelik ekli olur. Partisip gurubu isim, bilhassa sıfat olarak kullanılır. -dık, -dik, -acak, -ecek partisip grupları umumiyetle iyelik grubunun tamlanan unsuru olurlar ve iyelik eki ile iyelik gurubunun tamlayan unsuru partisipin faili durumuna geçer. Partisip gurubunda da vurgu partisipin önündedir. Şu misaller partisip gruplarıdır: denize giren, sudan gelen, haber gelir gelmez yola çıkan, (herkesin) çok yakından tanıdığ(ı)...” (Ergin, 2009: 396)

Leylâ Karahan sıfat-fiil grubunu “Bir sıfat-fiil ile bu sıfat-fiile bağlı tamlayıcı veya tamlayıcılardan kurulan kelime grubudur.” (Karahan, 2019: 53) şeklinde tanımlamış ve özelliklerini maddeler hâlinde şöyle açıklamıştır:

- a. Grubun ana unsuru sıfat-fiildir, genellikle sonda bulunur. Fiile dayalı bütün gruplarda olduğu gibi bu grupta da yüklem görevi yapan sıfat-fiilin

anlamı, özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf adı verilen öğelerle tamamlanır. Yüklem olan sıfat-fiil yargı bildirmez.

- b. Sıfat-fiilin grup içindeki yeri özellikle şiir ve konuşma dilinde değişebilir.
- c. Bu grupta özne az kullanılır. Özne olan unsur iyelik eki taşır.
- d. Ortak bir sıfat-fiille kurulmuş bazı gruplarda sıfat-fiil tekrar edilmez.
- e. Sıfat-fiil grubu söz dizimi içinde isim, sıfat ve zarf görevi yapar.
- f. “*Vatansever, çöpçatan, cankurtaran*” gibi bazı birleşik kelimeler, sıfat-fiil grubu kuruluşundadır.
- g. Grubun vurgusu, sıfat fiilden önceki unsur üzerindedir (Karahan, 2019: 53-55).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli ise sıfat-fiil grubunu şu şekilde açıklamıştır:

“Bir sıfat-fiil ve ona bağlı öğelerle kurulan kelime grubuna sıfat-fiil denir. Bu grup, isim ve özellikle de sıfat olarak kullanılır. Sıfat-fiilin en çok kullanılan eklerinden olan “-dIk, -dUk, -AcAk” ekleri, genellikle iyelik ekleriyle birlikte kullanılır. Grubun asıl ögesi sıfat-fiil sonda bulunur. Diğer öğeler grubun önünde yer alır. Bu grup da diğer fiilimsi grupları gibi yargı bildirmez. Sıfat-fiillere, fiil kiplerinin isim ve sıfat olarak kullanılışı denebilir. Bu grupta vurgu sıfat-fiilden önceki öge üzerindedir.”(Özkan-Sevinçli, 2019: 86-89)

Ayrıca sıfat-fiil ekleriyle ilgili olarak Arzu Sema ERTANE BAYDAR “-ıcı eki üzerine” adlı makalesinde şu ifadelerle yer vermiştir.

“Bize göre -IcI eki şe gerekçelerle sıfat-fiil yapma özelliğine sahiptir. Bir sıfat-fiil –bu diğer fiilimsiler içinde aynıdır- her ne kadar sıfat-fiil oluşturan eki aldıktan sonra fiil kategorisinden çıkıp isim kategorisine geçse de yapısındaki hareket anlamını kaybetmez ve –duruma göre- cümlede kendi unsurunu/unsurlarını da alarak oluşturduğu grupta yüklem görevi yapar. Bu durum diğer fiilden sıfat, sim, zarf yapan eklerde yoktur; sadece fiilimsi eklerinde vardır. Fiilimsi eklerinin biz de dahil olmak üzere araştırmacılar tarafından üçüncü bir ek kategorisi içinde değerlendirilmelerinin sebebi de budur. Bu özellik -IcI ekinde de görülmektedir.-IcI ekiyle yapılan kelimeler, sıfat-fiil/sıfat-fiil grubu oluşturabilmektedir.”(Ertane Baydar, 2008: s.332)

Sonuç olarak sıfat-fiiller bir sıfat-fiil ve ona bağlı öğelerle kurulan kelime gruplarıdır. Bu grup cümlede genellikle isim ve sıfat olarak kullanılır. Grubun asıl ögesi sıfat-fiildir ve sonda bulunur. Diğer öğeler grubun önünde yer alır. Vurgu ise sıfat-fiilden önceki unsur üzerindedir.

4.Zarf-fiil Grubu

Muharrem Ergin zarf-fiil grubunu “gerendium grubu” olarak adlandırmış ve bu grubu şu ifadelerle izah etmiştir:

“Gerundium gurubu bir gerundium ile ona bağlı unsurlardan meydana gelen kelime gurubudur. Bu gurup da fiili gerundium olan bir fiil gurubu durumundadır. Gerundiumdan başka fiilin gerektirdiği unsurları ihtiva eder. Gerundium en sonda, gerekli unsurlar önce gelir. Gerundium grubu dâima zarf olarak kullanılır. Bu fiil gurubunda fiilin gerekli bütün unsurları, bu arada fail de bol bol kullanılır. Gurubun normal vurgusu gerundiumdan önceki kelime üzerinde bulunur. Şu misaller gerendium gruplarıdır: sağa sola koş, koş, sabahdan akşama kadar kırlarda gezip, kadın bütün camları temizleyerek, kardeşim dün memleketten para getirince...” (Ergin,2009: 396)

Leylâ Karahan ise zarf-fiil grubunu şu şekilde tanımlamış ve özelliklerini maddeler hâlinde açıklamıştır:

“Bir zarf-fiile bağlı tamlayıcı veya tamlayıcılardan kurulan kelime grubudur.

- a. Bir zarf-fiile bağlı tamlayıcı veya tamlayıcılardan kurulan kelime grubudur.
- b. Hâl ekleriyle çekime girmiş bazı sıfat-fiiller, cümlede zarf görevi yapar. Bu sıfat-fiillerle kurulan gruplar da birer zarf-fiil grubudur.
- c. “-r / -maz”, “-DI, -mI” ve “-DI / -AlI” vb. kalıplarla kurulan gruplar da birer zarf-fiil grubudur.
- d. -ken ve -sa eki ile kurulan ve yan yana sıralanan birden fazla zarf-fiil grubunda zarf-fiil eki sadece sondaki grupta bulunabilir.
- e. Zarf-fiil grubu, söz dizimi içinde zaman, sebep, tarz, sebep, şart, bağlama, karşılaştırma vb. işlevlerle zarf görevi yapar.
- f. Grubun vurgusu zarf-fiilden önceki unsur üzerindedir.” (Karahan,2019: 57-59)

Tahsin Banguoğlu’nun konu hakkındaki görüşleri ise “Zarf-fiiller fiilin zarf işleyişine girmek üzere aldığı özel şekillerdir. Bunlar tümü ile zamana bağlı değildir. Bu yönden ad-fiillere benzer, sıfat-fiillerden ayrılırlar. Fakat yatık fiil olarak onlar gibi olumsuz ve edilen görünüşlerine girerler. Zarf-fiillerin sıfat-fiiller

gibi iyelik ekleri alanlar (*vardığımızda, yazmayacağından*) ve almayanları (*oturalı, duracakken*) vardır.” (Banguoğlu,2015: 427-428) şeklinde olmuştur.

Günay Karaağaç ise zarf-fiilleri şu ifadelerle izah etmiştir:

“Zarf-fiil öbeği, bir zarf-fiil ile ona bağlı bir veya birden çok ögeyle kurulan söz öbeğidir. Zarf-fiil eklerinin temel işlevleri, eylemlerin adlarını asıl eyleme bağlamaktır. Bu yüzden, asıl görevleri zarf yapmaktır. Cümlelerde eylemi niteleyici zarflar yapan zarf-fiiller, isimleri de niteleyerek, sıfat hâlinde nitelendirme öbeklerinde de yer alabilirler. Zarf-fiil öbeğinde asıl öge, yani zarf-fiil eki almış fiil sonda, ona bağlı birimler de onun önünde yer alır (Karaağaç,2009: 141)

Son olarak Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli zarf-fillerle ilgili şu görüşleri belirtmiştir:

“Zarf-fiil grubu, bir zarf-fiil ve ona bağlı ögelerin oluşturduğu kelime grubudur. Bu yardımcı ögeler, zarf-fiili anlam bakımından niteler, açıklar ya da tamamlar. Zarf-fiiller fiillerin hâllerini gösteren şekilleri olduğundan isim sayılmazlar. Bu yapılarda şahıs ve zaman kavramı yoktur. Zarf-fiiller genellikle sonda bulunur ve yargı bildirmezler. Bu gruplar cümlede zarf görevi yapar.

Yardımcı öge + Zarf-fiil = Zarf-fiil grubu

Hâl ekleriyle birleşen bazı sıfat-fiiller, zarf-fiile dönüşür. Sudur akar **kendi bildiğince, bize geldiğinizde** söylemişsiniz, **her gördükçe** sorar, **her gördüğünde** alır

“-A, -I. -U” zarf-fiil ekleri ya ikileme gruplarında kullanılarak fiilleri zarfa dönüştürür ya da asıl fiili ile yardımcı fiillerin arasına girerek onları birleştirip tasvir fiilleri, meydana getirir. Koşa koşa (yoruldu), yaza yaza (usandı), bile bile (katlandı)” (Özkan-Sevinçli,2019: 89-93)

Sonuç olarak bir zarf-fiil ve ona bağlı ögelerle kurulan kelime gruplarına zarf-fiil denir. Cümlede zarf görevinde kullanılırlar. Grubun asıl ögesi zarf-fiildir ve genel olarak sonda bulunur. Diğer ögeler zarf-fiilin önünde yer alır ve vurgu zarf-fiilin hemen önündeki öge üzerindedir. Cümlede yargı bildirmezler. Diğer ögeler zarf-fiili çeşitli yönlerden açıklar ve tamamlar.

5.İsim-fiil Grubu

Muharrem Ergin isim-fiil grubunu "fiil grubu" olarak isimlendirmiş ve şöyle açıklamıştır:

"Fiil grubu fiil isimleri üzerine kurulan kelime grubudur. Fiil isimleri bu grubun esas unsurudur ve tabî en sonda bulunur. Kendisinden önce gelen gerekli unsurlarla birlikte fiil grubunu meydana getirir. Fiil grubu bir fiil ismi ile bu unsurlardan bir veya birkaçının meydana getirdiği kelime grubudur. Bu grupta fâil az bulunur ve hep iyelik ekli olur. Bu unsurların hepsi fiil isminden önce gelir. Üzerinde en çok durulan, belirtilmek istenen unsur fiil isminin en yakınında bulunur. Gurubun normal vurgusu da fiil isminden önce gelen bu unsur üzerinde bulunur. Fiil gurubunda kullanılan fiil isimleri hareket isimleridir. Onun için daha çok -mak, -mek'li fiil isimleri ile fiil gurubu yapılır." (Ergin,2009: 395)

Tahsin Banguoğlu isim-fiil grubunu "ad-fiil" olarak isimlendirmiş ve "Türkçede -mAk, -mA, -İş ekleriyle yapılan üç türlü ad-fiil vardır. (*satmak, çalışma, duruş*). -meklik uzatılmış ekiyle yapılan ad-fiiller de nadir olarak kullanılır. (*görmeklik, okumaklık*) Ad-fiillerde kişi anlamı olmadığı gibi zaman anlamı da yoktur. Aralarında az çok anlam ve kullanım farkları vardır." (Banguoğlu, 2015: 421)

Leylâ Karahan ise isim-fiil gruplarını şöyle tanımlamış ve maddeler hâlinde açıklamıştır:

"Bir hareket ismi ile ona bağlı tamlayıcı veya tamlayıcılardan kurulan kelime grubudur.

- Grubun ana unsuru hareket ismidir, genellikle sonda bulunur. Fiile dayalı bütün gruplarda olduğu gibi bu grupta da yüklem görevi yapan hareket isminin anlamı, özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf tamlayıcısı adı verilen öğelerle tamamlanır. Yüklem olan isim-fiil yargı bildirmez.
 - Ortak bir isim-fiille kurulmuş bazı gruplarda, isim fiil tekrar edilmez.
 - Bu grupta isim-fiilin yeri özellikle konuşma ve şiir dilinde değişebilir.
 - Bu grup söz dizimi içinde isim görevi yapar.
 - Grubun vurgusu hareket isminden önceki unsur üzerindedir."
- (Karahan,2019: 55-57)

Zeynep Korkmaz da isim-fiil grubuna “ad-fiil” demiştir. Korkmaz isim-fiilleri ise “Ad-fiiller fiil kök ve gövdelerinin karşıladıkları oluş, kılış ve durumları; şahıs ve zamana bağlı olmadan gösteren fiil adlarıdır. Daha açık bir anlatımla, bunlar, fiildeki oluş, kılış ve durumların adlarını bildirirler. Fiilleri ad-fiil (mastar) ekleri getirerek adlandırırız. Türkçede –mAk, -mA ve -Iş, /-Uş ekleri ile kurulan üç ad-fiil türü vardır.” ifadeleriyle açıklamıştır. (Korkmaz,2017: 747)

Günay Karaağaç isim-fiil öbeklerini “fiil ismi öbekleri” olarak adlandırmış ve şu şekilde açıklamıştır:

“Fiil ismi ekleri, fiillere eklenerek onları isimleştirir. Bu, isim-fiilde olduğu gibi bir yapma veya olma adının, bir olay adının, kısacası bir cümlenin isim olarak kullanılmasından ibarettir. Nasıl ki değişik değişik anlamlardaki sözlük birimleri, söz diziminde, ad, sıfat, zarf, zamir, yüklem, edat, özel ad gibi işlevleri için kullanılıyorsa, fiil kök ve gövdelerine getirilen bütün isim yapıcı ekler de, Türkçenin değişik yer ve zamanlarının söz diziminde, şekil ve zaman, eylem adı ve biçimi, özne ve sıfat gibi işlevler görebilmektedirler. Fiil ismi eklerinin temel işlevleri, eylemlerin adlarını yapmaktır. Bir eylem adı ile ona bağlı bir veya birden çok ögeyle kurulan söz öbeğidir. Bu ekler, eylemleri kavram, iş ve tarz olarak adlandırır. Fiil ismi öbeğinde asıl öge, yani eylem ismi eki almış fiil sonda, ona bağlı birimlerde onun önünde yer alır.” (Karaağaç,2009: 139)

Günay Karaağaç ayrıca sıfat-fiil gruplarını da isim-fiil öbekleri olarak adlandırarak incelemiştir.

Son olarak Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli isim fiil grubunu şeklinde tanımlamış ve özelliklerini maddeler hâlinde şöyle ifade etmiştir:

”Bir isim-fiil ile onu anlamca Tamamlayan kelimelerden oluşan kelime grubuna denir. Bu grup “-mAk, -mA, -Iş, -Uş” isim-fiil ekleri ile kurulur. Bu eklerle aynı zamanda mastar ekleri de denir. Grubun ana ögesi olan isim-fiil sonda bulunur. Yardımcı ögeler isim-fiilin önünde yer alır. Bunlar yargı bildirmezler. Alacakları bazı çekim eklerinden sonra cümle ögesi olurlar. Özne için çekim eki alma zorunluluğu yoktur. Grubun vurgusu isim-fiilden önceki öge üzerindedir.”

1. Bu grupta isim-fiilin yeri –diğer fiilimsi gruplarında olduğu gibi- şiiirde ve konuşmada değişebilir.

2. Ortak bir isim-fiilde kurulmuş sıralı gruplarda isim-fiil eki en son grupta yer alır.
3. Bu grup, cümle ve kelime grupları içinde isim görevi yapar.
4. İsim-fiil grupları, cümlede bazı çekim ekleri alarak özne, nesne, zarf ve yer tamlayıcısı, yüklem görevinde bulunur. (Özkan-Sevinçli,2019: 83-86)

Ayrıca Gürer Gülsevin “*Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*” isimli eserinde “-dUk” ekiyle kurulan isim-fiillerin varlığından bahsetmiş ve şu ifadelerle açıklamıştır.

“Bu şekil aslında işlek bir sıfat-fiil ekidir. Ancak Eski Anadolu Türkçesi’nde nadiren “-mAk” mastar ekinin fonksiyonunda kullanılmıştır.” (Gülsevin, 2011: s.122)

Sonuç olarak bir isim-fiil ve ona bağlı ögelerle kurulan kelime gruplarına isim-fiil grubu denir. Cümlede isim görevinde kullanılırlar. Grubun asıl ögesi isim-fiildir ve sonda bulunur. Cümlede yargı bildirmezler. “-mAk, -Ma, -Iş, -Uş” ekleri ile yapılır.

6.Tekrar Grubu

Muharrem Ergin “tekrarlar “ adını verdiği tekrar grubunu şu ifadelerle izah etmiş ve sınıflandırmıştır:

“Tekrarlar iki cinsten aynı kelimenin arka arkaya getirilmesi ile meydana gelen kelime guruplarıdır. Tekrarı meydana getiren iki kelimenin tekrara iştiraki tamamiyle birbirine eşittir. Fonksiyonları da, şekilleri de, vurguları da birbirinden farksızdır. Eksiz yan yana gelirler ve her iki kelime de kendi vurgusunu taşır. Bu kelime grubunun yapısının temelini kelimelerin arka arkaya tekrarlanması teşkil eder. Bu vasıfları ile tekrarlar en basit, en sade kelime gruplarıdır diyebiliriz. Tekrarların başlıca şu üç fonksiyonu vardır: 1. kuvvetlendirme, 2. çokluk, 3. devamlılık. Bir tekrar o tekrarı meydana getiren kelimenin ya mânâsını kuvvetlendirmek için, ya bir çeşit çokluğunu ifade için veya devamlılığını belirtmek için yapılır. Meselâ kara kara (gözler)’de karalığın kuvvetli olduğu, kapı kapı (dolaştım)’da, birçok kapıların dolaşıldığı, gide gide ve koşa koşa’da ise hareketin devamlılığı ifade edilmektedir. Bunlardan başka tekrarın bir de ortalama ve beraberlik fonksiyonu vardır, iyi kötü, düşe kalka gibi tekrarlarda bu fonksiyonu göze çarpar. Türkçe’de aynen tekrarlar, eş manalı tekrarlar, zıt manalı tekrarlar, ilaveli tekrarlar olmak üzere dört çeşit tekrar vardır.” (Ergin,2009: 377)

Vecihe Hatiboğlu ise tekrar grubunu “ikileme” olarak adlandırmış ve “İkileme, anlatım gücünü arttırmak, anlamı pekiştirmek, kavramı zenginleştirmek amacıyla, aynı sözcüğün tekrar edilmesi veya anlamları birbirine yakın yahut karşıt olan birbirini andıran iki sözcüğün yan yana kullanılmasıdır.” (Hatiboğlu, 1972: 9) ifadeleriyle açıklamıştır.

Leylâ Karahan ise tekrar grubunu şu şekilde tanımlamış ve özelliklerini maddeler hâlinde açıklamıştır:

“Bir nesneyi, bir niteliği, bir hareketi karşılamak üzere eş görevli iki kelimenin meydana getirdiği kelime grubudur.

- a. Grupta yer alan kelimeler arasında hem şekil hem de anlam ilişkisi vardır.
 - . Unsurları aynı olan tekrarlar: *mışıl mışıl, yavaş yavaş...*
 - . Unsurları yakın anlamlı olan tekrarlar: *doğru dürüst, eğri büğrü...*
 - . Unsurları zıt anlamlı olan tekrarlar: *bata çıka, irili ufaklı...*
- b. Tekrarlar anlamı kuvvetlendirir: nesne ve harekete çokluk, süreklilik ve beraberlik anlamı kazandırır.
- c. Bağlam ve çekim edatları dışında bütün kelimelerle tekrar grubu kurulabilir. Ünlemler tekrara elverişli kelimelerdir.
- d. Grubu meydana getiren unsurlar çekim eki taşıyabilir.
- e. Grup içindeki kelimeler eş görevlidir. Genellikle kelimeler arasında belirli bir ses düzeni bulunur. Bundan dolayı tekrar gruplarının birçoğunda unsurların yeri değiştirilemez. Mesela “eğri büğrü” tekrar grubu “büğrü eğri” şeklinde ifade edilemez.
- f. Grupta yer alan kelimelerden biri, zaman içinde tek başına kullanımdan düşmüş olabilir.
- g. Tekrar grupları, söz dizimi içinde isim, sıfat, zarf ve fiil görevi yapar.
- h. Bu grupta her unsur kendi vurgusunu taşır. Kelimeler arasına virgöl konmaz.” (Karahan,2019: 60-62

Günay Karaağaç “yineleme öbekleri” adını verdiği tekrar grubunu şu şekilde açıklamıştır:

“Bir varlığı veya bir eylemi karşılamak üzere eş görevli iki sözün oluşturduğu söz öbeğidir. Şekil ve anlam bakımından birbiriyle bağlantılı ve aynı türden olan iki veya daha çok sözün bir araya gelerek oluşturdukları yapı, yineleme öbeği olarak bilinir. Yineleme öbeğinde iki veya daha çok söz, birbirlerine gelişigüzel değil, belirli ses bilgisi kurallarıyla bağlanmaktadır. Anlamı kuvvetlendirmek, abartmak, süreklileştirmek veya denkleştirmek gibi bazı değişiklikleri yapmak için; bir sözün, öbeğin veya cümlemin sesçe, yapıca veya anlamca aynılık, zıtlık ya da yakınlık ilişkisi içinde bulunduğu bir başka ses, öbek veya cümle ile birlikte kullanımı, Türkçede oldukça yaygındır.” (Karaağaç;2009: 161)

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli ise tekrar gruplarıyla ilgili şu tanımlamayı yapmıştır:

“Tekrar grubu anlamı güçlendirmek, ifade gücünü artırmak, kavramı zenginleştirmek amacıyla aynı cinsten iki kelimenin arka arkaya gelmesiyle oluşan kelime grubudur. Bu grupta yan yana gelen iki kelimeyi anlam ya da şekil ilişkisi birbirine yaklaştırır. Bu yüzden tekrarlar, bazen aynı anlamları birbirine yakın ya da karşıt olan kelimelerin tekrarlanması ve sesleri birbirini andıran kelimelerin yan yana gelmesiyle oluşur. İkilemelerin başlıca işlevi ifadeye süreklilik, kuvvetlendirme, çokluk, ortalama ve birliktelik anlamı vermektir.” (Özkan-Sevinçli,2019: 44)

Tekrar grubunu bu şekilde tanımlayan Özkan ve Sevinçli tekrar gruplarını şu şekilde dört grupta incelemiştir:

1. Aynen tekrarlar (ikileme)
2. Eş ve yakın anlamlı tekrar grupları
3. Zıt anlamlı kelimelerle kurulan tekrarlar
4. Pekiştirmeli tekrarlar (Özkan-Sevinçli,2019: 44-48)

Sonuç olarak tekrar grupları cümleye anlamı kuvvetlendirme, süreklilik, çokluk ve beraberlik anlamı katarlar. Cümlede isim, sıfat, zarf ve fiil olarak kullanılabilirler. Vurgu ayrı ayrı iki unsur üzerindedir. Tekrarlar kalıplaşmış ifadelerdir yerleri değiştirilemez, arasına noktalama işareti konamaz. Tekrarlar çekim ekleri alabilirler. Araştırmacılar tekrar gruplarını sınıflandırırken görüş ayrılıkları yaşasa da şu dört grupta ortak noktada buluşmuşlardır:

1. Unsurları aynı olan tekrar grubu
2. Unsurları yakın anlamlı olan tekrar grubu

3. Unsurları zıt anlamlı olan tekrar grubu
4. İlaveli tekrarlar

7. Edat Grubu

Muharrem Ergin edat grubunu şu ifadelerle izah etmiştir:

“Edat gurubu bir isim unsuru ile bir son çekim edatının meydana getirdiği kelime gurubudur. İsim unsuru önce, son çekim edatı sonra getirilir. İsim unsuru zamir veya isim olmasına ve edatın cinsine göre, son çekim edatları bahsinde belirttiğimiz çeşitli hâllere girer ve çeşitli çekim ekleri alır. Edat ise, tabîi gurubun eksiz, değişmez unsuru olarak kalır. Edat unsuru dâima tek kelime hâlinindedir. İsim unsuru ise tek bir kelime olabileceği gibi ismin yerine kullanılan bir kelime gurubu da olabilir. Edat grubu zarf ve sıfat olarak kullanılır. Grubun vurgusu birinci unsur üzerinde bulunur. İsim unsurunun vurgusu grubun vurgusu olur.” (Ergin,2009: 392)

Leylâ Karahan edat grubunu “Bir isim unsuru ile çekim edatından meydana gelen kelime grubudur.” (Karahan,2019: 62) şeklinde tanımlamış ve şu özelliklerle açıklamıştır:

- a. Bu grupta isim unsuru başta, çekim edatı (ile, için, kadar, göre, diye, rağmen, karşı, doğru, gibi, dolayı, vb.) sonda bulunur. Yaşamak için(eksiz), senin gibi (-in eki)
- b. Bu grupta birleşme, isim unsurunun ve edat türüne göre ekli ya da eksiz olur.
- c. “Onun gibisi, onun gibiler, onun kadarı” örneklerinde olduğu gibi, edat unsuru isim çekim eki alan edat grupları, cümlede isim olarak kullanılır. *Fakat ben **bu kadarından** da memnundum.*
- d. Edat grubunda isim unsuru kelime grubu olabilir. ***Hür maviliğin bittiği son hadde** / kadar* (isim unsuru: sıfat tamlaması)
- e. İsim unsuru zarf-fiil veya zarf-fiil grubu olan edat grupları da vardır. ***Babam şehirden çıkalı / beri** somurtmuştu.*
- f. Bu grupta birden fazla isim unsuru bulunabilir. *Yorgunluğuna, uykusuzluğuna / rağmen*

- g. Edat grubu, söz dizimi içinde, sıfat, zarf ve isim görevi yapar. Grup, yapısındaki edatın türüne göre *zaman, yön, durum, benzetme, sebep, miktar, şart* vs. bildirir.
- h. Grubun vurgusu, isim unsuru üzerindedir.” (Karahana,2019: 62-65)

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli ise edat grubu ile ilgili “ Bir isim ile çekim edatından oluşan kelime grubuna *edat grubu* denir. Grupta isim başta çekim edatı sonda bulunur. Edatın isimle birleşmesi ekli veya eksizdir. Zamirler çekim edatlarına genellikle ilgi hâlinde bağlanır. Vurgu, isim ögesi üzerindedir. Edat grupları anlamca kaynaşarak birleşik kelime hâline gelebilir fakat herhangi bir kavramı karşılamaz ve çekim eki almazlar. *O yüzden, niçin (ne için), ne gibi, Allah için, bundan böyle gibi.*” (Özkan-Sevinçli,2019: 60) açıklamalarını yapmıştır.

Sonuç olarak edat grubu bir isim ile çekim edatından oluşur. İsim başta çekim edatı sondadır. Edatlar cümle içinde tek başlarına kullanılamazlar. Grubun vurgusu isim unsuru üzerindedir. Edat grubunda isim unsuru kelime veya kelime grubu olabilir.

8.Bağlama Grubu

Muharrem Ergin bağlama grubunu “Bağlama grubu sıralama bağlama edatları ile yapılan kelime grubudur. Unsurlardan her biri bir kelime veya bir kelime grubu olur. Unsurlar şeklen ve eşit olarak birbirine bağlanırlar. Her unsur kendi vurgusunu taşır ve vurguları aynıdır. Sıralanan unsurlar ikiden fazla ise bağlama edatı son iki unsurun arasına girer.” (Ergin,2009: 380) ifadeleriyle açıklamıştır.

Zeynep Korkmaz ise bağlama grubu hakkında “Türkçede çok geniş bir yer tutan bağlaçlar kelimeleri, kelime gruplarını, cümleleri ve kimi zaman da paragrafları şekil ve anlam bakımından birbirine bağlayan ve yüklendikleri işlevler ile bağlandıkları sözler arasında türlü anlam ilişkileri kuran gramer öğeleridir.” (Korkmaz,2017: 293) açıklamalarını yapmıştır.

Günay Karaağaç bağlama grubunu şöyle tanımlamıştır:

“Bağlama edatları ile birbirine bağlanmış iki veya daha fazla isim ögesinin veya cümlelerin oluşturduğu söz öbeğidir. Sıralama söz birlikleri de denen bu öbeklerde, ögeler asıl ve yardımcı olarak ayrılmaz. Ögeler denk olarak birbirine bağlanır. Kısaca söylemek gerekirse birden fazla sözün bağlama edatlarıyla bir araya gelerek oluşturduğu yapılar bağlama öbek ve cümleleridir. Bu öbekler sıralayıcı bağlama öbekleri ve açıklayıcı bağlama öbekleri biçiminde başlıca iki kola ayrılır.” (Karaağaç,2009: 164-165)

Leylâ Karahan da bağlama grubunu “Bağlama edatları ile birbirine bağlanmış iki veya daha fazla isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubudur.” (Karahan,2019: 65) şeklinde tanımlamış ve şu özelliklerle açıklamıştır:

- a. Bağlama edatı (*ve,veya, ile, ilâ, fakat, ama, değil vb.*) isim unsurlarının arasında bulunur.
- b. İçinde ikiden fazla isim unsuru bulunan bir bağlama grubunda “ve” bağlama edatı son iki isim unsurunun arasında yer alır.
- c. “*ne... ne...*”, “*hem... hem...*”, “*da... da...*”, “*ister... ister...*”, “*ya...ya...*”, “*...mi ...mi...*”, “*gerek... gerek...*” gibi bağlama edatlarıyla kurulan bir bağlama grubunda edatlar, isim unsurlarının başında veya sonunda bulunur.
- d. “İle” bağlama edatının ekleşmiş şekli olan -(y)lA bağlama eki de isim unsurlarını bağlayabilir. Bu yapı, iki unsurlu bir yapı olup, birinci unsur - (y)lA eki taşır.
- e. Bu grupta isim unsurları kelime grubu olabilir.
- f. Bağlama grubu içine cümlelerin başka ögeleri girebilir.
- g. Bağlama grubu söz dizimi içinde isim, sıfat ve zarf görevi yapar.
- h. Bu grupta her unsur kendi vurgusunu taşır. (Karahan,2019: 65-68)

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli bağlama grubunu şu ifadelerle açıklamıştır:

“İki ya da daha fazla ismin sıralama, bağlama, karşılaştırma ve denkleştirme bağlaçları (ve, ile, dahi, ilâ, ya, yahut, veyahut, fakat, ama, değil, ya...ya, hem...hem, ne...ne, da...da vb.) ile oluşturduğu kelime grubudur. Ögeler şeklen ve eşit olarak birbirine bağlanır. Her öge kendi vurgusunu taşır ve vurguları eşittir. Bağlama grupları, bazen eksiz bazen de çekim eklerini alarak cümlede isim, sıfat, zarf, özne, nesne, yer tamlayıcısı ve yüklem olarak iş görürler.” (Özkan-Sevinçli,2019: 102-105)

Sonuç olarak bağlama grubu en az iki ismin bağlama edatlarıyla birbirine bağlanarak oluşturduğu kelime grubudur. Her unsur kendi vurgusunu taşır. Bağlama grubunun unsurları kelime veya kelime grupları olabilir. Cümlede isim, sıfat ve zarf görevinde bulunurlar. Bağlama grubu unsurları arasına başka unsurlar da girebilir.

9.Unvan Grubu

Muharrem Ergin unvan grubuyla ilgili görüşlerini şöyle açıklamıştır:

“Unvan grubu bir şahıs ismiyle bir unvan veya akrabalık isminden meydana gelen kelime grubudur. Şahıs ismi önce, unvan veya akrabalık ismi sonra gelir. Her iki unsur da hiçbir ek almaz. Doğrudan doğruya yan yana getirilirler. Unvan grubunun vurgusu birinci unsorda isim unsuru üzerinde bulunur. İsim unsuru tek kelime olabileceği gibi, tabii: bir birleşik isim veya birleşik isim hükmünde bir kelime grubu da olabilir.”(Ergin,2009: 389)

Tahsin Banguoğlu unvan grubunu “yanaşma takımları” başlığı altında incelemiş ve unvan grubuna “san öbekleri” adını vererek şöyle tanımlamıştır:

“Buna karşılık san (titre) anlatan adların kişi adlarına yanaşmasıyla meydana gelen yanaşma takımları çok kullanılır. Bunlara san öbekleri adını veririz. San adı genel bir nezaket olur yahut kişinin ailedeki ve topluluktaki orununu gösteren akrabalık, meslek ve rütbe adlarından olabilir. Bunların kullanılışta özel ve yaygın olanları bulunur. Akrabalık adlarıyla yapılmış bazı san öbekleri geniş çevrede karakter gösterir tarzda benimsenir. (Saim Ağabey, Hatice Nine) Bazıları da topluluk içinde ayrı bir orun gösterir olur.” (Meryem Ana, Korkut Ata gibi) (Banguoğlu,2015: 513-514)

Günay Karaağaç unvan grubunu “özel ad öbeği” başlığı altında incelemiş ve “unvan öbeği” adını vererek “Bir özel ad ile unvan veya akrabalık adlarından birinin eksiz bir biçimde oluşturdukları söz öbeğine unvan öbeği denir. Bütün unvan öbekleri, özel addır. Bu öbekte, özel ad önce, unvan veya akrabalık adı sonra gelir. Bir kişi adı veya özel ad ile bir unvan veya akrabalık adından kurulan söz öbeğidir.” (Karaağaç,2009: 168) şeklinde tanımlamıştır.

M. Kaya Bilgegil ise unvan grubunu “ Şahıs isimleri ile o isim sahiplerinin lakap, künye rütbe, sıfat ve mevkilerini ifade eden kelimelerin teşkil ettiği gruplardır.” (Bilgegil,2014: 148) sözleriyle tanımlamıştır.

Ahmet Beserek unvan grubunu "Unvan grupları ünvan veya akrabalık bildiren bir kelime ile birlikte kullanılan özel isimlerden meydana gelir. Burada ilk kelime belirten, ikinci kelime belirtilen durumundadır." (Beserek,1991: 29) ifadeleriyle tanımlamıştır.

Leylâ Karahan Unvan grubunun tanımını "Bir şahıs ismiyle, bir unvan veya akrabalık isminden kurulan kelime grubudur" (Karahan,2019: 66) şeklinde yapmış ve özelliklerini şu şekilde açıklamıştır:

- a. Bu grupta şahıs ismi başta, unvan ve akrabalık ismi sonda bulunur. *Çağrı Bey, Ülkü Hanım vb.*
- b. Unvan grubunda şahıs ismi, birleşik isim olabilir. *Mehmet Akif Bey, Karabekir Paşa vb.*
- c. Bu grup söz dizimi içerisinde isim görevi yapar.
- d. Birinci unsur unvan veya akrabalık ismi olan "Sultan Orhan, Dede Korkut, Hoca Nasrettin..." gibi kelime grupları, unvan grubu değil birleşik isimdir. Birleşik isimlerin vurgusu sonda, unvan gruplarının vurgusu başta olur. (Karahan,2019: 68-69)

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli unvan grubunu "Bir unvan ya da akrabalık isminin şahıs ismiyle meydana getirdiği kelime grubudur. Bu yapılarda, şahıs ismi başta, unvan veya akrabalık ismi sonda bulunur. Belirtileni (tamamlananı) özel isim olan sıfat tamlamaları zamanla birleşik isme dönüşebilir. Kaşgarlı Mahmut, Ulubatlı Hasan gibi." (Özkan-Sevinçli:2019, 66-67) şeklinde tanımlamıştır.

Sonuç olarak bir kişi adının unvan ya da akrabalık gösteren isimlerle yan yana geldiğinde ortaya çıkan kelime grubuna denir. Kişi adı başta unvan veya akrabalık bildiren kelimeler sonda yer alır. Grubun vurgusu baştaki isim üzerindedir.

10.Birleşik İsim Grubu

Muharrem Ergin birleşik isim grubunu şu ifadelerle açıklamıştır:

"Birleşik isim bir nesnenin ismi olmak üzere yan yana gelen birden fazla ismin meydana getirdiği kelime grubudur. Bir nesnenin çok defa tek tek adı olan isimler aynı nesneyi karşılamak, aynı nesneye beraber ad olmak için

doğrudan doğruya, eksiz olarak yan yana gelir ve birleşik isim yaparlar. Birleşik isimler Türkçede hep has isimlerdir. Bazı yer adları ile ikili üçlü bütün şahıs adları Türkçenin birleşik isimlerini teşkil ederler: Afyon Karahisar, Mehmet Kaplan, Ahmet Hamdi Tanpınar, Taşdemir, Timurtaş gibi. Misallerde de görüldüğü gibi cins isimlerden yapılan birleşik isimler birleşik kelime durumuna geçmemektedir.” (Ergin, 2009: 385).

Günay Karaağaç birleşik isim grubunu “özel ad öbeği” başlığı altında “birleşik adlar” olarak isimlendirmiş ve şu ifadelerle açıklamıştır:

“Bir kimseye özel ad olmak üzere iki veya daha fazla ismin bir araya gelerek oluşturduğu söz öbeğine birleşik ad öbeği denir. Tamamen eksiz bir şekilde birleşen iki veya daha fazla isimden oluşan bütün şahıs isimleri birleşik söz öbeği oluşturur. Bir varlığın özel adı olmak üzere bir araya gelen sözler topluluğudur. Tamamen eksiz bir şekilde birleşen ve iki veya daha fazla isimden oluşan bütün şahıs isimleri birleşik ad öbeğini oluşturur.” (Karaağaç,2009: 167)

Leylâ Karahan birleşik isim grubunu “Bir şahsa özel ad olmak üzere bir araya gelen kelimeler topluluğudur.” (Karahan,2019: 69) şeklinde tanımlamış ve özelliklerini şu şekilde açıklamıştır:

- a. İki veya daha fazla kelimeli bütün şahıs adları birleşik isim grubu yapısındadır. Bu grupta isimler eksiz birleşirler.
- b. Tamlananı özel isim olan sıfat tamlamaları zamanla bir şahsa ad olmak üzere “birleşik isim grubu”na dönüşebilir. Sıfat tamlamasında başta bulunan vurgu, birleşik isim grubunda ikinci unsur üzerine kayar. Şu örnekler sıfat tamlaması değil birleşik isim grubudur: *Ulubatlı Hasan, Deli Dumrul, İkinci Selim* vb.
- c. Unvan grupları da zamanla birleşik isme dönüşebilir. *Evliya Çelebi, Yusuf Has Hacıp* vb.
- d. Bu grup söz dizimi içerisinde isim görevi yapar.
- e. Vurgu son unsuz üzerindedir. (Karahan,2019: 69-70)

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli ise birleşik isim grubunu “Birleşik isim bir nesnenin adı olmak üzere yan yana gelen birden çok ismin kalıplaşarak oluşturduğu kelime grubudur. Bu yüzden Türkçedeki asıl birleşik isimleri, bazı yer ve ikili üçlü şahıs isimleri meydana getirir.” (Özkan-Sevinçli,2019: 42) şeklinde tanımlamıştır.

Sonuç olarak birleşik isimler bir nesneye ad olmak üzere 00pyan yana gelen isimlerden oluşur. Genelde özel ad oluştururlar. Bu birleşme eksiz bir birleşmedir ve vurgu son unsur üzerindedir.

11.Ünlem Grubu

Muharrem Ergin ünlem grubunu şu şekilde açıklamıştır:

“Ünlem grubu bir seslenme edatı ile bir isim unsurundan meydana gelen kelime grubudur. Seslenme edatı önce, isim sonra gelir. Eksiz bir birleşme olur. Edat tek kelime hâlinde, isim unsuru ise bir isim veya bir isim yerine geçen bir kelime grubu hâlinde bulunur: a beyim, be birader, be adam, bre kız, ey arkadaş gibi. Grubun vurgusu seslenme edatı üzerinde olup kuvvetlidir. Ünlem grubu, tabîî, hitaplarda kullanılır.” (Ergin,2009: 390)

Zeynep Korkmaz ise ünlem grubunu şöyle açıklamıştır:

“Ünlemler söz içinde tek başlarına kullanıldıkları gibi bir ad ögesi ile birleşerek ünlem grubu da oluştururlar. Bu durumda grubun her ikisi ögesi, şekil bilgisi açısından birbirleri ile bir ek almadan birleşir. Ey cemat-i müslimîn; Hay Allah’ın dangalağı! Ve Ey dağların bekçisi! örneklerinde görüldüğü gibi, ünlem grubundaki ad ögesi, bir ad veya sıfat tamlaması da olabilir. Hatta bu ünlem grubunda birden fazla ad da bulunabilir. Kelime grupları ile birleşen ünlem başta, kelime grup veya grupları sonda bulunur. Bu birleşmede ünlem de ad ögesi de ek almaz. Bir ünlem ile birleşen kelime gruplarında işlev ağırlığı ünlem üzerindedir. Ünlem grubu genellikle cümle grubuna katılmaz ve hitap olarak kullanılır.” (Korkmaz,2017: 963-964)

Ahmet Beserek ünlem grubu hakkında “Bir seslenme edatı (ünlem) ile birlikte kullanılan kelime veya kelime grubundan meydana gelir. Ünlemler belirten görevinde, isimler belirtilen görevinde bulunur.” (Beserek,1991: 30) ifadelerini kullanmıştır.

Leylâ Karahan ise ünlem grubunu “Bir ünlem ile bir isim unsurundan meydana gelen kelime grubudur.” (Karahan,2019: 70) şeklinde tanımlamış ve özelliklerini şöyle sıralamıştır:

- a. Bu grupta ünlem (ey, ay, hey, bre, a, ya, yahu, be vb.) başta, isim unsuru sonda bulunur. Ünlem ve isim unsuru eksiz birleşir.
- b. Bu grupta isim unsuru kelime grubu olabilir.

- c. Bu grupta birden fazla isim unsuru bulunabilir.
- d. Cümlenin kuruluşuna katılmayan bu grup, hitaplarda kullanılır. Cümle dışı öge olarak cümlenin herhangi bir yerinde bulunabilir. (Karahan,2019: 70-71)

Sonuç olarak ünlem grubu bir seslenme edatı ile isim ögesinin birleşmesiyle meydana gelir. Eksiz bir birleşmedir. Ünlem başta isim unsuru sonda bulunur. Vurgu ünlem üzerindedir. İsim unsuru kelime veya kelime grubu olabilir.

12.Sayı Grubu

Muharrem Ergin sayı grubunu şu ifadelerle açıklamıştır:

“Türkçede sayılar üç şekilde karşılanmaktadır. Tek kelime ile, sıfat tamlaması ile, sayı grubu ile. Tek kelime ile karşılanan sayılar, bir, iki, üç,... vs., sıfat tamlaması ile karşılanan sayılar iki yüz, üç yüz, dört yüz,... vs.’dir. Burada dikkati çekecek şey yüz ve bin’in aksine milyon ve milyarın tek başına kullanılamaması, tek milyon ve tek milyar için de bir milyon ve bir milyar denilmesidir. Bazı Türk şivelerinde tek yüz ve bin için de bir yüz, bir bin kullanılmaktadır. Sayı gurubu ile karşılanan sayılar ise işte bu tek kelimelik sayıların on’dan sonrakilerinin ve sıfat tamlaması hâlindeki sayıların ara yerlerindeki sayılardır. On bir, yirmi iki, otuz dört,...gibi. Misallerde görüldüğü gibi sayı gurubu büyük sayı, küçük sayı olmak üzere iki unsurdan yapılır. Büyük sayı önce, küçük sayı sonra getirilir. Doğrudan doğruya yan yana getirilirler her hangi bir ek almazlar. Büyük sayı da, küçük sayı da ya tek kelime ya sıfat tamlaması, ya sayı grubu olur. Sayı grubunda vurgu ikinci unsorda yani küçük sayı üzerinde bulunur. Küçük sayının vurgusu grubun vurgusu olur.” (Ergin,2009: 390-391)

Günay Karaağaç ise sayı grubunu “Sayı öbeği; onluk, yüzlük ve binliklerdeki ara sayıları ifade etmek üzere ortaya çıkmışlarıdır. Tam sayılar, tek sözle veya sıfat tamlamasıyla ifade edilirken, ara sayıların adlandırılmaları, sayı öbekleriyle yapılır. Sayı öbeğinin kuruluşunda büyük onluk sayı ile küçük tek sayı olmak üzere iki öge vardır. Sayı öbeği, cümle ve söz öbekleri içinde isim ve sıfat görevi yapar.” (Karaağaç,2009: 155-156) şeklinde tanımlamıştır.

Leylâ Karahan ise sayı grubunu “Basamak sistemine göre sıralanmış sayı isimleri topluluğudur.” (Karahan,2019: 72) cümlesiyle tanımlamış ve özelliklerini maddeler hâlinde açıklamıştır.

- a. Gruptaki sayı isimlerinin diziliş basamak sistemine göredir. Sayılar sondan başa doğru büyür. Küçük sayı sonda bulunur. Sayı isimleri eksiz birleşir. Sayı isimleri ayrı yazılır.
- b. Kelime grubu hâlindeki sayılar, sıfat tamlaması veya sayı grubu kuruluşundadır. Genellikle ana sayılar sıfat tamlaması, ara sayılar sayı grubudur. Vurgu, sıfat tamlamasında başta, sayı grubunda sonda bulunur.
- c. Sayı grubunda milyona kadar iki unsur vardır. Milyonlu sayılar üç, milyarlı sayılar dört unsurludur. Her unsur kendi içinde sayı grubu, sıfat tamlaması veya tek kelime olabilir.
- d. Sayı grubu söz dizimi içinde isim ve sıfat görevi yapar.
- e. Grubun vurgusu küçük sayı üzerindedir. (Karahana,2019: 72-73)

Sonuç olarak Türkçede tek kelimelik sayıların ve sıfat tamlaması oluşturan sayıların dışında kalan ara sayıları belirtmek için kullandığımız kelime grubuna sayı grubu denir. Eksiz bir birleşmedir. Vurgu küçük sayı üzerindedir. Cümlede isim ve sıfat görevi yaparlar. Büyük sayı önce, küçük sayı sonra yazılır.

13.Birleşik Fiil Grubu

Muharrem Ergin birleşik fiilleri şu şekilde tanımlamış ve iki grupta incelemiştir:

“Birleşik fiil bir yardımcı fiille bir ismin veya bir fiil şeklinin meydana getirdiği kelime gurubudur. İsim veya fiil unsuru önce, yardımcı fiil sonra getirilir. Yardımcı fiilin başına getirilen unsurun isim veya fiil olmasına göre birleşik fiiller ikiye ayrılır. Bu iki çeşit birleşik fiilin yardımcı fiilleri de ayrıdır.”

İsimle birleşik fiil yapan yardımcı fiiller:

İsimle birleşik fiil yapan yardımcı fiiller et-, ol-, eyle-, bulun-, yap-fiilleridir. Bunlardan et-, eyle-, yap- isimlerden geçişli birleşik fiil ol-, bulun-ise geçişsiz birleşik fiil yaparlar. Asıl ve çok kullanılan yardımcı fiiller et-ve ol-‘dur.

Fiille Birleşik Fiil Yapan Yardımcı Fiiller:

Fiille birleşik fiil yapan yardımcı fiiller ise bil-, ver-, gel- gör-, dur-, kal-, yaz-koy(ko-) fiilleridir. Bunların başına fiillerin vokal, nadir olarak da –ıp, -ip gerendiumu getirilerek birleşik fiil yapılır. Asıl mana gerendium fiilinin

manasıdır. Yardımcı fiiller manaları ile değil, sadece yardımcı fonksiyonu ile çekim unsuru olarak vazife görürler.” (Ergin,2009: 386-387)

Günay Karaağaç birleşik fiilleri fiillerle yapılan ve isimlerle yapılan olarak iki grupta incelemiş ve “Bir isim veya fiile yardımcı fiillerden birini getirerek oluşturduğumuz söz öbeklerine birleşik fiil denir. Türkçenin yapımlık düzenine göre birleşiklikleri bu öbekte, asıl öge önce, yardımcı öge sonra gelir.” (Karaağaç,2009:156) İfadeleriyle tanımlamıştır.

Leylâ Karahan ise birleşik fiilleri “Bir hareketi karşılamak veya bir hareketi tasvir etmek üzere yan yana gelen kelimeler topluluğudur. Bu işlevlerinden dolayı birleşik fiiller “bir hareketi karşılayan birleşik fiiller” ve “bir hareketi tasvir eden birleşik fiiller” olmak üzere iki grupta incelenir” (Karahan,2019: 73) şeklinde tanımlamış ve iki gruba ayırdığı birleşik fiilleri şu şekilde açıklamıştır:

“A. Bir Hareketi Karşılayan Birleşik Fiiller

1. Bu tip birleşik fiillerde “*et-, ol-, yap-, eyle-, kıl-, bulun-*” yardımcı fiilleri kullanılır. Asıl unsur olan isim başta, yardımcı fiil sonda bulunur. Yardımcı fiil, bir çekim görevi yaparak anlamı üzerinde bulunduran isim unsurunu fiilleştirir.
2. Bu birleşik fiillerin isim unsuru, bir sıfat-fiil olabilir. Sıfat-fiil, “*ol-*” ve “*bulun-*” yardımcı fiilleriyle birleşir. “*ol-*” 'un sıfat-fiillerle kurduğu birleşik fiillerde; *-miş* ekli sıfat-fiiller, bitmiş, tamamlanmış bir hareketi, *-(I)r / -Ar* ekli sıfat-fiiller devam etmekte olan bir hareketi, *-AcAk* ekli sıfat-fiiller, niyet hâlinde ifade edilen bir hareketi; sıfat-fiil görevinde de kullanılabilen *-yor* ekli sıfat-fiiller ise, yakın geçmişte ortaya çıkan tamamlanmamış veya devam etmekte olan bir hareketi karşılarlar.
3. Bu birleşik fiillerde birden fazla isim unsuru bulunabilir ve isim unsuru kelime grubu olabilir.
4. Bazı birleşik fiillerde, *ol-, et-, kıl-, yap-, bulun-, başla-* yardımcı fiilleri yerine asıl fiiller kullanılır. Yol al-, para ye-, boş ver-, baş kaldır- örneklerinde olduğu gibi bu yapıda yer alan kelimelerden biri veya hepsi, ya sözlük anlamlarının kaybetmiş, ya da deyimleşmiştir.

5. Bu birleşik fiillerin isim unsuru çekim eki alabilir ve grubun vurgusu birinci unsur üzerindedir.

B. Bir Hareketi Temsil Eden Birleşik Fiiller

1. Bu birleşik fiiller, zarf-fiil eki taşıyan bir fiil unsuru ile tasvir fiilinden kurulur. Ana unsur başta, tasvir fiili sonda bulunur. Anlamı üzerinde bulunduran bu unsur -A, -I, Ip zarf-fiil eklerinden birini taşır.

2. bil-, ver-, dur-, gel-, git-, kal-, gör-, yaz-, yardımcı fiilleri asıl fiile *yeterlik*, *ihhtimal*, *tezlik*, *devamlılık*, *beklenmezlik*, *yaklaşma* gibi anlamlar kazandırır.” (Karahana,2019: 73-79)

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli birleşik fiillerle ilgili şu açıklamaları yapmıştır:

“Bir yardımcı fiilin, isim ya da fiille oluşturduğu kelime grubuna birleşik fiil denir. İsim ve fiil başta, yardımcı fiil sonda bulunur. İsimlerle oluşturulan birleşik fiillerde esas anlamı isim ögesi taşır. Yardımcı fiillerin anlama etkisi yoktur. Yardımcı fiil yalnızca isimleri fiilleştirir. Bu bakımdan isimlerle birleşik fiil yapan yardımcı fiiller ile fiille birleşik fiil yapan yardımcı fiiller ayrı ayrıdır. İsim ve fiillerle kullanılan yardımcı fiiller ayrı ayrıdır. Her iki grupta da yardımcı fiil sonda bulunur.” (Özkan-Sevinçli,2019: 66-67)

Sonuç olarak bir yardımcı fiilin isim veya fiille oluşturduğu kelime grubuna birleşik fiil grubu denir. İsim veya fiil başta yardımcı fiil ise sonda bulunur. Esas anlamı baştaki öge taşır. Birleşik fiil tanımını bu şekilde yapan araştırmacılar sınıflandırma da ise görüş ayrılıkları yaşamıştır. Muharrem Ergin “isimle birleşik fiil yapan yardımcı fiiller” ve “fiille birleşik fiil yapan yardımcı fiiller” olmak üzere birleşik fiilleri iki grupta incelemiş ve anlamca kaynaşmış birleşik fiilleri bu gruba dahil etmemiştir. Leylâ Karahan ise birleşik fiilleri “bir hareketi karşılayan birleşik fiiller” ve “bir hareketi tasvir eden birleşik fiiller” olarak iki gruba ayırmış ve anlamca kaynaşmış birleşik fiilleri “bir hareketi karşılayan birleşik fiiller” grubunda incelemiştir. Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli ise “isim + yardımcı fiil” ve “isim + zarf fiil + yardımcı fiil” şeklinde iki gruba ayırmış ve anlamca kaynaşmış birleşik fiilleri “isim + yardımcı fiil” grubunda incelemiştir.

14.Zarf Grubu

M. Kaya Bilgegil zarf grubunu şu ifadelerle açıklamıştır:

“Bir veya birden ziyade zarfla bir sıfat, bir mastar veya bir fiilden meydana gelen kelime grubuna zarf grubu denir. Bu çeşit gruplarda zarf belirten; sıfat, mastar veya fiil belirtilen durumundadır. Zarf birden fazla olduğu takdirde ilki belirten ikinci belirtilen sayılır. Çok yorgun, fazla hassas, pek çalışkan, şimdi geldi...vb.” (Bilgegil,2014: 149)

Ahmet Beserek ise zarf grubu hakkında “Zarflar, zarfların, sıfatların mastarların ve fiillerin önünde bulunarak onları niteler. Yüklemler olan fiillerin önünde zarf tümleçlerini meydana getirirler. Zarflar, sıfatların, fiillerin ve mastarların önünde belirten görevindedir; bu durumda zarf grupları meydana gelir. *Çok çalışkan, çok güzel elbise, pek tembel* gibi.” (Beserek,1991: 30) tanımlamasını yapmıştır.

Arzu Sema Ertane Baydar ve Turgut Baydar da zarf grubunu “Grubu oluşturan zarflar yalnızca sıfatlarla zarfların anlamını güçlendirirler.” (Baydar A.S-Baydar T. ,2001: 42) şeklinde tanımlamıştır.

Sonuç olarak araştırmacılar zarf grubu konusunda ortak bir payda da buluşmamışlardır. Kimi araştırmacılar bu grubu kabul ederken kimileri ise bu grupları sıfat tamlaması kabul etmişlerdir. Biz ise çalışmamızda bir zarfın başka bir zarfla veya sıfatla bir araya gelerek bir derecelendirme anlamı oluşturmaya “zarf grubu” demeyi uygun gördük.

15.Kısaltma Grupları

Muharrem Ergin kısaltma gruplarını “isnat, genitif, datif, lokatif ve ablatif” olmak üzere beş alt başlıkta incelemiştir. (Ergin,2009: 393-394)

Günay Karaağaç ise kısaltma öbeklerini “isnat öbeği, hâl veya edat öbekleri, ünlem öbeği” olarak üç grupta incelemiş ve “Söz öbekleri ve cümlelerden yıpranma ve eksiltme (*ellipsis*) yoluyla ortaya çıkan öbeklerdir. Kısaltma öbekleri, herhangi bir söz öbeği veya cümle yapısının kısaltılması ve daha sonra da bu yapının örneksenmesi ile yaygınlaşmış, böylece de diğer öbek ve cümlelerin yanı başında birer ayrı yapı hâlinde gelmişleridir.” (Karaağaç,2009: 143-153) şeklinde açıklamıştır.

Leylâ Karahan ise kısaltma gruplarının tanımını ve onun yapısının özelliklerini maddeler hâlinde şöyle açıklamıştır:

“Kelime grupları ve cümlelerden yıpranma veya kalıplaşma yoluyla ortaya çıkan gruplardır. Bu gruplar genellikle isim-fiil, sıfat-fiil veya zarf-fiil gruplarından kısaltmış ve bunların bir kısmı kalıplaşmıştır. Kısaltma grupları iki isim unsurundan meydana gelir. Bu grupta ikinci unsur, genellikle bir nitelik ismidir. İkinci unsur nitelik ismi olmayanları da vardır. Kısaltma gruplarının unsurları da kelime grubu olabilir. Bu gruplar söz dizimi içerisinde isim, sıfat ve zarf görevi yaparlar.”

- a. Unsurlarında çekim eki bulunmayan veya sadece birinci unsurunda iyelik eki bulunan kısaltma grupları (**isnat grubu**). *Baş / açık (olarak), eli / açık (arkadaş)*
- b. Birinci unsur yüklem hâli eki taşıyan kısaltma grupları (**yüklem grupları**). *İnsanı / takdir, memuru / teftiş*
- c. Birinci unsur yönelme hâli eki taşıyan kısaltma grupları (**yönelme grubu**). *Oyuna / düşkün (çocuklar), geçmişe / bağlı (insanlar)*
- d. Birinci unsur bulunma hâli eki taşıyan kısaltma grupları (**bulunma grubu**). *Arada / bir, dörtte / üç*
- e. Birinci unsur uzaklaşma hâli eki taşıyan kısaltma grupları (**uzaklaşma grubu**). *İçten / pazarlıklı (çocuk), kendisinden / emin (adam).*
- f. Birinci unsur vasıta hâli eki taşıyan kısaltma grupları (**vasıta grubu**). *Seninle / dost (insanlar), bayrakla / süslü (sınıf).*
- g. Birinci unsur eşitlik hâli eki taşıyan kısaltma grupları (**eşitlik grubu**). *Sayıcı / fazla (düşman), zekâca / üstün (çocuklar).*
- h. Birinci unsur uzaklaşma hâli, ikinci unsur yönelme hâli eki taşıyan kısaltma grupları. **Derinden derine ırmaklar ağılar, Uzaktan uzağa çoban çeşmesi**
- i. İkinci unsur yönelme hâli eki taşıyan kısaltma grupları. *Kokusuyla baş başa kaldı çiçek, El ele tutuşarak yola koyuldular*
- j. İkinci unsur bulunma hâli eki taşıyan kısaltma grupları. **Silah elde yola çıktı.**

k. Bunlar dışında da farklı yapılarda kısaltma grupları ile karşılaşılıyor.

Kendileri için manalı semboller, Bana göre güzel sözler

(Karahana,2019: 79-84)

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli ise kısaltma gruplarını “yönelme grubu, bulunma grubu, uzaklaşma grubu, isnat grubu, yükleme (belirtme) grubu, vasıta grubu, ilgi grubu, eşitlik grubu, kısaltma (isim) gruplarının tersi görünüşünde olan kelime grupları” şeklinde sınıflandırmış ve “Kısaltma grupları, iyelik veya hâl eki almış bir isimle başka bir ismin oluşturduğu kelime grubudur. Bu gruplar bazı kelime grupları ile cümlelerin kısalması veya kalıplaşması neticesinde ortaya çıkmıştır. Bu bakımdan bunlara kısaltma grupları denir.” (Özkan-Sevinçli, 2019: 107-113) ifadeleriyle tanımlamıştır.

Sonuç olarak kısaltma grupları kelime grupları ve cümlelerden yıpranma veya kalıplaşma yoluyla ortaya çıkan kelime grubudur. İki isim unsurundan meydana gelirler ve vurgu ikinci unsur üzerindedir. İyelik veya hâl eki almış bir isimle başka bir ismin oluşturduğu kelime grubudur. Ögelerin ek almadığı örneklerle de rastlanır. Grubu oluşturan ögeler tek kelime olabileceği gibi kelime grubu da olabilir. Cümlede isim, sıfat ve zarf görevinde bulunurlar.

III. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

A. İnceleme

I. İsim Tamlamaları

1. Yapıları Bakımından İsim Tamlamaları

1.1. Unsurları Tek Kelimeden Oluşan İsim Tamlamaları

1.1.1. Tamlayan ve Tamlanan İsim Olan İsim Tamlamaları

1.1.1.1. Tamlayan ve Tamlanan İsim Olan Belirtili İsim Tamlamaları

1.1.1.1.1. Tamlayan İlgî Hâli Eki Alarak Kurulan Belirtili İsim Tamlamaları

“İlmi-nün kemal-ı ihataş kudret elile **karıncanın nabzını** teşhis ider.” (1b, 7-9)

(İlminin geniş bilgisi kudret eliyle karıncanın nabzını teşhis eder.)

“**İnayetinin nazarı** sûül- mizac-ı nefsiyle mübtela olanlara tadil ü telyin için tevfiq u ıslah macunların telkin ider.” (1b, 10-12)

(İnayetinin nazarı kötü huylu nefsiyle mübtela olanlara düzeltme ve yumuşatma için düzenleme ve iyileştirme macunlarını meydana getirir)

“Anun şeriatının iktidası ve **sünnetinin ihyası** alâmeti sıhhat-ı ezeli ve ebedi ve sebeb-i şifayı sermedi-dür.” (2a, 3-5)

(Onun şeriatının gereği ve sünnetinin ihyasının belirtisi başlangıcı ve sonu olmayan dâimi sağlığın sebebidir.)

“**Şefaatinun hassiyyeti** cürm ü masiyyet zehri birle mesmum olanlara afv u mağfiret hazinesinden tiryak-ı ekber irüşdürür.” (2a, 5-7)

(Şefaatinin mahiyeti suçların ve günahların zehri ile zehirlenenlere af ve bağışlama hazinesinden her türlü hastalığın panzehirinden yetiştirir.)

*“Ta’amlar ve şerbetler hassiyeti ve yemişler manfaati ve mazaratı girii kalan otların assısı ve ziyarı ve **yirlerün havası** ve suların eyüsi ve yaramazı ve dahı her türlü sayrulugın sebebi ve alameti ve ilacı nedür”* (2b, 14-17)

(Yiyecekler ve içeceklerin vasıfları ve yemişlerin faydası ve zararlısı geri kalan otların faydalısı ve zararlısı ve yerlerin havası ve suların iyisi ve yaramazı ve her türlü hastalığın sebebi ve alâmeti ve ilacı nedir?)

*“Yedi gez peygamber ile gazaya vardum ve **ashabun ağırlugın** beklerdim”* (10b,7-8)

(Peygamber ile yedi kez savaşa gittim ve savaşlarda ashabın mühimmatını beklerdim.)

*“Sakınun **müminün firasetinden** kim ol Hakk te’ala nurile nazar kılur.”* (13b, 1-2)

(Müminin kavrayışından sakının ki o Hak Teâla’nın nuruyla bakar.)

*“**Müslümanların yolundan** bir taş ya bir diken giderse üç yüz altmış gez ol gişi gendü nefsinı kıyamet gün tamu odından kurtarmış ola.”* (14a, 1-4)

(O kişi müslümanların yolundan bir taş ya da bir diken giderirse kıyamet günü nefsinı üç yüz altmış kere cehennem ateşinden kurtarır.)

*“**Erün suyu** avratun dükeli endamlarına ve tamarlarına yayılır.”* (14b, 4-5)

(Erkeğin spermi kadının bütün organlarına ve damarlarına yayılır.)

*“Bir gişi kakıyıcak gözleri kızarur **boynunun tamarları** şişer pes her kim kakısa arkası üzerine yatmak gerek.” (14b, 16-18)*

(Bir kişi sinirlendiğinde gözleri kızarır, boynunun damarları şişer ve her kim sinirlendiğinde sırt üstü yatması gerekir.)

*“Tonla turıcı olun kim tonla turmak **salihlerin adetidir** ve tanrı te’ala hazretine yakın olmakdur.”(16b, 14-16)*

(Giyimli bulunmayı alışkanlık hâline getirin ki giyimli bulunmak salihlerin adetidir ve Allah Te’ala hazretlerine yaklaştırır.)

*“**Ülkelerin magribinden** yana hava savukrak olur.” (17b, 11-12)*

(Batı bölgelerindeki ülkelerinin havası soğuk olur.)

*“Gizli illetler ve maddeler kim **ademin bedeninde** var.” (18b, 14)*

(İnsanın bedeninde gizli illetler ve maddeler var.)

*“Güneşe karşı oturmak **ademün benzin** bozar ve dahı kaftanın eskidür ve gişiyi arıkladur.” (18b, 17-18)*

(Güneşe karşı oturmak insanın benzini bozar ve elbisesini eskitir ve kişiyi zayıflatır.)

*“Ya resulallah hammam **ademün çirkin** giderür ve sayruya aşşısı var.”(20b, 18-19)*

(Ya resulallah banyo yapmak insanın kirini giderir ve hastalığa faydası vardır.)

*“**Katukların ulusu** dünyada ve ahiretde etdür.” (22a, 11-12)*

(Dünyada ve ahirette yiyeceklerin en iyisi ettir)

*“Ya Muhammed **hurmalarunuzun yegregi** bernidür dedi ve berni bir dürlü hurmadur hicaz illerinde olur.” (29a, 4-6)*

(Ya Muhammed hurmalarınızın en iyisi bernidir dedi ve berni Hicaz illerinde yetişen bir tür hurmadır.)

*“Mantar suyu göze şifadur ve mantar **terengübin aslı**ndandır yani aslı gökden yagmışdur.” (32a, 17-19)*

(Mantar suyu göze şifadır ve mantar gökyüzünün aslındandır yani aslı gökten inmiştir.)

*“Dördüncü makalat on fasıldur evvelki fasl **sularun hassiyyetini** beyan ider.” (33b, 1-2)*

(Dördüncü makale on bölümdür birinci bölüm suların vasıflarını açıklar.)

*“Dükeli şerbetler yani içülür nesnelerin yegregi ve assıluragı sudur ve su **bedenin rutubetini** saklar.” (33b, 3-5)*

(Bütün şerbetlerin yani içilen nesnelerin en iyisi ve aslı sudur ve su bedeninin nemini saklar.)

*“**Şarabların yegregi** dünyada ve ahiretde dahı sudur.” (33b, 8-9)*

(Dünyada ve ahirette içeceklerin en iyisi sudur.)

“Irmakların yegregi oldur kim suyu turu ola yani bir yerde koyacak turula ve kumu kayırı dibine çöke.” (34a, 12-14)

(Irmakların en iyisi şudur ki suyu duru olsun yani bir yere koyunca durulsun ve kumu çakılı dibine çöksün.)

“Suların yeyniregi yağmur suyu gayet latifdür madam kim çok turmaya ve gusl itmege tatlu su yegrekdür.” (34b, 3-5)

(Suların en hafifi yağmur suyudur ve gayet hoştur ama çok bekletilmesin ve gusl etmek için tatlı su en iyisidir.)

“Hadisün tamamın ısıtmalar babında beyan idevüz.” (36b, 6-7)

(Hadisin tamamını sıtma bölümünde açıklayacağız.)

“Ya resulallah karandaşumun karnı ağırur.” (37a, 14)

(Ya resulallah kardeşimin karnı ağrır.)

“Rehyanların ulusu dünyada ve ahiretde dahı kına çiçegidür.” (41b, 14-15)

(Dünyada ve ahirette reyhanların kıymetlisi kına çiçeğidir.)

“Peygamberün yarenlerin dahı oşendüren gişiye assı olmaz bil kim ziyan olur.” (45b, 8-10)

(Peygamberin dostlarının bile büyüklenen kişiye faydası olmaz bil ki ziyan olur.)

*“Tende çıbanlar çıkdugın kerih görmen kim çıban çıkmak **barasun tamarlarını** keser.”* (55a, 9-10)

(Tende çıbanlar çıkmasını kötü düşünmeyin ki çıban çıkması cilt hastalıklarının damarlarını keser.)

*“Eyle olursa **ümmeün şehidleri** azımış.”* (59a, 15-16)

(Öyle olursa ümmetin şehidleri azmış.)

*“Hakem ol kâfirlere göz kapdı **peygamberün ardınca** işaret idişdiler.”* (62a, 16-17)

(Hakem o kâfirlere göz kırptı peygamberin arkasından işaretleştiler.)

*“Peygamber kaçan sayruya varsa evvel **sayrunun hatırın** sorar idi ve ondan sonra dua kılur idi.”* (63a, 3-5)

(Peygamber ne zaman hastayı ziyaret etse önce hastanın hatrını sorardı ve ondan sonra dua ederdi.)

*“Dünyada ve ahiretde **reyhanların seyyidi** yani ulusu kına çiçeğidir.”* (73a, 15-16)

(Dünyada ve ahirette reyhanların efendisi yani kıtmetlisi kına çiçeğidir.)

*“**Ademün tabiatı** kabz olsa taze süd içmek gerek çok dürlü rence şifadur.”* (78a, 4-5)

(İnsan kabız olduğunda taze süt içmesi gerekir süt çok çeşitli hastalıklara şifa verir.)

“Tiz tiz yürümek **ademinün beden**in yeynicek eyler.” (85b, 14)

(Çabuk çabuk yürümek insanın bedenini hafifletir.)

“Yunmak ve arıtmak **imanun yarısı**dur.” (98b, 10-11)

(Yıkanmak ve temizlemek imanın yarısıdır.)

“Her kimün kaygısı çok olsa ol **gışinün bedeni** dayim sayru olur.” (100a, 11-12)

(Her kimin kaygısı çoksa o kişinin bedeni sürekli hasta olur.)

“Ebubekir siddikun ölümüne sebep **peygamberin vefatı**ydı.” (100b, 8-9)

(Ebubekir Sıddık’ın ölümüne peygamberin vefatı sebep oldu.)

“Medinede bir **kuyunun dibinde** bir büyük taş altında gömmişler idi.” (101b, 13-14)

(Medine’de bir kuyunun dibinde bir büyük taşın altına gömmüşlerdi.)

“Rıclede yetmiş dürlü derde şifa vardur ol yetmiş **derdin ednası** baş agrısudur.”

(104b, 18-19)

(Semiz otunda yetmiş türlü derde şifa vardır o yetmiş derdin en hafifi baş ağrısıdır.)

1.1.1.1.2. Tamlayanı Ayrılma Hâli Eki Alarak Kurulan Belirtili İsim

Tamlamaları

“Ol yetmişden birisi cüdamdur.” (25b, 18)

(O yetmişin birisi cüzzamdır.)

“Ol yediden birisi zatül-cenebdür.” (52b, 5)

(O yedinin birisi veremdir.)

“Enseden hacamat eylemek yetmiş iki dürlü rence devadur ol cümleden biri cüdamdur.” (56b, 16-17)

(Enseden hacamat yaptırmak yetmiş iki türlü hastalığa devadır o hastalıkların biri cüzzamdır.)

“Toksan tokuz türlü rence devadur o renclerden birisi kaygudur.” (92b, 5-6)

(Doksan dokuz türlü hastalığa devadır o hastalıkların birisi kaygıdır.)

1.1.1.2. Tamlayanı ve Tamlananı İsim Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları

“Heves ahlattı birle falic ü zemih olanlara tevbe vü inayet kadehinden teshin ü tehyic için Şarab-ı tahur ve zencebil içürür.” (1b, 15-17)

(İnsandaki boş ve karışık hevesler ile felçli ve yatalak olanları ısıtmak ve coşturmak için tövbe ve yardım kadehinden temiz içecek ve zencefil içirir.)

“İltimas vechi birle işaret itdüler kim bu kitab egerçi miktarda aziz ve kıymetde nefis-dür.” (2a, 13-14)

(Kayırma lütfu ile gösterdiler ki bu kitap her ne kadar itibarlı ve kıymetlidir.)

*“Evvelki fasıl **tıbb ilmin** bilmek ve öğrenmek hakkıdır.” (4a, 4-5)*

(Birinci bölüm tıp ilmini bilmek ve öğrenmek haktır.)

*“Ebu naim eydür **dabb eti** ademi kızdurur ve anı semizliğinden ötürü yerler.” (12a,1)*

(Ebu Naim dedi ki kertenkele eti insanı kızdırır ve onu semizliğinden ötürü yerler.)

*“Puhte didükleridür kim **üzüm** sırasını kaynadalar üç bahşdan iki bahşı gide bir bahş kala.” (12a, 10-12)*

(Puhte dedikleri ki üzüm sırasını kaynatırken üçte ikisi gitsin ve bir hissesi kalsın.)

*“Babamıla **peygamber katına** girdük.” (13a, 6)*

(Babamla peygamberin yanına girdik.)

*“Müslümanların yolundan bir taş ya bir diken giderse üç yüz altmış gez ol gişi gendü nefsinı kıyamet gün **tamu odından** kurtarmış ola.” (14a, 2-4)*

(O kişi müslümanların yolundan bir taş ya da bir diken giderirse kıyamet günü nefsinı üç yüz altmış kere cehennem ateşinden kurtarır.)

*“Ya eba derda **tanrı resulı** dahi senünle biledür bu nesnede.”* (16b, 5-6)

(Ya Eba Derda Tanrı resulü dahi bu nesnede seninle birliktedir.)

*“**Kol etine** katup yedürdiler zira anı sevdüğün bilürlerdi.”* (23a, 5-6)

(Kol etine katıp yedirdiler zira onu sevdiğini bilirlerdi.)

*“**Koyun südi** yağlıdur kaçan suyıla karışdurup içseler **baş agrısına** deva olur.”* (23b, 18-19)

(Koyun sütü yağlıdır suyla karıştırılıp içildiğinde baş ağrısını giderir.)

*“Yag tutunmak bedeni yumşak kılur ve tendürüst dutar ve **yüz recnleri** giderür ve arı ton geymek gönülden gussayı giderür.”* (25b, 7-10)

(Çiçeklerden ve yemişlerden çıkan yağı sürünmek bedeni yumuşatır ve dinçleştirir ve yüz hastalıklarını giderir ve temiz elbise giymek gönlün sıkıntısını giderir.)

*“**Mantar suyu** göze şifadur ve mantar terengübin aslındandır yani aslı gökden yagmışdur.”* (32a, 17-19)

(Mantar suyu göze şifadır ve mantar gökyüzünün aslındandır yani aslı gökten inmiştir.)

*“**Şecere-i habise** manisi **murdar ağacı** demek olur.”* (33a, 5)

(Kötü bitkinin anlamı murdar ağacı demektir.)

*“Dükeli sularun deva idinmege **zemzem suyu** yegdür.”* (34b, 7-8)

(Deva edinmek için zemzem suyu bütün sulardan iyidir.)

*“**Zemzem suyun** deva için **kap içinde** saklar idi.”* (34b, 11-12)

(Zemzem suyunu deva edinmek için kabın içinde saklardı.)

*“Kaçan su içsenüz süze süze için ortalayu ortalayu içmen kim **ciğer ağrısını** getirür ve südde eyler.”* (35a, 4-6)

(Su içtiğiniz zaman süze süze için yarıl原因 olarak içmeyin ki ciğeri ağrıtır ve ciğere tutkunluk verir.)

*“Peygamber ısıtma dutan gişiye **seher vaktinde** soğuk suya girmek buyurdu.”* (36b,3-5)

(Peygamber sıtma olan kişinin seher vaktinde soğuk suyla yıkanmasını emretti.)

*“Eyitdiler bu **üzüm şirasıdır**.”* (39a, 8-9)

(Dediler bu, üzüm şirasıdır.)

*“Peygamber **rum padişahı** bir bardak zencebil murabba armağan gönderdi.”* (39b, 5-6)

(Peygamber Rum padişahına bir bardak zencefil armağan gönderdi.)

*“Rehyanların ulusu dünyada ve ahiretde dahi **kına çiçeğidir.**” (41b, 14-15)*

(Dünyada ve ahirette reyhanların kıymetlisi kına çiçeğidir.)

*“Peygamberi gah gah **şakika ağrısı** tutardı.” (44b, 18-19)*

(Peygamberin ara ara başının bir tarafı ağrırdı.)

*“**Burun** içinde ve **kulak** içinde kıl bitmek cüdamdan ve nezleden emin eyler.”*

(46a, 17-18)

(Burnun içinde ve kulağın içinde kıl bitmesi cüzzamdan korur.)

*“**Peygamber zamanında** lohusa avratlar kırk güne degin otururlardı.” (47a, 9-11)*

(Peygamber zamanında lohusa avratlar kırkıncı güne kadar otururlardı.)

*“Kuru üzüm yemek **ağız kokusun** gökçek eyler ve balgamı keser.” (47b, 4-5)*

(Kuru üzüm yemek ağız kokusunu güzelleştirir ve balgamı keser.)

*“**Deve südin** içmegi ve **deve etin** yemegi terk eyledi.” (55a, 2-3)*

(Deve südü içmeyi ve deve sütü yemeyi terk etti.)

*“Kuru kamışla ve **reyhan** ağacıla hilal itmeniz kim cüdamın tamarların depredür.”*

(56b, 10-11)

(Kuru kamışla ve reyhan ağacıyla dişlerinizi temizlemeyin ki cüzzamı tetikler.)

*“Bir **hacc seferinde** peygamber ile bile idüm.” (58a, 11-12)*

(Bir hac seferinde peygamber ile beraber idim.)

*“Bir tuluk suyu bir ağaca asa kodılar ve dahi gendü ol **agaç dibinde** yatdı ve mübarek gögsin aç a kodı.” (61a, 6-8)*

(Bir tuluk suyu bir ağaca astılar ve kendi o ağacın dibinde yatdı ve mübarek göğsünü açtı.)

*“Ömerün barmagı uvandı üzerine **od kabın** geçürmiş idi.” (68a, 12-13)*

(Ömer’in parmağı incindiği için üzerine ilaç kabını geçirmişti.)

*“Gusl itdükden sonra bir pare müşk istimal idünün kim ol **kan kokusun** giderür.” (70b, 4-5)*

(Gusl ettikten sonra bir parça mis kullanın ki o kan kokusunu giderir.)

*“Bir pare reyhan ya mersin istimal idesiz ve eger anı dahı bulamazsanız **hurma çekirdegin** veya **üzüm çekirdegin** döğüp istimal idesiz.” (70b, 8-10)*

(Bir parça reyhan ya da mersin kullanın ve eğer onu da bulamazsanız hurma çekirdeğini veya üzüm çekirdeğini ezip kullanın.)

*“**Mirac gicesinde** her kangı göge kim irişdüm.” (74a, 11-12)*

(Mirac gecesinde gökyüzüne eriştim.)

*“Helile ağaç **uçmak ağaçları**ndandır.” (77b, 17-18)*

(Helile ağacı cennet ağaçlarındandır.)

*“**Çiharşenbih gicesi** iner.” (79a, 5)*

(Çarşamba gecesi iner.)

*“Bir pare reyhan ya **mersin yaprağı**nı tutunuz ve yahud yumşak döğüp tuzıla tutunuz kim ademin tenindeki **dükeli yaramaz kokuları giderür.**” (85a, 5-8)*

(Bir parça reyhan ya da mersin yaprağını vücudunuza sürün veyahut azıcık ezip tuz ile vücudunuza sürün ki insanın tenindeki bütün kötü kokuları giderir.)

*“Gökçek ve arı tonlar geymek **baylık nişanı**dur yani Hakk te’ala virdüğü nimetleri **aşikare** eylemekdür.” (97b, 5-6)*

(Güzel ve temiz elbiseler giymek zenginlik nişanıdır yani Hakk Te’ala’nın verdiği nimetleri görünür kılmaktır.)

*“Medinede bir kuyunun dibinde bir büyük **taş altında** gömmişler idi.” (101b, 13-14)*

(Medine’de bir kuyunun dibinde bir büyük taşın altına gömmüşlerdi.)

*“Medinenün toprağı ve tozu **cüdam derdine** şifadur.” (105a, 8-9)*

(Medine’nin toprağı ve tozu cüzzam derdine şifadır.)

1.1.1.2.1. Bir Kısmı Kalıplaşmış Birleşik İsim Şeklinde Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları

“Hakk te’ala Kur’an içinde andığı şecere-i habise ol hantaldur ve hantal kargadölegine dirler.” (33a, 2-3)

(Hakk Te’alâ’nın Kur’an’da bahsettiği kötü bitki hantaldır ve hantal kargadöleğine derler.)

“Hekem yiryüzinde kalkınca olmadı kim ditreme tutdı.” (62b, 1-2)

(Hakem yerinden kalkınca titreme tuttu.)

“Adem oğlanı helak olmaz ta nefş arzusına uymayınca.” (77a, 9-10)

(İnsanoğlu nefsinin arzusuna uymazsa helak olmaz.)

“Güzel avrat yüzine bakmak ve yeşil çimene bakmak göz nurın artırur.” (100a, 3-4)

(Güzel kadın yüzüne ve yeşil çimene bakmak göz nurunu artırır.)

1.1.1.2.2. Tamlayanı İyelik Eki Alarak Kurulan Belirtisiz İsim Tamlamaları

“Bir gişi kakıyıcak gözleri kızarur boynunun tamarları şişer pes her kim kötü kakısa arkası üzerine yatmak gerek.” (14b, 16-18)

(Bir kişi sinirlendiğinde gözleri kızarır, boynunun damarları şişer ve her kim sinirlendiğinde sırt üstü yatması gerekir.)

*“Her kaçan kim **ehl-i beyti katına** varsa her vardukça abdest eylesün kim gönli hoşlugın ziyade kılur ve kuvvet virür.”* (19b, 8-10)

(Her ne zaman ki ev halkınızın yanına gittiğinizde abdest alın ki gönül hoşluğunuz artar ve bedeninize kuvvet verir.)

*“Peygamber vahiy gelse **başı ağrısı** dutardı.”* (41b, 10-11)

(Peygambere vahiy geldiğinde başının ağrısı tutardı.)

*“Bir ay **avratları katına** varmadı gendiünün bir çardağı var idi.”* (67b, 5-7)

(Bir ay eşlerinin yanına gitmedi kendi çardağı vardı.)

*“**Elim** üzerine cebire bağlamışudum.”* (68a, 7)

(Elimin üzerine yara bezi bağlamıştım.)

*“Peygamber **ammisi kızı** esmanun evine vardu.”* (71b, 1)

(Peygamber amcasının kızı Esma’nın evine gitti.)

*“**Töşekleri üstünde** harir yastuk varıdı.”* (98b, 7)

(Döşeklerinin üzerinde harir yastık vardı.)

Eserde bulduğumuz bu yapıdaki tamlamalar şekil olarak incelendiğinde belirtisiz, anlam olarak incelendiğinde belirtili isim tamlaması özelliği göstermektedir. Bu yapıdaki tamlamalar eserin yazıldığı döneme ait olup günümüzde hemen hemen hiç kullanılmamaktadır. Eserin yazıldığı dönemde başka şairlerin

eserlerinde de bu gibi tamlamalar göze çarpmaktadır. Mesela Yunus Emre'nin "Denizler olsa bir kadeh" ilahisinde geçen şu beyitte de aynı yapı göze çarpmaktadır.

"Denizler olsa bir kadeh, susuzluğum kanmaz benim

*İniltilerim kesilmez, **gözüm yaşı** dinmez benim"*

1.1.1.3. Tamlayanı ve Tamlananı İsim Olan Takısız İsim Tamlamaları

*"Müslümanların yolundan bir taş ya bir diken giderse üç yüz altmış gez ol gişi gendü nefsi **kıyamet gün** tamu odından kurtarmış ola."* (14a, 1-4)

(O kişi müslümanların yolundan bir taş ya da bir diken giderirse kıyamet günü nefsi üç yüz altmış kere cehennem ateşinden kurtarır.)

*"Meger **adem peygamber** kim topraktan yaratdı diledüğü surette terkeb eyledi."* (14b, 7-8)

(Meğer Adem Peygamber'i topraktan yarattı ve istediği surette şekil verdi.)

*"Bir yerde **semüz ot** bitmiş ve mübarek ayağında cerahat var idi."* (32a, 5-6)

(Bir yerde semiz otu bitmiş ve mübarek ayağında yara vardı.)

*"Her kim **çiharşenbih gün** ya **şenbih gün** hacamat eylese dahı teninde barasdan nesne zahir olsa ol gişi melamet itmesün illa gendü nefsi."* (55a, 13-15)

(Her kim çarşamba günü veya pazar günü hacamat yaptırsa ve teninde cilt hastalıkları çıksa o kişi sitem etmesin kendi nefsi.)

“Reyhan ağac ile hilal itmeniz kim cüdamun tamarın depredür.” (56b, 7-8)

(Reyhan ağacı ile dişlerinizi temizlemeyin ki cüzzamı tetikler.)

“Zemzem su ile söyündürün.” (60b, 5-6)

(Zemzem suyu ile söndürün.)

“Helile ağaç uçmak ağaçlarındandır.” (77b, 17-18)

(Helile ağacı cennet ağaçlarındandır.)

*“Hacamat idicek **pencşenbih gün** ve **cuma gün** ve **seşenbih günü** eylemek gerek.”*

(79a, 1-3)

(Hacamat edince perşembe günü ve cuma günü ve salı günü etmek gerek.)

*“Her kimün karnı ağırsa çörek otundan bir avuç olsun dahı sufuf eylesün ve üzerine **bal şerbet** içsün.” (82a, 16-18)*

(Her kimin karnı ağırsa çörek otundan bir avuç olsun öğütüp ağzında çiğnesin ve üzerine bal şerbeti içsin.)

Eserde bulduğumuz bu yapıdaki tamlamalar günümüzde dil bilimcilerin ihtilafa düştüğü bir tamlama çeşididir. Bazı araştırmacılar bu yapıdaki tamlamaları takısız isim tamlaması olarak nitelendirirken bazı araştırmacılar ise sıfat tamlaması olduğunu beyan eder. Biz ise çalışmamızda bu yapıdaki tamlamaları takısız isim tamlaması olarak kabul ediyoruz. Esasen günümüzde bu yapıdaki tamlamaların örneklerine ne yazı dilinde ne konuşma dilinde rastlamak mümkündür. Bu tamlamaların ilk örneklerini Türkçenin ilk yazılı metinleri olarak kabul ettiğimiz

Göktürk Yazıtları'nda görmekteyiz. Mesela “Ötüken yış (Ötüken ormanı), Tabgaç budun (Çin milleti), Türk budun (Türk milleti), Kömür tag (Kömür dağı)” gibi. Görüldüğü üzere bu yapıdaki tamlamalar dilin hareketliliği işlevinden nasibini almış, zamanla yok olmuş ve birer belirtisiz isim tamlamasına dönüşmüştür.

1.2. Tamlayanı Özel İsim Olan İsim Tamlamaları

1.2.1. Tamlayanı Özel İsim Olan Belirtili İsim Tamlamaları

“Müslümanların yolundan bir taş ya bir diken giderse üç yüz altmış gez ol gişi gendü nefsinı kıyamet gün tamu odından kurtarmış ola.” (14a, 1-4)

(O kişi müslümanların yolundan bir taş ya da bir diken giderirse kıyamet günü nefsinı üç yüz altmış kere cehennem ateşinden kurtarır.)

“Bu muvakkıs didüğümüz peygamber asrında mısrun ve iskenderiyyenün padişahı idi.” (17b, 15-17)

(Dediğimiz bu Muvvakkıs peygamber zamanında Mısır'ın ve İskenderiye'nin padişahıydı.)

“Me'mun hâlifenin katına girdüm, peynir ile koz yerdi.” (25a, 17-18)

(Hâlife Me'mun'un yanına girdim, peynir ve ceviz yiyordu.)

“Ammar bin yasir kim sahabedendür küfenün begiydi.” (38b, 13-14)

(Ammar bin Yasir ki sahabedendir Kûfe'nin beyiydi.)

*“Emire’l müminin **ömerün bitisinde** okudum kim medineye bir kervan geldi şamdan ve şarab getürdiler koyı ve kapkara katran gibi.” (39a, 4-7)*

(Miminlerin emiri Ömer’in mektubunda okudum ki Medine’ye bir kervan geldi Şam’dan ve koyu kapkara katran gibi şarap getirdiler.)

*“**Alinin gözi** ağırımışıdu.” (45a, 16)*

(Ali’nin gözü ağrıdı.)

*“Zeyneb karadaşunun oğlu rivayet kılur kim **zeynebin gözi** ağırımışı idi.”(45b,13-14)*

(Zeynep’in kardeşinin oğlu rivayet eder ki Zeynep’in gözü ağrıdı.)

*“Peygamber ammisi kızı **esmanun evine** vardu.” (71b, 1)*

(Peygamber amcasının kızı Esma’nın evine gitti.)

*“**Aliyenin hurmasını** aç karnına yeyicek tiryak yirin dutar.” 90b, 5-6)*

(Aliye’nin hurmasını aç karnına yeyince panzehirin yerini tutar.)

*“Peygamberle **meymunenin evine** girdik ki peygamberün ehli beytidür.”(103a,11-13)*

(Peygamber ile Meymune’nin evine girdik ki peygemberin ev halkındandır.)

1.2.2. Tamlayanı Özel İsim Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları

“Arab lûgatından türk diline tercüme olunsa sultanu’l islam ve’l-müslimin sultanumuz hüdavendigariçün ki ma’nisinden fayda dutmak ve onun mazmunı birle amel idip ihya-yı sünnet-i nebevi fazileti birle müşerref olmak dükeli saadetlerin ulusıdur.” (2b, 1-5)

(İslam’ın ve Müslümanların Sultanı Hüdavendigâr için Arapçadan Türkçeye tercüme edilse anlamından faydalanmak ve onun anlamı ile amel edip Peygamberimizin unutulmuş sünnetinin fazileti ile şeref bulmak bütün saadetlerin yücesidir.)

“Medine havası onlara yaraşmadı.” (11b, 1)

(Medine havası onlara yaramadı.)

“Ömer kıızıdır ve peygamberin ehl-i beytidür.” (12a, 4-5)

(Ömer’in kızıdır ve peygamberin ev halkıdır.)

“Kureyş kulu harun riveyet kılur kim hattab oğlu muttalibi gördüm.” (27a, 11-12)

(Kureyş sülalesinden Harun rivayet eder ki Hattab oğlu Muttalib’i gördüm.)

“Ya Muhammed hurmalarunuzun yegregi bernidür dedi ve berni bir dürlü hurmadur hicaz illerinde olur.” (29a, 4-6)

(Ya Muhammed hurmalarınızın en iyisi bernidir dedi ve berni Hicaz illerinde yetişen bir tür hurmadır.)

“Abdül-kays elçisi gekdükde peygamber onlara eyitdi.” (29a, 7)

(Abdülkays’ın elçisi geldiğinde peygamber onlara söyledi.)

“Ebu cehil karpuzu dahi derler.” (33a, 4-5)

(Ebu Cehil karpuzu bile derler.)

“Muvakkıs kim iskenderiyye padişahı idi.” (35a, 8-9)

(Muvakkıs İsekenderiye padişahıydı.)

“Babam sa’d peygamber ile haccetü’l-veda seferinde bile idi.” (49a, 7-8)

(Babam Sa’d, paygamber ile Haccetü’l-veda Seferi’nde bereberdi.)

“Allah kudretile istiskası hoş oldu.” (53a, 12)

(Allah’ın kudreti ile vücudunda su birikme hastalığı iyi oldu.)

“Huseyn kızı fatıma rivayet kılur kim atasından kim peygamber eyitdi.” (56a, 8-9)

(Hüseyin’in kızı Fatıma rivayet eder ki atasından peygamber söyledi.)

“Amis kızı esma rivayet kılur kim peygamber bana sordu.” (77a, 17-18)

(Amis’in kızı Esmâ rivayet eder ki peygamber bana sordu.)

1.3. Unsurlarından Biri Zamir Olan İsim Tamlamaları

1.3.1. Tamlayanı Şahıs Zamiri Olan İsim Tamlamaları

1.3.1.1. Tamlayanı 1. Teklik Şahıs Zamiri Olam Tamlamalar

*“Eğer ben ol Muhammed’e ilaç eylesem ol kim **benüm elümde** hoş olaydı didi pes peygamber hazretine uğradı.” (9b, 17-19)*

(Eğer ben o Muhammed’e ilaç yapsam ki benim elimde hoş olsun dedi ve peygamber hazretlerine uğradı.)

*“**Benüm develerüm** turduğu yerde turun onun südinden için.” (18a, 18-19)*

(Benim develerimin durduğu yerde durun onun sütünden için.)

*“Beneşe yağının fazileti dükeli otlar üzerine **benüm faziletüm** gibidür dükeli peygamber üzerine.” (26a, 7-9)*

(Menekşe yağının bütün otların üzerine olan fazileti benim bütün peygamberlerin üzerine olan faziletim gibidir.)

*“Bu ayet **benüm hakkuma** inmiştir” (58b, 1)*

(Bu ayet benim hakkımda inmiştir.)

*“Bir gez **benüm tenüme** kurdeşeni çıkmıştı.” (58b, 8)*

(Benim tenime bir kez kurdeşen çıkmıştı.)

“Benüm sag yan dişüm ağırur idi peygamber buyurdu kim hurma yeyicek sol yan dişünile çeynegil diyü.” (66a, 17-18)

(Benim sağ taraftaki dişim ağrıyordu peygamber buyurdu ki hurma yeyince sol taraftaki dişinle çiğne diye.)

1.3.1.2. Tamlayanı 2. Teklik Şahıs Zamiri Olan Tamlamalar

“Ya sa’d senün zahmetün yüregündendir.” (9b, 3)

(Ya Sa’d senin zahmetin yüreğindendir.)

“Bu yörede senün kavmun kabilen var dahı senün hâline tımar itmezler.” (69b,1-2)

(Bu yörede senin halkın, kabilen var ve senin hâlini iyileştirmezler.)

“Senün hassiyyetün nedür neden ötüri bitdün.” (71a, 8-9)

(Senin vasıfların nedir neden dolayı bittin.)

“Ya resulallah senün kavlun gerçektür va’dun hakkdur.” (95a, 13-14)

(Ya Resulallah senin sözün gerçektir vaadin haktır.)

“İlahi sana sığınuram nimet zevalından ve sağlık yüz döndürmekden ve ansısuz bela gelmekden ve senün gazabından.” (96b, 8-10)

(İlahi nimetin yok olmasından ve sağlıkta yüz çevirmekten ve ansızın bela gelmesinden ve senin gazabından sana sığınırım.)

1.3.1.3. Tamlayanı 3. Teklik Şahıs Zamiri Olan Tamlamalar

“**Onun** *dükeli azasında urük ve asabının hareketini ve sekanetini tefsilile bilür.*” (1b, 9-10)

(Onun bütün organında damarlar ve sinirlerinin hareketini ve durgunluğunu detayı ile bilir.)

“**Anun** *şeriatının iktidası ve sünnetinin ihyası alâmeti sıhhat-ı ezeli ve ebedi ve sebeb-i şifayı sermedi-dür.*” (2a, 3-5)

(Onun şeriatının gereği ve sünnetinin ihyasının belirtisi başlangıcı ve sonu olmayan dâimi sağlığın sebebidir.)

“*Her gişiye* **anun** *mütalaasından ve kira’atından fayıda dutmak geniz ola.*” (2b,7-8)

(Onun incelenmesinden ve okunmasından faydalanmak herkese kolay olsun.)

“Şeriat **anun** *cevazına destur virmişdür.*” (3a, 2)

(Şeriat ona izin vermiştir.)

“Dördüncü fasl *tıbb ilmini eyü bilmek ve onun faziletini beyan ider.*” (4a, 8-9)

(Dördüncü bölüm tıp ilmini iyi bilmeyi ve onun kıymetini açıklar.)

“Benüm develerüm *turduğı yirde turun onun südinden için.*” (18a, 18-19)

(Benim develerimin durduğu yerde durun onun sütünden için.)

1.3.1.4. Tamlayanı 1. Çokluk Şahıs Zamiri Olan Tamlamalar

“Besir sülemi oğlanları rivayet kılur kim peygamber **bizim evümüze** geldi, önüne hurma ile kaymak getürdük.” (25a, 10-12)

(Beşir sülemi sülalesi rivayet eder ki peygamber bizim evimize geldi, önüne hurma ile kaymak getirdik.)

“Ya Resulallah **bizüm** bir **şarabımız** var idi anı içerdük **bizüm mizacımıza** yavlak muvafık idi sen anı nehy itdün ve içdüğümüz su yaraşmaz ol vaktan berü zayıf düşdük.” (65a, 3-6)

(Ya Resulallah bizim bir şarabımız vardı onu içerdik bizim mizacımıza çok uygundu sen onu yasakladın ve içtiğimiz su yaramadı o vakitten beri zayıf düştük.)

1.3.1.5. Tamlayanı 2. Çokluk Şahıs Zamiri Olan Tamlamalar

“**Sizin** her **birinüz** acız mıdur kim ehl-i beytile haftada iki gez cima ide ve iki sevab bula bir gusül itdüğünün müzdi ve bir dahı ehl-i beytinün hoşnudluğu müzdi.” (20a,6-9)

(Sizin her biriniz aciz mi ki eşiyle hafta iki kez cima etsin ve iki sevap alsın biri gusül ettiğinin mükâfatı ve biri eşinin hoşnutluğunun mükâfatı.)

“Hak te’alanun kullarında öyle gişiler vardır kim Hakdan bela gelicek şöyle kim sevinürler kim **sizün birinüze** ata virseler öyle sevinmezdi.” (60a, 6-8)

(Allah’ın kullarından öyle kişiler vardır ki Allah’tan bela gelince sevinirler ve sizin birinize hediye verseler öyle sevinmezdi.)

“Hiç **sizün aranızda** sıtma için efsun okur gişi varmıdur.” (91b, 1-2)

(Hiç sizin aranızda sıtmayı iyileştirmek için dua okuyan kişi var mıdır?)

1.3.1.6. Tamlayanı 3. Çokluk Şahıs Zamiri Olan Tamlamalar

“Tokuzuncu fasl lohusa avratların hâlini ve **onların gıdasını** beyan ider.” (6a, 4-5)

(Dokuzuncu bölüm lohusa kadınların hâlini ve onların yiyeceklerini açıklar.)

“Bikr kız oğlanla irişici olun kim **onların ağızları** kokusu gökçek olur.” (19b,17-18)

(Bakire kızlarla birlikte olun ki onların ağızlarının kokusu güzel olur.)

“Kaçan hâlidî’ bni velid ol ile yakın vardısa **onların içinde** bir keşiş var idi çok yaşamış idi.” (87b, 6-8)

(Hâlid ibni Velid o şehre vardığında onların içinde bir keşiş vardı çok yaşamıştı.)

1.3.2. Tamlayanı “Kendi” Zamiri Olan İsim Tamlamaları

“Her kimin halkı yavuz olsa **gendü nefsi**ni azabda dutar ve her kimin gussası çok olsa gendüzin sayru eyler.” (17a, 1-4)

(Her kimin halkı kötüyse kendi nefsi azab eder ve her kimin kederi çoksa kendini hasta eder.)

“Her kim gece yatsa ve elinde çirk ve yaramaz koku olsa ve dahı ol gişiye bir afet irişse pes ol melamet itmesün illa **gendü nefsi**ne didi.” (40a, 6-8)

(Her kim gece yatarken elinde kir ve kötü koku olsa ve o kişiye bir afet eriştiğinde o sitem etmesin kendi nefsi dedi.)

“Bir ay avratları katına varmadı **gendünün** bir **çardağı** var idi.” (67b, 5-7)

(Bir ay eşlerinin yanına gitmedi kendi çardağı vardı.)

“Ol döğünü peygamber **gendü** mübarek **elile** kodı **ekhâl** tamarı üzerine.” (86a, 1-3)

(O yakıyı peygamber kendi mübarek eliyle koydu **ekhâl** damarının üzerine.)

“Teberrik için **gendü** **azasın** sıkar idim.” (94a, 9-10)

(Bereket için kendi organlarını sıkardım.)

“Zira **gendü** **reyiyle** söylemez” (106b, 9)

(Zira kendi düşüncesiyle söylemiyor.)

1.3.3. Tamlananı “Kendi” Zamiri Olan İsim Tamlamaları

“**Abdullahi’ bni ömer** **gendüsi** döğün komak bilmez idi.” (86b, 1-2)

(Abdullah ibni Ömer’in kendisi yakı yakmayı bilmezdi.)

1.3.4. Tamlayanı Belirsizlik Zamiri Olan İsim Tamlamaları

“Peygamber bir gece **dükeli ehl-i beytine** tavaf eyledi ve her **birinün** **katına** vardukça **gusl** iderdi.” (19b, 12-13)

(Peygamber bir gece bütün eşlerini dolaştı ve her birinin yanına vardıkça gusl etti.)

“**Birinün** **ağzı** kurıdı.” (47b, 7)

(Birinin ağızı kurudu.)

*“Ben dahı bilürem ta sen nice kim dirisin beytül-mukaddesi harab itmek **kimsenün elinden gelmez.**”* (71a, 12-14)

(Ben bile bilirim sen çok güçlüsün beytül-mukaddesi harab etmek kimsenin elinden gelmez.)

*“**Biregünün sözi** biregüye hod hüccet olmaz.”* (106b, 10-11)

(Birinin sözü birine kendisi gibi delil olmaz.)

1.3.5. Tamlananı Belirsizlik Zamiri Olan İsim Tamlamaları

*“Peygamberün ehl-i beyti sayru olsa çölmek oddan gitmezdi ve hemişe telbine pişürürleridi iki **işün biri** oluncaya degin yani sayru ölince ya sıhhat bulınca.”* (64a, 10-13)

(Peygamberin ev halkı hasta olduğunda çömlük ateşin üstünden inmezdi ve her zaman keklik suyu çorbası pişirirlerdi ki iki işin biri oluncaya kadar yani hasta ölünceye ya da iyileşinceye kadar.)

*“**Ol cümleden birisi** mersin ağacıdır.”* (74a, 2-3)

(Onlardan birisi mersin ağacıdır.)

*“**Ol yetmişden birisi** baş ağrısıdır.”* (75b, 14)

(O yetmişin birisi baş ağrısıdır.)

*“Toksın tokuz türlü rence devadır o **renclerden birisi** kaygudur.” (92b, 5-6)*

(Doksan dokuz türlü hastalığa devadır o hastalıklardan birisi kaygıdır.)

*“Ravi rivayet kılur kim **sahabelerün bazıı** hazz geyürler idi.” (98b, 1-2)*

(Ravi rivayet eder ki sahabelerin bazıı ketenden yapılmış don giyerlerdi.)

1.3.6. Tamlayanı İşaret Zamiri Olan İsim Tamlamaları

*“**Bunun** üzerine birkaç gün geçdi.” (95a, 12)*

1.3.7. Her İki Unsuru da Zamir Olan İsim Tamlamaları

*“Ol iki narun her **birin birisini** yerdı ve ol çeşme suyundan içerler.” (27b, 6-7)*

(O iki narın her birinden birisini yerdı ve o çeşme suyundan içerlerdi.)

*“Hak te’alanun kullarında öyle gişiler vardır kim Hakdan bela gelicek şöyle kim sevinürler kim **sizün birinüze** ata virseler öyle sevinmezdi.” (60a, 6-8)*

(Allah’ın kullarından öyle kişiler vardır ki Allah’tan bela gelince sevinirler ve sizin birinize hediye verseler öyle sevinmezdi.)

*“**Bizlerden birimizün** ayağı ağırsa peygamber kına yakunuz diyü buyurur idi.” (73a,19)*

(Bizlerden birimizin ayağı ağrırsa peygamber kına yakınız diye buyururdu.)

1.3.8. Unsurlarından Biri Soru Zamiri Olan İsim Tamlamaları

“Ya Resulallah **kimün güci** yiter ona” (14a, 7)

(Ya Resulallah kimin gücü yeter ona?)

“Her **kimin halkı** yavuz olsa **gendü** nefsi azabda durar ve her **kimin gussası** çok olsa **gendüzin sayru eyler.**” (17a, 1-4)

(Her kimin halkı kötüyse kendi nefesine azab eder ve her kimin kederi çoksa kendini hasta eder.)

“Her **kimün kokusu** gökçek olsa **aklı ziyade olur ve gönli açuk olur.**” (40a, 14-15)

(Her kimin kokusu güzel olursa aklı çoğalır ve gönlü açık olur.)

“Nice kim ben diriyem beytül-mukaddesi harab eylemek **kimün elinden gelir.**” (71a, 11-12)

(Ben diri olduktan sonra beytül-mukaddesi harab etmek kimin elinden gelir?)

“Her **kimün karnı** ağırorsa çörek otundan bir avuç olsun **dahı sufuf eylesün ve üzerine bal şerbet içsün.**” (82a, 16-18)

(Her kimin karnı ağırorsa çörek otundan bir avuç olsun öğütüp ağzında çiğnesin ve üzerine bal şerbeti içsin.)

“Her **kimün kaygısı** çok olsa **ol gişinin bedeni dayim sayru olur.**” (100a, 11-12)

(Her kimin kaygısı çok olursa vücudu sürekli hasta olur.)

1.3.9. Unsurlarından Her İkisi de Soru Zamiri Olan İsim Tamlamaları

“**Kimün** nesisin bu yörede seni bilür kimse var mıdır.” (69a, 18)

(Kimin nesisin bu yörede seni tanıyan kimse var mıdır?)

1.4. Unsurlarından Biri veya İkisi Kelime Grubu Şeklinde Olan İsim Tamlamaları

1.4.1. Tamlayan Unsuru Sıfat Tamlaması Olan İsim Tamlamaları

“Salavat-i salihat ve tahiyyat-ı fatihat tanrının resulü ve habibi ve **dükeli dertlerin tabibi** seyyid-i enbiya Muhammed Mustafa’nın mutahhar merkadına ve münevver meşhedine vasıl ve mütevasıl olsun.” (2a, 1-3)

(Salavat-ı salihat ve tahiyyat-ı fatihat Allah’ın resulü ve sevgilisi bütün dertlerin doktoru Seyyid-i enbiya Muhammed Musatafa’nın temiz kabrine ve nurlu şehit mezarına kavuşsun.)

“**Her hadis**in evvelinde ravilerinden **bir meşhur gışinin** adın zikr eyledük ta rivayet ol gışiye mensub ola.” (3a, 16-18)

(Her hadisın öncesinde rivayet edenlerden meşhur bir kişinin adını andık ki rivayet o kişiye ait olsun.)

“Ale’l-husus **bu kitabın marifetinden** murad sünnet ü marifeti tıbb-ı nebevidür pes bu kadar üzerine iktifa olundı her kim ziyade marifet ve vukufi talep ider ol zikr olunan muteber kitablara nazar eylesün.” (3b, 2-5)

(Her şeyden önce bu kitabın yazılmasındaki maksat peygamberin tıp ilmi hakkında söyledikleridir ve bu kadarı yeterli görüldü her kim daha fazla ilim ve bilgi talep ederse bahsedilen önemli kitaplara baksın.)

“Bu kitabın kaidesi on makalat üzerine merettebdür ve her makalat on fasıldur ve her faslında bir aslı beyan ider.” (3b, 17-18)

(Bu kitabın metodu on makale üzerine düzenlenmiştir ve her makale om bölümdür ve her bölümünde bir esası açıklar.)

“Tokuzuncı fasl lohusa avratların hâlini ve onların gıdasını beyan ider.” (6a, 4-5)

(Dokuzuncu bölüm lohusa kadınların hâlini ve onların yiyeceklerini açıklar.)

“Peygamber onları bir yere gönderdi kim onda develeri dururdu ve dahi onlara buyurdu kim ol devenin sidüğinden içeler ve içdiler.” (11b, 3-5)

(Peygamber onları bir yere gönderdi ve orada develeri duruyordu onlara emretti ki o devenin sidiğinden içsinler ve içtiler.)

“Her gişinün hâlini ve gönlindeki razını nişanlarından bilürler.” (13b, 8-9)

(Herkesin hâlini ve gönlündeki sırrını belirtilerinden anlarlar.)

“Dükeli sayrulugin aslı sovuksandır.” (17b, 1-2)

(Bütün hastalıkların sebebi soğuktur.)

“Yaramaz sularun ziyanını def ider.” (24a, 11)

(Zararlı suların zararını def eder.)

*“Zeyt yağıla deva idinün kim bevasire fayıdası var ve **ol mübarek ağacın yemişinden hasl olur.**” (25b, 11-13)*

(Zeytin yağı devadır ve basura faydası vardır ve o mübarek ağacın yemişinden olur.)

*“Kaçan **bir gişinin karnı** agırsa bir avuç çörek otın agzına koysun çeynesün üzerine bal şerbeti içsün.” (30b-31a, 19-2)*

(Bir kişinin karnı ağrıdığı zaman bir avuç çörek oyu çiğnesin ve sonra bal şerbeti içsin.)

*“Her kim gece circır yiyüp yatsa **ol gişinün yöresine cüdam tereddüd ider sabaha degin.**” (32b, 16-18)*

(Her kim gece su teresi yeyip yatarsa o kişide sabaha kadar cüzzam hastalığı belirir.)

*“**Cüdamlu gişinün yüzine çok bakmanız kim ziyan var.**” (56a, 3)*

(Cüzzamlı kişinin yüzüne çok bakmanızda zarar vardır.)

*“**Ol göğün ferişterleri bana vasiyyet itdiler.**” (80a 17-18)*

(O gökyüzünün melekleri bana vasiyet ettiler.)

*“**Altıncı ayet fulan mescidin mihrabında yazılmışdur.**” (95a, 16-17)*

(Altıncı ayet falan mescidin mihrabında yazılmıştır.)

1.4.2. Tamlanan Unsuru Sıfat Tamlaması Olan İsim Tamlamaları

“Onun dükeli azasında urük ve asabının hareketini ve sekanetini tefsilile bilir.”
(1b, 9-10)

(Onun bütün organında damarlar ve sinirlerinin hareketini ve durgunluğunu detayı ile bilir.)

*“Salavat-i salihat ve tahiyyat-ı fatihat tanrının tesulı ve habibi ve dükeli dertlerin tabibi seyyid-i enbiya **Muhammed Mustafa’nın mutahhar merkadına** ve münevver meşhedine vasıl ve mütevasıl olsun.”* (2a, 1-3)

(Salavat-ı salihat ve tahiyyat-ı fatihat Allah’ın resulü ve sevgilisi bütün dertlerin doktoru Seyyidi-i enbiya Muhammed Musatafa’nın temiz kabrine ve nurlu şehit mezarına kavuşsun.)

“Kuba ehlerinden bir gişi rivayet kılur kim atam sordu peygamber kim eşek südi nicedür.” (11b, 8-10)

(Kuba sülalesinden bir kişi rivayet eder ki atam peygambere sordu ki eşek sütü nasıldır?)

*“Erün suyu **avratun dükeli endamlarına** ve tamarlarına yayılır.”* (14b, 4-5)

(Erkeğin spermi kadının bütün organlarına ve damarlarına yayılır.)

*“Hetuz ve kihek kıbt dilince **yayun son ayına** ve **güzün ilk ayına** dirler ve kıbtun meselesinde vardır ki kihek hetuza eydür.”* (17b, 17-19)

(Mısır dilinde yazın son ayına ve güzün ilk ayına hetuz ve kihek derler ve Mısırlılara göre eylül ağustostan iyidir.)

*“Peygamber kol etin ve yagrın etin severdi **koyunun on nimesi** yegdür şol nimesinden.”* (22b, 17-19)

(Peygamber koyunun ön bacak etini ve sırt etini severdi ve koyunun sağ tarafı sol tarafından iyidir.)

*“**Kasninün hiçbir yağragı** yokdur kim ol yaprakda uçmak suyundan bir katre olmaya.”* (31b, 13-14)

(Kasninin her yaprağında cennet suyundan bir damla vardır.)

*“**Peygamberün mübarek agzına** virdüm.”* (43a, 9)

(Peygamberin mübarek ağzına yedirdim.)

1.4.3. Her İki Unsuru da Sıfat Tamlaması Olan İsim Tamlamaları

*“Pes her kime bir mesele ihtiyac olsa fihristine nazar ide ve **kaçıncı makalatun hangi faslı**ndadur bile ta ol meseleyi kitab içinde bulmak geniz ola.”* (4a, 1-3)

(Ve her kim bir meseleye ihtitaç duyarsa fihristine baksın ve kaçıncı makalenin hangi bölümündedir bilsin ki o meseleyi kitap içinde bulmak kolay olsun.)

*“**Müminin meseli şol tahılun yaş yaprağına** benzer.”* (73b, 7-8)

(Müminin misali şu tahılın yaş yaprağına benzer.)

1.4.4. Tamlayan Unsuru Fiilimsi Grubu Olan İsim Tamlamaları

“Sekizinci fasl kına yakınmak ve **saç sakal boyamak hassiyyetin beyan ider.**”

(5a, 6-7)

(Sekizinci bölüm kına yakmanın ve saç sakal boyamanın mahiyetini açıklar.)

“Sizin her biriniz acız mıdır kim ehl-i beytile haftada iki gez cima ide ve iki sevab bula bir **gusül itdüğünün müzdi** ve bir dahı ehl-i beytinün hoşnudlığı müzdi.”

(20a, 6-9)

(Sizin her biriniz acız mı ki eşiyle hafta iki kez cima etsin ve iki sevap alsın biri gusül ettiğinin mükâfatı ve biri eşinin hoşnutluğunun mükâfatı.)

“Onuncu fasl **hammama girmek fayıdasın beyan ider.**” (20b, 15-16)

(Onuncu bölüm banyo yapmanın faydalarını açıklar.)

“**Başlu olanların yarasına tekmid iderlerdi.**” (84a, 15-16)

(Yaralıların yarasına kızdırılan bezi bastırırlardı.)

1.4.5. Tamlanan Unsuru Fiilimsi Grubu Olan İsim Tamlamaları

“Peygamber nehy eyledi zehvile hurmayı bile ıslatmakdan ve zehv **hurmanın alaca olmuşuna** derler kim henüz tam irişmemiş ola.” (38a, 13-16)

(Peygamber zehv ile hurmayı beraber ıslatmayı yasakladı ve zehv hurmanın alaca olmuşuna derler ki henüz tam yetişmemiştir.)

“Taam yiyüp dişlerin hilal itmese **dişlerün süst olmagı** ve deprenmegi andandır.”
(42b, 10-11)

(Yemek yendikten sonra dişlerin temizlenmemesi dişlerin gevşemesine ve oynamasına sebep olur.)

1.4.6. Tamlayan Unsuru Bağlama Grubu Olan İsim Tamlamaları

“Şükr ü sipas ve hamd-i bi kıyas ol hakim-i mutlak hazretine kim hikmeti-nün darüş-şifası tabibleri **celh ve tabiat havasının** vehametinden sakim olanlara **ilm ve akl ilacila** sıhhat-ı acil bağışlar.” (1b, 1-5)

(Şükür ve kıyaslanamaz hamd O mutlak hakim hazretlerine ki hikmetinin hastanesinin doktorları cahillik ve tabiat havasının ağırlığından yanılmış olanlara ilim ve akıl ilacıyla acil sıhhat bağışlar.)

“Rahmetinün şerbet-hanesi kayyımları **küfr ü nifak ufunetinden** mahrum olanlara **iman u ihlas edviyesile** maddetü'l hayat düzedur.” (1b, 5-7)

(Rahmetinin şerbethanesi düzenleyicileri küfür ve nifak fenalığından sıtmalılı olanlara iman ve ihlas devasıyla hayat maddelerini düzene koyar.)

“İnayetinin nazarı sûül- mizaç-ı nefsiyle mübtela olanlara tadil ü telyin için **tevfik u ıslah macunların** terkin ider.” (1b, 10-12)

(İnayetinin nazarı kötü huylu nefsiyle mübtela olanlara düzeltme ve yumuşatma için düzenleme ve iyileştirme macunlarını meydana getirir.)

“Heves ahlatı birle falic ü zemih olanlara **tevbe vü inayet kadehinden** teshin ü tehyic için Şarab-ı tahur ve zencebil içürür.” (1b, 15-17)

(İnsandaki boş ve karışık hevesler ile felçli ve yatalak olanları ısıtmak ve coşturmak için tövbe ve yardım kadehinden temiz içecek ve zencefil içirir.)

*“Şefaatinun hassiyyeti **cürm ü masiyyet zehri** birle mesmum olanlara **afv u mağfiret hazinesinden** tiryak-ı ekber irüşdürür.”* (2a, 5-7)

(Şefaatinin mahiyeti suçların ve günahların zehri ile zehirlenenlere af ve bağışlama hazinesinden her türlü hastalığın panzehirinden yetiştirir.)

*“Dördüncü fasl **yılun ve ayun** kangı **vakti** tendürüstdür anı beyan ider.”* (17b, 2-3)

(Dördüncü bölüm yılın ve ayın hangi zamanı sağlıklıdır onu açıklar.)

*“**İlünüz ve şehriniz havası** ne vakt yaramaz olur.”* (17b, 14-15)

(Memleketinizin ve şehrinizin havası ne zaman zararlı olur.)

*“Gün evvelinde uyumak yoksulluk getürür zira evvel vakt iş güç ve **maslahat ve kazanç vaktidir**.”* (19a, 17-19)

(Günün sabahında uyumak yoksulluk getirir zira sabah iş güç ve çalışma ve kazanç vaktidir.)

*“Halk deva idindigi nesnelerde **koyun ve sığır yağından** yegrek nesne yokdur.”* (24b, 17-19)

(Halkın deva edildiği nesneler arasında koyun ve sığır yağından iyi bir şey yoktur.)

“Arkamız ve göğsümüz ağrısına fayda ıder.” (33a, 17)

(Sırtımızın ve göğsümüzün ağrısına faydası vardır.)

*“Her gişi kim hırızma tutduğünüzden sonra kına ile yakı eyleyüp urunsa **cüdam ve baras illetinden emin ola.**” (82b, 12-14)*

(Her kim küpe taktıktan sonra kınayla yakı hazırlayıp sürünse cüzzam ve cilt hastalıklarından korunur.)

1.4.7. Tamlanan Unusuru Bağlama Grubu Olan İsim Tamlamaları

*“Salavat-i salihat ve tahiyyat-ı fatihat **tanrının resulı ve habibi** ve dükeli dertlerin tabibi seyyid-i enbiya Muhammed Mustafa’nın mutahhar merkadına ve münevver meşhedine vasıl ve mütevasıl olsun.” (2a, 1-3)*

(Salavat-ı salihat ve tahiyyat-ı fatihat Allah’ın resulü ve sevgilisi bütün dertlerin doktoru Seyydi-i enbiya Muhammed Musatafa’nın temiz kabrine ve nurlu şehit mezarına kavuşsun.)

*“Her gişiye **onun mütalaasından ve kira’atından** fayda dutmak geniz ola.” (2b,7-8)*

(Onun incelenmesinden ve okunmasından faydalanmak herkes için kolaylaşsın.)

*“Ta’amlar ve şerbetler hassiyeti ve **yemişler manfaatı ve mazaratı** girü kalan **otların assısı ve ziyanı** ve yirlerin havası ve **suların eyüsi ve yaramazı** ve dahı her türlü **sayruluğun sebebi ve alameti** ve ilacı nedür” (2b, 14-17)*

(Yiyecekler ve içeceklerin vasıfları ve yemişlerin faydası ve zararlısı geri kalan otların faydalısı ve zararlısı ve yerlerin havası ve suların iyisi ve yaramazı ve her türlü hastalığın sebebi ve alâmeti ve ilacı nedir?)

“Devenin südü ve sidüğü karın ağrısına kefaretdür ve şifadur.” (11b, 7-8)

(Devenin sütü ve sidiği karın ağrısına bedeldir ve şifadır.)

“Sekizinci fasl cima eylemek ededlerin ve vaktların beyan ider.” (19b, 6-7)

(Sekizinci bölüm cinsel ilişkinin edeplerini ve vakitlerini açıklar.)

“Dünya taamlarının ulusu ve assıluragı birincile etdür.” (21a, 16-17)

(Dünyada yiyeceklerin aslı ve en iyisi ilk olarak ettir.)

“Dükeli şarabların yegregi ve sevgüleregi tatlu nesne idi kim tatlu ve soğuk ola.”

(36b, 16-17)

(Bütün şarapların en iyisi ve en sevileni tatlıdır ki tatlı ve soğuk olsun.)

“Peygamber kaçan donla tursa ve taşara çıkup gelse abdest alırdı ve misvak iderdi ve avratların katısında ve sanduğında tıyb isterdi ve alup tutunurdu.” (40a, 10-13)

(Peygamber elbiseyle dururken dışarı çıkıp geldiği zaman abdest alırdı ve dişlerini misvak kullanırdı ve eşlerinin yanından sandıktan güzel koku isterdi ve alıp sürünürdü.)

“Hudablarun yegregın ve fayıdalaragın başunuza urucı olun.” (41b, 2-4)

(Boyaların en iyisini ve faydalısını başınıza sürün.)

“Çıbanun kanı ve irini kaftana bulaşsa ve namaz kılsa dürüstdür.” (57b, 13-14)

(Çıbanın kanı ve irini kaftanı bulaştığında namaz kılınsa geçerlidir.)

“Altıncı fasl nakıhların ahvalin ve perhizin beyan ıder.” (65a, 14)

(Altıncı bölüm hastalıktan yeni kurtulan kişinin durumunu ve perhizini açıklar.)

1.4.8. Her İki Unsuruda Bağlama Grubu Olan İsim Tamlamaları

“Onun dükeli azasında urük ve asabının hareketını ve sekanetini tefsilile bilir.”
(1b, 9-10)

(Onun bütün organında damarlar ve sinirlerinin hareketini ve durgunluğunu detayı ile bilir.)

“Onunçün kim bu kitabun ve sünnetün naklında ve rivayetinde ve kitabetinde emanet ve sikat şartdur ve diyanet vacibdür.” (3b, 14-15)

(Onun için ki bu kitabın ve sünnetin nakledilmesinde ve rivayetinde ve yazmasında güvenilirlik şarttır ve dindarlık vaciptir.)

1.4.9. Tamlayan Unsuru Unvan Gurubu Olan İsim Tamlamaları

“Memun hâlifenin katuna girdüm peynir ile koz yerdi.” (25a, 17-18)

(Hâlife Memun’un yanına girdim peynir ile ceviz yiyordu.)

“Peygamber hazretlerinin uhud gazası güninde mübarek yüzine taş dokındı ve mecruh oldu.” (84a, 11-13)

(Uhud Gazası günü Peygamber Hazretleri’nin mübarek yüzüne taş vurdu ve yaralandı.)

“Bu efsun içinde yaramaz gelecı yokdur bu süleyman peygamberün ahdidür.” (91b, 17-18)

(Bu dua içinde kötü söz yoktur bu Süleyman Peygamber’in sözüdür.)

1.4.10. Tamlanan Unsuru Zarf Grubu Olan İsim Tamlamaları

“Hurmanın gayet yaramazuna derler.” (39b, 17-19)

(Hurmanın gayet kötüsüne derler.)

1.4.11. Tamlayan Unsuru Tekrar Grubu Olan İsim Tamlamaları

“Gün evvelinde uyumak yoksulluk getirür zira evvel vakt iş güç vaktidir.” (19a, 17-19)

(Günün sabahında uyumak yoksulluk getirir zira sabah iş güç vaktidir.)

1.4.12. Tamlanan Unsuru Tekrar Grubu Olan İsim Tamlamaları

“Bu yörede senün kavmun kabilen var dahı senün hâline tımar itmezler.” (69b,1-2)

(Bu yörede senin halkın, kabilen var ve senin hâlini iyileştirmezler.)

1.4.13. Tamlayan Unsuru Birleşik İsim Grubu Olan İsim Tamlamaları

“Salavat-i salihat ve tahiyyat-ı fatihat tanrının resulü ve habibi ve dükeli dertlerin tabibi seyyid-i enbiya **Muhammed Mustafa’nın** mutahhar **merkadına** ve münevver meşhedine vasıl ve mütevasıl olsun.” (2a, 1-3)

(Salavat-ı salihat ve tahiyyat-ı fatihat Allah’ın resulü ve sevgilisi bütün dertlerin doktoru Seyyidi-i enbiya Muhammed Musatafa’nın temiz kabrine ve nurlu şehit mezarına kavuşsun.)

1.4.14. Tamlayan Unsuru Farsça Tamlama Olan İsim Tamlamaları

“Şükr ü sipas ve hamd-i bi kıyas ol **hakim-i mutlak hazretine** kim hikmeti-nün dariüş-şifası tabibleri celh ve tabiat havasının vehametinden sakim olanlara ilm ve akl ilacila sıhhat-ı acil bağışlar.” (1b, 1-5)

(Şükür ve kıyaslanamaz hamd O mutlak hakim hazretlerine ki hikmetinin hastanesinin doktorları cahillik ve tabiat havasının ağırlığından yanılmış olanlara ilim ve akıl ilacıyla acil sıhhat bağışlar.)

“Her cevheri o **dürr-i yetimün kıymetin** tayin idemez.” (2a, 19)

(Her cevheri Tıbb-ı Nebevi kitabının aslının kıymetine değer biçilemez.)

“Arab lugatından türk diline tercüme olunsa sultanu’l islam ve’l-müslimin sultanumuz hüdavendigariçün ki ma’nisinden fayda dutmak ve anun mazmunu birle amel idip ihya-yı **sünnet-i nebevi fazileti** birle müşerref olmak dükeli saadetlerin ulusıdur.” (2b, 1-5)

(İslam'ın ve Müslümanların Sultanı Hüdavendigâr için Arapçadan Türkçeye tercüme edilse anlamından faydalanmak ve onun anlamı ile amel edip Peygamberimizin unutulmuş sünnetinin fazileti ile şeref bulmak bütün saadetlerin yücèsidir.)

*“Elüm ol **mühr-i nübüvvet üstüne** kodum dahı mübarek arkasını ovı virdüm.”* (85b, 5-6)

(Elimi o peygamberlik mührünün üzerine koydum ve mübarek sırtını ovuverdim.)

1.4.15. Tamlanan Unsuru Farsça Tamlama Olan İsim Tamlamaları

*“**İlmi-nün kemal-ı ihatası** kudret elile karıncanın nabzını teşhis ider.”* (1b, 7-9)

(İlminin geniş bilgisi kudret eliyle karıncanın nabzını teşhis eder.)

*“**Peygamberün ehl-i beyti** sayru olsa çölmek oddan gitmezdi ve hemişe telbine pişürürleridi iki işün biri oluncaya degin yani sayru ölince ya sıhhat bulınca.”* (64a, 10-13)

(Peygamberin ev halkı hasta olduğunda çömlük ateşin üstünden inmezdi ve her zaman keklik suyu çorbası pişirirlerdi ki iki işin biri oluncaya kadar yani hasta ölünceye ya da iyileşinceye kadar.)

1.4.16. Tamlayan Unsuru Arapça Tamlama Olan İsim Tamlamaları

*“Peygamber **zatü'l-cenb illetine** ud-ı hindi ve zeyt yağla deva buyurdu.”* (25b,14-15)

(Peygamber verem hastalığına ud-ı hindi ve zeytin yağıyla deva bulmayı emretti.)

“*Babam sa’d Peygamber ile **haccetü’l-veda seferinde bile idi.***” (49a, 7-8)

(Babam Sa’d Peygamber ile Haccetü’l-veda Seferi’nde beraberdi.)

“*Yedinci kat göğe irişdükde **sidretü’l-münteha ağacın gördüm.***” (76a, 1-2)

(Yedinci kat göğe eriştiğimde Sideretü’l-münteha Ağacı’nı gördüm.)

1.4.17. Tamlanan Unsuru Arapça Tamlama Olan İsim Tamlamaları

“*Şükr ü sipas ve hamd-i bi kıyas ol hakim-i mutlak hazretine kim **hikmeti-nün darüş-şifası** tabibleri celh ve tabiat havasının vehametinden sakim olanlara ilm ve akl ilacila sıhhat-ı acil bağışlar.*” (1b, 1-5)

(Şükür ve kıyaslanamaz hamd O mutlak hakim hazretlerine ki hikmetinin hastanesinin doktorları cahillik ve tabiat havasının ağırlığından yanılmış olanlara ilim ve akıl ilacıyla acil sıhhat bağışlar.)

2. İsim Tamlamalarının Başka Kelime Grupları İçindeki Durumu

2.1. Bir Belirtili İsim Tamlamasının Başka Bir İsim Tamlamasında Tamlayan Unsur Olarak kullanılması

“*Anun şeriatının iktidası ve **sünnetinin ihyası alâmeti** sıhhat-ı ezeli ve ebedi ve sebeb-i şifayı sermedi-dür.*” (2a, 3-5)

(Onun şeriatının gereğı ve sünnetinin ihyasının belirtisi başlangıcı ve sonu olmayan dâimi sağılığın sebebidir.)

“*Bikr kız oğlanıla irişici olun kim **onların ağızları kokusu** gökçek olur.*” (19b,17-18)

(Bakire kızlarla birlikte olun ki onların ağızlarının kokusu güzel olur.)

“Gönlün tahasının meseli gözde çöp nice ise ve gökde bulut nice ise ana benzer.”
(26b, 7-8)

(Gönül tasasının misali gözdeki çöpe ve gökteki buluta benzer.)

“Peygamberün yarenlerinün meseli ağrımış göze benzer nitekim ağrımış göze el degürmek ve ovuşturmak ziyan ider.” (45b, 6-8)

(Peygamberin dostlarının misali ağrıyan göze benzer nitekim ağrıyan göze el değdirmek ve onu ovuşturmak göze zarar verir.)

2.2. Bir Belirtisiz İsim Tamlamasının Başka Bir İsim Tamlamasında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması

“Ebu hureyre rivayet kılur kim uhud gazası gününde ensardan bir sahabe yaralı oldu.” (8b, 4-5)

(Ebu Hureyre rivayet eder ki Uhud Gazası’nda ensardan bir sahabe yaralandı.)

“Cebrayile şikayet eyledüm cima kuvveti azlığından.” (20b, 6-7)

(Cima kuvvetinin azlığını Cebrail’e şikâyet ettim.)

“Dünya taamlarının ulusu ve assıluragı birincile etdür.” (21a, 16-17)

(Dünyada yiyeceklerin aslı ve en iyisi ilk olarak ettir.)

“Benefşe yagının fazileti dükeli otlar üzerine benüm faziletüm gibidür dükeli peygamlar üzerine.” (26a, 7-9)

(Menekşe yağının bütün otların üzerine olan fazileti benim bütün peygamberlerin üzerine olan faziletim gibidir.)

*“Hiç nar yokdur kim içinde bir dane **uçmak narlarının** danesinden olmaya.”* (27a, 15-16)

(İçinde cennet narlarının tanelerinden olmayan nar yoktur.)

*“Tohumlarda ol nesne kim **adem oğlunun** kursağında girüp fasid ve mütegayyir olmaz kimnundur.”* (31a, 7-8)

(Kimyon öyle bir bitkidir ki insanoğlunun kursağına girip bozulmaz ve değişmez.)

*“**Sukya kuyusunun** suyun içmeğe severdi ve sukya medinede bir kuyunun adıdır suyu gayet tatlıdır.”* (33b, 12-14)

(Sukya kuyusunun suyunu içmeyi severdi ve Sukya Medine’de bir kuyunun adıdır ve suyu gayet tatlıdır.)

*“**Su kaplarının** yegregi oldur kim içinde ne olursa gözüксе.”* (35a, 7-8)

(Su kaplarının en iyisi içinde ne varsa görünendir.)

*“**Nabk didükleri** **sidre ağacının** yemişidür.”* (75b, 18-19)

(Nabk dedikleri sidre ağacının meyvesidir.)

*“Ol döğünü peygamber gendü mübarek elile kodı **ekhâl tamarı** üzerine.”* (86a, 1-3)

(O yakıyı peygamber kendi mübarek eliyle koydu ekhâl damarının üzerine.)

2.3. Bir Belirtisiz İsim Tamlamasının Başka Bir İsim Tamlamasında Tamlanan Unsur Olarak Kullanılması

“Rahmetinün şerbet-hanesi kayyımları küfr ü nifak ufunetinden mahrum olanlara iman u ihlas edviyesile maddetü’l hayat düzedur.” (1b, 5-7)

(Rahmetinin şerbethanesi düzenleyicileri küfür ve nifak fenalığından sıtmalılı olanlara iman ve ihlas devasıyla hayat maddelerini düzene koyar.)

“Huzeýfe rivayet kılur kim anasının kız kardaşından kim eyitdi.” (61a, 4-5)

(Huzeýfe rivayet eder annesinin kız kardeşinden ve söyledi.)

“Davud peygamberün hikmet kitablarında buldılar.” (100b, 3-4)

(Davut Peygamber’in hikmet kitaplarında buldular.)

2.4. Bir İsim Tamlamasının Sıfat Tamlamasında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması

“Anun gibi sularun yöresindeki şehirler vebalı olur.” (35a, 17-18)

(Onun gibi suların çevresindeki şehirler vebalı olur.)

“Huseyn kızı fatıma rivayet kılur kim atasından kim peygamber eyitdi.” (56a, 8-9)

(Hüseyin’in kızı Fatıma rivayet eder ki atasından peygamber söyledi.)

“Ebubekir kızı esmadan rivayettir kim kaçan bir avratı ısıtma dutsa gelirdi yanlarına ve böğürlerine soğuk su seper idi.” (60b, 11-13)

(Ebubekir’in kızı Esmâ’dan rivayettir ki bir kadını sıtma tuttuğu zaman gelirdi, yanlarına ve böğrüne soğuk su serperdi.)

“Peygamberün kızı fatıma dahı babasının mübarek yüzine nesne kızdurup basar idi.” (67a, 5-7)

(Peygamberin kızı Fatıma bile babasının yüzüne bir şey kızdırıp basıyordu.)

“Amis kızı esma rivayet kılur kim peygamber bana sordu.” (77a, 17-18)

(Amis’in kızı Esmâ rivayet eder ki peygamber bana sordu.)

2.5. Bir İsim Tamlamasının Sıfat Tamlamasında İsim Unsuru Olarak Kullanılması

“Ol iki narun her birin birisini yerdi ve ol çeşme suyundan içerler.” (27b, 6-7)

(O iki narın her birinden birisini yerdi ve o çeşme suyundan içerlerdi.)

“Bir sünnü boyı ya iki sünnü boyı denlü ıraklık gerek” (56a, 13)

(Bir süngü boyu ya da iki süngü boyu kadar uzaklık olması gerekir.)

“Bir hacc seferinde peygamber ile bile idüm.” (58a, 11-12)

(Bir hac seferinde peygamber ile beraber idim.)

2.6. Bir İsim Tamlamasının Edat Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması

“İlmi-nün kemal-ı ihatası **kudret elile** karıncanın nabzını teşhis ider.” (1b, 7-9)

(İlminin geniş bilgisi kudret eliyle karıncanın nabzını teşhis eder.)

“İltimas vechi birle işaret itdüler kim bu kitab egerçi miktarda aziz ve kıymetde nefis-dür.” (2a, 13-14)

(Kayırma lütfu ile gösterdiler ki bu kitap her ne kadar itibarlı ve kıymetlidir.)

“Benefşe yağının dükeli yağlar üzerine fazileti **islam dinünün fazileti gibidür** girü kalan dinler üzerine.” (26a, 5-7)

(Menekşe yağının bütün yağlar üzerine olan kıymeti İslam dininin diğer dinler üzerine olan kıymeti gibidir.)

“Peygamber hatırın sora geldi ve **kendi** mübarek **elile** tekmid eyledi.” (52a, 1-2)

(Peygamber hatırını sordu ve kendi mübarek eliyle kızdırılan bezi yaraya bastırdı.)

“**Allah kudretile** istiskası hoş oldu.” (53a, 12)

(Allah’ın kudreti ile vücudunda su birikme hastalığı iyi oldu.)

“**Bogaz ağrısı için** taş üzerinde su ile ezmek gerek.” (82a, 2-3)

(Boğaz ağrısı için taşın üzerinde su ile ezmek gerekir.)

2.7. Bir İsim Tamlamasının Bağlama Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması

“Ta’amlar ve **şerbetler hassiyeti** ve **yemişler manfaati** ve mazaratı girü kalan otların assısı ve ziyarı ve **yirlerün havası** ve **suların eyüsi** ve yaramazı ve dahı her türlü sayruluğun sebebi ve alameti ve ilacı nedür” (2b, 14-17)

(Yiyecekler ve içeceklerin vasıfları ve yemişlerin faydası ve zararlısı geri kalan otların faydalısı ve zararlısı ve yerlerin havası ve suların iyisi ve yaramazı ve her türlü hastalığın sebebi ve alâmeti ve ilacı nedir?)

“Tokuzuncı fasl lohusa **avratların hâlini** ve **onların gıdasını** beyan ider.” (6a, 4-5)

(Dokuzuncu bölüm lohusa kadınların hâlini ve onların yiyeceklerini açıklar.)

“Peygamber zamanında at etin yirdük ve südin içerdük ve likin peygamber **katır etinden** ve **eşek etinden** nehy iderdi.” (11b, 18-19)

(Peygamber zamanında at etini yerdik ve sütünü içerdik lakin paygamber katır etinden ve eşek etinden yemeyi yasaklardı.)

“**Baş ağrısı** ve **melile ısıtması** mümin kula gayet irişgen olur ta şuna degin kim günahı eger uhud tagından dahı artuk olursa bir zerre denlü nesne komaz dükelisine kefarete olur.” (62a, 1-5)

(Baş ağrısı ve melile sıtması mümin kula çok irişir ta ki günahı Uhud Dağı’ndan fazlaysa bir tane günah koymaz hepsine kefarete olur.)

3. Cümlede Öge Olmaları Bakımından İsim Tamlamaları

3.1. İsim Tamlamalarının Cümlede Özne Olarak Kullanılması

3.1.1. İsim Tamlamalarının İsim Cümlelerinde Özne Olarak Kullanılması

“Kocanın gönüli yigittür iki nesnede biri dirlik sevmek biri mal sevmekte.” (15a, 14-15)

(Sağlık ve mal sevgisinde kocanın gönlü yigittir.)

*“Ya eba ederda **tanrı resulü** dahi senünle biledür bu nesnede.”* (16b, 5-6)

(Ya Eba Derda Tanrı resulü dahi bu nesnede seninle birliktedir.)

*“**Katukların ulusu** dünyada ve ahiretde etdür.”* (22a, 11-12)

(Dünyada ve ahirette yiyeceklerin en iyisi ettir.)

*“**Koyun südi** yağlıdur kaçan suyla karışdurup içseler baş ağrısına deva olur.”* (23b, 18-19)

(Koyun sütü yağlıdır suyla karıştırılıp içildiğinde baş ağrısını giderir.)

*“**Şarabların yegregi** dünyada ve ahiretde dahı sudur.”* (33b, 8-9)

(Dünyada ve ahirette içeceklerin en iyisi sudur.)

*“**Rehyanların ulusu** dünyada ve ahiretde dahı kına çiçegidür.”* (41b, 14-15)

(Dünyada ve ahirette reyhanların kıymetlisi kına çiçeğidir.)

“Eyle olursa **ümmetün şehidleri** azımış.” (59a, 15-16)

(Öyle olursa ümmetin şehidleri azmış.)

3.1.2. *İsim Tamlamalarının Fiil Cümlesinde Özne Olarak Kullanılması*

“**Hidayetinin mededi** şehvet ve gazab imtilasının hararetile medkük olanlara sabr u sukûnıla berdül- yakın için mizaç-ı tesnim u kâfur virür.” (1b, 13-15)

(Hidayetinin yardımını şehvet ve gazap dolgunluğunun hararetiyle incelenlere sabır ve sakinlikle kati soğuk için cennet ırmağı Tesnim suyu tadında ve kâfur ağacının güzel kokulu insan huyu verir.)

“**Şefaatinun hassiyyeti** cürm ü masiyyet zehri birle mesmum olanlara afv u mağfiret hazinesinden tiryak-ı ekber irüşdürür.” (2a, 5-7)

(Şefaatinun mahiyeti suçların ve günahların zehri ile zehirlenenlere af ve bağışlama hazinesinden her türlü hastalığın panzehirinden yetiştirir.)

“**Erün suyu** avratun dükeli endamlarına ve tamarlarına yayılır.” (14b, 4-5)

(Erkeğin spermi kadının bütün organlarına ve damarlarına yayılır.)

“Bir gün peygamber katına **kureyşün ulularu** gelmişidi.” (27a, 1-2)

(Bir gün Kureyş’in büyükleri peygamberin yanına gelmişti.)

“**Müminin meseli** şol tahılun yaş yaprağına benzer.” (73b, 7-8)

(Müminin misali şu tahılın yaş yaprağına benzer.)

3.2. İsim Tamlamalarının Cümlede Nesne Olarak Kullanılması

“İlmi-nün kemal-ı ihatası kudret elile **karıncanın nabzını** teşhis ider.” (1b, 7-9)

(İlminin geniş bilgisi kudret eliyle karıncanın nabzını teşhis eder.)

“Yedi gez peygamber ile gazaya vardum ve **ashabun ağırluğun** beklerdim.” (10b, 7-8)

(Peygamber ile yedi kez savaşa gittim ve savaşlarda ashabın mühimmatını beklerdim.)

“Güneşe karşı oturmak **ademün benzin** bozar ve dahı kaftanın eskidür ve gişiyi arıkladur.” (18b, 17-18)

(Güneşe karşı oturmak insanın benzini bozar ve elbisesini eskitir ve kişiyi zayıflatır.)

“Dördüncü makalat on fasıldur evvelki fasl **sularun hassiyyetin** beyan ider.” (33b, 1-2)

(Dördüncü makale on bölümdür birinci bölüm suların vasıflarını beyan eder.)

“**Hadisün tamamın** ısıtmalar babında beyan idevüz.” (36b, 6-7)

(Hadisin tamamını sıtma bölümünde bayan edeceğiz.)

3.3. İsim Tamlamalarının Cümlede Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması

3.3.1. Yönelme Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olanlar

“Babamıla **peygamber katına** girdük.” (13a, 6)

(Babamla peygamberin yanına girdik.)

“Bir gün **peygamber katına** kureyşün ulularu gelmişidi.” (27a, 1-2)

(Bir gün Kureyş’in büyükleri peygamberin yanına gelmişti.)

“**Badem kavuduna** müşk katıp yerdı.” (27a, 13)

(Kavrulmuş badem ununa mis katıp yerdı.)

3.3.2. *Bulunma Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olanlar*

“Gizlî illetler ve maddeler kim **ademin bedeninde** var.” (18b, 14)

(İnsanın bedeninde gizli illetler ve maddeler var.)

“Zemzem suyun deva için **kap içinde** saklar idi.” (34b, 11-12)

(Zemzem suyunu deva edinmek için kabın içinde saklardı.)

“Hadisün tamamın **ısıtmalar babında** beyan idevüz.” (36b, 6-7)

(Hadisin tamamını sıtma bölümünde bayan edeceğiz.)

“Her kim cüdamlu gişiyle söyleşmek istese gerek kim **ikisinün arasında** bir sünü boyı kadar ıraklık ola.” (56a, 10-12)

(Her kim cüzzamlı kişiyle konuşmak isterse ikisinin arasında bir süngü boyu kadar uzaklık olması gerekir.)

3.3.3. Çıkma Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olanlar

“Müslümanların yolundan bir taş ya bir diken giderse üç yüz altmış gez ol gişi gendü nefsinı kıyamet gün **tamu odından** kurtarmış ola.” (14a, 2-4)

(O kişi müslümanların yolundan bir taş ya da bir diken giderirse kıyamet günü nefsinı üç yüz altmış kere cehennem ateşinden kurtarır.)

“Çıban çıkdüğün kerih görmenüz kim her gişide çıban çok olsa **baras illetinden** emin ola.” (57b, 9-11)

(Çıban çıkmasını kötü görmeyin ki kimde çıban çıkıyorsa abraş hastalığını engeller.)

3.4. İsim Tamlamalarının Cümlede Zarf Tümleci Olarak Kullanılması

“**Peygamber zamanında** at etin yirdük ve südin içerdük ve likin peygamber katır etinden ve eşek etinden nehy iderdi.” (11b, 18-19)

(Peygamber zamanında at etini yerdik ve sütünü içerdik lakin paygamber katır etinden ve eşek etinden yemeyi yasaklardı.)

“Bu muvakkıs didüğümüz **peygamber asrında** mısrun ve iskenderiyyenün padişahı idi.” (17b, 15-17)

(Dediğimiz bu Muvvakkıs peygamber zamanında Mısır’ın ve İskenderiye’nin padişahıydı.)

“Peygamber ısıtma dutan gişiye **seher vaktında** soğuk suya girmek buyurdu.” (36b, 3-5)

(Peygamber sıtma olan kişinin seher vaktinde soğuk suyla yıkanmasını emretti.)

*“Bir **hacc seferinde** peygamber ile bile idüm.”* (58a, 11-12)

(Bir hac seferinde peygamber ile beraber idim.)

*“**Mirac gicesinde** her kangı göge kim irişdüm.”* (74a, 11-12)

(Mirac gecesinde gökyüzüne eriştim.)

3.5. İsim Tamlamalarının Cümlede Yüklemler Olarak Kullanılması

*“Rehyanların ulusu dünyada ve ahiretde dahil **kına çiçeğidir.**”* (41b, 14-15)

(Dünyada ve ahirette reyhanların kıymetlisi kına çiçeğidir.)

*“Ol cümleden birisi **mersin ağacıdır.**”* (74a, 2-3)

(Onlardan birisi mersin ağacıdır.)

*“Yunmak ve arıtmak **imanun yarusıdır.**”* (98b, 10-11)

(Yıkanmak ve temizlemek imanın yarısıdır.)

*“Ebubekir siddikun ölümüne sebep **peygamberin vefatıydı.**”* (100b, 8-9)

(Ebubekir Sıddık’ın ölümüne peygamberin vefatı sebep oldu.)

II. Sıfat Tamlamaları

1. Yapıları Bakımından Sıfat Tamlamaları

1.1. Unsurları Tek Kelimeden Oluşan Sıfat Tamlamaları

1.1.1. Tamlayıcı Niteleme Sıfatı Olan Sıfat Tamlamaları

“Ol yönden kim hazreti risalet-mensubdur ve dahi **muteber kitablardan** nakl olunmuşdur.” (2a, 15-16)

(O yönden ki büyük kitaplara dayanır ve güvenilir kitaplardan aktarılmıştır.)

“Her kim **haram nesne** ile deva idinse Hakk teala ol derde şifa vermez.” (11a, 5-7)

(Her kim haram nesnelerle deva bulmaya çalışırsa Hak Teâla o derde şifa vermez.)

“Temizlige ve **gökçek kokular** olmaga ve kuvvete bu yegrekdür.” (19b, 15-16)

(Temizlik ve güzel koku ve kuvvet için bu en iyisidir.)

“Hammamdan çıkıcak **sovuk suyla** ayak yumak baş ağrısın giderür.” (21a, 12)

(Banyodan çıkınca soğuk suyla ayakları yıkamak baş ağrısını giderir.)

“Yag tutunmak bedeni yumşak kılur ve tendürüst dutar ve yüz recnleri giderür ve **arı ton** geymek gönülden gussayı giderür.” (25b, 7-10)

(Çiçeklerden ve yemişlerden çıkan yağ sürünmek bedeni yumuşatır ve dinçleştirir ve yüz hastalıklarını giderir ve temiz elbise giymek gönlün sıkıntısını giderir.)

*“Her kim aç karnına yigirmi bir dane **kızıl üzüm** yese hergiz bedeninde yaramaz nesne görmeye.” (28b, 7-8)*

(Her kim aç karnına yirmi bir tane kızıl üzüm yerse bedeninde asla hastalık görmez.)

*“Sularun yeyniregi yağmur suyu gayet latifdür madam kim çok turmaya ve gusl itmege **tatlı su** yegrekdür.” (34b, 3-5)*

(Suların en hafifi yağmur suyudur ve gayet hoştur ama çok bekletilmesin ve gusl etmek için tatlı su en iyisidir.)

*“**Tuzlu su** ile ve **şor sularla** gusl itmek ademi uyuz eyler.” (35b, 12-13)*

(Tuzlu su ve çorak suyla gusül abdesti almak insanı uyuz eder.)

*“Peygamber **issi su** içmegi kerih gördi.” (36a, 4-5)*

(Peygamber sıcak su içmeyi çirkin buldu.)

*“Peygamber zamanında **lohusa avratlar** kırk güne degin oturlardı.” (47a, 9-11)*

(Peygamber zamanında lohusa avratlar kırkıncı güne kadar oturlardı.)

*“**Kuru kamyşla** ve reyhan agacıla hilal itmenüz kim cüdamın tamarların depredür.” (56b, 10-11)*

(Kuru kamyşla ve reyhan ağacıyla dişlerinizi temizlemeyin ki cüzzamı tetikler.)

*“Ebubekir kızı esmadan rivayettir kim kaçan bir avratı ısıtma dutsa gelirdi yanlarına ve böğürlerine **sovuk su** seper idi.”* (60b, 11-13)

(Ebubekir’in kızı Esmâ’dan rivayettir ki bir kadını sıtma tuttuğu zaman gelirdi, yanlarına ve böğrüne soğuk su serperdi.)

*“Peygamber mekkeyi feth eylediği gün **kara dülbend** sarmış idi.”* (98a, 6-7)

(Peygamber Mekke’yi fethettiği gün kara tülbent sarmıştı.)

*“Peygamber **harir yastuk** üzerine tayanıp oturdu.”* (98b, 5-6)

(Peygamber ipek yastık üzerine dayanıp oturdu.)

1.1.2. Tamlayanı Belirtme Sıfatı Olan Sıfat Tamlamaları

1.1.2.1. Tamlayanı İşaret Sıfatı Olan Sıfat Tamlamaları

*“İltimas vechi birle işaret itdüler kim **bu kitab** egerçi miktarda aziz ve kıymetde nefis-dür.”* (2a, 13-14)

(Kayırma lütfu ile gösterdiler ki bu kitap her ne kadar itibarlı ve kıymetlidir.)

*“**Ol** yönden kim hazreti risalet-mensubdur ve dahı muteber kitablardan nakl olunmuşdur.”* (2a, 15-16)

(O yönden ki büyük kitaplara dayanır ve güvenilir kitaplardan aktarılmıştır.)

*“**Bu kitabı** arabiden türkiye tercüme kılduk.”* (2b, 7)

(Bu kitabı Arapçadan Türkçeye çevirdik.)

*“Ashab-ı kalem ve erbab-ı keremden iltimas oldur kim **bu kitabın** ibaretinde ve kitabesinde eger sebk-ı lisan ve sehv-i kalem vaki olmuş olsa **ol aybı** aqv itdügi birle setr idüp **ol sekameti** tashih ideler ve **ol zelleti** mazur ve makud dutalar.”* (3b, 5-9)

(Memurlardan ve soylu kişilerden ricam odur ki bu kitabın içeriğinde ve yazmasında dil sürçmesi ve yazı hatası olmuşsa o ayıbı affedip kapatarak o yanlışları düzeltsinler ve yanlışmaları hoş görüp kapatsınlar.)

*“Her kim **ol şifayı** bildi ilac itdi kurtuldu ve her kim bilmedi o derdile kaldı.”* (7a, 9-10)

(Her kim o şifayı bilerek ilaç yaptı kurtuldu ve her kim bilemedi o derdi ile kaldı.)

*“Peygamber **ol gişiye** iki tabib getürdi dahi eyitdi **bu gişiye** mualece edin.”* (8b, 6)

(Peygamber o kişiye iki doktor getirdi ve ilaç verilmesini söyledi.)

*“Hakk te’ala **şol nazarı** sever kim şübhe (nirden) geldiğün bile yani hakk ve batıl birbirine benzeyüp müşkil oldugu vakt nazarıla birin birinden seçe.”* (13b, 4-6)

(Hak teala şu bakışı sever ki şüphenin nerden geldiğini anlasın yani hak ve batıl birbirine benzeyip zor durumda kalındığında bakışıyla iyiyi kötünden ayıra.)

*“Ya eba ederda tanrı resulı dahi senünle biledür **bu nesnede**.”* (16b, 5-6)

(Ya Eba Derda Tanrı resulü dahi bu nesnede seninle birliktedir.)

“Ol gazalarda çekirge yirdük.” (23b, 5)

(O savaşlarda çekirge yerdik.)

“Bu sözi peygamber hazretlerine dey virdüm.” (36a, 16-17)

(Bu sözü peygamber hazretlerine deyiverdim.)

“Her gişi kim cehennem ehlin görmek isterse bu arabiye nazar kılsun.” (60b, 1-2)

(Her kim cehennem ehli görmek isterse bu arabiye baksın.)

“Anul anul matara kabına vardum ve matara asılmış idi pes örü tururken ol sudan kana kana içdüm.” (66b, 3-5)

(Yavaş yavaş matara kabına yaklaştım ve matara asılmıştı ve ayakta dururken o sudan kana kana içtim.)

“Kimün nesisin bu yörede seni bilür kimse var mıdır.” (69a, 18)

(Kimin nesisin bu yörede seni bilen kimse var mıdır?)

1.1.2.2. Tamlayıcı Belirsizlik Sıfatı Olan Sıfat Tamlamaları

“İsnadı sıhhatıla sabit ve rivayeti tevatür ve şöhretile mevsufdur amma çün arabidür her gavvas ol derin denizden gevher çıkarmaz.” (2a, 16-18)

(Kaynakların güvenilirliği kesin ve yalanlanması mümkün olmayacak kadar meşhurdur ama Arapça'dır her dalgıç o derin denizden mücevher çıkaramaz.)

*“Dükelisin ravileri ve isnadları ve tarıkları ve ihtilafları birle nakl eylemiş hatta **bazı hadis** otuz üç dürlü tarıkıla rivayet eylemiş.” (3a, 7-9)*

(Hepsini ravileri, dayanakları, usülleri ve farklılıklarıyla aktarmış hatta bazı hadisleri otuz üç türlü usülle rivayet etmiş.)

*“Peygamber **bazı gazadan** gelmişidi ol gün gayet kırıındı.” (19a, 1)*

(Peygamber bazı savaşlardan gelmişti ve o gün çok yorgundu.)

*“Mirac gicesinde **her kangı göge** kim irişdüm.” (74a, 11-12)*

(Mirac gecesinde gökyüzüne eriştim.)

*“Üstünde kara kara benekler var idi ve dahı **birkaç kılcağuz** bitmişidi.” (85b, 7-8)*

(Üstünde kara kara benekler vardı ve birkaç kıl bitmişti.)

*“Bu efsun içinde **birkaç nesne** ziyade rivayet kıldı.” (92a, 2-3)*

(Bu dua içinde fazlasıyla birkaç nesne rivayet etti.)

*“Altıncı ayet **fulan mescidin** mihrabında yazılmışdur.” (95a, 16-17)*

(Altıncı ayet falan mescidin mihrabında yazılmıştır.)

1.1.2.3. Tamlayanı Sayı Sıfatı Olan Sıfat Tamlamaları

1.1.2.3.1. Tamlayanı Asıl Sayı Sıfatı Olan Sıfat Tamlamaları

“*Dükeli yüz fasl olur bu mecmu’ı kitabun evvelinde sebt eyledük.*” (3b, 19)

(Hepsi yüz bölümden oluşur bu cümleyi kitabın başında yazdık.)

“*Evvelki makalat on fasıldur.*” (4a, 4)

(Önceki makale on bölümdür.)

“*Peygamber ol gişiye iki tabib getürdi dahi eyitdi bu gişiye mualece edin.*” (8b, 6)

(Peygamber o kişiye iki doktor getirdi ve ilaç verilmesini söyledi.)

“*Mümin kul kırk yaşına irişse Hakk teala üç dürlü belayı ol kuldan savar ona irişmez.*” (55b, 1-2)

(Mümin kul kırk yaşına geldiğinde Hak Teâla üç türlü belayı o kuldan savar ona irişmez.)

“*Bir ay avratları katına varmadı gendünün bir çardağı var idi.*” (67b, 5-7)

(Bir ay eşlerinin yanına gitmedi kendi çardağı vardı.)

“*Kaçan aşunuza sinek düşse aşta tamam baturunuz iki kanadın bile andan çıkarup yabana atınız.*” (91a, 6-8)

(Yemeğinize sinek düştüğünde iki kanadını da yemeğe batırınız ve sonra çıkarıp dışarıya atınız.)

1.1.2.3.2. Tamlayanı Sıra Sayı Sıfatı Olan Sıfat Tamlamaları

“Dördüncü fasl tıbb ilmini eyü bilmek ve onun faziletini beyan ider.” (4a, 8-9)

(Dördüncü bölüm tıp ilmini iyi bilmeyi ve onun kıymetini açıklar.)

“Beşinci fasl yad er yad avrata timar eylemek ve yad avrat yad ere timar eylemek cayiz idüğün beyan ider.” (4a, 9-11)

(Beşinci bölüm yabancı erkeğin yabancı kadının hastalığına bakması ve yabancı kadının yabancı erkeğin hastalığına bakmasının caiz olduğunu açıklar.)

“Altıncı fasl güneşe karşı oturmak ziyan ider anı beyan ider.” (4b, 5-6)

(Altıncı bölüm güneşe karşı oturmak zararlıdır onu açıklar.)

“Sekizinci fasl kına yakınmak ve saç sakal boyamak hassiyyetin beyan ider.” (5a, 6-7)

(Sekizinci bölüm kına yakmanın ve saç sakal boyamanın mahiyetini açıklar.)

“Onuncu fasl hammama girmek fayıdasın beyan ider.” (20b, 15-16)

(Onuncu bölüm banyo yapmanın faydalarını açıklar.)

1.1.2.4. Tamlayanı Soru Sıfatı Olan Sıfat Tamlamaları

“*Pes her kime bir mesele ihtiyac olsa fihristine nazar ide ve **kaçıncı makalatun hangi faslı**ndadır bile ta ol meseleyi kitab içinde bulmak geniz ola.*” (4a, 1-3)

(Ve her kim bir meseleye ihtitaç duyarsa fihristine baksın ve kaçıncı makalenin hangi bölümündedir bilsin ki o meseleyi kitap içinde bulmak kolay olsun.)

“*Dördüncü fasl yılın ve ayın **kangı vakti** tendürüstdür anı beyan ider.*” (17b, 2-3)

(Dördüncü bölüm yılın ve ayın hangi zamanı sağlıklıdır onu açıklar.)

“***Kangı yumurdayı** yiyem.*” (20a, 14)

(Hangi yumurtayı yiyeyim?)

“*Sordum bu **ne nesnedür.***” (39a, 8)

(Bu ne nesnedir diye sordum.)

“***Kaç zamandır** kim başun ağrıdığı yok.*” (60a, 17)

(Ne zamandır başının ağrıdığı yok.)

“*İç yürütmek için **kangı otu** istimal idersiz.*” (71b, 16)

(Sindirim tutkunluğunu gidermek için hangi otu kullanırsınız?)

“*Bir rivayetde eyitdi **kangı ton** hoş gelür idi.*” (97b, 17)

(Bir rivayette dedi hangi elbise faydalıydı?)

1.1.3. Tamlayanı “ki” Eki ile Sıfat Yapılmış Olan Sıfat Tamlamaları

“**Evvelki makalat** on fasıldur.” (4a, 4)

(Önceki makale on bölümdür.)

“Her gişinin hâlini ve **gönlündeki razını** nişanlarından bilürler.” (13b, 8-9)

(Herkesin hâlini ve gönlündeki sırrını belirtilerinden anlarlar.)

“**Şimdiki zamanda** andan kalan bakiyyedir.” (18a, 11)

(Şimdiki zamanda ondan kalan kalıntıdır.)

“Anun gibi **sularun yöresindeki şehirler** vebalı olur.” (35a, 17-18)

(Onun gibi suların çevresindeki şehirler vebalı olur.)

“Yüklü avratlarınıza günlük yedürünüz eger **karnındaki oğlan** erkek olursa zirek ve akil ola ve eger dişi olursa hulki gökçek ve endamları tendürüst ve semiz ola.” (74b, 11-14)

(Hamile eşlerinize günlük yediniz eğer karnındaki çocuk erkek olursa zeki ve akıllı olsun ve eğer kız olursa huyu güzel ve organları sağlıklı ve şişman olsun.)

“Bazı nesneler kim **tabibler kitabındaki kaidelere** muhâlifdür ona şekk getürmeyeler.” (106b, 4-6)

(Bazı nesneler doktorlar kitabındaki kurallara aykırıdır ona şüphe etmesinler.)

1.1.4. Tamlayıcı Sıfat-Fiil Olan Sıfat Tamlamaları

“Meger adem peygamber kim topraktan yaratdı **diledügi suretde** terkib eyledi.” (14b, 7-8)

(Meğer Adem Peygamber’i topraktan yarattı ve istediği surette şekil verdi.)

“Oglancuğı yavaş ve eyü huylu ola zira meryem isayı **tokurdugı vaktin** hurma yerdı.” (29a, 17-18)

(Çocuğu sakın ve iyi huylu olsun zira Meryem İsa’yı doğururken hurma yiyordu.)

“Dükeli şerbetler yani **içülür nesnelerin** yegregi ve assıluragı sudur ve su bedenın rutubetini saklar.” (33b, 3-5)

(Bütün şerbetlerin yani içilen nesnelerin en iyisi ve aslı sudur ve su bedenın nemini saklar.)

“Her kim sebilillahda başı ağırısa **geçmiş ömrinde** ne kim günah işledise dükeli yarlıgana.” (44b, 2-4)

(Her kimin Allah yolunda başı ağırısa geçmiş ömründe işlediği günahların hepsi affedilir.)

*“Peygamberün yarenlerinin meseli **agırmış göze** benzer nitekim **agırmış göze el** degürmek ve ovuşturmak ziyan ider.”* (45b, 6-8)

(Peygamberin dostlarının misali ağrıyan göze benzer nitekim ağrıyan göze el değdirmek ve onu ovuşturmak göze zarar verir.)

*“Peygamberün yarenlerin dahi **öşendüren gişiye** assı olmaz bil kim ziyan olur.”* (45b, 8-10)

(Peygamberin dostlarının bile büyüklenen kişiye faydası olmaz bil ki ziyan olur.)

*“**Turulmuş suya el** degicek bulanur.”* (45b, 11-12)

(Durulmuş suya el değince bulanır.)

*“Vezega bir agulu canavardur **sokan gişiyi** ditreme dutar”* (62b, 3-4)

(Vezega bir zehirli canavardır soktuğu kişiyi titreme tutar.)

*“İlahi sana sığınuram **bildigüm nesnelerün şerrinden** ve **bilmedigüm nesnelerün şerrinden**.”* (96b, 1-2)

(Allah’ım bildiğim nesnelerin şerrinden ve bilmediğim nesnelerin şerrinden sana sığınırım.)

*“Ben eyitdim ya resulallah **pişmiş dabbdur**.”* (103a, 15)

(Ben söyledim ya Resulallah pişmiş kertenkeledir.)

1.2. Unsurları Birden Fazla Kelimeden Oluşan Sıfat Tamlamaları

1.2.1. Tamlayanı Sıfat-Fiil Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

*“Her kim derde giriftar olsa Hakk teala **haram eylediği nesnelerden** çare istemesin kim Hakk teala haram nesneye şifa komamışdur.” (11a, 11-13)*

(Her kimin derdi olursa Allah’ın haram kıldığı nesnelerde çare aramasın ki Allah haram nesneye şifa koymamıştır.)

*“Hakk te’ala şol nazarı sever kim şübhe (nirden) geldiğün bile yani hakk ve batıl birbirine benzeyüp **müşkil olduğu vakt** nazarıla birin birinden seçe.” (13b, 4-6)*

(Hak teala şu bakışı sever ki şüphenin nerden geldiğini anlasın yani hak ve batıl birbirine benzeyip zor durumda kalındığında bakışıyla iyiyi kötüden ayırsın.)

*“Ol azabdur kim **ilerü geçen ümmetlerden** bir ümmete virilmişdür.” (18a, 9-10)*

(O azap eski ümmetlerden birisine verilmiştir.)

*“Hakk teala **helal itdiği nesneyi** niçün gendüzine haram idersin.” (20b, 1-2)*

(Allah’ın helal kıldığı bir şeyi niçin kendinize haram edersiniz?)

*“**İlerü geçen peygamberlerden** bir peygamber Hakk Te’ala hazretine şikayet kıldı kavminun gönli katılığından.” (22a, 2-3)*

(Eski peygamberlerden birisi Hak Teâla Hazretleri’ne kavminin gönlünün katılığını şikâyet etti.)

“Kur’an okuyan müminin meseli turunca benzer ta’mı gökçek ve kokusu dahi gönle şifa virür gökçektir.” (26b, 10-12)

(Kur’an okuyan müminin misali turunca benzer güzel yiyecektir ve kokusu gönüle şifa veren güzel kokudur.)

“Acve uçmaktan olan yemişlerden bir yemiştir.” (29b, 9-10)

(Acve cennet yiyeceklerinden bir yiyecektir.)

“Her kim turp yese ve kokusundan incinse gerek kim turpı ısırdığı vaktin peygambere salavat ide.” (32b, 1-2)

(Her kim turp yerken kokusundan rahatsız olursa peygambere salâvat getirmesi gerekir.)

“Peygamber akiki gördüğü vaktin eyitdi.” (33b, 15-16)

(Peygamber Akik bölgesini gördüğü zaman söyledi.)

“Kaçam ta’am yesenüz dişlerünüzi hilal idüünüz zira sizi bekleyen ferîştelere bundan katırak nesne yokdur.” (42b, 6-7)

(Yemek yedikten sonra dişlerinizi ellerinizle temizleyiniz zira sizi bekleyen meleklerle bundan kötü bir şey yoktur.)

“Bağdan boşanmış adem gibi turu geldi.” (63b, 19)

(Bağdan boşanmış insan gibi kalkıverdi.)

*“Kimün nesisin bu yörede **seni bilür kimse** varmıdur.” (69a, 18)*

(Kimin nesisin bu yörede seni tanıyan kimse var mıdır?)

*“Haşerat uvaçuk canavarlara dirler yılan ve çıyan ve **girü kalan böcekler** gibi.” (72a, 4-5)*

(Haşerat yılan, çıyan ve geri kalan böcekler gibi olan küçücük canavarlara derler.)

*“Bir agu kim **anı yiyen gişi** bir yıl dirülür yılı yeticek bir gün geçmez helak olur.” (88b, 2-3)*

(Öyle bir zehir ki onu yiyen kişi bir yıl yaşadıktan sonra bir gün geçmez ölür.)

1.2.2. Tamlayanı Bağlama Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

*“Oglancuğı **yavaş ve eyü huylu** ola zira meryem isayı tokurduğı vaktin hurma verdi.” (29a, 17-18)*

(Çocuğı sakın ve iyi huylu olsun zira Meryem İsa’yı doğururken hurma yiyordu.)

*“Emire’l müminin ömerün bitisinde okudum kim medineye bir kervan geldi şamdan ve şarab getürdiler **koyı ve kapkara katran** gibi.” (39a, 4-7)*

(Miminlerin emiri Ömer’in mektubunda okudum ki Medine’ye bir kervan geldi Şam’dan ve koyu kapkara katran gibi şarap getirdiler.)

*“Hakk katunda hurma ağacından **agırlu ve izzetlü ağac** yokdur.” (68b, 18-19)*

(Hak katında hurma ağacından kıymetli ve izzetli ağaç yoktur.)

“Zıyanlı ve agulu canavarlara eylemişdür.” (91b, 18-19)

(Zararlı ve zehirli canavarlara etmiştir.)

“Gökçek ve arı tonlar geymek baylık nişanıdır yani Hakk te’ala virdüğü nimetleri aşıkare eylemekdür.” (97b, 5-6)

(Güzel ve temiz elbiseler giymek zenginlik nişanıdır yani Hakk Te’ala’nın verdiği nimetleri görünür kılmaktır.)

“Hakk teala yaratdığı mahlukda kaygudan yavuzrak ve katırak nesne yokdur.” (100b, 1-2)

(Allah’ın yarattığı insanda kaygıdan daha kötü ve daha şiddetli nesne yoktur.)

1.2.3. Tamlananı Bağlama Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

“Gizlü illetler ve maddeler kim ademin bedeninde var.” (18b, 14)

(İnsanın bedeninde gizli illetler ve maddeler var.)

“Her gişi kim her ayda üç gün tanlacak aç karnına bal yalasa ol ay içinde dükeli belalardan ve afetlerden emin ola.” (36b, 10-13)

(Her kim ayda üç gün sabahleyin aç karnına bal yediğinde o ay içinde bütün belalardan ve afetlerden korunur.)

1.2.3. Tamlayanı Edat Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

“Bunun gibi geleci işitdiğüm yokdur.” (10b, 1)

(Bunun gibi söz hiç işitmedim.)

“Anun gibi sularun yöresindeki şehirler vebalı olur.” (35a, 17-18)

(Onun gibi suların çevresindeki şehirler vebalı olur.)

“Bunun gibi ilm müfsid olmaya.” (106b, 15-16)

(Bunun gibi ilim bozulmuş olmasın.)

1.2.4. Tamlayıcı Zarf Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

*“Peygamber çok sayru olaganıdı pes arabdan acemden elçiler kim gelürdi **çok dürlü nesneler** getirürler idi.” (13a, 1-3)*

(Peygamber çok hasta olmuştu ve Araplardan, Acemlerden elçiler çok çeşitli şeyler getirirlerdi.)

*“Hammam **ne gökçek evdür** ademün kirin giderür.” (21a, 8)*

(Banyo yapmak çok iyidir insanın kirini giderir.)

*“Kuru üzüm mutedildür gökçek gıdadur aç karnına yeyicek **çok dürlü renclere** fayıdası vardır.” (28a, 13-14)*

(Kuru üzüm yumuşaktır, güzel gıdadır aç karnına yendiği zaman çok çeşitli hastalıklara faydası vardır.)

“Ne yumuşak toprak ne tatlı suyu var.” (33b, 17)

(Ne yumuşak toprak, ne tatlı suyu var.)

“Gayet güzel suretde yarařuk dūřmiř idi.” (98a, 3)

(Gayet güzel şekilde yakışmıştı.)

“Çok dürlü kayguluklar çok dürlü sayruluklar getirür.” (100a, 15-16)

(Çok kaygılanmak çok çeşitli hastalıklara sebep olur.)

1.2.5. Tamlayanı Tekrar Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

*“Üstünde **kara kara benekler** var idi ve dahı birkaç kılcağuz bitmişidi.”* (85b, 7-8)

(Üstünde kara kara benekler verdi ve birkaç kıl bitmişti.)

1.2.6. Tamlayanı Sayı Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

*“Adem oğlanlarından her gişi **üç yüz altmış boğum** üzerine yaradılmışdır.”* (13b, 17-18)

(İnsanoğlundan herkes üç yüz altmış eklemden yaratılmıştır.)

*“Her kim aç karnına **yigirmi bir dane** kıvıl üzüm yese hergiz bedeninde yaramaz nesne görmeye.”* (28b, 7-8)

(Her kim aç karnına yirmi bir tane kıvıl üzüm yerse bedeninde asla hastalık görmez.)

“*Abdül mesih eyitdi üç yüz elli yıl yaşamışam.*” (87b, 10-11)

(Abdül Mesih dedi ki üç yüz elli yıl yaşamışım.)

1.2.7. Tamlayanı Çıkma Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

“*Peygamber katında acveden sevgülü hurma yokdur.*” (29b, 10-11)

(Peygambere göre acveden güzel hurma yoktur.)

“*Kaçam ta’am yesenüz dişlerünüzi hilal idünüz zira sizi bekleyen feriştelere bundan katırak nesne yokdur.*” (42b, 6-7)

(Yemek yedikten sonra dişlerinizi ellerinizle temizleyiniz zira sizi bekleyen meleklerle bundan kötü bir şey yoktur.)

1.2.8. Tamlayanı Birleşik Sıfat Olan Sıfat Tamlamaları

“*O habis murdara dirler ve yaramaz kokulu nesneye dirler.*” (33a, 6-7)

(O zararlı murdara derler ve kötü kokulu nesneye derler.)

“*Bir miskal şeker ve bir miskal günlüğü döğüp ikisin bile aç karnına içse selisü’l bevla fayıda ider unutsalığı giderür.*” (37a, 3-5)

(Bir buçuk dirhem şeker ve bir buçuk dirhem günlüğü döğüp ikisini beraber aç karnına içtiği zaman idrar kaçırma hastalığına fayda eder ve unutkanlığı giderir.)

“*Tılanun hassiyyeti ve fayıdası çokdur balgamı keser ve sovuک mizaçlı gişiye assı eyler ve ta’amı hazm ider ve iştiha getirür.*” (38b, 5-7)

(Üzüm suyundan elde edilen marmelatın vasfı ve faydası çoktur balgamı keser, soğuk mizaçlı kişiye fayda eder, yemeğin hazmını kolaylaştırır ve iştah getirir.)

*“Peygamber rum padişahı **bir bardak zencebil** murabba armağan gönderdi.”*
(39b, 5-6)

(Peygamber Rum padişahına bir bardak zencefil armağan gönderdi.)

*“Anı bilmezem lakin ol kadar bilürem kim her kaçan enesi’ bni malik bir zahmet bilürse **birkaç dürlü taamı** karışdurup yir idi.”* (76b, 8-10)

(Onu bilmem lakin şu kadarını bilirim ki Enes ibni Malik bir rahatsızlık hissettiği zaman birkaç türlü yemeği karıştırıp yerdi.)

*“Hurma yeyicek **sol yan dişimle** çeyneyem.”* (47b, 16)

(Hurma yeyince sol yan dişimle çiğneyeyim.)

2. Sıfat Tamlamalarının Başka Kelime Grupları İçindeki Durumu

2.1. Sıfat Tamlamalarının Başka Bir Sıfat Tamlamasında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması

*“Sıhhat ile feragat **iki ulu nimettir.**”* (16a, 1)

(Sağlıklı olmak ve dünya malında gözü olmamak iki büyük nimettir.)

*“Ol **iki acı nesnede** ne şifalar vardur biri sabur biri süfa.”* (31a, 14-15)

(O iki acı nesnede ne şifalar vardır biri sabur biri hardal.)

“Vezega **bir agulu canavardur** sokan gişiyi ditreme dutar.” (62b, 3-4)

(Vezega bir zehirli canavardır soktuğu kişiyi titreme tutar.)

2.2. Sıfat Tamlamalarının Başka Bir Sıfat Tamlamasında İsim Unsuru Olarak Kullanılması

“Her hadisin evvelinde ravilerinden **bir meşhur gişinin** adın zıkr eyledük ta rivayet ol gişiye mensub ola.” (3a, 16-18)

(Her hadisin öncesinde rivayet edenlerden meşhur bir kişinin adını andık ki rivayet o kişiye ait olsun.)

“Zeyt yağıla deva idiniün kim bevasire fayıdası var ve **ol mübarek ağacın** yemişinden hasl olur.” (25b, 11-13)

(Zeytin yağı devadır ve basura faydası vardır ve o mübarek ağacın yemişinden olur.)

“Vers didükleri **bir saru otdur** zaferana benzer ve anı arab avratları yüzlerine dutarlar.” (40b, 2-4)

(Vers dedikleri bir sarı ottur, zaferana benzer ve onu Arap kadınları yüzlerine sürerler.)

“Agırmış gözüün meseli **şol turı suya** benzer.” (45b, 10-11)

(Ağrıyan gözün misali şu duru suya benzer.)

“Ol vaktdan berü **ol gökçek koku** benden kokar hergiz gitmez ve eksilmez.” (58b, 12-13)

(O vakitten beri o güzel koku benden kokar asla gitmez ve eksilmez.)

*“Peygamber depesinden hacamat eyledi **ol agulu söğüşden** ötüri.”* (80a, 13-15)

(Peygamber o zehirli haşlanmış etten ötüri başından hacamat yaptırdı.)

*“Bu töhmetlerden kaçıp **bu üç işi** işlemedim.”* (90b, 2-3)

(Bu suçlardan kaçıp bu üç işi yapmadım.)

*“Ya resulallah **ol ak benzüne** kara ton ne gökçek yaraşur didim.”* (98a, 9-10)

(Ya Resulallah o ak benzine kara elbise ne güzel yakışıyor dedim.)

2.3. Sıfat Tamlamalarının İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması

*“Salavat-i salihat ve tahiyyat-ı fatihat tanrının resulı ve habibi ve **dükeli dertlerin tabibi** seyyid-i enbiya Muhammed Mustafa’nın mutahhar merkadına ve münevver meşhedine vasıl ve mütevasıl olsun.”* (2a, 1-3)

(Salavat-ı salihat ve tahiyyat-ı fatihat Allah’ın resulü ve sevgilisi bütün dertlerin doktoru Seyyid-i enbiya Muhammed Musatafa’nın temiz kabrine ve nurlu şehit mezarına kavuşsun.)

*“**Bu kitabın tercümesine** ve te’lifine ve tertibine **sebeb-i bais** olan umur bin temürtaşdur.”* (2a, 10-12)

(Bu kitabın tercümesine, telifine ve tertibine sebep olan Umur bin Temürtaş’tır.)

“Her hadisin evvelinde ravilerinden bir meşhur gişinin adın zikr eyledük ta rivayet ol gişiye mensub ola.” (3a, 16-18)

(Her hadisin öncesinde rivayet edenlerden meşhur bir kişinin adını andık ki rivayet o kişiye ait olsun.)

“Yaramaz sularun ziyanını def ider.” (24a, 11)

(Zararlı suların zararını def eder.)

“Altıncı ayet fulan mescidin mihrabında yazılmışdur.” (95a, 16-17)

(Altıncı ayet falan mescidin mihrabında yazılmıştır.)

2.4. Sıfat Tamlamalarının İsim Tamlamalarında Tamlanan Unsur Olarak Kullanılması

“Adem oğlanlarından her gişi üç yüz altmış boğum üzerine yaradılmışdur.” (13b, 17-18)

(İnsanoğlundan herkes üç yüz altmış eklemden yaratılmıştır.)

“Hetuz ve kihek kıbt dilince yazın son ayına ve güzün ilk ayına dirler ve kıbtun meselesinde vardır ki kihek hetuza eydür.” (17b, 17-19)

(Mısır dilinde yazın son ayına ve güzün ilk ayına hetuz ve kihek derler ve Mısırlılara göre eylül ağustostan iyidir.)

“Peygamber kol etin ve yagrın etin severdi koyunun on nimesi yegdür şol nimesinden.” (22b, 17-19)

(Peygamber koyunun ön bacak etini ve sırt etini severdi ve koyunun sağ tarafı sol tarafından iyidir.)

“Kasninün hiçbir yaprağı yoktur kim ol yaprakda uçmak suyundan bir katre olmaya.” (31b, 13-14)

(Kasninin her yaprağında cennet suyundan bir damla vardır.)

“Hadice kızı hindi kim peygamberün ügey kızıdır ol rivayet kılur.” (62a, 13-14)

(Hatice'nin kızı Hindi ki peygamberin üvey kızıdır o rivayet eder.)

2.5. Sıfat Tamlamalarının Edat Gruplarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması

“Her kim ol şifayı bildi ilac itdi kurtuldu ve her kim bilmedi o derdile kaldı.” (7a, 9-10)

(Her kim o şifayı bilerek ilaç yaptı kurtuldu ve her kim bilemedi o derdi ile kaldı.)

“Her kim haram nesne ile deva idinse Hakk teala ol derde şifa vermez.” (11a, 5-7)

(Her kim haram nesnelerle deva bulmaya çalışırsa Hak Teâla o derde şifa vermez.)

“Hammamdan çıkıcak soğuk suyla ayak yumak baş ağrısın giderür.” (21a, 12)

(Banyodan çıkınca soğuk suyla ayakları yıkamak baş ağrısını giderir.)

“Cebrayil bana herise yedürdi **ol vaktdan berü** arkam kavidür tonla durmaga.”
(21b, 2-3)

“Cebrail bana keşkek yedirdi o vakitten beri elbiseli dururken sırtım güçlüdür.)

“**Ne sebebdan ötüri** böyle idersin.” (27b, 15)

(Ne sebepten ötürü böyle yapıyorsun?)

“Peygamber kuru üzüm şerbetin **üçünci güne degin** içerdi kaçan dördünci güne kalsa ayruk gişiye virür idi ya yire döktürür idi.” (37b, 16-18)

(Peygamber üçüncü güne kadar kuru üzüm şerbetini içerdi dördüncü güne kaldığında başka kişiye verirdi ya da yere döktürürdü.)

2.5. Sıfat Tamlamalarının Bağlama Grubunun unsuru olarak kullanılması

“**Sag yanına ve sol yanına budak budak yayılmışdur.**” (14a, 16-17)

(Sağ yanına ve sol yanına budak budak yayılmıştır.)

“**Bir miskal şeker ve bir miskal günlügi** döğüp ikisin bile aç karnına içse selisü'l bevle fayıda ider unutsalıgı giderür.” (37a, 3-5)

(Bir buçuk dirhem şeker ve bir buçuk dirhem günlüğü döğüp ikisini beraber aç karnına içtiği zaman idrar kaçırma hastalığına fayda eder ve unutkanlığı giderir.)

“**Tekmid didükleri oldur kim bir nesne kızdırup ağrıyan yire ya bir cerehata basarlar** agrısı ve sancısı dinmek için.” (83b, 15-17)

(Tekmid dedikleri şudur ki bir nesne kızdırıp ağrıyan yere veya bir yaraya basarlar ağrısı ve sancısını dindirmek için.)

3. Cümlede Öge Olmaları Bakımından Sıfat Tamlamaları

3.1. Sıfat Tamlamalarının Cümlede Özne Olarak kullanılması

3.1.1. Sıfat Tamlamalarının İsim Cümlelerinde Özne Olarak Kullanılması

“Evvelki fasıl tıbb ilmin bilmek ve öğrenmek hakkıdır.” (4a, 4-5)

(Birinci bölüm tıp ilmini bilmek ve öğrenmek haktır.)

“Gizli illetler ve maddeler kim ademin bedeninde var.” (18b, 14)

(İnsanın bedeninde gizli illetler ve maddeler var.)

“Peygamber katında acveden sevgülü hurma yoktur.” (29b, 10-11)

(Peygambere göre acveden güzel hurma yoktur.)

“Bu iki illetin maddesi birdür.” (54a, 19)

(Bu iki illetin maddesi birdir.)

3.1.2. Sıfat Tamlamalarının Fiil Cümlelerinde Özne Olarak Kullanılması

“Dördüncü fasıl tıbb ilmini eyü bilmek ve onun faziletini beyan ider.” (4a, 8-9)

(Dördüncü bölüm tıp ilmini iyi bilmeyi ve onun kıymetini açıklar.)

“Bir yıla deġin gıdaları oldur **ayruk nesne** yimezler.” (31b, 7-8)

(Bir yıla deġin yiyecekleri odur başka yiyecek yemezler.)

“Peygamber zamanında **lohusa avratlar** kırk güne deġin otururlardı.” (47a, 9-11)

(Peygamber zamanında lohusa avratlar kırkınıc güne kadar otururlardı.)

“**Yaġıla pişen çörek** isterem.” (64b, 19)

(Yaġla pişen çörek istiyorum.)

“**Bir pare döġülmüş tuz** istimal idesiz.” (70b, 11)

(Bir parça döġülmüş tuz kullanın.)

“**Çok dürlü kayguluklar** çok dürlü sayruluklar getirür.” (100a, 15-16)

(Çok kaygılanmak çok çeşitli hastalıklara sebep olur.)

“**Bunun gibi ilm** müfsid olmaya.” (106b, 15-16)

(Bunun gibi ilim bozulmuş olmasın.)

3.2. Sıfat Tamlamalarının Cümlede Nesne Olarak Kullanılması

“**Bu kitabı** arabiden türkiye tercüme kılduk.” (2b, 7)

(Bu kitabı Arapçadan Türkçeye çevirdik.)

“Peygamber ol gişkiye **iki tabib** getürdi dahi eyitdi bu gişkiye mualece edin.” (8b, 6)

(Peygamber o kişiye iki doktor getirdi ve ilaç verilmesini söyledi.)

“**Bu sözi** peygamber hazretlerine dey virdüm.” (36a,16-17)

(Bu sözü peygamber hazretlerine deyiverdim.)

“Ebubekir kızı esmadan rivayetdir kim kaçan bir avratı ısıtma dutsa gelürdi yanlarına ve böğürlerine **sovuk su** seper idi.” (60b, 11-13)

(Ebubekir’in kızı Esmâ’dan rivayetdir ki bir kadını sıtma tuttuğu zaman gelirdi, yanlarına ve böğrüne soğuk su serperdi.)

“Peygamber mekkeyi feth eyledüğü gün **kara dülbend** sarmış idi.” (98a, 6-7)

(Peygamber Mekke’yi fethettiği gün kara tülbent sarmıştı.)

3.3. Sıfat Tamlamalarının Cümlede Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması

3.3.1. Yönelme Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olanlar

“**Turulmuş** suya el degicek bulanur.” (45b, 11-12)

(Durulmuş suya el değince bulanır.)

“Mirac gicesinde **her kangı göge** kim irişdüm.” (74a, 11-12)

(Mirac gecesinde gökyüzüne eriştim.)

“Zıyanlı ve agulu canavarlara eylemişdür.” (91b, 18-19)

(Zararlı ve zehirli canavarlara etmiştir.)

3.3.2. Bulunma Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olanlar

*“Kimün nesisin **bu yörede** seni bilür kimse varmıdur.” (69a, 18)*

(Kimin nesisin bu yörede seni tanıyan kimse var mıdır?)

*“**Bu efsun içinde** yaramaz gelecı yokdur bu süleyman peygamberün ahdidür.” (91b, 17-18)*

(Bu dua içinde kötü söz yoktur bu Süleyman Peygamber’in sözüdür.)

*“Altıncı ayet **fulan mescidin mihrabında** yazılmışdur.” (95a, 16-17)*

(Altıncı ayet falan mescidin mihrabında yazılmıştır.)

3.3.3. Çıkma Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olanlar

*“Ol yönden kim hazreti risalet-mensubdur ve dahı **muteber kitablardan** nakl olunmuşdur.” (2a, 15-16)*

(O yönden ki büyük kitaplara dayanır ve güvenilir kitaplardan aktarılmıştır.)

*“Peygamber **bazı gazadan** gelmişidi ol gün gayet kırgındı.” (19a, 1)*

(Peygamber bazı savaşlardan gelmişti ve o gün çok yorgundu.)

*“Her gişi kim her ayda üç gün tanlacak aç karnına bal yalasa ol ay içinde **dükeli belalardan ve afetlerden** emin ola.”* (36b, 10-13)

(Her kim ayda üç gün sabahleyin aç karnına bal yediğinde o ay içinde bütün belalardan ve afetlerden korunur.)

3.4. Sıfat Tamlamalarının Cümlede Zarf Tümleci Olarak Kullanılması

*“Meger adem peygamber kim toprakdan yaratdı **diledüğü suretde** terkeb eyledi.”* (14b, 7-8)

(Meğer Adem Peygamber’i topraktan yarattı ve istediğı surette şekil verdi.)

*“Oglancuğı yavaş ve eyü huylu ola zira meryem **isayı tokurduğu vaktin** hurma yerdı.”* (29a, 17-18)

(Çocuğı sakın ve iyi huylu olsun zira Meryem İsa’yı doğururken hurma yiyordu.)

*“Peygamber **akiki gördüğü vaktin** eyitdi.”* (33b, 15-16)

(Peygamber Akik bölgesini gördüğü zaman söyledi.)

*“**Gayet güzel suretde** yaraşuk düşmiş idi.”* (98a, 3)

(Gayet güzel şekilde yakışmıştı.)

3.5. Sıfat Tamlamalarının Cümlede Yüklemler Olarak Kullanılması

*“Zira kim erkan-ı dinden **bir rükn-i azamdur.**”* (3b, 16)

(Zira dinin bölümlerinden önemli bir kısımdır.)

“Evvelki makalat **on fasıldur.**” (4a, 4)

(Önceki makale on bölümdür.)

“*Sıhhat ile feragat* **iki ulu nimettir.**” (16a, 1)

(Sağlıklı olmak ve dünya malında gözü olmamak iki büyük nimettir.)

“*Ben eyitdim ya resulallah* **pişmiş dabbdur.**” (103a, 15)

(Ben söyledim ya Resulallah pişmiş kertenkeledir.)

III. Sıfat-Fiil Grubu

1. Sıfat-Fiil Grubunu Oluşturan Ekler

1.1. “-An” Ekiyle Yapılan Sıfat-Fiil Grubu

“*Rahmetinün şerbet-hanesi kayyımları küfr ü nifak ufunetinden mahrum olanlara iman u ihlas edviyesile maddetü’l hayat düzedur.*” (1b, 5-7)

(Rahmetinin şerbethanesi düzenleyicileri küfür ve nifak fenalığından sıtmalılı olanlara iman ve ihlas devasıyla hayat maddelerini düzene koyar.)

“*İnayetinin nazarı sûül- mizaç-ı nefsiyle mübtela olanlara tadil ü telyin için tevfik u ıslah macunların telkin ider.*” (1b, 10-12)

(İnayetinin nazarı kötü huylu nefsiyle mübtela olanlara düzeltme ve yumuşatma için düzenleme ve iyileştirme macunlarını meydana getirir)

“Bu kitabın tercümesine ve te’lifine ve tertibine sebab-i bais olan umur bin temürtaşdur.” (2a, 10-12)

(Bu kitabın tercümesine, telifine ve tertibine sebep olan Umur bin Temürtaş’tır.)

*“İkinci fasl **yunmak ve arınmak ve girü kalan** temizlük kim sünnetdür anı beyan ider.”* (6b, 10-11)

(İkinci bölüm yıkanmak ve sünnet olan diğer temizlik konularını açıklar.)

*“Anda vatan eylemen kim **ömri kısa olanları** Hakk teala anda viri-bir.”* (18a, 6-7)

(Orayı vatan eylemeyin ki Allah ömrü kısa olanları oraya gönderir.)

*“Ol azabdur kim **ilerü geçen** ümmetlerden bir ümmete virilmişdür.”* (18a, 9-10)

(O azap eski ümmetlerden birisine verilmiştir.)

*“Tokuzuncı fasl **cima’a kuvvet iden** nesneleri beyan ider.”* (20a, 9-10)

(Dokuzuncu bölüm cimaya kuvvet veren nesneleri açıklar.)

*“Dühün **yemişlerden ve çiçeklerden çıkan** yağlara dirler.”* (25b, 6)

(Dühün yemişlerden ve çiçeklerden elde edilen yağa derler.)

*“Kaçam ta’am yesenüz dişlerünüzi hilal idünüz zira **sizi bekleyen** feriştelere bundan katırak nesne yokdur.”* (42b, 6-7)

(Yemek yedikten sonra dişlerinizi ellerinizle temizleyiniz zira sizi bekleyen meleklerle bundan kötü bir şey yoktur.)

1.2. “-dik” Ekiyle Yapılan Sıfat-Fiil Grubu

“Bir rivayet üzerine iktifa idüp ihtisar idüp pes bu da’i muhlis dahı ol tarik üzre ittiba idüp **izhar itdükleri** kaide üzerine tercüme kılduk.” (3a, 13-16)

(Bir rivayet üzerine kâfi görüp kısalttık ve bu Da’i bile o yol üzere tabi olup gösterdikleri kural üzerine çevirdik.)

“**Puhte didükleridir** kim üzüm şırasını kaynadalar üç bahşdan iki bahşı gide bir bahş kala.” (12a, 10-12)

(Puhte dedikleri ki üzüm şırasını kaynatırken üçte ikisi gitsin ve bir hissesi kalsın.)

“Ben gördüm **tavuk etin yidüğünü**.” (23a, 16)

(Ben tavuk eti yediğini gördüm.)

“**Dabb didükleri** kelere benzer bir canavardur.” (23b, 15)

(Dabb dedikleri kertenkeleye benzer bir canavardır.)

“Süfa yiyici olun kim süfa dükeli derdlere devadur ve **süfa didüğü** hardaldur.” (31a, 10-11)

(Süfa yeyici olun ki süfa bütün derdlere devadır ve süfa dediği hardaldır.)

“Vers didükleri bir sarı ottur zaferana benzer ve anı arab avratları yüzlerine dutarlar.” (40b, 2-4)

(Vers dedikleri bir sarı ottur, zaferana benzer ve onu Arap kadınları yüzlerine sürerler.)

1.3. “-mİş” Ekiyle Yapılan Sıfat-Fiil Grubu

“Güneşe karşı turmuş suyu içmen ve anunıla gusl dahi kılmanız kim baras getirür.” (35b, 4-6)

(Güneşte duran suyu içmeyin ve onunla gusül bile etmeyin ki cilt hastalıklarına sebep olur.)

“Karındaşunu tabibe iletmişsen şimdi oda yakmış olurdun.” (53a, 14-15)

(Kardeşini doktora götürseydin şimdi onu ateşte yakmış olurdun.)

“Bağdan boşanmış adam gibi turu geldi.” (63b, 19)

(Bağdan boşanmış insan gibi kalkıverdi.)

“Ya ali sen sayrulukdan yenile kalkmış gişisin rutab yimegil katlangıl.” (65b,11-12)

(Ya Ali sen hastalıktan yeni iyileştin olgunlaşmış hurma yeme, dayan.)

“Bir pare döğülmüş tuz istimal idesiz.” (70b, 11)

(Bir parça döğülmüş tuz kullanın.)

1.4. “-Acak” Ekiyle Yapılan Sıfat-Fiil Grubu

“Eger **bahçede dikicek** otısa dıkerler idi ve timar iderler.” (71a, 1-2)

(Eğer bahçede dikilecek bitki olsaydı dıkerlerdi ve bakımını yaparlardı.)

“Hacamat idici olun kim **kan taşıcak** issini helak ider.” (78a, 18-19)

(Hacamat yaptırınız ki kanın taşmasını yok eder.)

1.5. “-İcİ” Ekiyle Yapılan Sıfat-Fiil Grubu

“**Süfa yiyici** olun kim süfa dükeli derdlere devadur ve süfa didügi hardaldur.” (31a, 10-11)

(Süfa yeyici olun ki süfa bütün dertlere devadır ve süfa dediği hardaldır.)

“Dayim **ılıcak suyla taharet idici** olun kim bevasire fayıdası vardur.” (54a, 3-4)

(Dâima ılık suyla taharet edin ki basura faydası var.)

“Hakk teala **tevbe ile gönlini günahdan arıdıci** kulları sever.” (98b, 14-15)

(Allah tövbe ile gönlünü günahdan arındıran kulları sever.)

1.6. “-Ur” Ekiyle Yapılan Sıfat-Fiil Grubu

“Kimün nesisin bu yörede **seni bilür** kimse varmıdur.” (69a, 18)

(Kimin nesisin bu yörede seni tanıyan kimse var mıdır?)

“Hiç sizün aranızda **sıtma için efsun okur** gişi varmıdır.” (91b, 1-2)

(Hiç sizin aranızda sıtmayı iyileştirmek için dua okuyan kişi var mıdır?)

1.7. “-mAz” Ekiyle Yapılan Sıfat-Fiil Grubu

“Beşinci fasl **havası yaramaz** yirlerde turmamak gerek anı beyan ider.” (4b, 4-5)

(Beşinci bölüm havası kötü yerlerde durmamak gerekir onu açıklar.)

“Şeker ile günlügi döğüp içmek **sidügin dutmaz** gişilere fayıda ider.” (39b, 11-12)

(Şeker ile günlük otunu döğüp içmek idrarını tutamayan kişilere fayda eder.)

“İlahi sana sığınuram korkusuz gönülden ve **kabül olmaz** duadan ve toymaz nefisten ve assısı yok ilimden.” (96b, 4-6)

(Allah’ım korkusuz gönülden, kabül olmayan duadan, doymayan nefisten ve fayda vermeyen ilimden sana sığınırım.)

2. Sıfat-Fiil Grubunun Başka Kelime Grupları İçindeki Durumu

2.1. Sıfat-Fiil Grubunun Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması

“Hakk te’ala şol nazarı sever kim şübhe (nirden) geldüğün bile yani hakk ve batıl birbirine benzeyüp **müşkil olduğu** vakt nazarıla birin birinden seçe.” (13b, 4-6)

(Hak Teâlâ şu bakışı sever ki şüphenin nereden geldiğini anlasın yani hak ve batıl birbirine benzeyip zor durumda kalındığında bakışıyla iyiyi kötünden ayıra.)

“Tokuzuncı fasl **cima’a kuvvet iden** nesneleri beyan ider.” (20a, 9-10)

(Dokuzuncu bölüm cimaya kuvvet veren nesneleri açıklar.)

“Ya ali sen **sayrulukdan yenile kalkmış** gişisin rutab yimegil katlangıl.” (65b,11-12)

(Ya Ali sen hastalıktan yeni iyileştin olgunlaşmış hurma yeme, dayan.)

“**Bir pare döğülmüş tuz** istimal idesiz.” (70b, 11)

(Bir parça döğülmüş tuz kullanın.)

2.2. Sıfat-Fiil Grubunun Belirtili İsim Tamlamalarında Tamlanan Unsur Olarak Kullanılması

“Peygamber nehy eyledi zehvile hurmayı bile ıslatmakdan ve zehv hurmanın **alaca olmuşuna** dirler kim henüz tam irişmemiş ola.” (38a, 13-16)

(Peygamber zehv ile hurmayı beraber ıslatmayı yasakladı ve zehv hurmanın alaca olmuşuna derler ki henüz tam yetişmemiştir.)

2.3. Sıfat-Fiil Grubunun Edat Grubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması

“Ashab-ı kalem ve erbab-ı keremden iltimas oldur kim bu kitabın ibaretinde ve kitabetinde eger sebk-ı lisan ve sehv-i kalem vaki olmuş olsa **ol aybı afv itdügi** birle setr idüp ol sekameti tashih ideler ve ol zelleti mazur ve makud dutalar.” (3b, 5-9)

(Memurlardan ve soylu kişilerden ricam odur ki bu kitabın içeriğinde ve yazmasında dil sürçmesi ve yazı hatası olmuşsa o ayıbı affedip kapatarak o yanlışları düzeltsinler ve yanlışları hoş görüp kapatsınlar.)

“Peygamber **kabak sevdiği** için ben dahı severem.” (31b, 2-3)

(Peygamber kabak sevdiği için ben de seviyorum.)

“Peygamber zeytile vers dürtünmiş idi **yanı ağırdığı** için.” (40b, 10-11)

(Peygamber yanı ağrıdığı için zeytin ile vers sürmüştü.)

2.4. Sıfat-Fiil Grubunun Bağlama Grunun Unsuru Olarak Kullanılması

“Peygamber **kattı sayru olana ve zayıf olana kim ölüme yakın varmış ola telbine bururur idi.**” (64b, 5-7)

(Peygamber şiddetli hasta olana, ölümü yaklaşmış zayıf kişiye keklik suyu çorbası emrederdi.)

3. Cümlede Öge Olmaları Bakımından Sıfat-Fiil Grupları

3.1. Sıfat-Fiil Grubunun Cümlede Nesne Olarak Kullanılması

“**Anda vatan eylemen kim ömri kısa olanları** Hakk teala anda viri-bir.” (18a, 6-7)

(Orayı vatan eylemeyin ki Allah ömrü kısa olanları oraya gönderir.)

“Ben gördüm **tavuk etin yidiğini.**” (23a, 16)

(Ben tavuk eti yediğini gördüm.)

“Ben **senün bu hâl olacagun bilmezidüm.**” (58a, 14-15)

(Ben senin böyle olacağını bilmezdim.)

3.2. Sıfat-Fiil Grubunun Cümlede Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması

“Rahmetinün şerbet-hanesi kayyımları küfr ü nifak ufunetinden mahrum olanlara iman u ihlas edviyesile maddetü’l hayat düzedur.” (1b, 5-7)

(Rahmetinin şerbethanesi düzenleyicileri küfür ve nifak fenalığından sıtmalılı olanlara iman ve ihlas devasıyla hayat maddelerini düzene koyar.)

“İnayetinin nazarı sūül- mizaç-ı nefsiyle mübtela olanlara tadil ü telyin için tevfiik u ıslah macunların telkin ider.” (1b, 10-12)

(İnayetinin nazarı kötü huylu nefsiyle mübtela olanlara düzeltme ve yumuşatma için düzenleme ve iyileştirme macunlarını meydana getirir)

“Peygamber nehy eyledi zehvile hurmayı bile ıslatmakdan ve zehv hurmanın alaca olmuşuna dirler kim henüz tam irişmemiş ola.” (38a, 13-16)

(Peygamber zehv ile hurmayı beraber ıslatmayı yasakladı ve zehv hurmanın alaca olmuşuna derler ki henüz tam yetişmemiştir.)

3.3. Sıfat-Fiil Grubunun Cümlede Zarf Tümleci Olarak Kullanılması

“Dayim ılıcak suyula taharet idici olun kim bevasire fayıdası vardır.” (54a, 3-4)

(Dâima ılık suyula taharet edin ki basura faydası var.)

“Helile istimal idici olunuz kim iç yürütmek için eyidür.” (77b, 16-17)

(Helile kullanın ki sindirim tutkunluğunu gidermek için iyidir.)

IV. Zarf-Fiil Grubu

1. Zarf-Fiil Grubunu Oluşturan Ekler

1.1. “-İp” Ekiyle Yapılan Zarf-Fiil Grubu

“Bu da-i muhlis dahı ol emre **seman ve taaten diyüp** imtisal itdük.” (2b, 5-6)

(Ben dahi o emri işitip ve itaat edip örnek aldık.)

“Her gişi ona **mültezim olup** ikdam idemezdi.” (3a, 11)

(Herkes onun gerekliliğine inanıp kararlılıkla çalışmazdı.)

“**Bir rivayet üzerine iktifa idüp ihtisar idüp** pes bu da’i muhlis dahı ol tarik üzre ittiba idüp izhar itdükleri kaide üzerine tercüme kılduk.” (3a, 13-16)

(Bir rivayet üzerine kâfi görüp kısalttık ve bu Da’i bile o yol üzere tabi olup gösterdikleri kural üzerine çevirdik.)

“Güç yitdüğince **tashih ve mukabele idüp** ıslahına dürişmek gerek.” (3b, 12-13)

(Güç yettiğince düzeltip ve karşılığını bulup iyi hâle getirmek gerekir.)

“Zinhar sakının **çok taam yiyüp** çok su içmekden kim ol bedeni harab eyler ve namaza kahil eyler.” (17a, 9-11)

(Çok yemek yemekten ve çok su içmekten sakının çünkü bedeni rahatsız eder ve namaz kılana üşengeçlik verir.)

*“Hakk te’ala kıyamet günü **kullarına minnet idüp** evvel didügi söz bu ola kim iy kulum dünya seni tendürüst yaratmadummu.”* (34a, 2-5)

(Hak Te’alâ kıyamet günü kullarına minnet edip önce bu sözü söyleyecek ki ey kulum dünyada seni sağlıklı yaratmadım mı?)

*“Peygamber kaçan donla tursa ve **taşara çıkup** gelse abdest alırdı ve misvak iderdi ve avratların katısında ve sandugında tıyb isterdi ve alup tutunurdu.”* (40a, 10-13)

(Peygamber elbiseyle dururken dışarı çıkıp geldiği zaman abdest alırdı ve dişlerini misvak kullanırdı ve eşlerinin yanından sandıktan güzel koku isterdi ve alıp sürünürdü.)

*“**Gündüz oruç tutup gece namaz kılup** ibadat kılıcı dahı olmaya pes bilün kim ol gişinün gönlinde nifakdan nesne vardır.”* (62a, 10-13)

(Gündüz oruç tutup gece namaz kıldığı hâlde ibadet ehli olmazsa bilin ki o kişinin gönlünde nifaktan nesne vardır.)

*“Peygamber **bir divar yanından geçüp** gideyorurdu.”* (72a, 14-15)

(Peygamber bir duvarın yanından geçip gidiyordu.)

*“Peygamber **harir yastuk üzerine tayanup** oturdu.”* (98b, 5-6)

(Peygamber harir yastık üzerine dayanıp otururdu.)

1.2. “-IcAk” Ekiyle Yapılan Zarf-Fiil Grubu

“Bir gişi kakıycak gözleri kızarur boynunun tamarları şişer pes her kim kakısa arkası üzerine yatmak gerek.” (14b, 16-18)

(Bir kişi sinirlendiğinde gözleri kızarır, boynunun damarları şişer ve her kim sinirlendiğinde sırt üstü yatması gerekir.)

“Hammamdan çıkıcak soğuk suyıla ayak yumak baş ağrısın giderür.” (21a, 12)

(Banyodan çıkınca soğuk suyla ayakları yıkamak baş ağrısını giderir.)

“Peygamber beni göricek latife idüp eydürdi gaddar gaddar yani emaneti issine vermedi.” (28a, 8-10)

(Peygamber beni görünce latife edip dedi ki emaneti sahibine vermedin.)

“Bal yeyicek gönlüm sevindürür ve gözümi ruşen eyler cila virür idi.” (37a, 1-2)

(Bal yeyince gönlüm sevinir, gözüm aydınlanır ve parlardı.)

“Turulmuş suya el degicek bulanur.” (45b, 11-12)

(Durulmuş suya el değince bulanır.)

“Hurma yeyicek sol yan dişümle çeyneyem.” (47b, 16)

(Hurma yeyince sol yan dişimle çiğneyeyim.)

*“Hak te’alanun kullarında öyle gişiler vardır kim **Hakkdan bela gelicek** şöyle kim sevinürler kim sizün birinüze ata virseler öyle sevinmezdi.” (60a, 6-8)*

(Allah’ın kullarından öyle kişiler vardır ki Allah’tan bela gelince sevinirler ve sizin birinize hediye verseler öyle sevinmezdi.)

*“Sayruyı men itmen bir nesneyi **arzu idicek** virünüz.” (64b, 15)*

(Hasta kişi bir şey azru edince verin onu yasaklamayın.)

*“Abdü’l-mesih **onu göricek** tanladı.” (88a, 10-11)*

(Abdülmesih onu görünce şaşırdı.)

*“**Sabak olıcak** hafızları cem eyledüm.” (95a, 9-10)*

(Sabah olunca hafızları topladım.)

1.3. “-sA” Ekiyle Yapılan Zarf-Fiil Grubu

*“Bir gişi kakıycak gözleri kızarur boynunun tamarları şişer pes **her kim kakısa** arkası üzerine yatmak gerek.” (14b, 16-18)*

(Bir kişi sinirlendiğinde gözleri kızarır, boynunun damarları şişer ve her kim sinirlendiğinde sırt üstü yatması gerekir.)

*“Kuru üzüm aç karnına **azacık yise** fayda ider.” (32b, 10)*

(Aç karnına azıcık kuru üzüm yediğinde fayda eder.)

*“Her kim **sogan ve sarımsak yese** mescidümüze gelmesün ta kokısı gitmeyince.”*

(33a, 11-12)

(Her kim soğan ve sarımsak yediğinde kokusu gitmeden mescidimize gelmesin.)

*“**Peygamber kaçan su içse** eme eme içerdı.” (34b, 14-15)*

(Peygamber su içtiğinde yavaş yavaş içerdı.)

*“**Peygamber vahiy gelse** başı ağrısı dutardı.” (41b, 10-11)*

(Peygambere vahiy geldiğinde başının ağrısı tutardı.)

1.4. “-kEn” Ekiyle Yapılan Zarf-Fiil Grubu

*“**Namaz kılurken** agzınızda dişüünüz arasında taamdan nesne kala dahı koka.”*

(42b, 8-9)

(Ağzınızda dişlerinizin arasında yemekten bir parça kalırsa namaz kılarken kokar.)

*“**Ol gişi karandaşını alıp eve giderken** yolda deve geçüp giderdi.” (53a, 9-10)*

(O kişi kardeşini alıp eve giderken yolda deve gidiyordu.)

*“**Taundan ölen dahı şehiddür ve karın ağrısından ölen dahı şehiddür ve avrat kim oğlancık togururken** ölür şehiddür.” (59a, 16-18)*

(Yumurcak illeti hastalığından ölen, karın ağrısından ölen ve çocuk doğururken ölen kadın şehittir.)

*“**Kanı biraz dinmişken** girü boşandı.”* (67a, 16)

(Kanın akması biraz durmuşken tekrar başladı.)

*“**Medinenün sokaklarında yürürken** bir avrata tuş geldi kim bir kapu katında oturmuş.”* (69a, 15-16)

(Medine’nin sokaklarında yürürken bir kapının önünde oturmuş bir kadına rast geldi.)

*“**Hurma meryemin ta’amudur isayı emzirirken** didi.”* (69b, 17)

(Hurma İsa’yı emzirirken Meryem’in yiyeceğidir dedi.)

*“**Peygamber namaz kılurken** akreb sokdı.”* (88b, 17-18)

(Peygamberi namaz kılarken akrep soktu.)

1.5. “-IncA” Ekiyle Yapılan Zarf-Fiil Grubu

*“**Her kim soğan ve sarımsak yese mescidümüze gelmesün ta kokısı gİtmeyince.**”*
(33a, 11-12)

(Her kim soğan ve sarımsak yediğinde kokusu gitmeden mescidimize gelmesin.)

*“**Çıban onulıncaya dek namazı dürüstdür kaçan çıban onulsa ol vakt kaftan yumak gerek.**”* (57b, 14-16)

(Çıban iyileşinceye kadar namazı geçerlidir çıban iyileştiğinde elbisesini yıkaması gerekir.)

“*Hekem yiryüzinde kalkınca olmadı kim ditreme tutdı.*” (62b, 1-2)

(Hakem yerinden kalkınca titreme tuttu.)

“*Adem oğlanı helak olmaz ta **nefs arzusına uymayınca.***” (77a, 9-10)

(İnsanoğlu nefsinin arzusuna uymazsa helak olmaz.)

1.6. “-dİkcA/-tİkcA” Ekiyle Yapılan Zarf-Fiil Grubu

“*Her kaçan kim ehl-i beyti katına varsa **her vardukca** abdest eylesün kim gönli hoşlugın ziyade kılur ve kuvvet virür.*” (19b, 8-10)

(Her ne zaman ki ev halkınızın yanına gittiğinizde abdest alın ki gönül hoşluğunuz artar ve bedeninize kuvvet verir.)

“*Peygamber bir gice dükeli ehl-i beytine tavaf eyledi ve **her birinün katına vardukca** gusl iderdi.*” (19b, 12-13)

(Peygamber bir gece bütün eşlerini dolaştı ve her birinin yanına vardıkça gusl etti.)

“*Peygamber **tonla durdukca** misvak ederdi.*” (42a, 15-16)

(Peygamber elbiseyle durdukça misvak kullanırdı.)

1.7. “-dUkdA” Ekiyle Yapılan Zarf-Fiil Grubu

“*Peygamber medineye **geldükde** medinenin havası katı yaramaz idi.*” (59b, 1-2)

(Peygamber Medine’ye geldiğinde Medine’nin havası çok kötüydü.)

*“Peygamber mübarek saçını **ihram geydükde** samgıla ve balıla telbid iderdi.”* (72b, 18-19)

(Peygamber ihram giydiğinde mübarek saçını tutkal ve bal ile yapıştırırdı.)

*“**Yedinci kat göğe irüşdükde** sidretü’l-münteha ağacın gördüm.”* (76a, 1-2)

(Yedinci kat göğe eriştiğimde Sideretü’l-münteha Ağacı’nı gördüm.)

1.8. “-dIsA” Ekiyle Yapılan Zarf-Fiil Grubu

*“**Kaçan namazı tamam idip selam virdise** eyitdi.”* (48b, 18-19)

(Namazı tamamlayıp selam verince söyledi.)

*“**Kaçan selam virüp namazdan farig oldısa** eyitdi.”* (63a, 9-10)

(Selam verip serbest kalınca söyledi.)

*“**Kaçan ebu bekir siddik hâlife oldısa hâlidî’ bni velid beni gassan kavmine** viribidiler kim harac dileyeler.”* (87b, 3-5)

(Ebubekir Sıddık hâlife olunca Hâlid bin Velid’i haraç istemesi için Beni Gassan kavmine gönderdi.)

*“**Kaçan hâlidî’ bni velid ol ile yakın vardısa** onların içinde bir keşiş var idi çok yaşamış idi.”* (87b, 6-8)

(Hâlid ibni Velid o şehre varınca onların içinde çok yaşamış bir keşiş vardı.)

“Beni o hâlde gördise eyitdi tur namaz kıl.” (104a, 16-17)

(Beni o hâlde görünce dur namaz kıl dedi.)

1.9. “-(y)U” Ekiyle Yapılan Zarf-Fiil Grubu

“Ol gişi kan ve irin kusdı hatta öle diyü korkduk.” (77a, 12-13)

(O kişi kan ve irin kustu hatta ölecek diye korktuk.)

“Sater diyü güyegü otuna dirler.” (84b, 18)

(Sater diye güyegü otuna derler.)

1.10. “-All” Ekiyle Yapılan Zarf-Fiil Grubu

“Cebrayil bana uçmakdan herise getürdi anı yiyeli kırk er kuvveti cimada ziyade oldum.” (20b, 4-5)

(Cebrail bana cennetten keşkek getirdi onu yedikten sonra cimada kırk erkek kuvveti geldi.)

1.11. “-mAdIn” Ekiyle Yapılan Zarf-Fiil Grubu

“Her kim bir narı dükelisin yese yani hiç bir danesin yire düşürmedin Hakk teala ol gişinün gönlünü aydın eyleye.” (27b, 9-11)

(Her kim bir narın hiçbir tanesini yere düşürmeden hepsini yerse Allah onun gönlünü aydınlatsın.)

“Hacet olmadın her gün suya girmek assısı yokdur.” (36a, 2-3)

(Hacet olmadan her gün banyo yapmanın faydası yoktur.)

“**Güneş togmadın** soğuk suya girmek buyururdu.” (36b, 5-6)

(Güneş doğmadan soğuk suya girmeyi emrederdi.)

“Her kimi ısıtma dutsa **sabah gün tokmadın** soğuk suya üç gez çumsun.” (93b, 7-8)

(Her kimi sıtma tutsa sabah gün doğmadan soğuk suyla üç kere yıkansın.)

1.12. “-dIgIncA” Ekiyle Yapılan Zarf-Fiil Grubu

“**Güç yitdüğince** tashih ve mukabele idüp ıslahına dürişmek gerek.” (3b, 12-13)

(Güç yettiğince düzeltip ve karşılığını bulup iyi hâle getirmek gerekir.)

1.13. “-dÜklEyİn” Ekiyle Yapılan Zarf-Fiil Grubu

“Eger bu didükleyin olursa **bitüm sana irüşdükleyin** sen dahı içgil ve müslimanlara dahı destur virgil kim içeler.” (39a, 1-4)

(Eğer bu dediğin olursa mektubum sana ulaştığında sen de iç ve Müslümanlara izin ver içsinler.)

1.14. “-gInlAyIn” Ekiyle Yapılan Zarf-Fiil Grubu

“**Mübarek elin yire kodugınlayın** akreb sokdı.” (89a, 5-6)

(Mübarek elini yere koyar koymaz akrep soktu.)

2. Cümlede Öge Olmaları Bakımından Zarf-Fiil Gurubu

2.1. Zarf-Fiil Grubunun Cümlede Zarf Tümleci Olarak Kullanılması

“**Kol etine katup** yedürdiler zira anı sevdiğin bilürlerdi.” (23a, 5-6)

(Kol etine katıp yedirdiler zira onu sevdiğini bilirlerdi.)

“Peygamber **oruç dutmışiken** atdan düşdi.” (68a, 3-4)

(Peygamber oruçluyken attan düştü.)

“Peygamber **harir yastuk üzerine tayanup** oturdu.” (98b, 5-6)

(Peygamber harir yastık üzerine dayanıp otururdu.)

“Peygamber bir gice **dükeli ehl-i beytine tavaf eyledi ve her birinün katına vardukça** gusl iderdi.” (19b, 12-13)

(Peygamber bir gece bütün eşlerini dolaştı ve her birinin yanına vardıkça gusl etti.)

V. İsim-Fiil Gurubu

1. İsim-Fiil Grubunu Oluşturan Ekler

1.1. “-mA” Ekiyle Yapılan İsim-Fiil Grubu

“Esmâ rivayet kılur kim peygamber **müşhil içmege** ruhsat virdi.” (12b, 1-2)

(Esmâ rivayet eder ki peygamber müşhil içmeye izin verdi.)

“**Et yemeği** gendüme haram eyledüm.” (20a, 19)

(Et yemeyi kendime yasakladım.)

“*Cebrayil bana herise yedürdi ol vaktdan berü arkam kavidür **tonla durmaga.***”
(21b, 2-3)

(Cebrail bana keşkek yedirdi o vakitten beri elbiseli dururken sırtım güçlüdür.)

“*Ya Resulallah ben dayım istihaza görürem ve **namaz kılmaga mecal bulmazam.***”
(70a, 12-13)

(Ya resulallah ben dâima istihaza oluyorum ve namaz kılmaya mecalim kalmıyor.)

1.2. “-mAk” Ekiyle Yapılan İsim-Fiil Grubu

“*Güç yitdüğince tashih ve mukabele idüp **ıslahına dürişmek** gerek.*” (3b, 12-13)

(Güç yettiğince düzeltip ve karşılığını bulup iyi hâle getirmek gerekir.)

“*Pes her kime bir mesele ihtiyac olsa fihristine nazar ide ve kaçınıcı makalatun hangi faslındadır bile ta **ol meseleyi kitab içinde bulmak** geniz ola.*” (4a, 1-3)

(Ve her kim bir meseleye ihtitaç duyarsa fihristine baksın ve kaçınıcı makalenin hangi bölümündedir bilsin ki o meseleyi kitap içinde bulmak kolay olsun.)

“*Dördüncü fasl **tıbb ilmini eyü bilmek** ve onun faziletini beyan ider.*” (4a, 8-9)

(Dördüncü bölüm tıp ilmini iyi bilmeyi ve onun kıymetini açıklar.)

“Altıncı fasl güneşe karşı oturmak ziyan ider anı beyan ider.” (4b, 5-6)

(Altıncı bölüm güneşe karşı oturmak zararlıdır onu açıklar.)

“Bir gişi kakıyıcak gözleri kızarur boynunun tamarları şişer pes her kim kakısa arkası üzerine yatmak gerek.” (14b, 16-18)

(Bir kişi sinirlendiğinde gözleri kızarır, boynunun damarları şişer ve her kim sinirlendiğinde sırt üstü yatması gerekir.)

“Saç yülütmek cima’a kuvvet virür.” 20b, 15)

(Saç kestirmek cimaya kuvvet verir.)

“Yağ tutunmak bedeni yumşak kılur ve tendürüst dutar ve yüz recnleri giderür ve arı ton geymek gönülden gussayı giderür.” (25b, 7-10)

(Çiçeklerden ve yemişlerden çıkan yağı sürünmek bedeni yumuşatır ve dinçleştirir ve yüz hastalıklarını giderir ve temiz elbise giymek gönlün sıkıntısını giderir.)

“Dayim ölüm anmak ademi arıkladur.” (44a, 1)

(Dâima ölümü anmak insanı zayıflatır.)

“Peygamber sığır eti yemekden perhiz buyurur idi.” (66b, 10)

(Peygamber sığır etini az yemeyi emrederdi.)

“Peygamber katında bir kavim şikayet kıldılar **yayan yürümek**den yorulduk.” (85b, 9-11)

(Bir kavim peygamber huzurunda yürümekten yorulduğunu şikâyet etti.)

“**Gökçek ve arı tonlar geymek** baylık nişanıdır yani Hakk te’ala virdüğü nimetleri aşikare eylemekdür.” (97b, 5-6)

(Güzel ve temiz elbiseler giymek zenginlik nişanıdır yani Hakk Te’ala’nın verdiği nimetleri görünür kılmaktır.)

“**Güzel avrat yüzüne bakmak ve yeşil çimene bakmak** göz nurın artırur.” (100a, 3-4)

(Güzel kadın yüzüne ve yeşil çimene bakmak göz nurunu artırır.)

1.3. “-mAklık” Ekiyle Yapılan İsim-Fiil Grubu

“Peygamber hemişe **misvak eylemeklige** buyurur idi.” (42a, 6-7)

(Peygamber her zaman misvak kullanmayı emrederdi.)

“Peygamber **turunca nazar itmekligi ve kızıl gögercine bakmaklığı** sever idi.” (99b, 9-10)

(Peygamber portakala bakmayı ve kızıl güvercine bakmayı severdi.)

1.4. “-dUk” Ekiyle Yapılan İsim-Fiil Grubu

“Şakika **başun bir yanı ağırdugına** dirler.” (45a, 1)

(Şakika başın bir yanının ağrmasına derler.)

“*Nar yemek **yürek oynadugın** giderür ve yüreğe kuvvet virür.*” (49b, 1-2)

(Nar yemek yürek oynamasına iyi gelir ve yüreğe kuvvet verir.)

“***Çıban çıkdugın** kerih görmenüz kim her gişide çıban çok olsa baras illetinden emin ola.*” (57b, 9-11)

(Çıban çıkmasını kötü görmeyin ki kimde çıban çıkıyorsa abraş hastalığını engeller.)

Aslında çok işlek bir sıfat-fill eki olan “-dUk” eki Eski Anadolu Türkçesi’nde az da olsa “-mAk” mastar ekinin yerine kullanılmıştır. Bu örneklerde bize bunu açıkça göstermektedir.

2. İsim-Fiil Grubunun Başka Kelime Grupları İçindeki Durumu

2.1. İsim-Fiil Grubunun İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması

“*Sekizinci fasl kına yakınmak ve **saç sakal boyamak** hassiyyetin beyan ider.*” (5a, 6-7)

(Sekizinci bölüm kına yakmanın ve saç sakal boyamanın mahiyetini açıklar.)

“*Sekizinci fasl **cima eylemek** ededlerin ve vaktların beyan ider.*” (19b, 6-7)

(Sekizinci bölüm cinsel ilişkinin edeplerini ve vakitlerini açıklar.)

“*Onuncu fasl **hammama girmek** fayıdasın beyan ider.*” (20b, 15-16)

(Onuncu bölüm banyo yapmanın faydalarını açıklar.)

“Onuncu fasl hilal eylemek ve **misvak kullanmak** hassiyyetin beyan ider.” (42a, 2-5)

(Onuncu bölüm dişleri temizlemenin ve misvak kullanmanın vasıflarını açıklar.)

2.2. İsim-Fiil Grubunun İsim Tamlamalarında Tamlanan Unsur Olarak Kullanılması

“Taam yiyüp dişlerin hilal itmese dişlerün **süst olmagı** ve deprenmegi andandur.” (42b, 10-11)

(Yemek yendikten sonra dişlerin temizlenmemesi dişlerin gevşemesine ve oynamasına sebep olur.)

2.3. İsim-Fiil Grubunun Edat Gurubunda İsim Unsuru Olarak Kullanılması

“İşbu hadisden anlanan budur kim **tolu yemegile** oruç sınımaz.” (36a-36b, 19-1)

(Bu hadisten anlanan dolu yemekle oruç bozulmaz.)

“Helile istimal idici olunuz kim **iç yürütmek** için eyidür.” (77b, 16-17)

(Helile kullanın ki sindirim tutkunluğunu gidermek için iyidir.)

2.4. İsim-Fiil Grubunun Bağlama Gurubunun Unsuru Olarak Kullanılması

“Beşinci fasl **yad er yad avrata timar eylemek** ve **yad avrat yad ere timar eylemek** cayiz idügin beyan ider.” (4a, 9-11)

(Beşinci bölüm yabancı erkeğin yabancı kadının hastalığına bakması ve yabancı kadının yabancı erkeğin hastalığına bakmasının caiz olduğunu açıklar.)

“Tıyb dürtünmek ve gökçek kokular istimal eylemek ademi tendürüst dutar ve dimaga kuvvet virür ve gönli feraflandırur.” (40a, 2-4)

(Güzel koku sürünmek ve kullanmak insanı sağlıklı yapar, zihni kuvvetlendirir ve gönlü ferahlatır.)

“Deve südin içmegi ve deve etin yemegi terk eyledi.” (55a, 2-3)

(Deve südü içmeyi ve deve sütü yemeyi terk etti.)

“Güzel avrat yüzine bakmak ve yeşil çimene bakmak göz nurın artırur.” (100a, 3-4)

(Güzel kadın yüzüne ve yeşil çimene bakmak göz nurunu artırır.)

“İkinci manisi sayru sagalmak ve cerahat onulmaga dirler.” (103b, 15-16)

(İkinci anlamı hastayı ve yarayı iyileştirmeye derler.)

3. Cümlede Öge Olmaları Bakımından İsim-Fiil Grupları

3.1. İsim-Fiil Grubunun Cümlede Özne Olarak Kullanılması

“Saç yülütmek cima’a kuvvet virür.” 20b, 15)

(Saç kestirmek cimaya kuvvet verir.)

“Dayim ölüm anmak ademi arıkladur.” (44a, 1)

(Dâima ölümü anmak insanı zayıflatır.)

3.2. İsim-Fiil Grubunun Cümlede Nesne Olarak Kullanılması

“**Et yemegi** gendüme haram eyledüm.” (20a, 19)

(Et yemeyi kendime yasakladım.)

“Peygamber kerih görürdi **gice circır yiyip yatmağı**.” (32b, 15-16)

(Peygamber gece su teresi yeyip yatmayı uygun bulmazdı.)

3.3. İsim-Fiil Grubunun Cümlede Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması

“Esmâ rivayet kılur kim peygamber **müşhil içmege** ruhsat virdi.” (12b, 1-2)

(Esmâ rivayet eder ki peygamber müşhil içmeye izin verdi.)

“Peygamber **sığır eti yemekden** perhiz buyurur idi.” (66b, 10)

(Peygamber sığır etini az yemeyi emrederdi.)

3.4. İsim-Fiil Grubunun Cümlede Yüklem Olarak Kullanılması

“Tonla turıcı olun kim tonla turmak salihlerin adetidir **ve tanrı te’ala hazretine yakın olmakdur**.” (16b, 14-16)

(Giyimli bulunmayı alışkanlık hâline getirin ki giyimli bulunmak salihlerin adetidir ve Allah Teâlâ hazretlerine yaklaştırır.)

VI. Ünlem Grubu

“Bir rivayetde eyitdi **ey kavm** derdüñiize deva idiniün kim Hakk teala hiç dürlü dert indirmedi illa anun dermanın indirmişdür.” (7a, 16-18)

(Bir rivayette söyledi ey ahâli derdinize deva edinin ki Hak Teâla hiç dert indirmedir illa onun dermanını indirmiştir.)

*“**Ya Resulallah** sen dahi tabib getürmek buyururmusın.”* (9a, 8-9)

(Ya Resulaallah sen de doktor çağırmanı emreder misin?)

*“**Ya sa’d** senün zahmetün yüregündendir.”* (9b, 3)

(Ya Sa’d senin zahmetin yüreğindendir.)

*“**Ya Muhammed** bu didüğün geleceği bir dahi digil.”* (10a, 15-16)

(Ya Muhammed bu dediğin sözleri bir daha söyle.)

*“**Hakk te’ala kıyamet günü kullarına minnet idüp evvel didüğü söz bu ola kim iy kulum dünya seni tendürüst yaratmadımmı.**”* (34a, 2-5)

(Hak Te’alâ kıyamet günü kullarına minnet edip önce bu sözü söyleyecek ki ey kulum dünyada seni sağlıklı yaratmadım mı?)

VII. Birleşik İsim Grubu

*“**Salavat-i salihat ve tahiyyat-ı fatihat tanrının resulü ve habibi ve dükeli dertlerin tabibi seyyid-i enbiya Muhammed Mustafa’nın mutahhar merkadına ve münevver meşhedine vasıl ve mütevasıl olsun.**”* (2a, 1-3)

(Salavat-ı salihat ve tahiyyat-ı fatihat Allah’ın resulü ve sevgilisi bütün dertlerin doktoru Seyyid-i enbiya Muhammed Musatafa’nın temiz kabrine ve nurlu şehit mezarına kavuşsun.)

“Emire’l müminin ömerün bitisinde okudum kim medineye bir kervan geldi şamdan ve şarab getürdiler koyı ve kapkara katran gibi.” (39a, 4-7)

(Miminlerin Emiri Ömer’in mektubunda okudum ki Medine’ye bir kervan geldi Şam’dan ve koyu kapkara katran gibi şarap getirdiler.)

“Emire’l müminin ali tıla kim üç bahş üzerine kaynamışdur içerdı.” (39a, 17-18)

(Müminlerin Emiri Ali üzüm suyundan elde edilen marmelatı üç parça şeklinde kaynatıp içerdı.)

“Ebubekir siddikun ölümüne sebep peygamberin vefatıydı.” (100b, 8-9)

(Ebubekir Sıddık’ın ölümüne peygamberin vefatı sebep oldu.)

1. Birleşik İsim Grubunun Kelime Grupları İçindeki Durumu

1.1. Birleşik İsim Grubunun İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması

*“Salavat-i salihat ve tahiyyat-ı fatihat tanrının resulı ve habibi ve dükeli dertlerin tabibi seyyid-i enbiya **Muhammed Mustafa**’nın mutahhar merkadına ve münevver meşhedine vasıl ve mütevasıl olsun.” (2a, 1-3)*

(Salavat-ı salihat ve tahiyyat-ı fatihat Allah’ın resulü ve sevgilisi bütün dertlerin doktoru Seyydi-i enbiya Muhammed Musatafa’nın temiz kabrine ve nurlu şehit mezarına kavuşsun.)

“Emire’l müminin ömerün bitisinde okudum kim medineye bir kervan geldi şamdan ve şarab getürdiler koyı ve kapkara katran gibi.” (39a, 4-7)

(Miminlerin Emiri Ömer'in mektubunda okudum ki Medine'ye bir kervan geldi Şam'dan ve koyu kapkara katran gibi şarap getirdiler.)

“Ebubekir siddikun ölümüne sebep peygamberin vefatıydı.” (100b, 8-9)

(Ebubekir Sıddık'ın ölümüne peygamberin vefatı sebep oldu.)

2. Cümlede Öge Olmaları Bakımından Birleşik İsim Grupları

2.1. Birleşik İsim Grubunun Cümlede Özne Olarak Kullanılması

“Emire'l müminin ali tıla kim üç bahş üzerine kaynamışdur içerdı.” (39a, 17-18)

(Müminlerin Emiri Ali üzüm suyundan elde edilen marmelatı üç parça şeklinde kaynatıp içerdı.)

VIII. Zarf Grubu

*“Şöyle kim anı okumak ve yazmak ve zabt eylemekde **gayet harac** olurdu.”* (3a,10-11)

(Şöyle ki onu okumak, yazmak ve kaydetmek gayet zor olurdu.)

*“Peygamber çok sayru olaganıdı pes arabdan acemden elçiler kim gelürdi **çok dürlü** nesneler getürürler idi.”* (13a, 1-3)

(Peygamber çok hasta olmuştu ve Araplardan, Acemlerden elçiler çok çeşitli şeyler getirirlerdi.)

*“Peygamber bazı gazadan gelmişidi ol gün **gayet kırıgındı**.”* (19a, 1)

(Peygamber bazı savaşlardan gelmişti ve o gün çok yorgundu.)

*“Hammam **ne gökçek** evd r ademün kirin giderür.”* (21a, 8)

(Banyo yapmak çok iyidir insanın kirini giderir.)

*“Sukya kuyusunun suyun i me e severdi ve sukya medinede bir kuyunun adıdur suyu **gayet tatlıdur.**”* (33b, 12-14)

(Sukya kuyusunun suyunu içmeyi severdi ve Sukya Medine’de bir kuyunun adıdır ve suyu gayet tatlıdır.)

*“**Ne yumuşak** toprak **ne tatlı** suyu var.”* (33b, 17)

(Ne yumuşak toprak, ne tatlı suyu var.)

*“Hurmanun **gayet yaramazuna** dirler.”* (39b, 17-19)

(Hurmanın gayet kötüsüne derler.)

*“Baş ağrısı ve melile ısıtması mümin kula **gayet iri gen** olur ta  una değin kim günahı eğer uhud tagından dahi artuk olursa bir zerre denlü nesne komaz dükelisine kefarete olur.”* (62a, 1-5)

(Baş ağrısı ve melile ısıtması mümin kula çok iri ir ta ki günahı Uhud Da ı’ndan fazlaysa bir tane günah koymaz hepsine kefarete olur.)

*“Ademün tabiatı kabız olsa taze s d içmek gerek ** ok dürlü** rence  ifadur.”* (78a, 4-5)

( nsan kabız olduğunda taze süt içmesi gerekir çeşitli hastalıklara  ifa verir.)

“**Gayet güzel** suretde yaraşuk düşmiş idi.” (98a, 3)

(Gayet güzel şekilde yakışmıştı.)

“**Çok dürlü** kayguluklar **çok dürlü** sayruluklar getirür.” (100a, 15-16)

(Çok kaygılanmak çok çeşitli hastalıklara sebep olur.)

1. Zarf Grubunun Kelime Grupları İçindeki Durumu

1.1. Zarf Grubunun İsim Tamlamasında Tamlanan Unsur Olarak Kullanılması

“Hurmanun **gayet yaramazuna** dirler.” (39b, 17-19)

(Hurmanın gayet kötüsüne derler.)

1.2. Zarf Grubunun Sıfat Tamlamasında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması

“Peygamber çok sayru olaganıdı pes arabdan acemden elçiler kim gelürdi **çok dürlü** nesneler getirürler idi.” (13a, 1-3)

(Peygamber çok hasta olmuştu ve Araplardan, Acemlerden elçiler çok çeşitli şeyler getirirlerdi.)

“Hammam **ne gökçek** evdür ademün kirin giderür.” (21a, 8)

(Banyo yapmak çok iyidir insanın kirini giderir.)

“**Ne yumışak** toprak **ne tatlu** suyu var.” (33b, 17)

(Ne yumuşak toprak, ne tatlı suyu var.)

“*Ademün tabiatı kabz olsa taze süd içmek gerek **çok dürlü** rence şifadur.*” (78a, 4-5)

(İnsan kabız olduğunda taze süt içmesi gerekir çeşitli hastalıklara şifa verir.)

“***Gayet güzel** suretde yaraşuk düşmiş idi.*” (98a, 3)

(Gayet güzel şekilde yakışmıştı.)

“***Çok dürlü** kayguluklar **çok dürlü** sayruluklar getirür.*” (100a, 15-16)

(Çok kaygılanmak çok çeşitli hastalıklara sebep olur.)

2. Cümlede Öge Olmaları Bakımından Zarf Grubu

2.1. Zarf Grubunun Cümlede Zarf Tümleci Olarak Kullanılması

“*Şöyle kim anı okumak ve yazmak ve zabt eylemekde **gayet harac** olurdu.*” (3a, 10-11)

(Şöyle ki onu okumak, yazmak ve kaydetmek gayet zor olurdu.)

“*Baş ağrısı ve melile ısıtması mümin kula **gayet irişgen** olur ta şuna degin kim günahı eger uhud tagından dahı artuk olursa bir zerre denlü nesne komaz dükelisine kefarete olur.*” (62a, 1-5)

(Baş ağrısı ve melile sıtması mümin kula çok erişir mi ki günahı Uhud Dağı’ndan fazlaysa bir tane günah koymaz hepsine kefarete olur.)

2.2. Zarf Grubunun Cümlede Yüklemler Olarak Kullanılması

“*Peygamber bazı gazadan gelmişidi ol gün **gayet kurgındı.***” (19a, 1)

(Peygamber bazı savaşlardan gelmişti ve o gün çok yorgundu.)

*“Sukya kuyusunun suyun içmeğe severdi ve sukya medinede bir kuyunun adıdır suyu **gayet tatlıdır.**”* (33b, 12-14)

(Sukya kuyusunun suyunu içmeyi severdi ve Sukya Medine’de bir kuyunun adıdır ve suyu gayet tatlıdır.)

IX. Edat Grubu

1. Yapıları Bakımından Edat Grupları

1.1. “İle” ile Kurulan Edat Grubu

*“şükr  sipas ve hamd-i bi kıyas ol hakim-i mutlak hazretine kim hikmeti-nn dariş-şıfası tabibleri celh ve tabiat havasının vehametinden sakim olanlara **ilm ve akl ilacila** sıhhat-ı acil bağışlar.”* (1b, 1-5)

(şükür ve kıyaslanamaz hamd O mutlak hakim hazretlerine ki hikmetinin hastanesinin doktorları cahillik ve tabiat havasının ağırlığından yanılmış olanlara ilim ve akıl ilacıyla acil sıhhat bağışlar.)

*“İlmi-nn kemal-ı ihatası **kudret elile** karıncanın nabzını teşhis ider.”* (1b, 7-9)

(İlminin geniş bilgisi kudret eliyle karıncanın nabzını teşhis eder.)

*“Hidayetinin mededi **şehvet ve gazab imtilasının hararetile** medkük olanlara sabr u suknıla berdül- yakın in mizaç-ı tesnim u kâfur virür.”* (1b, 13-15)

(Hidayetinin yardımını şehvet ve gazap dolgunluğunun hararetiyle incelenlere sabır ve sakinlikle kati soğuk için cennet ırmağı Tesnim suyu tadında ve kâfur ağacının güzel kokulu insan huyu verir.)

*“Bazısın peygamber hazreti gendü amele getürmişdür ve **onunla** ilaç edinmişdür.”*
(2b, 17-19)

(Bazısını peygamber hazretleri uygulamıştır ve onunla ilaç edinmiştir.)

*“Her kim ol şifayı bildi ilac itdi kurtuldu ve her kim bilmedi **o derdile** kaldı.”*
(7a, 9-10)

(Her kim o şifayı bilerek ilaç yaptı kurtuldu ve her kim bilemedi o derdi ile kaldı.)

*“Her kim **haram nesne ile** deva idinse Hakk teala ol derde şifa vermez.”* (11a, 5-7)

(Her kim haram nesnelerle deva bulmaya çalışırsa Hak Teâla o derde şifa vermez.)

*“**Ol semüz otla** deva eyledi cerahat hoş oldı.”* (32a, 6-7)

(O semiz otu ile tedavi etti yara iyileşti.)

*“**Tuzlu su ile** ve **şor sularla** gusl itmek ademi uyuz eyler.”* (35b, 12-13)

(Tuzlu su ve çorak suyla gusül abdesti almak insanı uyuz eder.)

*“Peygamber nehy eyledi **reyhan agacıla** ve **nar agacıla** hilal eylemekden kim cüdamun tamarın depredür.”* (42b, 12-14)

(Peygamber reyhan ağacı ve nar ağacıyla dişleri temizlemeyi yasakladı çünkü cüzzam hastalığını harekete geçirir.)

“Allah kudretile istiskası hoş oldu.” (53a, 12)

(Allah’ın kudreti ile vücudunda su birikme hastalığı iyi oldu.)

“Bu senayıla neylersiz.” (71b, 2)

(Bu sena ile ne yapıyorsunuz?)

“Dükeli otlarla deva idüniüp sebep bulmayıcak döğün komak gerek.” (86b, 8-9)

(Bütün otlarda deva arayıp çare bulamayınca yakı yakmak gerekir.)

“Ol suretile hergiz kimesneyi gördüğüm yokdur.” (98a, 4-5)

(Ol suretle asla kimseyi görmedim.)

“Demüri mıknaıtıs ne tabiatıla ve kangı keyfiyyetile cezb ider.” (106a, 16-17)

(Mıknaıtıs demiri ne özelliğiyle ve hangi vasfıyla cezbeder?)

1.2. “İçin” ile Kurulan Edat Grubu

“İnayetiniün nazarı sūül- mizaç-ı nefisile mübtela olanlara tadil ü telyin içün tevfik u ıslah macunların telkin ider.” (1b, 10-12)

(İnayetinin nazarı kötü huylu nefsiyle mübtela olanlara düzeltme ve yumuşatma için düzenleme ve iyileştirme macunlarını meydana getirir.)

*“Hidayetinin mededi şehvet ve gazab imtilasının hararetile medkük olanlara sabr u sukûnla **berdül- yakîn için** mizaç-ı tesnim u kâfur virür.”* (1b, 13-15)

(Hidayetinin yardımcı şehvet ve gazap dolgunluğunun hararetiyle incelenlere sabır ve sakinlikle kati soğuk için cennet ırmağı Tesnim suyu tadında ve kâfur ağacının güzel kokulu insan huyu verir.)

*“**Onunçün** kim bu kitabun ve sünnetün naklında ve rivayetinde ve kitabetinde emanet ve sikat şartdur ve diyanet vacibdür.”* (3b, 14-15)

(Onun için ki bu kitabın ve sünnetin nakledilmesinde ve rivayetinde ve yazmasında güvenilirlik şarttır ve dindarlık vaciptir.)

*“Peygamber **anun için** iki tabib getürdü.”* (9a, 12-13)

(Peygamber onun için iki tabip getirdi.)

*“**Peygamber kabak sevdiği için** ben dahı severem.”* (31b, 2-3)

(Peygamber kabak sevdiği için ben de seviyorum.)

*“**Zemzem suyun deva için** kap içinde saklar idi.”* (34b, 11-12)

(Zemzem suyunu deva edinmek için kabın içinde saklardı.)

“Kuru üzüm ısladurlar idi **gendü için** sabahdan.” (37b, 11-12)

(Sabahleyin kendisi için kuru üzüm ıslatırlardı.)

“Peygamber zeytile vers dürtünmiş idi **yanı agriduğı için.**” (40b, 10-11)

(Peygamber yanı ağrıdığı için zeytin ile vers sürmüştü.)

“**İç yürütmek için** kangı otı istimal idersiz.” (71b, 16)

(Sindirim tutkunluğunu gidermek için hangi otu kullanırsınız?)

“Kangı yanadan bela gelürse mümin kula irüşür ta **günahlarına kefare**
olmagıçün.” (73b, 10-11)

(Nereden geldiği belli olmayan bela günahlarına kefare olmak için mümin kulu bulur.)

“Tekmid didükleri oldur kim bir nesne kızdırup ağrıyan yire ya bir cerehata basarlar
agrisı ve sancısı dinmek için.” (83b, 15-17)

(Tekmid dedikleri şudur ki bir nesne kızdırıp ağrıyan yere veya bir yaraya basarlar ağrısı ve sancısını dindirmek için.)

“Yani yuyup **teberrük için** suyun içerlerdi.” (98a, 13)

(Yıkayıp bereket için suyunu içerlerdi.)

“Peygamber **hasan ve hüseyin için** yavuz göz degmesün diyü isti’aza ider idi.”
(102b, 12-13)

(Peygamber kötü göz değmesin diye Hasan ve Hüseyin için Allah’a sığınrdı.)

1.3. “Gibi” ile Kurulan Edat Grubu

“**Bunun gibi** gelecti işitdügüm yokdur.” (10b, 1)

(Bunun gibi söz hiç işitmedim.)

“Benefşe yağının fazileti dükeli otlar üzerine **benüm faziletüm gibidür** dükeli
peygamlar üzerine.” (26a, 7-9)

(Menekşe yağının bütün otların üzerine olan fazileti benim bütün peygamberlerin
üzerine olan faziletim gibidir.)

“Cırcır bir habis teredür ben **anı gördüğüm var gibidür** kim tamu içinde bitmişidi.”
(32b, 12-14)

(Su teresi zararlı bir teredir ben onu cehennemde bitmiş olarak görmüş gibiyim.)

“**Anun gibi** sularun yöresindeki şehirler vebalı olur.” (35a, 17-18)

(Onun gibi suların çevresindeki şehirler vebalı olur.)

“Emire’l müminin ömerün bitisinde okudum kim medineye bir kervan geldi şamdan
ve şarab getürdiler **koyı ve kapkara katran gibi**.” (39a, 4-7)

(Miminlerin Emiri Ömer'in mektubunda okudum ki Medine'ye bir kervan geldi Şam'dan ve koyu kapkara katran gibi şarap getirdiler.)

*“Kaçan mübarek bedeninde **sivilce ve çıban gibi** nesne belürse buyururdu ben kına yakar idüm.”* (42a, 3-4)

(Mübarek bedeninde sivilce ve çıban çıktığında emrederdi ben de kına sürerdim.)

*“Dükeli müminler **bir gişi gibidir** kaçan bir gişinin başı ağrısa dükeli endamı ısıtma dutar ve gözüne uyku girmez.”* (44a, 6-8)

(Bütün müminler bir insan gibidir birinin başı ağrıdığında bütün vücudunu ısıtma tutar ve gözüne uyku girmez.)

*“Melile dediği her ısıtmadır kim ademi uzak dutar tizde komaz ve gayet zayıf eyler **rıb gibi ve dıkk gibi.**”* (62a, 5-7)

(Melile dediği öyle bir ısıtmadır ki insanı çabuk iyileştirmez ve gayet zayıflatır rıb ve dıkk sıtması gibi.)

*“Yemişler ısladurlar **üzüm gibi** ve **hurma ve incir gibi** dahi anun suyun içerler feka gibi ve hoşav gibi.”* (62b, 13-15)

(Yemişleri üzüm, hurma ve incir gibi ıslatırlar onun suyunu meyve suyu ve hoşaf gibi içerler.)

*“**Bagdan boşanmış adam gibi** turu geldi.”* (63b, 19)

(Bağdan boşanmış insan gibi kalkıverdi.)

“Haşerat uvaçuk canavarlara dirler **yılan ve çıyan ve girü kalan böcekler gibi.**”

(72a, 4-5)

(Haşerat yılan, çıyan ve geri kalan böcekler gibi olan küçücük canavarlara derler.)

“Ledüd eylemek **kan aldurmak gibidür.**” (81b, 9)

(Hasta şifa bulsun diye otu döğüp hastanın ağzına sıkamak kan aldirmek gibidir.)

1.4. “Ötürü” ile Kurulan Edat Grubu

“**O sayrulugından ötürü kim vardur.**” (9b, 7)

(O hastalığından ötürü vardır.)

“Ebu naim eydür dabb eti ademi kızdurur ve anı **semizliğinden ötürü yerler.**”

(12a,1)

(Ebu Naim dedi ki kertenkele eti insanı kızdırır ve onu semizliğinden ötürü yerler.)

“Adem oğlanından üç yüz altmış sünük var her gün her gişiye **her bir sünükden ötürü bir sadaka vacibdür.**” (14a, 5-7)

(İnsanoğlunda üç yüz altmış kemik var her bir kemikten ötürü her gün bir kişiye sadaka vermesi vacibdir.)

“**Ne sebebdan ötüri böyle idersin.**” (27b, 15)

(Ne sebepten ötürü böyle yapıyorsun?)

“Mezi çok gelür **ondan ötürü** dayim gusl iderem.” (35b, 18-19)

(Mezi çok gelir ondan ötürü dâima gusül ediyorum.)

“**Meziden ötürü** gusl itmegil bel kim endamun yugıl yeter meni inmeyince gusl vacib olmaz.” (36a, 1-2)

(Meziden ötürü gusül alma azalarını yıka yeter meni gelmeyince gusül vacib olmaz.)

“Peygamber sadi ibn-i züraya döğün urdı **şevke illetinden ötürü**.” (46, 17-18)

(Peygamber menenjitten dolayı Sadi İbn-i Züraya yakı yaktı.)

“Ya resulallah **neden ötüri** ovdurursın.” (51a, 6-7)

(Ya Resulaallah neden ötürü ovdurursun?)

“Peygamber abdurrahmani’ bni afva ve zübeyre ruhsat virdi kim **giciyükden ötüri** harir gömlek giyeler.” (58a, 5-7)

(Peygamber Abdurrahman ibni Afv’a ve Zübeyir’e uyuz hastalığından ötürü harir gömlek giymelerine izin verdi.)

“**Zatü’l-ceneb illetinden ötüri** versi zeyt yağıla yaku eylemek buyırdı.” (75a, 15-16)

(Verem illetinden ötürü versi zeytin yağı ile yakı yakmayı emrederdi.)

“**Bir batıl nesneden ötüri** olmuş idi.” (106a, 11)

(Bir batıl nesneden ötürü olmuştu.)

1.5. “*Degin*” ile Kurulan Edat Grubu

“Her kim zeyt yağın tutunsa **kırk güne degin** şeytan yöresine gelmeye.” (26a, 2-3)

(Her kim zeytin yağı sürünse kırk güne degin şeytan yöresine gelmez.)

“**Bir yıla degin** gıdaları oldur ayruk nesne yimezler.” (31b, 7-8)

(Bir yıla degin yiyecekleri odur başka yiyecek yemezler.)

“Her kim gice circır yiyüp yatsa ol gişiniün yöresine cüdam tereddüd ider **sabaha degin.**” (32b, 16-18)

(Her kim gece su teresi yeyip yatarsa o kişide sabaha kadar cüzzam hastalığı belirir.)

“Peygamber kuru üzüm şerbetin **üçünci güne degin** içerdi kaçan dördünci güne kalsa ayruk gişiye virür idi ya yire döktürür idi.” (37b, 16-18)

(Peygamber üçüncü güne kadar kuru üzüm şerbetini içerdi dördüncü güne kaldığında başka kişiye verirdi ya da yere döktürürdü.)

“Eger **başundan ayaguna degin** akarsa ziyan etmez belki assısı var.” (54a, 7-8)

(Eğer başından ayağına kadar akarsa zarar vermez belki faydası vardır.)

“Saçuma ve sakaluma ve kaşlaruma degin yayıldı peygamber diyü virdüm.” (58a, 13-14)

(Saçıma, sakalıma ve kaşlarıma kadar yayıldı, peygambere deyiverdim.)

“Baş ağrısı ve melile ısıtması mümin kula gayet irişgen olur ta şuna degin kim günahı eger uhud tagından dahi artuk olursa bir zerre denlü nesne komaz dükelisine kefarete olur.” (62a, 1-5)

(Baş ağrısı ve melile ısıtması mümin kula çok irişir ta ki günahı Uhud Dağı’ndan fazlaysa bir tane günah koymaz hepsine kefarete olur.)

“Peygamberün ehl-i beyti sayru olsa çölmek oddan gitmezdi ve hemişe telbine pişürürleridi iki işün biri oluncaya degin yani sayru ölince ya sıhhat bulınca.” (64a, 10-13)

(Peygamberin ev halkı hasta olduğunda çömlük ateşin üstünden inmezdi ve her zaman keklik suyu çorbası pişirirlerdi ki iki işin biri oluncaya kadar yani hasta ölünceye ya da iyileşinceye kadar.)

1.6. “Bile” ile Kurulan Edat Grubu

*“Bir rivayetde eyitdi hiç dürlü derd viribimedi illa **anun şifasını bile** viribimişdür.” (7a, 7-9)*

(Bir rivayette söyledi hiç dert göndermedi ki illa onu şifasıyla beraber göndermiştir.)

*“Abdullah ibni mesud rivayet kılur peygamberden eyitdi hiçbir dürlü derd konulmadı illa **anun devası bile** konulmuşdur meğer ölüm ve dahi kocalık kim bu ekisinin devası yokdur.” (7b, 4-7)*

(Abdullah ibni Mesud peygamberden işitti ve rivayet etti her derdin devası yaratılmıştır fakat ölüm ve yaşlılığın devası yoktur.)

*“Peynir rencdür ve koz rencdür kaçan **ikisin bile** cem olsa deva olur.”* (25b, 1-2)

(Peynir zararlıdır ve ceviz zararlıdır fakat ikisi beraber her derde deva olur.)

*“Ol nesneler kim **hurma ile bile** yemek gerek ta ziyan itmeye anı beyan ider.”* (29b, 12-13)

(O nesneleri hurma ile beraber yemek gerek ki zarar vermesin onu açıklar.)

*“Peygamber hiyar ile rutab **ikisin bile** yir idi.”* (29b, 15)

(Peygamber salatalık ile olgunlaşmış hurmanın ikisini beraber yedi.)

*“Peygamber nehy eyledi **zehvile hurmayı bile** ıslatmakdan ve zehv hurmanun alaca olmuşuna dirler kim henüz tam irişmemiş ola.”* (38a, 13-16)

(Peygamber zehv ile hurmayı beraber ıslatmayı yasakladı ve zehv hurmanın alaca olmuşuna derler ki henüz tam yetişmemiştir.)

*“Babam sa’d peygamber ile **haccetü’l-veda seferinde bile** idi.”* (49a, 7-8)

(Babam Sa’d, peygamber ile Haccetü’l-veda Seferi’nde bereberdi.)

*“Bir hacc seferinde **peygamber ile bile** idüm.”* (58a, 11-12)

(Bir hac seferinde peygamber ile beraber idim.)

*“Kaçan aşunuza sinek düşse aşı tamam baturunuz **iki kanadın bile** andan çıkarıp yabana atınız.”* (91a, 6-8)

(Yemeğinize sinek düştüğünde iki kanadını da yemeğe batırınız ve sonra çıkarıp dışarıya atınız.)

1.7. “Sonra” ile Kurulan Edat Grubu

*“Mısır **benden sonra** feth olırsar pes hayrından ve ganimetinden alın.”* (18a, 5-6)

(Mısır benden sonra fethedilirse ganimetinden alın.)

*“**Arabi gittükden sonra** peygamber eyitdi.”* (44b, 12-13)

(Arabi gittikten sonra peygamber söyledi.)

*“**Hırızma tutundükden sonra** kına yakınmak cüdamdan ve barasdan emin olmakdur.”* (57a, 4-6)

(Küpe taktıktan sonra kına yakmak cüzzam ve cilt hastalıklarından korur.)

*“Peygamber kaçan sayruya varsa evvel sayrunun hatırın sorar idi ve **ondan sonra** dua kılur idi.”* (63a, 3-5)

(Peygamber ne zaman hastayı ziyaret etse önce hastanın hatrını sorardı ve ondan sonra dua ederdi.)

“Gusl itdikden sonra bir pare müşk istimal idünün kim ol kan kokusın giderür.”
(70b, 4-5)

(Gusl ettikten sonra bir parça mis kullanın ki o kan kokusunu giderir.)

“Nuh peygamber tufandan sonra kim gemiden çıktı.” (74a, 5-6)

(Nuh Peygamber tufandan sonra gemiden çıktı.)

“Bir lahzadan sonra dik turu geldi bağdan boşanmış adem gibi.” (88a, 9-10)

(Bir andan sonra bağdan boşanmış insan gibi kalkıverdi.)

“Ya emire ’l-müminin yidüğümde sonra malum eyledim.” (88b, 4-5)

(Ya müminlerin emiri yedikten sonra anladım.)

“Vefatından sonra ayişe anı saklar idi.” (98a, 11-12)

(Vafatından sonra Ayişe onu saklardı.)

1.8. “Üzeri” ile Kurulan Edat Grubu

“Bir rivayet üzerine iktifa idüp ihtisar idüp pes bu da’i muhlis dahı ol tarık üzre ittiba idüp izhar itdikleri kaide üzerine tercüme kılduk.” (3a, 13-16)

(Bir rivayet üzerine kâfi görüp kısalttık ve bu Da’i bile o yol üzere tabi olup gösterdikleri kural üzerine çevirdik.)

*“Bu kitabın kaidesi **on makalat üzerine** merettebdür ve her makalat on fasıldur ve her faslında bir aslı beyan ider.” (3b, 17-18)*

(Bu kitabın metodu on makale üzerine düzenlenmiştir ve her makale om bölümdür ve her bölümünde bir esası açıklar.)

*“Benefşe yağının **dükeli yağlar üzerine** fazileti islam dinünün fazileti gibidür **girü kalan dinler üzerine.**” (26a, 5-7)*

(Menekşe yağının bütün yağlar üzerine olan kıymeti İslam dininin diğer dinler üzerine olan kıymeti gibidir.)

*“Emire’l müminin ali tıla kim **üç bahş üzerine** kaynamışdur içerdı.” (39a, 17-18)*

(Müminlerin Emiri Ali üzüm suyundan elde edilen marmelatı üç parça şeklinde kaynatıp içerdı.)

*“Mecmu’ı **bu misal üzerine** kıyas idüp itikad eylemek gerek.” (106b, 2-4)*

(Cümleyi bu misal üzerine kıyas edip inanmak gerekir.)

1.9. “Birle” ile Kurulan Edat Grubu

*“Arab lugatından türk diline tercüme olunsa sultanu’l islam ve’l-müslimin sultanumuz hüdavendigariçün ki ma’nisinden fayıda dutmak ve **anun mazmunı birle** amel idip **ihya-yı sünnet-i nebevi fazileti birle** müşerref olmak dükeli saadetlerin ulusıdur.” (2b, 1-5)*

(İslam'ın ve Müslümanların Sultanı Hüdavendigâr için Arapçadan Türkçeye tercüme edilse anlamından faydalanmak ve onun anlamı ile amel edip Peygamberimizin unutulmuş sünnetinin fazileti ile şeref bulmak bütün saadetlerin yücüsüdür.)

“Dükelisin ravileri ve isnadları ve tarikları ve ihtilafları birle nakl eylemiş hatta bazı hadis otuz üç dürlü tarikla rivayet eylemiş.” (3a, 7-9)

(Hepsini ravileri, dayanakları, usülleri ve farklılıklarıyla aktarmış hatta bazı hadisleri otuz üç türlü usülle rivayet etmiş.)

*“Ashab-ı kalem ve erbab-ı keremden iltimas oldur kim bu kitabın ibaretinde ve kitabesinde eger sebk-ı lisan ve sehv-i kalem vaki olmuş olsa **ol aybı afv itdügi birle** setr idüp ol sekameti tashih ideler ve ol zelleti mazur ve makud dutalar.”* (3b, 5-9)

(Memurlardan ve soylu kişilerden ricam odur ki bu kitabın içeriğinde ve yazmasında dil sürçmesi ve yazı hatası olmuşsa o ayıbı affedip kapatarak o yanlışları düzeltsinler ve yanlışları hoş görüp kapatsınlar.)

1.10. “Denlü” ile Kurulan Edat Grubu

*“İç yağı devadur her kim iç yağı yese **ol yağ denlü** teninden renc eksile.”* (25b, 3-4)

(İç yağı devadır her kim iç yağı yediğinde o yağ kadar vücudundan hastalık eksilir.)

*“**Bir sünü boyı ya iki sünü boyı denlü** ıraklık gerek”* (56a, 13)

(Bir süngü boyu ya da iki süngü boyu kadar uzaklık olması gerekir.)

“Baş ağrısı ve melile ısıtması mümin kula gayet irişgen olur ta şuna degin kim günahı eger uhud tagından dahı artuk olursa **bir zerre denlü** nesne komaz dükelisine kefarete olur.” (62a, 1-5)

(Baş ağrısı ve melile sıtması mümin kula çok irişir ta ki günahı Uhud Dağı’ndan fazlaysa bir tane günah koymaz hepsine kefarete olur.)

1.11. “Karşı” ile Kurulan Edat Grubu

“Altıncı fasl **güneşe karşı** oturmak ziyan ider anı beyan ider.” (4b, 5-6)

(Altıncı bölüm güneşe karşı oturmak zararlıdır onu açıklar.)

“Sularun yaramazı oldur kim **öyle yelinde karşı** aka ve her su kim beriyyelerde ola güneşe karşı irkilüp dura veya çoraklı yerde ola.” (35a, 13-15)

(Öğle yeline karşı akan ve çöllerde güneşe karşı duran veya çoraklı yerde olan su, suların kötüsüdür.)

1.12. “Berü” ile Kurulan Edat Grubu

“Şimdi **İslama gelelden berü** tevekkül eylemeği ihtiyar eyledük.” (8b, 9)

(Şimdi İslam’a geldikten beri tevekkül etmeyi seçtik.)

“Cebrayil bana herise yedürdi **ol vaktdan berü** arkam kavidür tonla durmaga.” (21b, 2-3)

(Cebrail bana keşkek yedirdi o vakitten beri elbiseli dururken sırtım güçlüdür.)

1.13. “Kadar” ile Kurulan Edat Grubu

“Ale’l-husus bu kitabın marifetinden murad sünnet ü marifeti tıbb-ı nebevidür pes **bu kadar** üzerine iktifa olundu her kim ziyade marifet ve vukufi talep ider ol zikr olunan muteber kitablara nazar eylesün.” (3b, 2-5)

(Her şeyden önce bu kitabın yazılmasındaki maksat peygamberin tıp ilmi hakkında söyledikleridir ve bu kadarı yeterli görüldü her kim daha fazla ilim ve bilgi talep ederse bahsedilen önemli kitaplara baksın.)

“Her kim cüdamlu gişiyle söyleşmek istese gerek kim ikisinün arasında **bir sünü boyı kadar** ıraklık ola.” (56a, 10-12)

(Her kim cüzzamlı kişiyle konuşmak isterse ikisinin arasında bir süngü boyu kadar uzaklık olması gerekir.)

1.14. “Yana” ile Kurulan Edat Grubu

“Ülkelerün magribinden **yana** hava savukrak olur.” (17b, 11-12)

(Batı bölgelerindeki ülkelerinin havası soğuk olur.)

“**Sunun akımından yana** üç gez talsun çin sabah güneş togmazdan evvel.” (60b, 18-19)

(Sabah güneş doğmadan önce suyun akımından yana tam üç kez suya dalsın.)

1.15. “Artuk” ile Kurulan Edat Grubu

“Tanıkluk virürem kim **ol tanrıdan artuk** tanrı yokdur.” (10a, 12-13)

(Şahitlik ederim ki o Tanrı’dan başka Tanrı yoktur.)

1.16. “Üzre” ile Kurulan Edat Grubu

“Bir rivayet üzerine iktifa idüp ihtisar idüp pes bu da’i muhlis dahı **ol tarik üzre** ittiba idüp izhar itdikleri kaide üzerine tercüme kılduk.” (3a, 13-16)

(Bir rivayet üzerine kâfi görüp kısalttık ve bu Da’i bile o yol üzere tabi olup gösterdikleri kural üzerine çevirdik.)

1.17. “Evvel” ile Kurulan Edat Grubu

“Sunun akınından yana üç gez talsun çin **sabah güneş togmazdan evvel.**” (60b, 18-19)

(Sabah güneş doğmadan önce suyun akımından yana tam üç kez suya dalsın.)

1.18. “Dek” ile Kurulan Edat Grubu

“Çıban onuluncaya **dek** namazı dürüstdür kaçan çıban onulsa ol vakt kaftan yumak gerek.” (57b, 14-16)

(Çıban iyileşinceye kadar namazı geçerlidir çıban iyileştiğinde elbisesini yıkaması gerekir.)

2. Cümlede Öge Olmaları Bakımından Edat Grupları

2.1. Edat Grubunun Cümlede Zarf Tamlayıcısı Olarak Kullanılması

“İlmi-nün kemal-ı ihatası **kudret elile** karıncanın nabzını teşhis ider.” (1b, 7-9)

(İlminin geniş bilgisi kudret eliyle karıncanın nabzını teşhis eder.)

“Şimdi **İslama gelelden berü** tevekkül eylemeği ihtiyar eyledük.” (8b, 9)

(Şimdi İslam’a geldikten beri tevekkül etmeyi seçtik.)

“Peygamber kabak sevdiği için ben dahı severem.” (31b, 2-3)

(Peygamber kabak sevdiği için ben de seviyorum.)

“Zemzem suyun deva için kap içinde saklar idi.” (34b, 11-12)

(Zemzem suyunu deva edinmek için kabın içinde saklardı.)

“Arabi gittükden sonra peygamber eyitdi.” (44b, 12-13)

(Arabi gittikten sonra peygamber söyledi.)

“Allah kudretile istiskası hoş oldu.” (53a, 12)

(Allah’ın kudreti ile vücudunda su birikme hastalığı iyi oldu.)

“Sunun akımından yana üç gez talsun çin sabah güneş togmazdan evvel.”

(60b, 18-19)

(Sabah güneş doğmadan önce suyun akımından yana tam üç kez suya dalsın.)

“Bağdan boşanmış adem gibi turu geldi.” (63b, 19)

(Bağdan boşanmış insan gibi kalkıverdi.)

*“Ya emire’l-müminin **yidüğünden sonra** malum eyledim.”* (88b, 4-5)

(Ya müminlerin emiri yedikten sonra anladım.)

*“**Vefatından sonra** ayişe anı saklar idi.”* (98a, 11-12)

(Vafatından sonra Ayişe onu sakladı.)

2.2. Edat Grubunun Cümlede Yüklem Olarak Kullanılması

*“Benefşe yağının fazileti **dükeli** otlar üzerine **benüm faziletüm gibidür** **dükeli** peygamlar üzerine.”* (26a, 7-9)

(Menekşe yağının bütün otların üzerine olan fazileti benim bütün peygamberlerin üzerine olan faziletim gibidir.)

*“**Dükeli** müminler **bir gişi gibidir** kaçan bir gişinin başı agrısa **dükeli** endamı ısıtma dutar ve gözine uyku girmez.”* (44a, 6-8)

(Bütün müminler bir insan gibidir birinin başı ağrıdığında bütün vücudunu sıtma tutar ve gözüne uyku girmez.)

*“**Ledüd** eylemek **kan aldurmak gibidür.**”* (81b, 9)

(Hasta şifa bulsun diye otu döğüp hastanın ağzına sıkamak kan aldirmek gibidir.)

X. Unvan Grubu

*“Kaçan mekkeye geldise işitdi kim müşrikler **peygamber hazretine** **sahirdür** ve mecnundur ve kahindür dirler.”* (9b, 15-17)

(Mekke’ye geldiğinde işitti kim müşrikler peygamber hazretine büyücü, mecnun ve kâhin diyorlar.)

*“Tonla turıcı olun kim tonla turmak salihlerin adetidir ve **tanrı te’ala hazretine** yakın olmakdur.”*(16b, 14-16)

(Giyimli bulunmayı alışkanlık hâline getirin ki giyimli bulunmak salihlerin adetidir ve Allah Teâlâ hazretlerine yaklaştırır.)

*“İlerü geçen peygamberlerden bir peygamber **Hakk Te’ala hazretine** şikayet kıldı kavminun gönli katılığından.”* (22a, 2-3)

(Eski peygamberlerden birisi Hak Teâla Hazretleri’ne kavminin gönlünün katılığını şikâyet etti.)

*“Bu sözi **peygamber hazretlerine** dey virdüm.”* (36a, 16-17)

(Bu sözü peygamber hazretlerine deyiverdim.)

*“**Nuh peygamber** tufandan sonra kim gemiden çıkdı.”* (74a, 5-6)

(Nuh Peygamber tufandan sonra gemiden çıktı.)

*“**Adem peygamberün** oğlu kabil kardeşi habili ol gün depeledi.”* (79a, 16-17)

(Adem Peygamber’in oğlu Kabil kardeşi Habil’i o gün öldürdü.)

*“Hakk teala **idris peygamberi** göge ol gün çıkardı ve iblis ol gün lanet idüp redd eyledi.” (79a, 18-19)*

(Hakk Teâla İdris Peygamberi gökyüzüne çıkardı ve iblis o gün lanet edip reddetti.)

*“**Yakub peygamberün** gözlerine ol gün nur viribidi ve oğlu yusufile ol gün kavuşdurdı.” (79b, 1-2)*

(Yakup Peygamber’in gözlerine o gün nur gönderildi ve oğlu Yusuf ile o gün kavuşturuldu.)

*“Bu efsun içinde yaramaz gelecti yokdur bu **süleyman peygamberün** ahdidür.” (91b, 17-18)*

(Bu dua içinde kötü söz yoktur bu Süleyman Peygamber’in sözüdür.)

*“On dürlü nesne arılıkda ve temizlikde **ibrahim peygamber** sünnetidür bişi başda ve bişi girü kalan tendedir.” (98b, 17-19)*

(On tane nesne temizlikte İbrahim Peygamber’in sünnetidir beşi baştadır beşi bedenın diğer kısımlarındadır.)

1. Unvan Grubunun Başka Kelime Grupları İçindeki Durumu

1.1. Unvan Grubunun İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması

*“**Memun hâlifenin** katuna girdüm peynir ile koz yerdi.” (25a, 17-18)*

(Hâlife Memun’un yanına girdim peynir ile ceviz yiyordu.)

“Adem peygamberün oğlu kabil kardeşi habili ol gün depeledi.” (79a, 16-17)

(Adem Peygamber’in oğlu Kabil kardeşi Habil’i o gün öldürdü.)

“Yakub peygamberün gözlerine ol gün nur viribidi ve oğlu yusufila ol gün kavuşdurdı.” (79b, 1-2)

(Yakup Peygamber’in gözlerine o gün nur gönderildi ve oğlu Yusuf ile o gün kavuşturuldu.)

“Bu efsun içinde yaramaz gelecı yokdur bu süleyman peygamberün ahdidür.” (91b, 17-18)

(Bu dua içinde kötü söz yoktur bu Süleyman Peygamber’in sözüdür.)

3. Cümlede Öge Olmaları Bakımından Unvan Grubu

3.1. Unvan Grubunun Cümlede Özne Olarak Kullanılması

“Nuh peygamber tufandan sonra kim gemiden çıkdı.” (74a, 5-6)

(Nuh Peygamber tufandan sonra gemiden çıktı.)

3.2. Unvan Grubunun Cümlede Nesne Olarak Kullanılması

“Hakk teala idris peygamberi göge ol gün çıkardı ve iblis ol gün lanet idüp redd eyledi.” (79a, 18-19)

(Hakk Teâla İdris Peygamberi gökyüzüne çıkardı ve iblis o gün lanet edip reddetti.)

3.3. Unvan Grubunun Cümlede Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması

“Tonla turıcı olun kim tonla turmak salihlerin adetidir ve **tanrı te’ala hazretine** yakın olmakdur.”(16b, 14-16)

(Giyimli bulunmayı alışkanlık hâline getirin ki giyimli bulunmak salihlerin adetidir ve Allah Teâlâ hazretlerine yaklaştırır.)

“İlerü geçen peygamberlerden bir peygamber **Hakk Te’ala hazretine** şikayet kıldı kavminun gönli katılığından.” (22a, 2-3)

(Eski peygamberlerden birisi Hakk Teâla Hazretleri’ne kavminin gönlünün katılığını şikâyet etti.)

“Bu sözi **peygamber hazretlerine** dey virdüm.” (36a, 16-17)

(Bu sözü peygamber hazretlerine deyiverdim.)

XI. Birleşik Fiil Grubu

1. Yapıları Bakımından Birleşik Fiiller

1.1. Bir İsimle Yardımcı Fiilden Oluşan Birleşik Fiiller

1.1.1. Yardımcı Fiili “it-“ Olan Birleşik Fiiller

“İnayetiniün nazarı sûül- mizaç-ı nefsiyle mübtela olanlara tadil ü telyin için tevfik u ıslah macunların **telkin ider.**” (1b, 10-12)

(İnayetinin nazarı kötü huylu nefsiyle mübtela olanlara düzeltme ve yumuşatma için düzenleme ve iyileştirme macunlarını meydana getirir.)

“İfrat u tefrit marazlarının buhranında helaka müşrif olanlara necah u necah şerbetleri **tertib ider.**” (1b, 12-13)

(Haddi aşma ve vasatın altında kalma hastalıklarının buhranında helaka yakınlaşanlara kurtuluş şerbetleri meydana getirir.)

“İltimas vechi birle **işaret itdüler** kim bu kitab egerçi miktarda aziz ve kıymetde nefis-dür.” (2a, 13-14)

(Kayırma lütfu ile gösterdiler ki bu kitap her ne kadar itibarlı ve kıymetlidir.)

“Her cevheri o dürr-i yetimün kıymetin **tayin idemez.**” (2a, 19)

(Her cevheri Tıbb-ı Nebevi kitabının aslının kıymetine değer biçilemez.)

“Bu da-i muhlis dahi ol emre seman ve taaten diyüp **imtisal itdük.**” (2b, 5-6)

(Ben dahi o emri işitip ve itaat edip örnek aldık.)

“Her gişi ona mültezim olup **ikdam idemezdi.**” (3a, 11)

(Herkes onun gerekliliğine inanıp kararlılıkla çalışmazdı.)

“Altıncı fasl güneşe karşı oturmak **ziyan ider anı beyan ider.**” (4b, 5-6)

(Altıncı bölüm güneşe karşı oturmak zararlıdır onu açıklar.)

“Dördüncü fasl tıbb ilmini eyü bilmek ve onun faziletini **beyan ider.**” (4a, 8-9)

(Dördüncü bölüm tıp ilmini iyi bilmeyi ve onun kıymetini açıklar.)

*“Peygamber ol gişiye iki tabib getürdi dahi eyitdi bu gişiye **mualece edin.**”* (8b, 6)

(Peygamber o kişiye iki doktor getirdi ve ilaç verilmesini söyledi.)

*“Peygamber zamanında at etin yirdük ve südin içerdük ve likin peygamber katır etinden ve eşek etinden **nehy iderdi.**”* (11b, 18-19)

*“Hakk teala helal itdügi nesneyi niçün gendüzine **haram idersin.**”* (20b, 1-2)

(Allah’ın helal kıldığı bir şeyi niçin kendinize haram edersiniz?)

*“Yaramaz suların ziyanını **def ider.**”* (24a, 11)

(Zararlı suların zararını def eder.)

*“Her kim kil yese gendüzün depelemege **yardım etmiş ola.**”* (32b, 5-6)

(Kil yiyen kişi kendi ölümüne sebep olur.)

*“Arkamuz ve göğsümüz ağrısına **fayda ider.**”* (33a, 17)

(Sırtımızın ve göğsümüzün ağrısına faydası vardır.)

*“Reyhan ağaç ile **hilal itmenüz kim cüdamun tamarın depredür.**”* (56b, 7-8)

(Reyhan ağacı ile dişlerinizi temizlemeyin ki cüzzamı tetikler.)

“*Hakem ol kâfirlere göz kapdı peygamberün ardınca **işaret** idişdiler.*” (62a, 16-17)

(Hakem o kâfirlere göz kırptı peygamberin arkasından işaretleştiler.)

“*Bir pare döğülmüş tuz **istimal** idesiz.*” (70b, 11)

(Bir parça döğülmüş tuz kullanın.)

“*Eger bahçede dikicek otısa dikerler idi ve **timar** iderler.*” (71a, 1-2)

(Eğer bahçede dikilecek bitki olsaydı dikerlerdi ve bakımını yaparlardı.)

“*Sen ölice kâfirler ve zalimler peyda olısar onlar **harab** ideler.*” (71a, 14-15)

(Sen ölünce kâfirler ve zalimler peyda olursa onları harab etsin.)

“*Ol göğün feriştelere bana **vasiyyet** itdiler.*” (80a, 17-18)

(O gökyüzünün melekleri bana vasiyet etdiler.)

“*Bildüğünüz nesne ile **deva** idünün.*” (86b, 18)

(Bildığınız nesne ile deva edinin.)

“*Demüri mıknatıs ne tabiatıla ve kangı keyfiyyetile **cezb** ider.*” (106a, 16-17)

(Mıknatıs demiri ne özelliğiyle ve hangi vasfıyla cezbeder?)

1.1.2. Yardımcı Fiili “ol-“ Olan Birleşik Fiiller

“Ol yönden kim hazreti risalet-mensubdur ve dahı muteber kitablardan **nakl olunmuşdur.**” (2a, 15-16)

(O yönden ki büyük kitaplara dayanır ve güvenilir kitaplardan aktarılmıştır.)

“Her gişiye anun mütalaasından ve kıra’atından fayda dutmak **geniz ola.**” (2b,7-8)

(Onun incelenmesinden ve okunmasından faydalanmak herkese kolay olsun.)

“Ol kitab gayetde mutavvel ve muntabi **vaki olmuş.**” (3a, 9)

(O kitap gayet detaylı ve güzel vaki olmuş.)

“Şöyle kim anı okumak ve yazmak ve zabt eylemekde gayet **harac olurdu.**”

(3a, 10-11)

(Şöyle ki onu okumak, yazmak ve kaydetmek gayet zor olurdu.)

“Oruc tutun ta sag ve **tendürest olasız.**” (16b, 19)

(Oruç tutun ki sağlıklı olasınız.)

“Ülkelerün magribinden yana hava **savukrak olur.**” (17b, 11-12)

(Batı bölgelerindeki ülkelerinin havası soğuk olur.)

*“Peynir rencdür ve koz rencdür kaçan ikisin bile **cem olsa deva olur.**”* (25b, 1-2)

(Peynir zararlıdır ve ceviz zararlıdır fakat ikisi beraber her derde deva olur.)

*“Ol semüz otıla deva eyledi cerahat **hoş oldu.**”* (32a, 6-7)

(O semiz otu ile tedavi etti yara iyileşti.)

*“Evünüzde günlük ve güyegü otı **dütüzdürücü olun.**”* (32a, 12-13)

(Evinizde günlük ve güyegü otuyla kendinizi her zaman tütsüleyin.)

*“Meziden ötürü gusl itmegil bel kim endamun yugıl yeter meni inmeyince gusl **vacib olmaz.**”* (36a, 1-2)

(Meziden ötürü gusül alma azalarını yıka yeter meni gelmeyince gusül vacib olmaz.)

*“Her kimün kokusu gökçek olsa aklı **ziyade olur** ve gönli **açuk olur.**”* (40a, 14-15)

(Her kimin kokusu güzel olursa aklı çoğalır ve gönlü açık olur.)

*“Hıdabların yegregın ve fayıdaların başunuza **urucu olun.**”* (41b, 2-4)

(Boyaların en iyisini ve faydalısını başınıza sürün.)

*“Peygamberün yarenlerin dahı öşendüren gişiye **assı olmaz bil kim ziyan olur.**”*

(45b, 8-10)

(Peygamberin dostlarının bile büyüklenen kişiye faydası olmaz bil ki ziyan olur.)

“Ol vaktdan berü tonla turmaga **kavi oldum.**” (50b, 17-18)

(O vakitten beri giyinik durmaya başladım.)

“Sen ölice kâfirler ve zalimler **peyda olısar onlar harab ideler.**” (71a, 14-15)

(Sen ölünce kâfirler ve zalimler peyda olursa onları harab etsin.)

“Bir agu kim anı yiyen gişi bir yıl dirülür yılı yeticek bir gün geçmez **helak olur.**”

(88b, 2-3)

(Öyle bir zehir ki onu yiyen kişi bir yıl yaşadıkdan sonra bir gün geçmez ölür.)

1.1.3. Yardımcı Fiili “eyle-“ Olan Birleşik Fiiller

“Bu dükelisin muteber kitablardan **cem eylemişdür.**” (3a, 2-3)

(Bunların tamamını muteber kitaplardan toplamıştır.)

“Dükelisin ravileri ve isnadları ve tarikları ve ihtilafları birle nakl eylemiş hatta bazı hadis otuz üç dürlü tarıkıla **rivayet eylemiş.**” (3a, 7-9)

(Hepsini ravileri, dayanakları, usülleri ve farklılıklarıyla aktarmış hatta bazı hadisleri otuz üç türlü usülle rivayet etmiş.)

“Pes sonra imam-ı ahmed bin yusüfü’-t-tifaşi ol kitab isnadların ve rivayetlerin **hafz eylemiş.**” (3a, 12-13)

(Ve sonra İmam Ahmed oğlu Yusuf Tifaşi o kitabın isnadlarını ve rivayetlerini ezberlemiştir.)

*“Her hadisin evvelinde ravilerinden bir meşhur gişinin adın **zıkr eyledük** ta rivayet ol gişiye mensub ola.”* (3a, 16-18)

(Her hadisin öncesinde rivayet edenlerden meşhur bir kişinin adını andık ki rivayet o kişiye ait olsun.)

*“Ale’l-husus bu kitabın marifetinden murad sünnet ü marifeti tıbb-ı nebevidür pes bu kadar üzerine iktifa olundı her kim ziyade marifet ve vukufi talep ider ol zıkr olunan muteber kitablara **nazar eylesün.**”* (3b, 2-5)

(Her şeyden önce bu kitabın yazılmasındaki maksat peygamberin tıp ilmi hakkında söyledikleridir ve bu kadarı yeterli görüldü her kim daha fazla ilim ve bilgi talep ederse bahsedilen önemli kitaplara baksın.)

*“Meger **adem** peygamber kim topraktan yaratdı diledüğü suretde **terkib eyledi.**”* (14b, 7-8)

(Meğer Adem Peygamber’i topraktan yarattı ve istediği surette şekil verdi.)

*“Ol semüz otıla **deva eyledi** cerahat hoş oldı.”* (32a, 6-7)

(O semiz otu ile tedavi etti yara iyileşti.)

*“Tuzlu su ile ve şor sularla gusl itmek ademi **uyuz eyler.**”* (35b, 12-13)

(Tuzlu su ve çorak suyla gusül abdesti almak insanı uyuz eder.)

*“Peygamber mübarek başından **hacamat eyledi** baş ağrısı için.”* (44b, 15-17)

(Peygamber baş ağrısı için mübarek başından hacamat yaptırdı.)

*“Hakk teala idris peygamberi göge ol gün çıkardı ve iblis ol gün lanet idüp **redd eyledi.**” (79a, 18-19)*

(Hak Teâla İdris Peygamberi gökyüzüne çıkardı ve iblis o gün lanet edip reddetti.)

*“Ya emire’l-müminin yidüğünden sonra **malum eyledim.**” (88b, 4-5)*

(Ya müminlerin emiri yedikten sonra anladım.)

*“Gökçek ve arı tonlar geymek baylık nişanıdır yani Hakk te’ala virdügi nimetleri **aşıkare eylemekdür.**” (97b, 5-6)*

(Güzel ve temiz elbiseler giymek zenginlik nişanıdır yani Hakk Te’ala’nın verdiği nimetleri görünür kılmaktır.)

1.1.3. Yardımcı Fiili “kıl-“ Olan Birleşik Fiiller

*“Bu kitabı arabiden türkiye **tercüme kılduk.**” (2b, 7)*

(Bu kitabı Arapçadan Türkçeye çevirdik.)

*“Ebu hureyre **rivayet kılur** kim uhud gazası gününde ensardan bir sahabe yaralı oldu.” (8b, 4-5)*

(Ebu Hureyre rivayet eder ki Uhud Gazası’nda ensardan bir sahabe yaralandı.)

“Kuba ehlinde bir gişi **rivayet kılur** kim atam sordu peygamber kim eşek südi nicedür.” (11b, 8-10)

(Kuba sülalesinden bir kişi rivayet eder ki atam peygambere sordu ki eşek süti nasıldır?)

“Sakınun müminün firasetinden kim ol hakk te’ala nurile **nazar kılur**.” (13b, 1-2)

(Müminin kavrayışından sakının ki o Hak Teâla’nın nuruyla bakar.)

“İlerü geçen peygamberlerden bir peygamber Hakk Te’ala hazretine **şikayet kıldı** kavminun gönli katılığından.” (22a, 2-3)

(Eski peygamberlerden birisi Hakk Teâla Hazretleri’ne kavminin gönlünün katılığını şikâyet etti.)

“Peygamber **dua kıldı** vebası gitdi havası hoş oldu.” (59b, 4-5)

(Peygamber dua etti vebası gitti, havası hoş oldu.)

“Hakk Teala seni adese rencile **helak kılun**.” (59b, 10-11)

(Allah seni adese hastalığı ile helak etsin.)

1.2. Tasviri Fiil Yapısındaki Birleşik Fiiller

1.2.1. Yardımcı Fiili “Vir-“ Olan Birleşik Fiiller

“Kaçan kim içdiler tendürüst oldılar ısıtmaları **koy virdi**.” (18b, 4)

(İçtiler ve sağlıklı oldular sıtma hastalığından kurtuldular.)

*“Bu sözi peygamber hazretlerine **dey virdüm.**”* (36a, 16-17)

(Bu sözü peygamber hazretlerine deyiverdim.)

*“Leşkere tonlıga **duta virürdi** ve beytül maldan haraca **duta alurdi.**”* (39b, 1-2)

(Asker için depoya alıkoyardı ve beytül maldan vergiden tahsis ederdi.)

*“Ya Resulallah elüni bana sungıl diyü and virdüm pes mübarek elini **sunı virdi.**”*

(49a, 2-3)

(Ya Resulallah elini bana uzat diye yemin ettim ve mübarek elini uzattı.)

*“Üseydi’ bni husayn beni kığırdı ırku’n-nisa tamarın **kesi virdüm.**”* (55a, 5)

(Üseydi ibni Husayn beni çağırdı siyatik damarını kesiverdim.)

*“Saçuma ve sakaluma ve kaşlaruma degin yayıldı peygamber **diyü virdüm.**”* (58a,

13-14)

(Saçıma, sakalıma ve kaşlarıma kadar yayıldı, peygambere deyiverdim.)

*“Elüm ol mühr-i nübüvvet üstüne kodum dahı mübarek arkasını **ovı virdüm.**”* (85b,

5-6)

(Elimi o peygamberlik mührünün üzerine koydum ve mübarek sırtını ovuverdim.)

1.2.2. Yardımcı Fiili “Gel-“ Olan Birleşik Fiiller

“Peygamber beni **sora geldi.**” (9a, 19)

(Peygamber benim hatırımı sordu.)

“Bağdan boşanmış adem gibi **туру geldi.**” (63b, 19)

(Bağdan boşanmış insan gibi kalkıverdi.)

“Peygamberden bu haberi işidicek seninüp **uyanü geldiüm.**” (95a, 7-8)

(Peygamberden bu haberi işitince sevinip uyandım.)

1.2.3. Yardımcı Fiili “Ko-“ Olan Birleşik Fiiller

“Bir tulık suyu bir agaca **asa kodılar ve dahi gendü ol agac dibinde yatdı ve mübarek göğsin aç a kodı.**” (61a, 7-8)

(Bir tuluk suyu bir ağaca asıverdiler ve de kendi o ağaç dibinde yatdı, mübarek göğsünü açıverdi.)

“Sol bazu-bendüne **daka kogıl şıfa bulasın.**” (61b, 14)

(Sol koluna takıver şıfa bulursun.)

1.2.4. Yardımcı Fiili “Bil-“ Olan Birleşik Fiiller

“Ben altısın **ezberleyü bildüm.**” (28b, 3)

(Ben altısını ezberleyebildim.)

*“Bir miskal günlük ve bir miskal şeker ikisin döğüp aç karnına içmek gerek sidügin **duta** bilmeyen ademe fayıda ider.”* (74b, 7-8)

(Bir buçuk dirhem günlüğü ve bir buçuk dirhem şekerin ikisini döğüp aç karnına içince idrarını tutamayan insana fayda eder.)

1.3. Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller

*“Şeriat anun cevazına **destur** virmişdür.”* (3a, 2)

(Şeriat ona izin vermiştir.)

*“Yedinci fasl **göz degmek** hakkdur anı bildürür ve anun defin beyan ider.”* (6b, 16-17)

(Yedinci bölüm göz değmesi haktır onu bildirir ve nasıl def olunacağını açıklar.)

*“Übeyy bin ka’ba gendü mübarek elile **dögün kodı.**”* (12a, 17)

(Übey bin Ka’ba kendi mübarek eliyle yakı yaktı.)

*“**Oruc** tutun ta sag ve tendürest olasız.”* (16b, 19)

(Oruç tutun ki sağlıklı olasınız.)

*“Her kaçan kim ehl-i beyti katına varsa her vardukça abdest eylesün kim gönli hoşlugın ziyade kılur ve **kuvvet virür.**”* (19b, 8-10)

(Her ne zaman ki ev halkınızın yanına gittiğinizde abdest alın ki gönül hoşluğunuz artar ve bedeninize kuvvet verir.)

*“Ya Resulallah hammam sayruya **şifa bağışlar** ve ademin yorulduğun gidere.” (21a, 3-4)*

(Ya Resulallah banyo yapmak hastaya şife verir ve insanın yorgunluğunu giderir.)

*“Peygamber zatü’l-cenb illetine ud-ı hindi ve zeyt yağıla **deva buyurdu.**” (25b,14-15)*

(Peygamber verem hastalığına ud-ı hindi ve zeytin yağıyla deva bulmayı emretti.)

*“Kur’an okuyan müminin meseli turunca benzer ta’mı gökçek ve kokısı dahi gönle **şifa virür** gökçektür.” (26b, 10-12)*

(Kur’an okuyan müminin misali turunca benzer güzel yiyecektir ve kokusu gönüle şifa veren güzel kokudur.)

*“Sizin her biriniz acız mıdır kim ehl-i beytile haftada iki gez cima ide ve iki **sewab bula** bir gusül itdüğünün müzdi ve bir dahı ehl-i beytinün hoşnudlığı müzdi.” (20a, 6-9)*

(Sizin her biriniz aciz mi ki eşiyle hafta iki kez cima etsin ve iki sevap alsın biri gusül ettiğinin mükâfatı ve biri eşinin hoşnutluğunun mükâfatı.)

*“Peygamber kaçan donla tursa ve taşara çıkup gelse **abdest alırdı** ve misvak iderdi ve avratların katısında ve sandugında tıyb isterdi ve alup tutunurdu.” (40a, 10-13)*

(Peygamber elbiseyle dururken dışarı çıkıp geldiği zaman abdest alırdı ve dişlerini misvak kullanırdı ve eşlerinin yanından sandıktan güzel koku isterdi ve alıp sürünürdü.)

*“Dükeli müminler bir gişi gibidir kaçan bir gişinin başı agrısı dükeli endamı **ısıtma** dutar ve gözine uyku girmez.”* (44a, 6-8)

(Bütün müminler bir insan gibidir birinin başı ağrıdığında bütün vücudunu sıtma tutar ve gözüne uyku girmez.)

*“Peygamber abdurrahmani’ bni afva ve zübeyre **ruhsat vir**di kim giciyükden ötüri harir gömlek giyeler.”* (58a, 5-7)

(Peygamber Abdurrahman ibni Afv’a ve Zübeyir’e uyuz hastalığından ötürü harir gömlek giymelerine izin verdi.)

*“İlahi medinenin müddine ve şa’ına **bereket virgil.**”* (61a, 17-18)

(İlahi Medine’nin tahıl ölçeklerine bereket ver.)

*“Ya Resulallah bizüm bir şarabımız var idi anı içerdük bizüm mizacımıza yavlak muvafık idi sen anı nehy itdün ve içdügümüz su yaraşmaz ol vaktan berü **zayıf düşdük.**”* (65a, 3-6)

(Ya Resulallah bizim bir şarabımız vardı onu içerdik bizim mizacımıza çok uygundu sen onu yasakladın ve içtiğimiz su yaramadı o vakitten beri zayıf düştük.)

*“Kaçan gazadan tönüp medineye yakın gelicek muhacirlerün ve ensarun avratları **karşı geldiler.**”* (66b, 14-15)

(Savaştan dönüp Medine’ye yaklaştığımız zaman muhacirlerin ve ensarın kadınları karşılamaya geldiler.)

*“Medinenün sokaklarında yürürken bir avrata **tuş geldi** kim bir kapu katında oturmuş.”* (69a, 15-16)

(Medine’nin sokaklarında yürürken bir kapının önünde oturmuş bir kadına rast geldi.)

*“Ben dahı bilürem ta sen nice kim dirisin beytül-mukaddesi harab itmek kimsenün **elinden gelmez.**”* (71a, 12-14)

(Ben bile bilirim sen çok güçlüsün beytül-mukaddesi harab etmek kimsenin elinden gelmez.)

*“Ol ot **dile geldi.**”* (72a, 16)

(O ot dile geldi.)

*“Bizlerden birimizün ayağı ağrısa peygamber **kına yakunuz** diyü buyurur idi.”* (73a, 19)

(Bizlerden birimizin ayağı ağrısa peygamber kına yakınız diye buyururdu.)

*“Peygamberün uyuz ve sivilce gibi nesne çıksa bana buyurur idi üzerine **kına urur idüm.**”* (73b, 2-3)

(Peygamberde uyuz ve sivilce çıktığında bana emrederdi kına sürerdim.)

*“Yürüyecek tiz tiz yürüyici olunuz kim az **zahmet çekersiz çok menzil alursız.**”* (85b, 12-13)

(Yürürken hızlı hızlı yürüyün ki az zahmet çekin ve çok yol alın.)

“*Ya emire’l-müminin hâlüm hoşdur evet hukna eylemeyince **sıhhat bulmadum.***”
(87a, 10-11)

(Ya Emire’l-müminin hâlim iyidir evet şırıngayla vücuduma su vermeyince iyileşmedim.)

“*Ol dem içinde **agrisı dindi hoş oldu.***” (89b, 10)

(O an içinde ağrısı dindi iyi oldu.)

“*İlahi sana sığınırım nimet zevalından ve sağlık **yüz döndürmekden** ve ansızın **bela gelmekden** ve senün gazabundan.*” (96b, 8-10)

(İlahi sana sığınırım elimdeki nimetleri katbetmekten ve sağlıkta yüz çevirmekten ve ansızın bela gelmesinden ve senin gazabından.)

“*Tanrıya sığınun yavuz komşu şerrinden ve yavuz yerde **makam tutmakdan.***”
(97a, 9-10)

(Kötü komşu şerrinden ve kötü yerde makamda bulunmaktan tanrıya sığının.)

XII. Tekrar Grubu

1. Tekrar Çeşitleri

1.1. Unsurları Aynı Olan Tekrar Grupları

“*Sag yanına ve sol yanına **budak budak** yayılmışdur.*” (14a, 16-17)

(Sağ yanına ve sol yanına budak budak yayılmıştır.)

“Peygamber beni göricek latife idüp eydürdi **gaddar gaddar** yani emaneti issine vermedi.” (28a, 8-10)

(Peygamber beni görünce latide edip dedi ki emaneti sahibine vermedin.)

“Peygamber kaçan su içse **eme eme** içerdi.” (34b, 14-15)

(Peygamber su içtiğinde yavaş yavaş içerdi.)

“Kaçan su içsenüz **süze süze** için **ortalayu ortalayu** içmen kim ciğer agrısını getirür ve südde eyler.” (35a, 4-6)

(Su içtiğiniz zaman süze süze için yarılıyarak içmeyin ki ciğeri ağrıtır ve ciğere tutkunluk verir.)

“Peygamberi **gah gah** şakika agrısı tutardı.” (44b, 18-19)

(Peygamberin ara ara başının bir tarafı ağrırdı.)

“**Anul anul** matara kabına vardum ve matara asılmış idi pes örü tururken ol sudan **kana kana** içdüm.” (66b, 3-5)

(Yavaş yavaş matara kabına yaklaştım ve matara asılmıştı ve ayakta dururken o sudan kana kana içtim.)

“Üstünde **kara kara** benekler var idi ve dahı birkaç kılçaguz bitmişidi.” (85b, 7-8)

(Üstünde kara kara benekler vardı ve birkaç kıl bitmişti.)

“Yürüyicek **tiz** **tiz** yürüyici olunuz kim az zahmet çekersiz çok menzil alursız.” (85b, 12-13)

(Yürürken hızlı hızlı yürüyün ki az zahmet çekin ve çok yol alın.)

1.2. Unsurları Yakın Anlamalı Olan Tekrar Grupları

“Sekizinci fasl kına yakınmak ve **saç sakal** boyamak hassiyyetin beyan ider.” (5a, 6-7)

(Sekizinci bölüm kına yakmanın ve saç sakal boyamanın mahiyetini açıklar.)

“Ol tabibler eyitdiler ya resulallah bizler ilerü cahilliyet zamanında ilac iderdük ve **em sem** eylerdük.” (8b, 7-9)

(O doktorlar dedi ki ya Resulallah bizler eski cahiliyet zamanında ilaç ederdik ve ilaç hazırlardık.)

“Peygamber çok sayru olaganıdı pes **arabdan acemden** elçiler kim gelürdi çok dürlü nesneler getürürler idi.” (13a, 1-3)

(Peygamber çok hasta olmuştu ve Araplardan, Acemlerden elçiler çok çeşitli şeyler getirirlerdi.)

“**Yemekde içmekde** itidal saklanuz.” (17a, 11-12)

(Yemede içmede orta hâlli olunuz.)

*“Gün evvelinde uyumak yoksulluk getirür zira evvel vakt **iş güç** ve maslahat ve kazanç vaktidir.”* (19a, 17-19)

(Günün sabahında uyumak yoksulluk getirir zira sabah iş güç ve çalışma ve kazanç vaktidir.)

*“Irmakların yegregi oldur kim suyu turu ola yani bir yerde koyacak turula ve **kumu kayırı** dibine çöke.”* (34a, 12-14)

(Irmakların en iyisi şudur ki suyu duru olsun yani bir yere koyunca durulsun ve kumu çakılı dibine çöksün.)

*“Eger yan başlarında olsa ve **dize dopuga** inse irku'n-nisa dirler.”* (54b, 4-5)

(Eğer yan tarafında olsa ve dize topuğa inse siyatik hastalığı derler.)

*“Falic didükleri oldur kim adem kötürüm olur **eli ayagı** dutmaz olur.”* (59b, 7-8)

(Felç dedikleri şudur ki insan kötürüm olur ve eli ayağı tutmaz.)

*“Bu yörede senün **kavmun kabilen** var dahı senün hâline tımar itmezler.”* (69b, 1-2)

(Bu yörede senin halkın, kabilen var ve senin hâlini iyileştirmezler.)

*“Evi her gün **siler süpürür** temiz tutar.”* (75a, 9)

(Evi her gün siler süpürür ve temiz tutar.)

“Ağıza buruna su almak.” (99a, 3)

(Ağıza buruna su almak.)

*“Her gün ev süpürmek ve **kap** **kacak** yuyup temiz komak bayluk getirür.”*
(99a,17-18)

(Her gün ev süpürmek ve bulaşıkları yıkayıp temiz tutmak zenginlik getirir.)

1.3. Unsurları Zıt Anlamalı Olan Tekrar Grupları

*“Peygamber eyitdi sakının **issiden** **sovukdan**.” (17a-19, 17b-1)*

(Peygamber dedi ki sıcaktan ve soğuktan sakının.)

1.4. İlaveli Tekrar Grupları

*“Emire’l müminin ömerün bitisinde okudum kim medineye bir kervan geldi şamdan ve şarab getürdiler koyı ve **kapkara** katran gibi.” (39a, 4-7)*

(Miminlerin emiri Ömer’in mektubunda okudum ki Medine’ye bir kervan geldi Şam’dan ve koyu kapkara katran gibi şarap getirdiler.)

*“Şevke didükleri bir rencdür ademin yüzi şişer **kıpkızıl** olur.” (46b, 18-19)*

(Menenjit dedikleri bir hastalıktır insanın yüzü şişer, kıpkırmızı olur.)

*“Sakının çok yemekden ve kursak **toptolu** olmakdan.” (77a, 6-7)*

(Çok yemekten ve midenizi tıka basa doldurmaktan sakının.)

2. Tekrar Gruplarının Başka Kelime Grupları İçindeki Durumu

2.1. Tekrar Grubunun İsim Tamlamasında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması

“Gün evvelinde uyumak yoksulluk getirür zira evvel vakt **iş güç** vaktidir.” (19a, 17-19)

(Günün sabahında uyumak yoksulluk getirir zira sabah iş güç vaktidir.)

2.2. Tekrar Grubunun İsim Tamlamasında Tamlanan Unsur Olarak Kullanılması

“Bu yörede senün **kavmun kabilen** var dahı senün hâlına tımar itmezler.” (69b,1-2)

(Bu yörede senin halkın, kabilen var ve senin hâlini iyileştirmezler.)

2.3. Tekrar Grubunun Sıfat Tamlamasında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması

“Üstünde **kara kara** benekler var idi ve dahı birkaç kılçaguz bitmişidi.” (85b, 7-8)

(Üstünde kara kara benekler vardı ve birkaç kıl bitmişti.)

3. Cümlede Öge Olmaları Bakımından Tekrar Grupları

3.1. Tekrar Grubunun Cümlede Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması

“Peygamber çok sayru olaganıdı pes **arabdan acemden** elçiler kim gelürdi çok dürlü nesneler getirürler idi.” (13a, 1-3)

(Peygamber çok hasta olmuştu ve Araplardan, Acemlerden elçiler çok çeşitli şeyler getirirlerdi.)

“Yemekde içmekde itidal saklanuz.” (17a, 11-12)

(Yemede içmede orta hâlli olunuz.)

*“Peygamber eyitdi sakınun **issiden sovuksan.**” (17a-19, 17b-1)*

(Peygamber dedi ki sıcaktan ve soğuktan sakının.)

3.2. Tekrar Grubunun Cümlede Zarf Tamlayıcısı Olarak Kullanılması

*“Sağ yanına ve sol yanına **budak budak** yayılmışdır.” (14a, 16-17)*

(Sağ yanına ve sol yanına budak budak yayılmıştır.)

*“Peygamber kaçan su içse **eme eme** içerdı.” (34b, 14-15)*

(Peygamber su içtiğinde yavaş yavaş içerdı)

*“Peygamberi **gah gah** şakika ağrısı tutardı.” (44b, 18-19)*

(Peygamberin ara ara başının bir tarafı ağrırdı.)

*“Anul anul matara kabına vardum ve matara asılmış idi pes örü tururken ol sudan **kana kana** içdüm.” (66b, 3-5)*

(Yavaş yavaş matara kabına yaklaştım ve matara asılmıştı ve ayakta dururken o sudan kana kana içtim.)

XIII. Bağlama Grubu

1. Bağlama Grubu Çeşitleri

1.1. “ve” Bağlacı ile Kurulan Bağlama Grubu

“Şükr ü sipas ve hamd-i bi kıyas ol hakim-i mutlak hazretine kim hikmeti-nün dariüş-şifası tabibleri **celh ve tabiat** havasının vehametinden sakim olanlara **ilm ve akl** ilacila sıhhat-ı acil bağışlar.” (1b, 1-5)

(Şükür ve kıyaslanamaz hamd O mutlak hakim hazretlerine ki hikmetinin hastanesinin doktorları cahillik ve tabiat havasının ağırlığından yanılmış olanlara ilim ve akıl ilacıyla acil sıhhat bağışlar.)

“Hidayetinin mededi **şehvet ve gazab** imtilasının hararetile medkük olanlara **sabr u sukûnla berdül- yakin için mizaç-ı tesnim u kâfur virür.**” (1b, 13-15)

(Hidayetinin yardımını şehvet ve gazap dolgunluğunun hararetiyle incelenlere sabır ve sakinlikle kati soğuk için cennet ırmağı Tesnim suyu tadında ve kâfur ağacının güzel kokulu insan huyu verir.)

“Heves ahlatı birle **falic ü zemih** olanlara **tevbe vü inayet kadehinden teshin ü tehyic için şarab-ı tahur ve zencebil içürür.**” (1b, 15-17)

(İnsandaki boş ve karışık hevesler ile felçli ve yatalak olanları ısıtmak ve coşturmak için tövbe ve yardım kadehinden temiz içecek ve zencefil içirir.)

“Sığırın **südi ve yağı** devadur ve etinden sakının kim rencdür.” (22b, 7-8)

(Sığırın sütü ve yağı şifadır ve etinden sakının sıkıntılıdır.)

“Ol kitab gayetde **mutavvel ve muntabi** vaki olmuş.” (3a, 9)

(O kitap gayet detaylı ve güzel vaki olmuş.)

“Pes sonra imam-ı ahmed bin yusüfü’t-tifaşı ol kitab **isnadların ve rivayetlerin** hafz eylemiş.” (3a, 12-13)

(Ve sonra İmam Ahmed oğlu Yusuf Tifaşı o kitabın isnadlarını ve rivayetlerini ezberlemiştir.)

“Ya resul **deva ve ilac** idünelimmi.” (7b, 15)

(Ya Resul şifa ve ilaç arayalım mı?)

“Peygamber zamanında at etin yirdük ve südin içerdük ve likin peygamber **katır etinden ve eşek etinden nehy iderdi.**” (11b, 18-19)

(Peygamber zamanında at etini yerdik ve sütünü içerdik lakin paygamber katır etinden ve eşek etinden yemeyi yasaklardı.)

“**Sag yanına ve sol yanına budak budak yayılmışdur.**” (14a, 16-17)

(Sağ yanına ve sol yanına budak budak yayılmıştır.)

“Dördüncü fasl **yılun ve ayun** kangı vaktı tendürüstdür anı beyan ider.” (17b, 2-3)

(Dördüncü bölüm yılın ve ayın hangi zamanı sağlıklıdır onu açıklar.)

“İlünüz ve şehriniz havası ne vakt yaramaz olur.” (17b, 14-15)

(Memleketinizin ve şehrinizin havası ne zaman zararlı olur.)

*“Sekizinci fasl cima eylemek **ededlerin ve vaktların** beyan ider.” (19b, 6-7)*

(Sekizinci bölüm cinsel ilişkinin edeplerini ve vakitlerini açıklar.)

*“Katukların ulusu **dünyada ve ahiretde** etdür.” (22a, 11-12)*

(Dünyada ve ahirette yiyeceklerin en iyisi ettir)

*“Halk deva idindiği nesnelerde **koyun ve sığır** yağından yegrek nesne yokdur.” (24b, 17-19)*

(Halkın deva edildiği nesneler arasında koyun ve sığır yağından iyi bir şey yoktur.)

*“Oglancuğı **yavaş ve eyü** huylu ola zira meryem isayı tokurduğı vaktin hurma yerdı.” (29a, 17-18)*

(Çocuğı sakın ve iyi huylu olsun zira Meryem İsa’yı doğururken hurma yiyordu.)

*“Her kim **sogan ve sarımsak** yese mescidümüze gelmesün ta kokısı gitmeyince.” (33a, 11-12)*

(Her kim soğan ve sarımsak yediğinde kokusu gitmeden mescidimize gelmesin.)

“Arkamız ve göğsümüz ağrısına fayıda ider.” (33a, 17)

(Sırtımızın ve göğsümüzün ağrısına faydası vardır.)

“Şarabların yegregi **dünyada ve ahiretde** dahı sudur.” (33b, 8-9)

(Dünyada ve ahirette içeceklerin en iyisi sudur.)

“Kaçan mübarek bedeninde **sivilce ve çıban** gibi nesne belürse buyururdu ben kına yakar idüm.” (42a, 3-4)

(Mübarek bedeninde sivilce ve çıban çıktığında emrederdi ben de kına sürerdim.)

“Medinenün **toprağı ve tozu** cüdama şifadur.” (56a, 17-18)

(Medine’nin toprağı ve tozu cüzzama şifadır.)

“Yemişler ısladırlar üzüm gibi ve **hurma ve incir** gibi dahi anun suyun içerler feka gibi ve hoşav gibi.” (62b, 13-15)

(Yemişleri üzüm, hurma ve incir gibi ıslatırlar onun suyunu meyve suyu ve hoşaf gibi içerler.)

“Peygamberün **uyuz ve sivilce** gibi nesne çıksa bana buyurur idi üzerine kına urur idüm.” (73b, 2-3)

(Peygamberde uyuz ve sivilce çıktığında bana emrederdi kına sürerdim.)

“Ol gişi **kan ve irin** kusdı hatta öle diyü korkduk.” (77a, 12-13)

(O kişi kan ve irin kustu hatta ölecek diye korktuk.)

“Gökçek ve arı tonlar geymek baylık nişanıdır yani Hakk te’ala virdüğü nimetleri aşıkare eylemekdür.” (97b, 5-6)

(Güzel ve temiz elbiseler giymek zenginlik nişanıdır yani Hakk Te’ala’nın verdiği nimetleri görünür kılmaktır.)

“Peygamber hasan ve hüseyin için yavuz göz degmesün diyü isti’aza ider idi.” (102b, 12-13)

(Peygamber kötü göz değmesin diye Hasan ve Hüseyin için Allah’a sığınmırdı.)

1.2. “ile” Bağlacı ile Kurulan Bağlama Grubu

“Peygamber süd ile hurma yirdi.” (24a, 19)

(Peygamber süt ile hurma yirdi.)

“Besir sülemi oğlanları rivayet kıur kim peygamber bizim evümüze geldi, önüne hurma ile kaymak getürdük.” (25a, 10-12)

(Beşir sülemi sülalesi rivayet eder ki peygamber bizim evimize geldi, önüne hurma ile kaymak getirdik.)

“Me’mun hâlifenin katına girdüm, peynir ile koz yirdi.” (25a, 17-18)

(Hâlife Me’mun’un yanına girdim, peynir ve ceviz yiyordu.)

*“Peygamber **hiyar ile rutab** ikisin bile yir idi.” (29b, 15)*

(Peygamber salatalık ile olgunlaşmış hurmanın ikisini beraber yedi.)

*“**Kavunla rutab** yemek ve **hiyar ile belh** yemek gayet hoş gelür idi.” (30a, 2-3)*

(Kavun ile olgunlaşmamış hurma ve salatalık ile ham hurma yemeyi gayet severdi.)

*“Peygamber nehy eyledi **zehvile hurmayı** bile ıslatmakdan ve zehv hurmanun alaca olmuşuna dirler kim henüz tam irişmemiş ola.” (38a, 13-16)*

(Peygamber zehv ile hurmayı beraber ıslatmayı yasakladı ve zehv hurmanın alaca olmuşuna derler ki henüz tam yetişmemiştir.)

1.3. “ya” Bağlacı ile Kurulan Bağlama Grubu

*“Müslümanların yolundan **bir taş ya bir diken** giderse üç yüz altmış gez ol gişi gendü nefsinin kıyamet gün tamu odından kurtarmış ola.” (14a, 1-4)*

(O kişi müslümanların yolundan bir taş ya da bir diken giderirse kıyamet günü nefsinin üç yüz altmış kere cehennem ateşinden kurtarır.)

*“Ayışenin şerefi **dükeli avratlar üzerine ve serid oldur kim etmeği ısladur yag içinde ya yağlu şarva ya şerbet ya süd içinde ve her ne kim onlara benzer varısa.**” (21b, 9-12)*

(Ayşe'nin şerefi bütün kadınlar üzerine olsun ve tirit şudur ki ekmeği yağ veya yağlı çorba veya şerbet veya süt ve onlara benzer yiyeceklerle ıslatarak yapılan yemektir.)

“Bir gün ya iki gün evden çıkmazdı.” (44b, 19)

(Bir gün veya iki gün evden çıkmazdı.)

*“Her kim **çiharşenbih gün ya şenbih gün** hacamat eylese dahı teninde barasdan nesne zahir olsa ol gişi melamet itmesün illa gendü nefsine.” (55a, 13-15)*

(Her kim çarşamba günü veya pazar günü hacamat yaptırsa ve teninde cilt hastalıkları çıksa o kişi sitem etmesin kendi nefsine.)

“Bir sünü boyı ya iki sünü boyı denlü ıraklık gerek” (56a, 13)

(Bir süngü boyu ya da iki süngü boyu kadar uzaklık olması gerekir.)

*“Bir pare **reyhan ya mersin** istimal idesiz ve eger anı dahı bulamazsanuz hurma çekirdegin veya üzüm çekirdegin döğüp istimal idesiz.” (70b, 8-10)*

(Bir parça reyhan ya da mersin kullanın ve eğer onu da bulamazsanız hurma çekirdeğini veya üzüm çekirdeğini ezip kullanın.)

*“Tekmid didükleri oldur kim bir nesne kızdırup **agrıyan yire ya bir cerehata** basarlar agrısı ve sancısı dinmek için.” (83b, 15-17)*

(Tekmid dedikleri şudur ki bir nesne kızdırıp ağrıyan yere veya bir yaraya basarlar ağrısı ve sancısını dindirmek için.)

1.4. “u, ü, vu, vü” Bağlacı ile Kurulan Bağlama Grubu

“Rahmetinün şerbet-hanesi kayyımları **küfr ü nifak** ufunetinden mahrum olanlara **iman u ihlas** edviyesile maddetü’l hayat düzedur.” (1b, 5-7)

(Rahmetinin şerbethanesi düzenleyicileri küfür ve nifak fenalığından sıtmalı olanlara iman ve ihlas devasıyla hayat maddelerini düzene koyar.)

“İnayetinin nazarı sûül- mizaç-ı nefsiyle mübtela olanlara **tadil ü telyin** için **tevfik u ıslah** macunların telkin ider.” (1b, 10-12)

(İnayetinin nazarı kötü huylu nefsiyle mübtela olanlara düzeltme ve yumuşatma için düzenleme ve iyileştirme macunlarını meydana getirir)

“İfrat u tefrit marazlarının buhranında helaka müşrif olanlara **necah u necah** şerbetleri tertib ider.” (1b, 12-13)

(Haddi aşma ve vasatın altında kalma hastalıklarının buhranında helaka yakınlaşanlara kurtuluş şerbetleri meydana getirir.)

“Şefaatinun hassiyyeti **cürm ü masiyyet** zehri birle mesmum olanlara **afv u mağfiret** hazinesinden tiryak-ı ekber irüşdürür.” (2a, 5-7)

(Şefaatinın mahiyeti suçların ve günahların zehri ile zehirlenenlere af ve bağışlama hazinesinden her türlü hastalığın panzehirinden yetiştirir.)

1.5. “veya” Bağlacı ile Kurulan Bağlama Grubu

“Bir pare reyhan ya mersin istimal idesiz ve eger anı dahi bulamazsanuz **hurma çekirdegin veya üzüm çekirdegin** döğüp istimal idesiz.” (70b, 8-10)

(Bir parça reyhan ya da mersin kullanın ve eğer onu da bulamazsanız hurma çekirdeğini veya üzüm çekirdeğini ezip kullanın.)

2. Bağlama Grubunun Başka Kelime Grupları içindeki Durumu

2.1. Bağlama Grubunun İsim Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması

“Şükr ü sipas ve hamd-i bi kıyas ol hakim-i mutlak hazretine kim hikmeti-nün dariüş-şifası tabibleri **celh ve tabiat** havasının vehametinden sakim olanlara **ilm ve akl** ilacila sıhhat-ı acil bağışlar.” (1b, 1-5)

(Şükür ve kıyaslanamaz hamd O mutlak hakim hazretlerine ki hikmetinin hastanesinin doktorları cahillik ve tabiat havasının ağırlığından yanılmış olanlara ilim ve akıl ilacıyla acil sıhhat bağışlar.)

“Rahmetinün şerbet-hanesi kayyımları **küfr ü nifak** ufunetinden mahrum olanlara **iman u ihlas** edviyesile maddetü'l hayat düzedur.” (1b, 5-7)

(Rahmetinin şerbethanesi düzenleyicileri küfür ve nifak fenalığından sıtmalılı olanlara iman ve ihlas devasıyla hayat maddelerini düzene koyar.)

“İfrat u tefrit marazlarının buhranında helaka müşrif olanlara **necah u necah** şerbetleri tertib ider.” (1b, 12-13)

(Haddi aşma ve vasatın altında kalma hastalıklarının buhranında helaka yakınlaşanlara kurtuluş şerbetleri meydana getirir.)

“Hidayetinin mededi **şehvet ve gazab** imtilasının hararetile medkük olanlara **sabr u sukûn** ıla berdül- yakın için mizaç-ı tesnim u kâfur virür.” (1b, 13-15)

(Hidayetinin yardımını şehvet ve gazap dolgunluğunun hararetiyle incelenlere sabır ve sakinlikle kati soğuk için cennet ırmağı Tesnim suyu tadında ve kâfur ağacının güzel kokulu insan huyu verir.)

“Ta’amlar ve şerbetler hassiyeti ve yemişler manfaati ve mazaratı girü kalan otların assısı ve ziyarı ve yirlerin havası ve suların eyüsi ve yaramazı ve dahı her türlü sayruluğun sebebi ve alameti ve ilacı nedür” (2b, 14-17)

(Yiyecekler ve içeceklerin vasıfları ve yemişlerin faydası ve zararlısı geri kalan otların faydalısı ve zararlısı ve yerlerin havası ve suların iyisi ve yaramazı ve her türlü hastalığın sebebi ve alâmeti ve ilacı nedir?)

“İlünüz ve şehriniz havası ne vakt yaramaz olur.” (17b, 14-15)

(Memleketinizin ve şehrinizin havası ne zaman zararlı olur.)

*“Bu muvakkıs didüğümüz peygamber asrında **mısrın ve iskenderiyyenün** padişahı idi.”* (17b, 15-17)

(Dediğimiz bu Muvvakkıs peygamber zamanında Mısır’ın ve İskenderiye’nin padişahıydı.)

*“Halk deva idindiği nesnelerde **koyun ve sığır** yağından yegrek nesne yokdur.”* (24b, 17-19)

(Halkın deva edildiği nesneler arasında koyun ve sığır yağından iyi bir şey yoktur.)

“Arkamız ve göğsümüz agrısına fayda ider.” (33a, 17)

(Sırtımızın ve göğsümüzün ağrısına faydası vardır.)

2.2. Bağlama Grubunun İsim Tamlamalarında Tamlanan Unsur Olarak Kullanılması

*“Ta’amlar ve şerbetler hassiyeti ve yemişler **manfaati ve mazaratı** girü kalan otların **assısı ve ziyanı** ve yirlerin havası ve suların **eyüsi ve yaramazı** ve dahı her türlü sayrulugın sebebi ve alameti ve ilacı nedür”* (2b, 14-17)

(Yiyecekler ve içeceklerin vasıfları ve yemişlerin faydası ve zararlısı geri kalan otların faydalısı ve zararlısı ve yerlerin havası ve suların iyisi ve yaramazı ve her türlü hastalığın sebebi ve alâmeti ve ilacı nedir?)

*“Ashab-ı kalem ve erbab-ı keremden iltimas oldur kim bu kitabın **ibaretinde ve kitabetinde** eger sebk-ı lisan ve sehv-i kalem vaki olmuş olsa ol aybı afv itdügi birle setr idüp ol sekameti tashih ideler ve ol zelleti mazur ve makud dutalar.”* (3b, 5-9)

(Memurlardan ve soylu kişilerden ricam odur ki bu kitabın içeriğinde ve yazmasında dil sürçmesi ve yazı hatası olmuşsa o ayıbı affedip kapatarak o yanlışları düzeltsinler ve yanılmaları hoş görüp kapatsınlar.)

*“Devenin **südü ve sidügi** karın ağrısına kefaretdür ve şifadur.”* (11b, 7-8)

(Devenin sütü ve sidiği karın ağrısına bedeldir ve şifadır.)

*“Dünya taamlarının **ulusı ve assıduragi** birincile etdür.”* (21a, 16-17)

(Dünyada yiyeceklerin aslı ve en iyisi ilk olarak ettir.)

“Sığırın südi ve yağı devadur ve etinden sakının kim rencdür.” (22b, 7-8)

(Sığırın sütü ve yağı şifadır ve etinden sakının sıkıntılıdır.)

“Medinenün toprağı ve tozu cüdama şifadur.” (56a, 17-18)

(Medine’nin toprağı ve tozu cüzzama şifadır.)

2.3. Bağlama Grubunun Sıfat Tamlamalarında Tamlayan Unsur Olarak Kullanılması

“Oglancuğı yavaş ve eyü huylu ola zira meryem isayı tokurduğı vaktın hurma yerdı.” (29a, 17-18)

(Çocuğı sakın ve iyi huylu olsun zira Meryem İsa’yı doğururken hurma yiyordu.)

“Zıyanlı ve agulu canavarlara eylemişdür.” (91b, 18-19)

(Zararlı ve zehirli canavarlara etmiştir.)

“Gökçek ve arı tonlar geymek baylık nişanıdır yani Hakk te’ala virdüğü nimetleri aşikare eylemekdür.” (97b, 5-6)

(Güzel ve temiz elbiseler giymek zenginlik nişanıdır yani Hakk Te’ala’nın verdiği nimetleri görünür kılmaktır.)

2.4. Bağlama Grubunun Sıfat Tamlamalarında Tamlanan Unsur Olarak Kullanılması

“Gizlü illetler ve maddeler kim ademin bedeninde var.” (18b, 14)

(İnsanın bedeninde gizli illetler ve maddeler var.)

2.5. Bağlama Grubunun Edat Gruplarında İsim Unsuru Olarak Kullanılması

“İnayetinin nazarı sūül- mizaç-ı nefsiyle mübtela olanlara **tadil ü telyin** için tevfik u ıslah macunların telkin ider.” (1b, 10-12)

(İnayetinin nazarı kötü huylu nefsiyle mübtela olanlara düzeltme ve yumuşatma için düzenleme ve iyileştirme macunlarını meydana getirir)

“Heves ahlatı birle falic ü zemih olanlara tevbe vü inayet kadehinden **teshin ü tehyic** için şarab-ı tahur ve zencebil içürür.” (1b, 15-17)

(İnsandaki boş ve karışık hevesler ile felçli ve yatalak olanları ısıtmak ve coşturmak için tövbe ve yardım kadehinden temiz içecek ve zencefil içirir.)

“Kaçan mübarek bedeninde **sivilce ve çıban** gibi nesne belürse buyururdu ben kına yakar idüm.” (42a, 3-4)

(Mübarek bedeninde sivilce ve çıban çıktığında emrederdi ben de kına sürerdim.)

“Yemişler ısladurlar üzüm gibi ve **hurma ve incir** gibi dahi anun suyun içerler feka gibi ve hoşav gibi.” (62b, 13-15)

(Yemişleri üzüm, hurma ve incir gibi ıslatırlar onun suyunu meyve suyu ve hoşaf gibi içerler.)

“Peygamberün **uyuz ve sivilce** gibi nesne çıksa bana buyurur idi üzerine kına urur idüm.” (73b, 2-3)

(Peygamberde uyuz ve sivilce çıktığında bana emrederdi kına sürerdim.)

“Peygamber **hasan ve hüseyin** için yavuz göz degmesün diyü isti’aza ider idi.” (102b, 12-13)

(Peygamber kötü göz değmesin diye Hasan ve Hüseyin için Allah’a sığındı.)

3. Cümlede Öge Olmaları Bakımından Bağlama Grupları

3.1. Bağlama Grubunun Cümlede Özne Olarak Kullanılması

“**Ne yumuşak toprak ne tatlı suyu var.**” (33b, 17)

(Ne yumuşak toprağı, ne tatlı suyu var.)

“Kaçan ol günden bir yıl tamam oldısa **ebu bekr siddık ve harisi’ bni kilde** ikisi bir günde vefat itdiler.” (88b, 5-7)

(O günün üzerinden bir yıl geçince Ebubekir Sıddık ve Harisi ibni Kilde ikisi aynı gün vefat ettiler.)

3.2. Bağlama Grubunun Cümlede Nesne Olarak Kullanılması

“Heves ahlatı birle falic ü zemih olanlara tevbe vü inayet kadehinden teshin ü tehyic için **şarab-ı tahur ve zencebil** içürür.” (1b, 15-17)

(İnsandaki boş ve karışık hevesler ile felçli ve yatalak olanları ısıtmak ve coşturmak için tövbe ve yardım kadehinden temiz içecek ve zencefil içirir.)

*“Pes sonra imam-ı ahmed bin yusüfü ’t-tifaşı ol kitab **isnadların ve rivayetlerin** hafz eylemiştir.”* (3a, 12-13)

(Ve sonra İmam Ahmed oğlu Yusuf Tifaşı o kitabın isnadlarını ve rivayetlerini ezberlemiştir.)

*“Ya resul **deva ve ilac** idünelimmi.”* (7b, 15)

(Ya Resul şifa ve ilaç arayalım mı?)

*“Peygamber **süd ile hurma** yirdi.”* (24a, 19)

(Peygamber süt ile hurma yirdi.)

*“Besir sülemi oğlanları rivayet kılur kim peygamber bizim evümüze geldi, önüne **hurma ile kaymak** getürdük.”* (25a, 10-12)

(Beşir sülemi sülalesi rivayet eder ki peygamber bizim evimize geldi, önüne hurma ile kaymak getirdik.)

*“Me’mun hâlifenin katına girdüm, **peynir ile koz** yirdi.”* (25a, 17-18)

(Hâlife Me’mun’un yanına girdim, peynir ve ceviz yiyordu.)

*Ol gişi **kan ve irin** kusdı hatta öle diyü korkduk.”* (77a, 12-13)

(O kişi kan ve irin kustu hatta ölecek diye korktuk.)

3.3. Bağlama Grubunun Cümlede Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması

“**Sag yanına ve sol yanına budak budak yayılmışdır.**” (14a, 16-17)

(Sağ yanına ve sol yanına budak budak yayılmıştır.)

“*Mısır benden sonra feth olısar pes hayrından ve ganimetinden alın.*” (18a, 5-6)

(Mısır benden sonra fethedilirse ganimetinden alın.)

“*Katukların ulusu dünyada ve ahiretde etdür.*” (22a, 11-12)

(Dünyada ve ahirette yiyeceklerin en iyisi ettir.)

“*Kaynamış su kulunca ve sancılara fayıdası var.*” (34b, 5-6)

(Kaynamış suyun kulunca ve sancılara faydası vardır.)

3.4. Bağlama Grubunun Cümlede Zarf Tamlayıcısı Olarak Kullanılması

“**Bir gün ya iki gün evden çıkmazdı.**” (44b, 19)

(Bir gün veya iki gün evden çıkmazdı.)

XIV. Sayı Grubu

“*Dükelisin ravileri ve isnadları ve tarikları ve ihtilafları birle nakl eylemiş hatta bazı hadis otuz üç dürlü tarıkıla rivayet eylemiş.*” (3a, 7-9)

(Hepsini ravileri, dayanakları, usülleri ve farklılıklarıyla aktarmış hatta bazı hadisleri otuz üç türlü usülle rivayet etmiş.)

*“Adem oğlanlarından her gişi **üç yüz altmış** boğum üzerine yaradılmışdur.”* (13b, 17-18)

(İnsanoğlundan herkes üç yüz altmış eklemden yaratılmıştır.)

*“Her kim aç karnına **yigirmi bir** dane kızıl üzüm yese hergiz bedeninde yaramaz nesne görmeye.”* (28b, 7-8)

(Her kim aç karnına yirmi bir tane kızıl üzüm yerse bedeninde asla hastalık görmez.)

*“Enseden hacamat eylemek **yetmiş iki** dürlü rence devadur ol cümleden biri cüdamdur.”* (56b, 16-17)

(Enseden hacamat yaptırmak yetmiş iki türlü hastalığa devadır o hastalıklardan biri cüzzamdır.)

*“Abdül mesih eyitdi **üç yüz elli** yıl yaşamışam.”* (87b, 10-11)

(Abdül Mesih dedi ki üç yüz elli yıl yaşamışım.)

*“**Toksan tokuz** türlü rence devadur o renclerden birisi kaygudur.”* (92b, 5-6)

(Doksan dokuz türlü hastalığa devadır o hastalıklardan birisi kaygıdır.)

1. Sayı Grubunun Başka Kelime Grupları İçindeki Durumu

1.1. Sayı Grubunun Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması

“Adem oğlanlarından her gişi **üç yüz altmış** boğum üzerine yaratılmışdır.” (13b, 17-18)

(İnsanoğlundan herkes üç yüz altmış eklemden yaratılmıştır.)

“Abdül mesih eyitdi **üç yüz elli** yıl yaşamışam.” (87b, 10-11)

(Abdül Mesih dedi ki üç yüz elli yıl yaşamışım.)

XV. Kısaltma Grupları

1. Tür Bakımından Kısaltma Grupları

1.1. İsnat Grubu

“**Elfazı müteberrik ve ibadeti mütemeyyizdür.**” (2a, 14-15)

(Sözleri mübarek ve ibadeti seçkindir.)

“Beşinci fasl **havası yaramaz** yirlerde turmamak gerek anı beyan ider.” (4b, 4-5)

(Beşinci bölüm havası kötü yerlerde durmamak gerekir onu açıklar.)

1.2. Yönelme Grubu

“Peygamber katı sayru olana ve zayıf olana kim **ölüme yakın** varmış ola telbine bururur idi.” (64b, 5-7)

(Peygamber şiddetli hasta olana, ölümü yaklaşmış zayıf kişiye keklik suyu çorbası emrederdi.)

1.3. Bulunma Grubu

“İltimas vechi birle işaret itdüler kim bu kitab egerçi **miktarda aziz** ve **kıymetde nefis-dür.**” (2a, 13-14)

(Kayırma lütfu ile gösterdiler ki bu kitap her ne kadar itibarlı ve kıymetlidir.)

“Gönlün tahasının meseli **gözde çöp** nice ise ve **gökde bulut** nice ise ana benzer.” (26b, 7-8)

(Gönül tasasının misali gözdeki çöpe ve gökteki buluta benzer.)

1.4. Çıkma Grubu

“Peygamber katında **acveden sevgülü** hurma yokdur.” (29b, 10-11)

(Peygambere göre acveden güzel hurma yoktur.)

“Hakk teala yaratdığı mahlukda **kaygudan yavuzrak ve katırak** nesne yokdur.” (100b, 1-2)

(Allah’ın yarattığı insanda kaygıdan daha kötü ve daha şiddetli nesne yoktur.)

1.5. Vasıta Grubu

“İsnadı sıhhatıla **sabit** ve rivayeti **tevatür** ve **şöhretile mevsufdur** amma çün **arabidür** her gavvas ol **derin denizden gevher çıkarmaz.**” (2a, 16-18)

1.6. Klişe Kısaltmalar

1.6.1. Birinci Unsuru Uzaklaşma Hâli İkinci Unsuru Yönelme Hâli Eki Taşıyan Kısaltma Grupları

“Günden güne zayıf oldu eridi hatta o sayrulukdan öldi.” (100b, 11-12)

(Günden güne zayıfladı, eridi hatta o hastalıktan öldü.)

2. Kısaltma Gruplarının Başka Kelime Grupları İçindeki Durumu

2.1. İsnat Grubunun Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması

“Beşinci fasl havası yaramaz yerlerde turmamak gerek anı beyan ider.” (4b, 4-5)

(Beşinci bölüm havası kötü yerlerde durmamak gerekir onu açıklar.)

2.2. Çıkma Grubunun Sıfat Tamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Kullanılması

“Peygamber katında acveden sevgülü hurma yokdur.” (29b, 10-11)

(Peygambere göre acveden güzel hurma yoktur.)

“Hakk teala yarattığı mahlukda kaygudan yavuzrak ve katırac nesne yokdur.”
(100b, 1-2)

(Allah’ın yarattığı insanda kaygıdan daha kötü ve daha şiddetli nesne yoktur.)

3. Cümlede Öge Olmaları Bakımından Kısaltma Grupları

3.1. Yönelme Grubunun Cümlede Özne Olarak Kullanılması

“Ebubekir siddikun ölümüne sebep peygamberin vefatıydı.” (100b, 8-9)

(Ebubekir Sıddık’ın ölümüne peygamberin vefatı sebep oldu.)

3.2. Yönelme Grubunun Cümlede Yüklem Olarak Kullanılması

“Tıbb ilminin zahiri huccet degül anun için kim tecribeye mevkufdur.” (106b, 6-7)

(Tıp ilmini görerek öğrenmek güvenilir değildir tecrübe ederek öğrenmek gerekir.)

3.3. Bulunma Grubunun Cümlede Yüklem Olarak Kullanılması

“İltimas vechi birle işaret itdüler kim bu kitab egerçi miktarda aziz ve kıymetde nefis-dür.” (2a, 13-14)

(Kayırma lütfu ile gösterdiler ki bu kitap her ne kadar itibarlı ve kıymetlidir.)

SONUÇ

AHMED-İ DAİ'NİN <i>TİBB-İ NEBEVİ</i> ADLI ESERİNDE										
KELİME GRUPLARI										
KELİME GRUPLARI			ADET		KELİME GRUPLARI			ADET		
1	İsim Tamlamaları		250		9	İsim Fiil Grupları		25		
2	Sıfat Tamlamaları		120		10	Kısaltma Grupları		12		
3	Edat Grupları		105		11	Zarf Grupları		11		
4	Birleşik Fiiller		100		12	Unvan Grupları		10		
5	Zarf Fiil Grupları		60		13	Sayı Grupları		6		
6	Bağlama Grupları		45		14	Ünlem Grupları		5		
7	Sıfat Fiil Grupları		30		15	Birleşik İsimler		4		
8	Tekrar Grupları		26				TOPLAM		775	

Çalışmamızda on beş kelime grubundan 775 adet örneklendirilmiş ve hangi kelime grubundan kaç adet olduğu yukarıdaki tabloda belirtilmiştir.

Dil bir milletin coğrafyasının, dininin ve yaşam tarzının değişmesiyle birlikte içinde bulunduğu çağın gereklerine de ayak uydurarak yeni kelimeler, kurallar türetebilir. Bu değişim dilin canlılık işlevinin göstergesi olarak tabii bir durumdur. Dildeki kelimeler anlatılmak isteneni karşılamakta yetersiz kalabilirler. Bu noktada ise kelime grupları devreye girerek yeni anlamlar türetir, anlatımı kolaylaştırır ve zenginleştirir, iletişim sürecine farklı bir etki katar.

Bir metnin içinde barındırdığı kelime grupları muhakkak ki o metnin yazılış amacına göre değişim gösterebilir. Yine bir metinde bulunan kelime grubunun sayısı o metnin türüyle de doğrudan ilişkilidir. Mesela edebi bir eserde bulunan kelime grubu sayısı bilimsel bir eserde bulunan kelime grubu sayısından doğal olarak fazla olabilir. Kaldı ki edebi eserlerde dahi kelime grubu sayısında yazarın hayal dünyasına, anlatım tarzına bağlı olarak farklılıklar meydana gelmektedir. Ancak her

ne olursa olsun genel bir ifadeyle bütün metin türlerinde kelime gruplarının sıkça kullanıldığını söylemek mümkündür.

Yapılan inceleme sonucunda eserde isim tamlamaları, sıfat tamlamaları, edat grupları, bağlama grupları, birleşik fiil grubu ve fiilimsi grupları örneklerinden sık kullanıldığı tespit edildi. Bunlardan isim tamlaması, sıfat tamlaması, edat grupları, birleşik fiiller ve fiilimsi gruplarının en çok kullanılan kelime grupları olduğunu söyleyebiliriz. İsim tamlamalarının sayıca çok fazla olması eserde kavram niteliği taşıyan kelimelerin fazlalığıyla ilgilidir diyebiliriz.

Çalışmamızda eserde bulunan isim tamlamalarının yaklaşık beşte biri örneklendirilmiştir. Belirtisiz isim tamlamalarının çokluğu dikkat çekmiştir. Bu duruma eserin tıp alanıyla ilgili bilimsel bir eser olma özelliği ve fazlaca kavram bulunması sebebiyet vermiştir. İsim tamlamalarının tamlayan ve tamlanan unsurları tek bir kelimedenden oluştuğu gibi kelime gruplarından da oluştuğu tespit edilmiş ve çalışmamızda örneklerine yer verilmiştir. İsim tamlamalarının diğer kelime gruplarının yapısına kolayca katıldığı da söylenebilir. İsim tamlamalarının başka bir isim tamlamasında tamlayan ve tamlanan unsur, sıfat tamlamasında sıfat veya isim unsuru, edat gruplarında isim unsuru ve bağlama grubunun unsurları olarak kullanıldığı belirlenmiş ve örneklerine yer verilmiştir. Ayrıca dönemin dil ve üslup özelliklerine bağlı olarak günümüzde kullanımını yitirmiş iki isim tamlaması çeşidi tespit edilmiştir. Bunlardan birisi “tamlayanı iyelik eki alarak kurulan belirtisiz isim tamlaması”dır. Eserde bulunan (*başı ağrısı (41b, 10-11)*, *avratları katına (67b, 5-7)*, *elim üzerine (68a, 7) vb.*) tamlamaları görüldüğü üzere bu yapıdaki tamlamalardır. Bu tamlamalar şekilce belirtisiz oldukları hâlde anlamca belirtili tamlama özelliği göstermektedir. Diğer tespit edilen tamlama çeşidi ise takısız tamlamadır. Çalışmamızda bu tamlama çeşidini isim tamlamaları türlerine dâhil etmezken inceleme sonucunda örneklerine rastlanmış ve ayrı bir başlık açılmıştır. Günümüzde kullanmadığımız bu tamlamaların ilk örneklerini Göktürk Yazıtları’nda (*ötüken yış, kömür tag vb.*) şeklinde görmekteyiz. İncelenen eserde ise (*kıyamet gün (14a, 1-4)*, *reyhan agac (56b, 7-8) vb.*) örneklerinin Göktürk Yazıtları’nda örnekleri verilen tamlamalarla aynı yapıda olduğu belirlenmiş ve ayrı bir başlık altında çalışmamızdaki

yerini almıştır. Varılan bir diğer sonuç ise (*tıbb ilmin* (4a, 4-5) ve (*tıbb ilmini* (4a, 8-9) tamlamalarında görüldüğü gibi belirtme hâl eki kelimeye hem günümüzde kullanıldığı “-i” şekliyle hem de “-n” şeklinde gelmiştir. Hatta ,”-n” şekliyle gelen örneklerin günümüz şekliyle olan “-i” şeklinden çok daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

İncelememizde sık kullanılan bir diğer kelime grubu ise sıfat tamlamalarıdır. Yine birçok örneği bulunduğundan yaklaşık dörtte biri örneklendirilmiştir. Tamlayanı ve tamlananı tek kelimedenden oluştuğu gibi kelime gruplarından da oluşmuştur. Diğer kelime gruplarının yapısına ne ölçüde katıldıkları da tespit edilmiş ve örneklendirilmiştir. Belirtme sıfatlarının niteleme sıfatlarından fazla kullanıldığı görülmüştür. Türkiye Türkçesiyle birçok noktada benzerlik gösterirken farklılık olarak tamlayanı birleşik sıfat olan tamlamaların günümüze göre daha fazla kullanıldığı tespit edilmiştir.

Sıfat-fiil grupları da çalışmamızda sık görülen grublardandır. Sıfat tamlamalarının sıfat unsuru olarak kullanıldığı örneklerle çokça rastlanmıştır. İsim tamlamalarının tamlayan ve tamlanan unsuru ve edat gruplarının isim unsuru olarak kullanılmıştır. Ayrıca günümüz sıfat-fiil eklerinden farklı olarak “-Ur” ekinin Sıfat-fiil eki olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. (*seni bilür kimse* (69a, 18), *eşsun okur gişi* (91b, 1-2) vb.) örneklerinde olduğu gibi. Yine çalışmamızda “-Icl” ekinin de (*gönlünü günahdan arıdıcı kul* (98b, 14-15) vb.) örneğinde görüldüğü gibi fiilden isim yapım eki işlevi dışında sıfat-fiil yapan ek olarak kullanıldığı tespit edilmiştir.

Eserde en sık görülen fiilimsi grubu ise zarf-fiil grubudur. Kelime gruplarının yapısına kolayca dâhil olmayıp sadece bağlama grubunun unsurunu oluşturduğu bir örneğe rastlanmıştır. Türkiye Türkçesinde sık gördüğümüz zarf-fiil eki “-ArAk” ekiyle kurulan hiçbir örneğe rastlanmamıştır. En fazla “-Ip” ve “-IcAk” ekleriye kurulan örnekleri görülmüştür. Türkiye Türkçesinden farklı olarak çeşitli zarf-fiil ekleri tespit edilmiş ve örneklendirilmiştir. Örneğin “-IcAk” (*beni göricek* (28a, 8-10), *bol yeyicek* (37a, 1-2 vb.), “-dUkdA” (*ihram geydükde* (72b, 18-19), *medineye geldükde* (59b, 1-2) vb.), “-dIsA” (*selam verdise* (48b, 18-19), *hâlife oldısa* (87b, 3-

5) vb.) ve günümüzde şart kipi olarak kullanılan “-sA” (*azacık yise (32b, 10), sogam ve sarımsak yese (35a, 11-12) vb.*) ekleri o dönemde zaman anlamı katan zarf-fiil ekleri olarak sıkça kullanılmış ve günümüzde bu eklerin yerini “-IncA” ve “-dİğIndA” zarf-fiil ekleri almıştır.

Çalışmamızda isim-fiil grupları diğer fiilimsi grupları kadar sık görülmemiştir. İsim tamlamalarında tamlayan ve tamlanan, edat gruplarında isim unsuru ve bağlama grubunun unsuru olarak kullanılmıştır. “-İş” ekiyle kurulan hiçbir örneğe rastlanmamıştır. Buna karşın Türkiye Türkçesinden farklı olarak “-mAklık” ekiyle (*misvak eylemeklige (42a, 6-7), yeşil ton geymekligi (97b, 14-15) vb.*) ve “-dUk” ekiyle (*çıban çıkdugın (57b, 9-11), akreb sokdugına (94a, 19) vb.*) meydana f-gelen isim-fiil yapıları görülmüştür.

İncelememizde sık kullanılan bir diğer grup ise edat gruplarıdır. Diğer kelime gruplarıyla yapıcı bir münasebeti bulunmamıştır. Türkiye Türkçesindeki “beraber” edatının karşılığı olarak Eski Anadolu Türkçesinde “bile” edatının (*ikisin bile (25b, 1-2) hurma ile bile (29b, 12-13 vb.)*) kullanıldığı görülmüştür. O dönemde edat olarak kullanılan “bile” edatı günümüzde bağlaç olarak kullanılmaktadır. Yine günümüzden farklı olarak “ile” edatının karşılığı olarak “birle” edatı (*onun mazmunı birle (2b, 1-5) vb.*) tespit edilmiştir.

Bir diğer sık kullanılan kelime grubu ise bağlama grubudur. İsim tamlamalarının, sıfat tamlamalarının ve edat gruplarının yapısına katıldığı sıkça görülmüştür. Eserde “ve” bağlama edatı ile oluşturulan bağlama grupları sıkça yer almıştır. Bunun sebebi olarak ise o dönemde noktalama işaretlerinin olmamasıdır ve bu bağlacın virgülün görevini üstlenmesidir. Türkiye Türkçesinden farklı olarak “u, ü, vu, vü” bağlama edatı (*şükr ü sipas (1b, 1-5), iman u ihlas (1b, 5-7) vb.*) ile “ya” bağlama edatı (*bir taş ya bir diken (14a, 1-4), bir gün ya iki gün (44b, 19) vb.*) tespit edilmiştir. Bunlardan “ya” bağlama edatının günümüzde “veya” bağlama edatı yerine kullanıldığı belirlenmiştir.

Son olarak sık kullanılan kelime grubu ise birleşik fiil grubudur. Özellikle yardımcı fiille kurulan birleşik fiil grupları çok sık görülmüş ve yaklaşık dörtte biri

örneklendirilmiştir. Tasvir fiil yapısındaki birleşik fiiller çok fazla kullanılmamıştır. Günümüzde ek fiil görevi üstlenen “i-” fiilinin (*cayiz idügin beyan ider (4a, 9-11 vb.)*) örneğinde olduğu gibi “ol-“ yardımcı fiili olarak kullanıldığı hatta sıfat-fiil grubu meydana getirdiği tespit edilmiştir.

İncelememizde birleşik isim grubu, ünlem grubu, sayı grubu, unvan grubu ve zarf grubu örnekleri diğer gruplara oranla çok düşüktür.

Tekrar gruplarının örnekleri de azdır ve sıfat tamlamalarının sıfat unsuru olarak kullanıldığı örnekler mevcuttur.

Eserde kısaltma grupları örneklerine de çok az rastlanmıştır. Eserin yazıldığı dönem bu durumun ortaya çıkmasında etkili olmuştur.

Kelime gruplarının kullanım sıklığı metnin türüne ve özelliklerine göre değişim gösterebilir. Bundan dolayı her metinde her kelime grubu bulunmayabilir veya örneklerine çok az sayıda rastlanabilir. Çalışmamıza kaynaklık eden eser Eski Anadolu Türkçesine ait bir eser olduğundan kelime gruplarının yapısında günümüze göre farklılıklar tespit edilmiş ve bazı kelime gruplarının örneklerine yok denecek kadar az rastlanmıştır. Ünlem grubu, birleşik isim grubu, sayı grubu gibi.

Kelime grupları üzerine yapılan çalışmalarda grupların ayrıntılı bir şekilde incelenmesi, derin yapısına inilmesi o dilin zenginliklerinin ortaya çıkarılması açısından önem arz etmektedir. Bu çalışmamızda eldeki eserden yola çıkarak Eski Anadolu Türkçesinde kelime gruplarının kullanımıyla ilgili detaylı bir çalışma ortaya koymak amaçlanmıştır. Bulunan örneklerden hareketle Türkiye Türkçesiyle karşılaştırma yapılmış ve zaman içerisinde dilimizde meydana gelen değişimler ve gelişimler tespit edilerek örnekleriyle ortaya konulmaya çalışılmıştır. Eski dönemlere ait başka eserler ve Türkçenin kullanıldığı diğer coğrafyalara ait başka eserlerin incelenmesi daha farklı sonuçlara varılmasına, kelime gruplarıyla ilgili daha farklı işlev ve özelliklerin belirlenmesine ve kadim dilimizin zenginliklerinin ortaya çıkarılmasına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- BANGUOĞLU, Tahsin, “*Türkçenin Grameri*”, Ankara, Türk Dil Kurumu, 2015.
- BAYDAR, Turgut, “Türkiye Türkçesinde Kelime Grupları”, Ankara, Sonçağ Akademi , 2020
- BAYDAR, Turgut, “Ahmet Hamdi Tanpınar’ın ‘Huzur’ İsimli Romanında Kelime Grupları”, (Danışman: Yard. Doç. Dr. Yusuf TEPELİ), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2001.
- BAYDAR, Turgut, “Reşat Nuri Güntekin’in ‘Çalıkuşu’ İsimli Romanında Kelime Grupları”, (Danışman: Yard. Doç. Dr. Yusuf TEPELİ), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Seminer Çalışması, 2000.
- BESEREK, Ahmet, “*Türkçede Cümle Yapısı*”, Milli Eğitim Bakanlığı Yay., İstanbul, 1991.
- BİLGEGİL, M. Kaya, “*Türkçe Dilbilgisi*”, Salkımsöğüt Yayınları, Konya, 2014.
- BULUT AKTAŞ, Gülşah, “Üriye Edemova’nın ‘Ömürlük Yanımdasın’ Adlı Eserinden Hareketle Kırım Tatar Türkçesinde Kelime Grupları” (Danışman: Yar. Dç. Dr. Arzu Sema ERTANE BAYDAR), Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- ÇAĞIRAN, Önder, “Ahmed-i Dâî Tıbb-ı Nebevi İmla- Fonetik- Morfoloji- Karşılaştırmalı Metin- İndeks ve Sözlük “ (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Gürer GÜLSEVİN), İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili Eğitimi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 1992.
- DURAN, Fatih, “Ahmet Hamdi Tanpınar’ın ‘Abdullah Efendi’nin Rüyalari’ Adlı Esrinde Kelime Grupları” (Danışman: Dç. Dr. Turgut BAYDAR), Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- EDİSKUN, Haydar, “*Türk Dilbilgisi*”, Remzi Kitabevi, İstanbul 1999.

- ERTAYLAN, İsmail Hikmet, “Ahmed-i Dâ’î Hayatı ve Eserleri”, Üçler Basımevi, İstanbul, 1952.
- ERGİN, Muharrem, “Türk Dil Bilgisi”, Bayrak Basım Yayım Tanıtım, İstanbul, 2009
- ERGİN, Muharrem, *Orhun Abideleri: İnceleme*, Boğaziçi Yay., İstanbul 2011.
- ERTANE BAYDAR, Arzu Sema, “İç Eki üzerine”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, Sayı 676, Ankara, 2008, s.331-335.
- ERTANE BAYDAR, Arzu Sema ve BAYDAR Turgut, “İsim Tamlamaları Üzerine”, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 34, 2018, s. 73-90.
- ERTANE BAYDAR, Arzu Sema ve BAYDAR Turgut, “Türkiye Türkçesinde Kelime Grupları”, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı 16, 2001, Erzurum, s. 42.
- GACSI, Serap, “ Ahmed-i Dâî’nin ‘Vesiletü’l-Mülûk’ Adlı Eserinde Metin-Kelime Grupları İncelemesi”, (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Enfel DOĞAN), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011.
- GÜLSEVİN, Gürer, *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*, TDK Yay, Ankara 2011.
- GÜNEŞ, Sezai, “Türk Dili Bilgisi”, Çağlayan Kitabevi, İzmir, 2002.
- HATİBOĞLU, Vecihe, “Türkçenin Sözdizimi”, TDK Yayınları, Ankara 1972.
- KARAAĞAÇ, Günay, “Türkçenin Söz Dizimi”, Kesit Yayınları, İstanbul, 2009.
- KARAHAN, Leylâ, “Türkçede Söz Dizimi”, Ankara, Akçağ Yayınları, 2019.
- KARASOY, Yakup, “Ahmed-i Dâî Sirâcü’l-Kulûb”, (Danışman: Doç. Dr. Ahmet Bican ERCİLASUN), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü, Yüksek Lisans Tezi, 1985.
- KANAR, Mehmet, “Eski Anadolu Türkçesi Sözlüğü”, Say Yayınları, Ankara, 2018.

- KORKMAZ, Zeynep, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yay., Ankara 1992.
- KORKMAZ, Zeynep, *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*, TDK Yay., Ankara, 2019.
- ÖZKAN, Mustafa ve SEVİNÇLİ, Veysi, “*Türkçenin Söz Dizimi*”, Akademik Kitaplar, İstanbul, 2019.
- ÖZDEMİR, Şükrü, “Ahmed-i Dâî’nin Ukûdü’l-Cevahir’ İnceleme- Tankitli Metin- Sözlük”, (Danışman: Yrd. Dç. Dr. Kadir GÜLER), Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili Eğitimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- ÖZKAN, Mustafa, “*Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*”, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1995.
- ŞAHİN, Hatice, “*Eski Anadolu Türkçesi*”, Akçağ Yayınları, Ankara, 2015.
- TULUM, Mertol, “*17. Yüzyıl Türkçesi ve Söz Varlığı*”, TDK Yay., Ankara, 2011.
- TDK, *Türkçe Sözlük*, TDK Yay., Ankara 2010.
- TDV, *Kur’an’ı Kerim ve Meali*, TDV Yay., Ankara 2010.